

**T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Kent ve Çevre Bilim Dalı**

ÇEVRE HUKUKUNUN İŞLEVSELLİĞİ: MERSİN ÖRNEĞİ

Nibal Fatma TANGÖR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin 2006

**T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Kent ve Çevre Bilim Dalı**

ÇEVRE HUKUKUNUN İŞLEVSELLİĞİ: MERSİN ÖRNEĞİ

Nibal Fatma TANGÖR

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hacı KURT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin 2006

Tez Kabul Sayfası

Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Kamu Yönetimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan.....
Prof. Dr. Tayfur ÖZŞEN

Üye.....
Yrd. Doç.Dr. Hacı KURT

(Tez Danışmanı)

Üye.....
Yrd. Doç.Dr. Cemal ALTAN

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üelerin olduğunun onaylarım.

12/05/2006

ÖNSÖZ

Çevre kavramı son otuz yılda, dünya genelinde, üzerinde en çok tartışılan konulardan biri olmuştur. Kavramı tanımlamak, çevrenin içerdiği alanın son derece geniş olmasından ötürü oldukça zor olmaktadır. Uzun yıllar çevre, sadece doğal ortam ve kaynaklar olarak değerlendirilmiş olup aslında bu kavramın doğal ortam unsurlarıyla beraber cansız varlıklar ve insan yerleşim yerleriyle olan bağlantısı da son yıllarda belirginleşmiştir. Çevre kirliliği ve bunun getirdiği sorunlar sadece insan yaşamını değil aynı zamanda diğer tüm canlı organizmaları da etkilemektedir. Bu gerçeklikten hareket ederek çevrenin bütüncül olarak korunması gerektiği açıktır. Çevre koruma araçlarından biri olan çevre mevzuatının olmazsa olmazlığı, çevre yönetiminin ve politikalarının önemi tartışılmaz bir gereklilik oluşturmaktadır. Mersin kenti özelinde çevre mevzuatı ve çevre yönetimi değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışma sırasında karşılaşılan en önemli sorun, kurumlarda yeterli belge ve veriye ulaşılamaması şeklinde olmuş ve çalışma ağırlıklı olarak literatür taraması sonucu gerçekleştirilmiştir. Bu durum benim için hem zorlayıcı hem de çok öğretici bir süreç oldu.

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde hiçbir emeğini esirgemeyen Prof. Dr. Tayfur Özşen'e, Tez Danışmanım Yrd. Doç. Dr. Hacı Kurt'a, çalışmayı metodolojik açıdan inceleyen ve değerlendiren Yrd. Doç. Dr. Cemal Altan'a, çalışmanın olgunlaşması açısından görüşlerine her zaman başvurduğum Yrd. Doç. Dr. Atilla Güney'in yanında beni bu süreçte yalnız bırakmayan çok değerli arkadaşlarıma ve emeği geçen herkese sonsuz teşekkür ederim.

ÖZET

1970'lerden günümüze tüm dünyada ve Türkiye'de artan çevre sorunları, insanların yaşam kalitelerini ve ekonomik hayatı olumsuz yönde etkilemeye başlamıştır. Çevrenin korunması, kirliliğin önlenmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için küresel, ulusal ve yerel ölçekte çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Çevrenin korunması için kullanılan araçlardan biri olan hukuk kuralları ayrı bir önem taşımaktadır. Çevre hukuku tüm dünyada ve ülkemizde yeni gelişen bir hukuk dalıdır. Bununla birlikte çevre, özgün karakterinden ötürü tek bir hukuk dalı içinde değerlendirilememekte ve diğer hukuk dalları içinde de yer almaktadır. Mevzuatta çevrenin yapısından kaynaklanan bir dağınıklığın olduğu, bu durumun da çevre yönetimine yansıdığı ifade edilmektedir. Çevre koruma yolunda çevre yönetimi, çevre hukukuyla beraber teknik standartlar, ekonomik araçlar ve toplumsal duyarlılık da büyük önem taşımaktadır.

Çalışmada, Mersin kentinin çevre sorunları incelenmiş, çevre mevzuatının ve çevre yönetiminin çeşitli sebeplerden ötürü tam ve gereği gibi uygulanamadığı görülmüştür. Mersin kentinde ilgili kurumların ekipman, personel ve kaynak sorunları nedeniyle görevlerini etkin bir şekilde yerine getiremediği gözlenmiştir. Ayrıca çevre ile ilgili mevzuatın da kurumlar arası yetki karmaşası, halkın çevreye olan hassasiyetinin zayıf olması ve kanunların yaptırım gücünün yeterli olmaması gibi sebeplerden dolayı uygulanamadığı sonucuna varılmıştır.

ABSTRACT

Environmental pollution had begun to bring a detrimental effect on quality of both economic and social life in Turkey and all over the world after the 1970's. In order to maintain sustainable development, preserve the environment and reduce pollution levels many studies has been initiated at the global, national and regional levels. Legal rules have a special emphasis and importance in prevention of environmental degradation. Environmental law is a newly developing subject area in the world and our country. However, the environment has many dimensions and, it could not be evaluated by relying on one branch of law. The body of current law naturally seems to be very messy and this untidiness reflects itself to the environmental governance in the country. In protection of the environment; economic tools, social sensitivity together with environmental law and governance have significant implications.

This study analyzed the environmental problems in the province of Mersin/Turkey. The results show that, due to some reasons the current body of the environmental laws and rules could not be implemented effectively. The observations demonstrated that, lack of suitable equipment, staff and financial sources leads to inefficiencies in carrying out these environmental tasks. Moreover, the current body of environmental laws also could not be applied effectively because of authoritative disorders, weak social sensitivities and insufficient law enforcement.

İÇİNDEKİLER	Sayfa No
ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ.....	1
I. BÖLÜM: ÇEVRE HUKUKUNUN OLUŞUM SÜRECİ.....	6
I.1. Çevre Kavramının Tanımlanması.....	6
I.1.1. Ekoloji Kavramının Önemi.....	9
I.2. Çevre Sorunlarına Genel Bir Bakış	11
I.2.1.Hava Kirliliği	13
I.2.2. Su Kirliliği	14
I.2.3. Toprak Kirliliği	15
I.2.4. Flora ve Fauna.....	17
I.3. Dünya Çevre Sorunlarına Genel Bir Bakış	17
I.4. Türkiye’de Çevre Sorunlarına Genel Bir Bakış	22
I.4.1. Hava Kirliliği	22
I.4.2. Su Kirliliği	23
I.4.3. Toprak Kirliliği	25
I.4.4. Ormanlar	25
I.4.5. Biyolojik Çeşitlilik	26
I.5. Uluslararası Yasal Düzenlemeler	27
I.5.1. Birleşmiş Milletler	27
1.5.1.1. Stockholm Konferansı.....	28

1.5.1.2. Brutland Raporu 1987.....	30
1.5.1.3. Rio Konferansı	31
1.5.1.3.1. Gündem 21.....	32
1.5.1.3.2. Çölleşmeyle Mücadele Sözleşmesi.....	33
1.5.2.3.3. İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi.....	33
1.5.2.3.4. Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi.....	33
1.5.1.4. Johannesburg Konferansı	34
I.5.2. Dünya Bankası	34
I.5.3. Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Anlaşmaları (GATT)	36
I.5.4. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)	38
I.5.5. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD).....	40
I.5.6. Avrupa Birliği.....	41
1.5.6.1. Avrupa Birliği Çevre Politikası İlkeleri.....	43
I.6. Çevre Hakkı Kavramının Gelişimi	45
I.6.1. Çevre Hakkının Süjesi.....	46
II.BÖLÜM: TÜRKİYE’DE ÇEVRE YÖNETİMİ.....	48
II.1. Çevre Yönetimi Kavramı	48
II.2. Çevre Yönetimi İle İlgili Politikalar.....	51
II.2.1. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı.....	52
II.2.2. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı	53
II.2.3. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	54
II.2.4. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı	55
II.2.5. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	56
II.2.6. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	57

II.2.7. 2006 Yılı Programı	59
II.2.9. Birleşmiş Milletler Bin Yıl Kalkınma Hedefleri Raporu	60
II.3. Türkiye’de Çevre Yönetiminin Merkezi Örgütlenmesi.....	61
II.3.1. Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı Dönemi	62
II.3.2. Çevre Bakanlığı Dönemi	62
II.3.3. Çevre ve Orman Bakanlığı Dönemi.....	63
II.3.3.1. Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü	64
II.3.3.2. Çevresel Etki Değerlendirme ve Planlama Genel Müdürlüğü	65
II.3.3.3. Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Genel Müdürlüğü	65
II.3.3.4. Orman Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü	66
II.3.3.5. Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü	66
II.3.3.6. Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı	67
II.3.3.7. Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Dairesi Başkanlığı	67
II.3.4. Sürekli Kurullar, Taşra Teşkilatı ve Bağlı Kuruluşlar	67
II.3.4.1. Yüksek Çevre Kurulu.....	68
II.3.4.2. Çevre ve Ormancılık Şurası	69
II.3.4.3. Mahalli Çevre Kurulları.....	70
II.3.4.4. Merkez Av Komisyonu.....	71
II.3.5. Çevre ve Orman Bakanlığına Bağlı Kuruluşlar.....	72
II.3.5.1. Orman Genel Müdürlüğü	72
II.3.5.1.1. Orman Koruma ve Yangınla Mücadele Dairesi.....	73
II.3.5.1.2. Kadastro ve Mülkiyet Dairesi Başkanlığı	73
II.3.5.1.2.1. Orman İdaresi ve Planlama Dairesi Başkanlığı ..	73
II.3.5.1.2.2. İşletme ve Pazarlama Dairesi.....	74

II.3.5.1.2.3. Sivil Kültür Dairesi Başkanlığı	74
II.3.5.1.2.4. İnşaat ve İkmal Dairesi Başkanlığı	74
II.3.5.2. Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü.....	74
II.3.5.2.1 Hava Tahminleri Dairesi Başkanlığı.....	75
II.3.5.2.2. Zirai Meteoroloji ve İklim Rasatları Dairesi Başkanlığı	75
II.3.5.3. Özel Çevre Koruma Kurulu.....	76
II.3.5.3.1. Etüt Plan Proje Uygulama Dairesi Başkanlığı.....	77
II.3.5.3.2.Çevre Koruma Araştırma ve İnceleme Dairesi Başkanlığı	77
II.3.5.3.3.Özel Çevre Koruma Bölgeleri.....	78
II.3.6. Bakanlığın Taşra Teşkilatı	79
II.3.6.1 İl Çevre ve Orman Müdürlüğü.....	79
II.3.6.2. Çevre Yönetiminin Yerel Örgütlenmesi.....	80
II.3.6.2.1. İl Özel İdaresi.....	81
II.3.6.2.2. Belediye İdaresi.....	82
II.3.6.2.3. Köyler.....	84
II.3.7. İlgili Diğer Bakanlıklar.....	85
II.3.7.1. Sağlık Bakanlığı.....	85
II.3.7.2. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı.....	86
II.3.7.3. Kültür ve Turizm Bakanlığı	86
II.3.7.4. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı.....	86
II.4. Türkiye’de Çevre İle İlgili Yasal Düzenlemeler	87
II.4.1. Anayasa.....	87
II.4.2.Çevre Kanunu.....	90
II.4.3. Medeni Kanun	92

II.4.4.Borçlar Kanunu	93
II.4.5. Umumi Hıfzısıhha Kanunu	93
II.4.6.Ceza Kanunu	94
II.4.7.Orman Kanunu	94
II.4.8. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu	95
II.4.9. Boğaziçi Kanunu	96
II.4.10.Kıyı Kanunu	97
II.4.11. Limanlar Kanunu	98
II.4.12. İskan Kanunu.....	98
II.4.13.Bataklıkların Kurutulması ve Bundan Elde Edilecek Topraklar Hakkındaki Kanun.....	99
II.4.14.İmar Kanunu.....	99
II.4.15. Maden Kanunu	100
II.4.15. Kara Avcılığı Kanunu	101
II.4.16. Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu	102
II.4.17. Su Ürünleri Kanunu	103
II.4.18. Milli Parklar Kanunu	103
II.4.19.Türkiye Atom Enerjisi Kurumu Kanunu	104
II.4.20. Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu	105
II.4.21. Endüstri Bölgeleri Kanunu.....	105
II.4.22. Hayvanları Koruma Kanunu	106
II.4.23.Yeraltı Suları Hakkında Kanun	109
II.4.24.Turizmi Teşvik Kanunu	109
II.4.25. Kabahatler Kanunu	110

III.BÖLÜM: MERSİN İLİNİN ÇEVRE SORUNLARI.....	111
III.1.Tarihten Günümüze Mersin.....	111
III.2. Mersin’de Çevre Kirliliğinin Boyutları.....	114
III.2.1. Hava Kirliliği	115
III.2.2.Mersin’deki Su Kaynakları ve Kirlilik Durumu	120
III.2.3. Mersin’in Toprak Alanları ve Kirlilik Durumu	129
III.2.4.Flora ve Fauna.....	134
III.2.4.1.Ormanlar	134
III.2.4.2. Fauna.....	136
III.2.5. Gürültü Kirliliği.....	137
III.2.6. Kentin Atık Sorunu.....	140
III.3. Mersin Kentindeki Çevre Kirliliğine Neden Olan Sanayi Kuruluşları	142
III.4. Mersin İlinde Bulunan ve Yasalarla Koruma Altına Alınan Bölgeler.....	143
IV. BÖLÜM: MERSİN’İN ÇEVRE SORUNLARININ ÇÖZÜMÜ SÜRECİNDE KURUMLAR	146
IV.1. Mersin İl Özel İdaresi.....	148
IV.2.Mersin Büyükşehir Belediyesi.....	152
IV.2.1 Mersin’de Çevre Sorunlarını Çözmeye Yönelik, Mersin Büyükşehir Belediyesince Yapılan ve Yapılması Planlanan Projeler	155
IV.2.1.1. Mezitli Sahil Yolu	155
IV.2.1.2. Alt Yapı ve Yol Çalışmaları.....	155
IV.2.1.3. Spor Kompleksi.....	156
IV.2.1.4. Yağmur Suyu Çalışmaları.....	156
IV.2.1.5. Peyzaj Çalışmaları	156
IV.2.2.Gündemdeki projeler.....	157

IV.2.2.1. Atıksu Sorunu ve Arıtma Tesisi	157
IV.2.2.2. Katı Atık.....	159
IV.2.2.3. İmar Planları.....	164
IV.2.2.3.1. Mersin-Karaman 1/100000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı	165
IV.2.2.3.2. Nazım İmar Planı.....	167
IV.2.2.3.4. İçel -Tarsus Kıyı Kesimi "Turizm Merkezi" 1/25000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı.....	169
IV.2.2.3.5. Göksu Deltası Özel Çevre Koruma Bölgesi 1/25000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı	170
IV.2.3. Mersin Büyükşehir Belediyesinin Çevre İle İlgili 2005 Yılı Faaliyetleri	170
IV.2.3.1. Çevre Sağlığı Daire Başkanlığı.....	170
IV.2.3.1.1. Çevre Koruma Müdürlüğü.....	170
IV.2.3.1.2. Temizlik ve Düzenli Depolama Müdürlüğü	171
IV.2.3.2. Zabıta Müdürlüğü	171
IV.2.3.3. Fen işlerine Bağlı Park Bahçeler Müdürlüğü.....	172
IV.2.3.4. İmar Daire Başkanlığı.....	172
IV.2.3.4.1. Planlama Müdürlüğü.....	173
IV.2.3.4.2. Harita Şube Müdürlüğü	173
IV.2.3.5. Sağlık ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı.....	173
IV.2.3.5.1. Veteriner İşleri Müdürlüğü	173
IV.3. E- Belediye	174
IV.4. İl Çevre ve Orman Müdürlüğü	175
IV.4.1. İl Çevre ve Orman Müdürlüğü Faaliyetleri	176
IV.4.1.1 Mahalli Çevre Kurulu Kararları	176
IV.4.1.2. İl Çevre ve Orman Müdürlüğü 2005 2006 Yılı Yapılan ve Hedeflenen Projeleri	177

IV 4.2. Çevre Eğitim Faaliyetleri.....	180
SONUÇ	182
KAYNAKÇA.....	190

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
a.g.e.	: adı geçen eser
a.k.	: aynı kaynak
AKÇT	: Avrupa Kömür ve elik Topluluğu
a.g.e.	: adı geçen makale
AT	: Avrupa Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
ÇED	: Çevresel Etki Değerlendirme
DB	: Dünya Bankası
DPT	: Devlet Planlama Enstitüsü
DSİ	: Devlet Su İşleri
DT	: Dünya Ticaret rgt
EPDK	: Enerji Piyasası Denetleme Kurulu
GATT	: Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
MESKİ	: Mersin Büyükşehir Belediyesi Su ve Kanalizasyon İşleri Genel Müdürlüğü
MESİAD	: Mersin Sanayici ve İşadamları Derneği
MDTO	: Mersin Deniz-Ticaret Odası
MTSO	: Mersin Ticaret ve Sanayi Odası
OECD	: Ekonomik ve Kalkınma İşbirliği rgt
ss	: sayfa sayısı

TSE : Türk Standartları Enstitüsü

UÇEP : Ulusal Çevre Eylem Planı

GİRİŞ

Canlı yaşamı, içinde buldukları doğa ve çevre ile doğru iletişim kurmalarının neticesinde mümkün olabilir. İnsan dışında diğer tüm canlı varlıklar doğa ile uyumlu bir beraberlik sürdürürken, insan, zekası ve isteklerinin birleşmesiyle doğa ile uyumunu kaybetmiş ve doğa üzerinde üstünlük kurmuştur. Göreceli olan bu üstünlük çok yakın geçmişte ve şimdilerde insanlık ve diğer canlılar aleyhine sonuçlar doğurmaya başlamıştır. Doğa ile yaşanan bu uyumsuzluk süreci, hem bugünün hem de yarının yaşamını tehdit eder hale gelmiştir. Çevrenin unsurlarından olan canlı ve cansız varlıkların sürdürülebilirliğini sağlamak için 1970'lerden bugüne çevre konusunda artan yoğunlukta uluslararası ve ulusal düzeyde çalışmalar yapılmaktadır.

Son otuz yıllık geçmişe baktığımızda, dünyada, her alanda son derece hızlı ve yoğun gelişmelerin yaşandığını görmekteyiz. Teknolojik gelişmeye koşut olarak kıtalar ve ülkeler arasındaki coğrafi uzaklıklar anlamını yitirmiş; yaşanan bu hızlı değişimle birlikte toplumların üretim ve tüketim kalıpları da değişim göstermiştir. İnsan için her dönemde, ihtiyaçların karşılanmasında doğal kaynaklar birincil öneme sahip olmuştur. İnsanlık, avcılık ve toplayıcılıktan, tarım toplumuna, daha sonra sanayi devrimi ile birlikte ekonomik büyüme eksenli sanayi toplumuna, teknolojik gelişmeyle de bilgi toplumu sürecine ulaşmış ve zaman; mekan kavramının iç içe geçtiği bir döneme girmiştir.

Geçmişten bugüne baktığımızda toplumlar, ihtiyaçlarını karşılamada doğadan faydalanırken beraberinde de artan bir ivme ile doğaya hükmetmeye başlamışlardır. Teknolojik gelişmeyle doğru orantılı olarak bu durum doğanın sınırlarını zorlamaktadır. Sanayileşen toplumlarda kaynak dağılımını piyasa mekanizması yerine getirmektedir. Ancak dışsallıkların olması durumunda, piyasa kaynak dağılımını etkin bir şekilde yerine getirememektedir. Bunun doğal sonucu olarak da, çevre üzerindeki baskı artmakta, bu

süreç çoğu kez telafisi mümkün olmayan çevre kirliliğine yol açmakta, ekosistemlerin zarar görmesine ve hatta yok olmasına neden olmaktadır.

Çevre sorunlarının oluşmasında ekonomik tercihler önemli bir yer tutmaktadır. Hızlı nüfus artışı, bu nüfusun kentlerde yoğunlaşması, kentsel atıkların modern yaşamla bağlantılı olarak çeşitlenmesi ve artması, düzensiz kentleşme, alt yapıdan yoksun gecekonduların çoğalması da çevre sorunlarının bir bölümünü oluşturmaktadır. Ayrıca ormanların çeşitli sebeplerle tahrip edilmesi, yeşil alanların eksikliği, tarımdan endüstriye her alanda yoğun kimyasal madde kullanımının artması, enerji ihtiyacının karşılanması için kurulan ve çevre değerlerine zarar veren santraller de ciddi sorunlar oluşturmaktadır.

Çevre kirliliğine bağlı olarak ortaya çıkan sorunlar, insanların yaşam kalitelerini ve ekonomik hayatı olumsuz yönde etkilemeye başladığında, bu durumun önlenmesi için hem uluslararası alanda hem de ülkeler düzeyinde çözüm arayışlarına gidilmiştir. Süreci yönlendirmede bireylerin çevre konusuna duyarlılığının artması, sadece yerel düzeyde değil uluslararası düzeyde de hassasiyet oluşturması ve ortak bir çevreci hareket başlatmaları da etkili olmuştur. Çevre kirliliğinin oluşturduğu olumsuz sonuçları ortadan kaldırmak veya azaltmak için pek çok çalışma yapılmıştır. Teknik anlamda getirilen bir takım standartlar, tüketim ve üretim kalıplarının çevreye duyarlı bir şekilde uyumlaştırılmaya çalışılması, konu ile ilgili gerek iç hukuk gerekse uluslararası hukuk düzeyinde yasal düzenlemeler yapılması çözüm arayışlarının önemli örnekleridir.

Çevre sorunlarının karakteristik olarak evrenselliği, disiplinler arası olması ve süreklilik arz etmesi, sadece bugünün değil gelecek kuşakların da sorunu olabilecek olması, birbiriyle bağlantılı olup kimi durumlarda telafisinin mümkün olamaması nedeniyle diğer dünya sorunlarından ayrılmaktadır. Bu nedenle çevre konusu her geçen

gün ülke ve dünya gündeminde daha fazla yer almaya başlamıştır. Çevre sorunlarının çözümünde diğer bilimlerle birlikte, hukuk son derece önemli bir yer taşımaktadır.

Bu çalışmada amaçlanan, çevre kirliliğinin önlenmesi için kullanılan en önemli araçlardan olan çevre hukukunun ve çevre yönetimin işlevselliğinin incelenmesi yönünde Mersin kenti üzerine bir değerlendirme yapmaktır.

Ekonomik merkezli politikaların çevre kirliliğinin artmasında önemli bir rol oynadığı bilinen bir gerçek olup üretim ve tüketim süreçlerinde yapılan tercihler de çevre kirliliğini önemli ölçüde arttırmıştır. Tarımsal faaliyetler, sanayi, atıklar, çarpık kentleşme, toprak rantı gibi sorunlar, Mersin’de yoğun çevre kirliliğine neden olmaktadır. Mersin’de yaşanan çevre kirliliğine neden olan aktörler arasında, kamu kurumları ve özel kesim başta gelmektedir. Kamu kurumları görevlerini yerine getirirken çevre mevzuatını dikkate almayabilir. Özel kesim ise çevreyi koruma yönündeki teknolojik uyarılmanın yüksek maliyetleri karşısında gerekli teknik önlemleri almaktan kaçındığı ve alıcı ortamlara atıklarını bıraktığı gözlenmektedir.

Bu çalışmada; her geçen gün dünya gündeminde önemli yer tutan çevre sorunlarına ilişkin olarak önce dünya genelinde çevre kirliliği, daha sonra Türkiye özelinde çevre kirliliği ve son olarak da Mersin’de yaşanan çevre kirliliği konularına yer verilmiştir.

Yöntem olarak bilimsel nitelikteki kitap, makale taraması ve konu ile ilgili mevzuat incelenmesi yapılmıştır. İl’de çevreyle ilgili kamu kurumlarında doküman incelemesi yapılarak, resmi kurum belgelerinden de faydalanılmıştır.

Çevre konusunun son derece geniş bir alanı kapsamından ötürü birden çok kurumun konuyla ilgili olması nedeniyle, uygulama çalışmasında, kurumlar arasında seçim yapma zorunluluğu doğmuştur. Bu çizgide Mersin İl Özel İdaresi, Mersin Büyükşehir Belediyesi ve Mersin İl Çevre ve Orman Müdürlüğünde konu ile ilgili belgeler

üzerinde incelemeler yapılmış ve ilgili yetkililerle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Bu doğrultuda Mersin’de yaşanan çevre sorunları, buna yönelik mevzuat incelemesi ve çözüm arayışları değerlendirilmeye alınmıştır.

Dünyada yaşanan gelişmelere koşut olarak ülkemizde Çevre Mevzuatı ve Çevre Yönetimi ile ilgili kurumsal yapı oluşturulmuştur. Bu mevzuat ve kurumsal yapının Mersin’de yeterince yaşama geçmediği görülmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın temel varsayımı; Türkiye’de yaşanan çevre sorunları karşısında, çeşitli nedenler ile etkin bir Çevre Yönetimi hayata geçirilememekte ve var olan çevre mevzuatı da yeterince uygulanamamaktadır.

Bu temel varsayıma ek olarak mevcut çevre mevzuatının uygulamada eksikliklerinin var olduğu, Mersin özelinde, birinci alt varsayım olarak araştırma kapsamında sınanmıştır. 1983 tarihli, 2872 sayılı Çevre Kanunuyla beraber çevre konusuyla ilişkili pek çok kanun, kanun hükmünde kararname ve yönetmelik, yürürlükte olup bu mevzuatın uygulanmasına yönelik sorunların bulunduğu ifade edilmektedir. Konuyla ilgili olan mevzuatta kurumlara verilen yetkilerin ve yükümlüklerin tam ve gereği gibi yerine getirilemediği gözlemlenmektedir.

İkinci alt varsayım olarak, çevre yönetiminin etkin bir şekilde çalışmamakta olduğu yine çalışma kapsamında sınanmıştır. Çevrenin özel yapısından kaynaklanan nedenle, konuya ilişkin görev ve sorumluluk alan birden fazla il müdürlüğünün olması ve bunlar arasında iletişim, eşgüdüm sorununun bulunması, büyükşehir belediyesinin de mevzuatta belirtilen görevleri yapmakta kaynak, eleman, ekipman sıkıntısı sebebiyle zorlanması, il özel idaresinin de il ölçeğinde, konuyla ilgili sorumlu olan birim olarak yine mevzuatta belirtilen sorumlulukları yerine getirirken sorunlar yaşadığı gözlemlenmektedir.

Birinci bölümde, en genelden özele doğru çevre sorunlarına ilişkin kavramsal çerçeve oluşturulmaya çalışılmış ve ortaya çıkan çevresel sorunlara ve bunları çözme yöntemlerine paralel olarak dünyada meydana gelen uluslararası hukuk süreci ve ilgili uluslararası örgütler hakkında açıklamalar yapılmıştır.

İkinci bölümde ise Türkiye'deki çevre politikaları ve yönetimi konuları incelenmiş ve çevre ile ilgili ulusal mevzuatta yer alan kanunlar taranarak, konunun ne kadar kapsamlı olduğu bir kez daha vurgulanmıştır.

Üçüncü bölümde de Mersin kentinin, genel bir çevre değerlendirmesi yapılmıştır. Mersin kentinin öncelikli sorunları, çevre kirliliği ve kentin sahip olduğu çevre değerleri üzerinde yaşanan sorunların kısaca mevcut durum saptaması yapılmıştır.

Dördüncü bölümde ise Mersin'deki üç kuruma ilişkin değerlendirme ve diğer ilgili kurumların yukarıda belirtilen plan çerçevesinde incelemesi yapılmıştır. Tüm bu çalışma planı sonucunda kente ilişkin öneriler ve mevzuata yönelik olumlu ve olumsuz eleştiriler de sonuç bölümünü oluşturmaktadır.

I. BÖLÜM: ÇEVRE HUKUKUNUN OLUŞUM SÜRECİ

Çevre hukuku, çevre sorunlarının artmasıyla beraber oluşturulan bir hukuk dalı olup halen gelişimini sürdürmektedir. Bu hukuk dalını diğer dallardan ayıran en önemli özelliği ise birden fazla alanı ilgilendirmesi ve kapsamının çok geniş oluşudur. Çevre hukukunun oluşum sürecini açıklayabilmek için çevre kavramını tanımlamak gerekmektedir.

I 1. Çevre Kavramının Tanımlanması

Çevre kavramı, hayatımıza çevre sorunlarıyla beraber girmiştir. Çevre kavramının tanımlanması, konunun birden fazla disiplini ilgilendirmesi, alanının çok geniş olması nedeniyle oldukça güçtür. Kavram üzerine pek çok tanım yapılmaktadır. Bu tanımların ortak özeliği, çevreyi bir bütün olarak değerlendirme ve sonucunda geçmiş zaman, bugün, gelecek zaman boyutlarıyla beraber düşünülmesi zorunluluğunu vurgulamasıdır. Çevre sorunlarının ulus üstü bir özellik taşıması; yerelin, ülkenin, tüm dünya ülkeleri sınırlarının giderek anlamını yitirmeye başlaması yıkıcı kirliliğin tüm canlıları etkilemesi nedeni ile çevre kavramının tanımlanması çok önemlidir.

Genelde yapılan değerlendirmeler, çevre konusunun etki alanlarının genişlediği ölçüde bu kavramın tanımının yapılmasının daha da karmaşık bir hal aldığı yönündedir. Çevre kavramı üzerine yapılan bazı tanımlar şöyledir.

Geniş açılımlı bir tanımla çevre, “İnsan faaliyetleri ve canlı varlıklar üzerinde hemen ya da süre içinde dolaylı ya da dolaysız bir etkide bulunabilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal etkenlerin belirli bir zamandaki toplamıdır.”¹ Bu tanımda çevrenin, insan ilişkilerinden başlayarak canlı ve cansız varlıklar arasındaki kaçınılmaz bütünlüğünü

¹ Ruşen Keleş, Can Hamamcı (1998), Çevrebilim, İmge Yayınevi, Ankara, ss 25.

görmekteyiz. Einstein, çevreyi tanımlarken “benim dışındaki her şey” demekle bu kavramın ne kadar geniş bir anlam içerdiğini son derece yalın bir şekilde ifade etmiştir. Kısaca çevreyi, insan topluluklarının dışında kalan canlı ve cansız tüm varlıkların insanla olan etkileşimi şeklinde yaygın bir anlatımla özetlemek mümkündür.

Çevre, topraklardan atmosfere, yeraltı sularından okyanuslara, mikroorganizmalardan insanlara kadar, tüm canlı ve cansız varlıkların arasında ekolojik döngü adı altında karmaşık bir etkileşimi anlatmaktadır. Tüm canlı ve cansız varlıklar arasında gerçekleşen bu etkileşim ve ilişkilerde önemli olan, yaşanabilir bir ortam için ekolojik dengenin korunmasıdır.

Çevre, kendi içinde de bazı sınıflandırmalara konu olmuştur. Genel kabul gören sınıflandırmalar şöyledir: İnsanın kendisi dışında algılayabildiği ortamı anlatan, fiziksel çevre ki bu da kendi içinde, yapay çevre ve doğal çevre olarak ikiye ayrılmaktadır.² Doğal ortamın kendi oluşum süreci dışında insan tarafından oluşturulan ortama yapay çevre denir. Yapay çevrenin oluşumu insanın doğal unsurları kullanarak, kendi becerisi ile yeni formlar vermesi veya üretmesi şeklinde olmaktadır. Buna, örnek olarak insanların ürettiği her türlü teknolojik unsurlar, her türlü yerleşim alanları verilmektedir. İnsan gelişimi ile birlikte özellikle teknolojik gelişimiyle doğal çevresini, değiştirerek, yapay çevresini geliştirmiştir.

Ancak ekolojik olarak her doğal sistemin kendisine özgü bir kanunu olup bu dengede yaşanabilecek her türlü sapma sistem tarafından belirli oranlarda absorbe edilebilmekte, ne var ki bu oranların üstündeki sapmaları ise sistem kendi kendine giderememektedir. “Fakat toplumsal etkinliklerde giderek artan yoğunlaşma bu dengeyi, doğal sistemin mevcut düzeni içinde gideremeyeceği ölçüde bozmaktadır.”³ İnsanın,

² Keleş, Hamamcı ,(1998), ss 27.

³ Hasan Ertürk, (1998), Çevre Bilimlerine Giriş, Vipaş Yayınları, Bursa, ss1.

ayrıca yapay çevresini geliştirmek amaçlı faaliyetlerinin olumsuz sonuçlarını gidermek için önlemler konusunda keyfi davranması ile de doğanın denge işlevini yerine getirmesi zorlaşmaktadır.

Yerkürenin canlı ve cansız tüm varlıklarının ve bunların birbiriyle olan etkileşimlerinin, ifadelendirildiği doğal çevre, canlı ve cansız varlıkların bir bütün olarak alındığı, insanın da bunun bir parçası olduğu çevreyi ifade eder. İnsan, bitki, hayvan ve diğer organizmalar, canlı varlıkları oluşturmaktadır. Hava, su, toprak ve diğer şeyler cansız varlıklardır. Doğal döngü içinde canlı ve cansız varlık arasındaki dengede herhangi bir bozulma olduğunda bu durum tüm sistemi etkilemektedir.

Belirli bir alan içinde bulunan “insanların ekonomik, toplumsal ve siyasi sistemleri gereği yarattıkları ilişkilerin tümü”⁴ toplumsal çevreyi oluşturmaktadır. Fiziksel çevre ile toplumsal çevre, canlı ve cansız varlıklar gibi birbirleriyle ayrılmaz yapı oluşturmaktadırlar. Her iki çevrenin karşılıklı etkileşiminin doğa üzerine olumlu veya olumsuz etkileri bulunmaktadır.

Çevre, mekan açısından değerlendirildiğinde ülkelerin coğrafi sınırları ile ülke içindeki coğrafi sınırlar, bölgeler gibi farklı mekansal ortamlar dikkate alınarak tanımlanabilir. Mekanlar insanların yaşam yerleri ve kullanım alanları tercihleri ve ülkelerin siyasi sınırları doğrultusunda farklılaşmaktadır.⁵ Yerel, bölgesel, ulusal, küresel şeklinde çevreye ilişkin mekansal açılımlar örnek olarak gösterilebilir. Mekan açısından çevre sınıflandırıldığında, yerleşme yerlerine göre çevre ve ölçeklerine göre çevre olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır.

Yerleşim alanlarına göre insanlar ya kentlerde ya da kırsal alanlarda, yaşamaktadırlar. Tabiatıyla nüfusun yoğun olmadığı, kırsal alanlarda çevre üzerindeki

⁴ Keleş, Hamamcı, (1998), a.g.e., ss 29.

⁵ a.k., ss 29.

baskı, kentlere göre daha azdır. Bununla beraber kırsal alanlarda da çevre kirlilikleri görülmektedir. Çevre kirliliğinin etkileri maalesef lokal bir mekanla sınırlı kalmayıp, çok daha geniş bir alana yayılabilmekte ya da zaman içinde ortaya çıkmaktadır.

Çevre sorunlarının çözümünde mekansal ölçekler, (yerel, ulusal, uluslararası) tıpkı fiziksel ve toplumsal çevrede olduğu gibi bütün olarak değerlendirilmelidir.

I.1.1. Ekoloji Kavramının Önemi

Ekoloji, biyolojinin bir alt dalı olup aslında yüzyıllarca insanların kurallarını bildiği ama kavram olarak yeni kullanılmaya başlanan ve çevre bilimine kaynaklık eden bir bilim dalıdır. “Ekoloji, önceleri, bitki ve hayvan ile uğraşırken, bugün tüm canlıların çevre (ortam) ile olan ilişkilerini inceleyen bir bilim olarak tanımlanıyor. Bu özelliği ile ekoloji çağdaş bir bilim olmuştur.”⁶

Ekoloji, genel bir ifadelendirme ile canlı varlıklar ve onların çevreleri ile olan ilişkilerini inceleyen bir bilim dalıdır. Ekolojinin ayrı bir bilim dalı olarak kabulü 1900 yıllarına rastlar.⁷ Kelime olarak ekoloji, ilk defa 1869 da Alman biyolog Ernst Haeckel tarafından kullanılmıştır. “Bu, iki Yunanca kelimedenden, yani oikos (ev veya yaşanacak yer) ve logos (bilgi) kelimelerinden türer.”⁸ Bu ifadelendirme ile ekoloji, canlıların yaşam yerlerini incelemektedir. Yaşam yerleri içinde canlılar, canlı ve cansız diğer tüm unsurlarla etkileşim halindedir.

Ekolojinin, dayanışma, sınırlama ve bağlılık şeklinde üç ilkesi vardır. Dayanışma ilkesi, her şeyin bir diğerine bağlı olmasını ifade eder. “Yani bir organizmanın çalışmasını sürdürebilmesi için diğer bir organizma ile bağlı ve onun etkileşim alanı içinde faaliyet göstermesinin gerekliliğidir.”⁹ Sınırlama ilkesi, ekosistemler içindeki hiçbir

⁶ Emrullah Güney, (1997) ,Çevre Sorunları Ortam Kirlenmesi, Bizim Gençlik Yayınları, Kayseri, ss 2.

⁷ Nihat Şişli, (1999), Çevre Bilim Ekoloji, Gazi Kitabevi, Ankara, ss 3.

⁸ Yılmaz Muslu, (2000), Ekoloji ve Çevre Sorunları, Aktif Yayınevi, İstanbul, ss 1.

⁹ Ergun Gürpınar, (1997),Çevre Sorunları, Der Yayınları, İstanbul ss18.

canlının sınırsız bir şekilde büyüemeyeceğini anlatmaktadır. Bağlılık ilkesi ise ekosistemlerdeki canlı ve cansız varlıklar arasında karmaşık ve anlaşılması güç karşılıklı bir ilişkiyi ifade etmektedir.¹⁰ Bu ilkelerin ışığında doğadaki canlıların ancak belli fiziksel, kimyasal koşulların karşılandığı bir ortamda yaşayabileceğini ve döngü içinde kırılma olduğu takdirde tüm organizmaların zincirleme olarak birbirlerini etkileyeceğini belirtmek yanlış olmaz.

Ekolojinin amacı ekosistemlerin işleyişini anlamaktır. Ekosistem kelimesi 1935' den itibaren kullanılmaya başlamıştır.¹¹ Ekosistem kısaca ekolojik sistemlerdir. "Ekolojik sistemler, değişik çeşit organizmalarla, onların cansız çevrelerinin oluşturduğu ve bir bütün olarak ele alınabilen birimlerdir"¹² Yer küre en büyük ekosistem olup içinde pek çok farklı küçük ekosistemleri barındırmaktadır.

İnsanlar dünya ekosisteminin bir parçası olmakla beraber, diğer canlılardan farklı olarak ekosistemler üzerinde etki etme özelliğine sahiptirler. İnsan nüfusunun artması, kentsel yaşama kayma, ihtiyaçlar ve tercihlerin çeşitliliği, ekonomik süreçler ekosistemlere kimi zaman olumlu, kimi zaman da olumsuz etkiler yapmaktadır. Şu an gelinen noktada, kirlilik oranlarındaki artışlar, bazı canlı türlerinin yok olması, ozon tabakasındaki tahribat, insanların ekosistemler üzerinde olumlu etkisinden daha fazla olumsuz etkisinin olduğu yönünde bir değerlendirme yapmamıza neden olmaktadır.

Ekoloji kavramı, genellikle fen bilimleri alanında kullanılmakla beraber etkilerinin, günümüz insan yaşamında artarak görülmesi ile birlikte sosyal bilimler alanında da önemle üzerinde durulan bir konu haline gelmiştir. Ekolojinin, ormancılık, ziraat, tıp, biyoloji, antropoloji, ekonomi, fizik, kimya, siyasal bilimler, hukuk, sosyoloji ve mühendislik bilimleri ile bağlantısı ve etkileşimi vardır.

¹⁰ a.k., ss19.

¹¹ Muslu, (2000) , a.g.e., ss1.

¹² Mine Kışlalhoğlu, (1998), Ekoloji ve Çevre Bilimleri, Remzi Kitabevi, İstanbul, ss 26.

I.2. Çevre Sorunlarına Genel Bir Bakış

Çevre sorunları, son derece karmaşık, etki süreci bakımından da uzun süreli bir özellik taşımaktadır. Çevre sorunlarının temeline baktığımızda ağırlıklı olarak insan faaliyetlerini görmekteyiz. İnsan ihtiyaçlarını karşılamak için gerçekleştirdiği üretim ve tüketim süreçlerinde doğal ortama zarar vermiştir. Özellikle internet ve medya aracılığıyla toplumların tüketim kalıpları hızla değişmekte belli bir prototip (batılı) yaşam tarzının tüm dünya ülkelerince benimsenmesine, yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Küreselleşen üretim ve bunu destekleyen esnek işgücü, beraberinde farklı ölçeklerde çevresel ve ekolojik bozulmayı da getirmiştir. İnsan nüfusunun ve faaliyetlerinin yoğunluğu artıkça ekolojik sistemin ve/veya doğal dengenin tolerans düzeyi de azalmaktadır. Doğal süreçte ekosistemler bu baskıları tolere edemediği zaman türlerin yok olmasını veya ortamların bozulmasını ya da türlerin değişerek ortama uyum sağladığını görmekteyiz. Ancak bu durumun canlı yaşamı için her zaman pozitif sonuç doğurduğunu söyleyemeyiz.

Çevrenin doğal yapısını bozacak tek sebep olarak insan faaliyetlerini söylemek çok doğru olmamakla beraber çözümsüz veya çözümü zor sonuçlara sebebiyet veren insan faaliyetleri olduğunu ifade edebiliriz. Doğal süreçte meydana gelebilen volkanik patlamalar, yangınlar, erozyonlar, fırtınalar ve jeolojik hareketler de çevreye zarar vermektedir. Bununla beraber doğal ortamda kendiliğinden meydana gelebilecek doğa olaylarının sıklığı, etki alanlarının genelde lokal olması sebebi ile doğa kendini yenileyebilmektedir. Ne var ki, kimyasal atıkların neredeyse, dünyanın her yerine bırakılması karşısında çevrenin aciz kaldığını ve insan faaliyetlerinin doğa olaylarına nazaran daha yoğun olması ve geri dönülmez zararlar verdiğini belirtmek çok yanlış olmaz. Günümüz savaşlarının sadece insanlığa değil aynı zamanda çevreye de onulmaz zararlar verdiğini söylemek yerinde bir açıklama olur.

İnsanlık süreç içinde, yavaş yavaş faaliyetleriyle çağımızın en önemli sorunlarından biri olan yoğun ortam kirlenmesine sebep olmuştur. Çevre ve ortam sözcüğü pek çok yerde eş anlamlı olarak kullanılmaktadır.

“Çevre sorunları ilk defa 1869 yılında Massachusetts (ABD) Halk Sağlığı Komitesince ele alınmış ve bu konuda çok önemli bir bildiri yayınlanmıştır. Bu bildiride her insanın temiz havaya, suya ve toprağa ihtiyacı olduğu, bunların kirlenmemesi gerektiği belirtilmiştir. Aynı bildiride bunların sadece bir grup insanın değil, bütün insanların ortak hazineleri olduğu, bir kimsenin bilmeyerek de olsa bunları kirlenmeyeceği vurgulanmıştır. Ancak bu bildirinin gerekleri ilgili otoritelerce yeterince uygulanmamıştır.”¹³

Çevrenin ağırlıklı olarak sanayileşme süreci ile kirlendiği belirtilmektedir. Bu değerlendirmeden yola çıkılırsa konu ile ilgili olarak sorumluluğun öncelikle, sanayileşmiş ülkelerde olduğu ifade edilebilir. Özellikle gelişmiş ülkelerin yaşam standartlarını sağlayabilmek için daha fazla enerji tüketimine ihtiyaç duyduğu gerçeğiyle doğal kaynakların haddinden fazla kullanıldığı, somut bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

İnsanlığın ilerlemesi yaşam yerlerinin ve alışkanlıklarının farklılaşması sonucu pek çok kirlilik türleri oluşmuştur. Yaşamın var olabilmesi için ihtiyaç duyulan hava, su, toprak kirliliği üzerine bir açılım getirmek konuyu sınırlamak açısından pratik fayda sağlamaktadır. Ancak birbiri ile bağlantılı olarak karşımıza çıkan nükleer kirlilik, gürültü kirliliği, enerji kaynaklarının tükenmesi sorunu, tarihi ve kültürel mirasların korunması sorunu, uzay kirliliği gibi konulardan bazılarına, çalışmanın akışı içinde, değinmeden geçmek mümkün olmayacaktır.

¹³ Turgut Gündüz, (1994), Çevre Sorunları, Bilge Yayıncılık, Ankara, ss 4.

I.2.1.Hava Kirliliği

Atmosferin, çeşitli nedenlerden ötürü doğal yapısının bozulmasına hava kirliliği denmektedir. Havanın doğal dengesini bozacak nedenlere toz, sıvı ve gaz şeklindeki yabancı maddelerin canlı yaşamına ve ekolojik döngüye zarar verecek biçimde artması örnek gösterilebilir.¹⁴ Bu maddeler hem doğal çevreden hem de yapay çevreden kaynaklanmaktadır. Doğal çevrenin havaya verdiği zararlı maddelere, orman yangınlarını, volkan faaliyetlerinin lavlarını örnek gösterebiliriz. Yapay çevreden oluşan zararlı maddelere ise katı, sıvı, ve gaz yakıtların yanması sonucu meydana gelen kirlilik örnek verilebilir.

“Atmosferimiz, iklim değişikliği tehdidi getiren sera gazlarının ve ozon tabakasını incelten gazların baskısı altındadır.”¹⁵ Hava kirliliğinin en önemli sebebi sayılacak unsurun enerji tüketimindeki artış olduğu ifade edilebilir. Çağdaş insanın tüketim alışkanlıkları, nüfus artışı, ülkelerin ekonomik kalkınmalarını sağlamak için özellikle sanayide yoğun enerji ihtiyaçlarını karşılamada fosil yakıtlara öncelik vermeleri, çevresel etki değerlendirmelerinin, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde yeterince yapılamaması da hava kirliliğinin artmasına neden olmaktadır.

Hava kirliliği nedeniyle insanlık bir dizi hastalıkla karşı karşıya kalmıştır. Bu duruma örnek vermek gerekirse, kanser vakalarının artışı, erken yaşlanma, depresyon, kalp damar ve akciğer hastalıkları, göz kuruluğu ve arkasından gelebilecek olan körlükler, bebeklerde gelişim gerilikleri, kromozom yapısında meydana gelen değerşikler sayılabilir.¹⁶

¹⁴ Türkiye Çevre Vakfı, (2003), Türkiye'nin Çevre Sorunları, Türk Çevre Vakfı Yayınları, Ankara, ss27.

¹⁵ Micheal Keating, Yeryüzü Zirvesinde Değerişimin Gündemi, UNEP Türkiye Komitesi Yayını, Türk Çevre Vakfı Çevirisi, Ankara, ss 42.

¹⁶ Güney, (1997), a.g.e., ss 17.

Ekolojinin ilkeleri doğrultusunda, hava kirliliğinin toprak ve suya karışması bunun da bütün ekosistemde kirlilik ve canlı yaşamına olumsuz etkileri tartışma götürmez bir sonuçtur.

I.2.2. Su Kirliliği

Canlı yaşamının en önemli unsurlarından olan su da yoğun kirliliğe maruz kalmaktadır. Ekolojik döngü içinde sular da otomatik olarak süreçten etkilenmektedir. Hava kirliliğinin birincil derecede suya da yansıdığını görmekteyiz. Canlıların, önemli ihtiyaçlarından olan su, dünyamızda denizler, göller, akarsular ve yer altı kaynaklarından sağlanmaktadır. Doğal ortamda güneş ısı ile buharlaşma, ardından da, yağmur olarak tekrar ortamlara dağılması suretiyle su kaynakları beslenmektedir. Hava kirliliği özellikle temiz içme suyu alanlarının kirlenmesine yol açmaktadır.

Sular kendi başlarına ayrı bir ekosistem olmakla birlikte diğer ekosistemlerden doğal olarak etkilenmektedir. Daha önce de vurgulandığı üzere, insanın ekosistemlere baskısı bu ortamların yaşanabilir olma özelliğine müdahale olarak algılanmalıdır. Su ortamları fiziksel, kimyasal, toplumsal her türlü süreçten zarar görebilmektedir. Toprak ve hava kirliliğinin etkileri sonucu, sudaki ekosistemlerde kimi zaman toplu balık ölümlerine rastlanmaktadır. İnsan faaliyetleri de bazı canlı türlerinin yok olmasına sebebiyet verebilmektedir.

Tarımda verimliliği sağlamak için kullanılan kimyasallar ve özellikle kentsel atıklar toprakta zararlı maddelerin birikmesine ve buradan da yeraltı su kaynaklarına geçmesine neden olmakta bu da sulardaki ekosistemlere yansımaktadır.

Hava kirliliğinin bir sonucu olarak asit yağmurları doğal su ortamlarına zararlı maddelerin karışmasına neden olmakta bu ise canlı sağlığını tehdit etmektedir. Havada biriken sülfürik asit ve nitriklerin asit yağmuru olarak, doğal döngü içinde hem toprağa

hem de suya zarar vermesinin yanında ekosferde bulunan tüm canlı cansız varlıklara zarar vermektedir. Almanya'daki Karaormanlar'ın zarar görmesi, kültürel mirasların da (tarihi binalar, heykeller),¹⁷ kentlerdeki yapıların da asit yağmurlarından etkilenmesine örnek gösterilebilir.¹⁸

Su kirliliğine havadaki ve topraktaki kirliliğin etkisinin yanı sıra, sanayi ve kentsel atıkların bu ortamlara bırakılması, deniz taşımacılığının yaygınlaşması, süreçte birlikte deniz kazalarının artması ve bu durum sonucu meydana gelen çürümenin kimyasal sonuçları, özellikle radyoaktif atıkların uluslararası sulara bırakılması da neden olmaktadır.

I.2.3. Toprak Kirliliği

Toprak, insan yaşamının temelini oluşturan çevre unsurlarındandır. Toprak özellikle insanların beslenme ihtiyaçlarını karşılamada son derece önemli bir doğal kaynaktır. Toprak da ekolojik sistemde ayrı bir ekosistem oluşturmaktadır. Diğer tüm doğal öğelerde olduğu gibi toprakta da insan faaliyetlerinin olumsuz sonuçları kendini göstermektedir. Toprak kirliliği kısaca toprağın fiziksel, biyolojik, kimyasal yapısının bozulması şeklinde özetlenebilir. Toprakla bağlantısı olan veya topraktan beslenen tüm canlı varlıklar bu süreçten payına düşeni almakta ve zincirleme bir zararın oluşumu söz konusu olmaktadır.

Toprak kirliliğinde de hava ve su kirliliğinin doğrudan veya dolaylı etkileri net olarak gözlemlenebilmektedir. Tabiatıyla topraktaki tüm ekosistemler bu süreçten direkt etkilenmektedir.

Ekonomik tercihlerin özellikle verimli topraklar üzerinde ciddi sıkıntılar doğuracak sonuçları günümüzde ortaya çıkmaya başlamıştır. Endüstriyel atıkların suya ve toprağa bırakıldığı, bunun neticesinde de kirliliğin meydana geldiği açıktır. Aynı zamanda

¹⁷ Güney, (1997), a.g.e., ss 20.

¹⁸ a..k., ss 20.

sanayi tesislerinin genelde değerli tarım arazileri üzerinde kurulması da toprağın amaç dışı kullanılması sonucu faydalılık özelliğinin kaybolmasına neden olmaktadır. Ancak toprağa yapılan bu baskıda tek sorumlu işletmeler olmamaktadır. Nüfus artışının etkisi ile kırsaldan kente doğru yönelmenin yaşanması ile kentsel atıklar önemli bir sorun haline gelmiştir. Özellikle Türkiye’de ve Mersin’de katı atık sorunu yerel yönetimlerin çözmeye gereken öncelikli sorunlardan biri olmuştur. Atık sorunlarının yanında, plansız kentleşme de birinci sınıf tarım arazilerinin amaç dışı kullanımına neden olmuş, bu konudaki yasal düzenlemeler de sorunu çözmeye yetmemiştir. Karayollarının, havaalanlarının da değerli tarım arazileri üzerine negatif etkilerde bulunduğunu da belirtmek gerekir.

Tarım faaliyetlerinde bilinçsiz tarım ilaçlamaları, yoğun ve kimyasal gübre kullanımı, aşırı sulama sadece toprağı kirletmekle kalmamakta aynı zamanda insan yaşamını da ciddi ölçüde tehdit eden sonuçlara neden olmaktadır.

Yeşil alanların azalması, orman alanlarının bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde tahrip edilmesi de toprağa zarar vermektedir. Erozyonun da toprağın değerli bölümüne zarar verdiğini söylemek mümkündür.

Toprak altında bulunan, insanlar ve diğer canlılar için büyük önem taşıyan sular, madenler, enerjiyi ilgilendiren yeraltı kaynakları da bir bütün olarak çevre unsurları içinde yer alır. Yeraltı kaynaklarının aşırı, dengesiz ve bilinçsiz bir şekilde kullanılması çözümlü mümkün olmayan çevre tahribatlarına yol açmaktadır. Yeraltı kaynaklarından bir kısmının yenilenebilirlik özelliğinin olmaması nedeniyle gelecek kuşakların günümüzde kullanılan bazı maddeleri hiç tanımama gibi bir durumla karşılaşmakla beraber, bırakılacak kirliliğin faturasını da ödemek zorunda kalacak olmaları şaşırtıcı olmayan bir gerçektir.

I.2.4. Flora ve Fauna

Ekosistemlerde tür çokluğu daha dengeli bir yaşam oluşturması nedeni ile gerek yeşil örtü gerekse de hayvan toplulukları ekolojide ciddi işlevler üstlenmektedir. Flora adı verilen yeşil bitki örtüsünü ormanlar, mer'alar, yaylaklar kısaca tüm yeşil bitkiler yer almaktadır. Bunlar içinde ormanlar, sadece ağaçlardan oluşan alanlar olmayıp aynı zamanda hava ve su döngüsü içinde bitkiler ve hayvanları ile kendine özgü bir ekosistem oluşturmaktadırlar. Floranın ekolojik döngü içinde insanlara ve diğer canlı varlıklara hizmet eden çok önemli işlevlerinden bir tanesi de atmosferin kirleticilerinin bazılarını tutması, suya geçmesinde süzme işlevini yapması ve torağın pek çok açıdan zenginleşmesine neden olmasıdır. Fauna ise de doğada var olan tüm hayvanları içeren bir kavram olup tek hücrelilerden başlayarak tüm hayvan türlerini kapsamaktadır. Her bölgenin faunası ve buna bağlı ekosistemleri de farklılık göstermektedir. Bu duruma iklim, coğrafi koşullar, su alanları gibi pek çok doğal değişken neden olmaktadır. Devamlı ifade edildiği üzere ekolojik döngüde bitki, hayvan, insan ve diğer cansız çevre varlıkları bir bütün oluşturmaktadır. Bir tanesinde yaşanacak bir sorunun zincir halinde tüm dünya ekolojisini uzun dönemde etkileyeceği tartışma götürmez gerçektir.

I.3. Dünya Çevre Sorunlarına Genel Bir Bakış

Çevre sorunları 1970'lerden günümüze insanlığın üzerinde önemle durması gereken bir konu olarak değerlendirilmektedir. Çevre sorunları, tüm insanlığa hiçbir ayırım gözetmeksizin kendisini göstermektedir. Genel olarak ülkelerin, insanların sorunları birbirlerinden farklılık gösterirken, çevre sorunları konusunda tüm dünya ortak paydayı oluşturmaktadır. Sadece pay noktasında göreceli farklılıklar bulunmaktadır.

Çevre kirliliğinin, doğal dengeyi bozduğuna ilişkin örnekler içerisinde sera etkisi, ozon sorunu, asit yağmurları, iklim değişikliği sorunları yer almaktadır. "İnsanların

etkinlikleri sonucunda havaya karışan karbon ve metan gazları, başımızın üzerinde, cam ya da plastik seralarda olduğu gibi, gazdan bir tabaka oluşturmakta ve yeryüzünde sıcaklığı yapay olarak arttırmaktadır.”¹⁹ İklim değişiklikleri ekolojik denge üzerinde doğrudan olumsuz sonuçlar yaratmakta ve sera etkisinden kaynaklanmaktadır. Bu süreçle birlikte kuzey kutbundaki buzulların erimesi ile meydana gelecek kuraklık, deniz suyu seviyesinin yükselmesi öngörülerine yönelik pek çok haber gerek yazılı gerekse de görsel basında artarak yer almaktadır. Konuya ilişkin olarak, zarar görmesi muhtemel olan alanlarda yaşayan insanların göç etme zorunluluğunun doğacağı ve bu alanlarda ki çevre değerlerinin de yok olacağı, bunun da otomatik olarak ekolojik sisteme yansıtacağı yönünde bazı değerlendirmeler yapılmaktadır.

İklim değişikliği ile karşılaşılacak diğer bir sorun ise tarım ve hayvancılıkta yaşanacak sorunların sonucunda, karşılaşılacak kıtlık ve açlık tehlikesi ile insanlığın karşı karşıya kalacak olmasıdır. Çevre kirliliği ile beraber hem insanlığın yaşam kalitesi düşmekte hem de gelecek kuşakların yaşam hakkı ellerinden alınmaktadır.

Dünyanın akciğerleri olarak tabir edilen yağmur ormanları da çevre kirliliği nedeni ile zarar görmüştür. Orman alanlarında ki azalmanın, hava kirliliğini arttırdığı ve bu kısır döngü ile (hava kirliliği nedeni ile ormanlar zarar görmekte, orman alanlarının azalması ile hava kirliliği artmaktadır.) insanlığa (bugünkü kuşaklar ve gelecek kuşaklar), flora ve faunaya vereceği olumsuz etkileri kümülatif olarak değerlendirmek mecburiyeti karşısında dünyada yaşayan tüm canlıların ne kadar vahim bir sona gitmekte olduğu düşüncesi ürkütücü bir gerçektir.

Tüm ülkelerce kabul gören en önemli çevre sorunlarından, ozon tabakasındaki bozulma ve küresel ısınmanın sonuçları düşündürücüdür. Ozon

¹⁹ Ruşen Keleş, (1997), “*İnsan Çevre Toplum*”, İnsan Çevre Toplum, Yayına Hazırlayan Ruşen Keleş, İmge Kitabevi, Ankara, ss10.

tabakasındaki bozulmaya sebebiyet veren gazların kullanımı uluslararası anlaşmalarla sınırlandırılrsa dahi sonucun ne kadar etkili olacağı belirsizdir. Bu gazların kullanımı azaltılmış olsa da çevrenin doğası gereği eski haline dönebilmesi oldukça uzun zaman alacaktır. “1987 yılında imzalanan, Montreal Protokolü’nden bu yana, ozon tabakasını incelten maddelerin tüketiminde yüzde 70’lik bir azalma olsa da, ülkelerin bu taahhütlerine bağlı kaldıkları varsayıldığında bile ozon tabakasının normal düzeyine gelmesi 50 yılı alacaktır.”²⁰ Asit yağmurlarının azalma göstermesine rağmen sınırlanamaması, küresel karbondioksit değerlerinin son elli yılda hızla artması, dünya balık ekosisteminde bazı türlerin yok olması, yetersiz su yönetimi sebebi ile temiz içme suyu sıkıntısı çekileceği, belirtilen küresel çevre sorunlarından bazılarıdır.²¹

Ozon tabakasındaki incelmeyin dünyamız üzerindeki etkisi şu şekildedir: “Güneşten gelen ultra-viyole ışınları, bu delikten geçerek kolayca yeryüzüne kadar iner ve canlı, cansız tabiat üzerinde büyük tahribat yapar. Bu tahribat uzmanlara göre insanlarda cilt kanserini, erken bunamaları, erken yaşlanmaları arttıracaktır. Gene uzmanlara göre, bu ışınlar bağışıklık sistemlerinde önemli değişiklikler meydana getirecek ve sebebi bilinmeyen hastalıklar ortaya çıkacaktır”²²

Küresel ısınmanın 9. yüzyıldan bu yana en yüksek sıcaklığa ulaştığı da bilim adamlarının ifadesi olup dikkatle üzerinde durulması gereken bir durumdur.²³ Küresel ısınma ile de denizlerin suyunun yükseleceği ve verimli toprakların sular altında kalacağı yine uzmanlar tarafından belirtilmektedir. Özellikle son yıllarda artan fırtınalar, kasırgalar, sel felaketleri, kuraklıklar ve diğer doğal afetlerin küresel ısınmanın sonuçları olduğu ifade

²⁰ Hamit Palabıyık (2004), “Uluslararası Ticaret ve Çevre: Dünya Ticaret Örgütü Üzerine Açıklamalar” Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar, Editör Mehmet Cem Marın, Uğur Yıldırım, Beta Yayınları, İstanbul. ss251.

²¹ Palabıyık, (2004), a.g.m., ss 251.

²² Gündüz, (1994), a.g.e., ss 5.

²³ Cumhuriyet Gazetesi 11 02 2006

edilmektedir.²⁴ Bu iki önemli sorunun yanında nüfus artışı ve bağlantılı olarak beslenme sorunları, ormansızlaşma, biyolojik çeşitliliğin yok olması ve deniz kirliliği de son derece önemli çevre sorunları olarak dünya gündeminde yer almaktadır.

1950'li yıllarda Londra'da ki hava kirliliği nedeni ile 4 bin kişinin ölümü, Çernobil'deki nükleer santral kazası, Hindistan'ın Bhopal yöresinde bir zirai ilaç fabrikasındaki sızıntı sonucu 2 bin kişinin ölümü, İsviçre'deki bir fabrikada çıkan yangın sonucu zehirli maddelerin, Ren nehrine boşalarak milyonlarca balığın ölmesine sebebiyet vermesi, dünya çevre felaketlerine verilecek bazı örneklerdendir.²⁵ Yaşanan bu ve benzeri felaketlerle, dünya kamuoyu, konunun ne kadar üzücü sonuçlar doğuracağına bir kez daha tanık olmaktadır. Yaşanan bu çevre facialarının tek olumlu yanı, insanların sorun üzerinde düşünmelerine ve önlem almalarına neden olmasıdır. Tabi bu önlemlerin boyutları da tartışmaya açıktır. Örneğin Çernobil kazasından sonra bazı hükümetlerin nükleer enerji ile ilgili tutumlarında önemli değişiklikler olmuştur. Avustralya, Avusturya, Danimarka, Norveç, İsveç gibi ülkeler nükleer enerji politikalarını gözden geçirerek farklı yaklaşımlar sergilerken diğer sanayisi gelişmiş ülkeler (ABD, Japonya İngiltere, Çin...) ise bu duruma soğuk bakmış ve mevcut politikalarına devam etmişlerdir.²⁶

Çevrenin, kendini yenileme hızından daha yüksek bir hızla kirletilmesinin önüne geçilmesi gerekmektedir. Çevre sorunlarının verdiği sıkıntıları gidermek için önceleri, somut sorunları çözme yönünde bir yaklaşım izlenirken, şimdilerde problemlerin oluşmasından önce çözme yoluna gitmek gerektiği yolunda yaygın bir anlayış hakim olmuştur.²⁷ Konu ile ilgili yeni düzenlemelere gidilmeden önce var olan yasalarla sorunlar çözülmeye çalışılsa da, zayıf kalması nedeni ile dünya genelinde bu alanda hem iç

²⁴ Gündüz, (1994), a.g.e., ss 5.

²⁵ Nühket Turgut, (1998) Çevre Hukuku, Savaş Yayınları, Ankara, ss8

²⁶ Ortak Geleceğimiz, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, Türkiye Çevre Vakfı Yayını 2.baskı Ankara, ss253.

²⁷ Nühket Turgut, (1993) ,Çevre ve Yurttaşlar, Savaş Yayınları, Ankara, ss1.

hukuklarda yasalaşma hem de uluslararası antlaşmalarla çözüm getirilmesi yoluna gidilmiştir.²⁸ Çevre hareketinin de etkisiyle dikkatlerin üzerine çekildiği çevre sorunlarının özgünlüğü, karşısında var olan ve bireyin korunmasına dayalı geleneksel mekanizmalarla sorun çözme yaklaşımının, uygun olmadığı ortaya açığa çıkmıştır. Çevre sorunlarını birbirinden ayrı düşünmek ve ayrı olarak çözmeye çalışmak mümkün değildir. Sorunların çözümü için tutarlı, bütüncül bir politika oluşturulmasının gerekliliği görülmüştür.²⁹ Bununla beraber klasik hukuk anlayışı ve toplum yapısındaki tabakalaşmanın özellikle alt sınıfların ekonomik kaygılarından dolayı çevreden önce iş sorunlarının çözümlenmesini istemeleri, üst ekonomik gelir grubundakilerin de daha fazla gelir elde etme talepleri sonucu, maalesef sorunu çözmeye radikal kararlar alınmasını engellemekte veya geciktirmektedir.³⁰ Çevre sorunlarının oluşmasına neden temel faktörlerden olan ekonomik tercihlerle birlikte bilinçsizlik, israf ve ilgisizlik de önemli bir yer tutmaktadır.³¹

Uzun yıllar boyunca dünyayı etkisi altına alan kullan-at ekonomisi akımına ilk engel yine çevreden gelmiş olup yetmişli yıllarda petrol fiyatlarının tırmanması ekonomik tercihlerin ve tüketim kalıplarının sorgulanmasına neden olmuştur.³² Bu gelişmeler doğrultusunda kullan at kalıpları yerine hammaddelerin tekrar kullanılabilir olması yönünde çalışmalar yapılmıştır. Bu gün pek çok üründe geri dönüşüm olabileceğine ilişkin açıklamalar görmekteyiz. Bu açıklamalarla, bireyler bilgilendirme sürecini de yaşamaktadır. Özellikle gelişmiş sanayi toplumlarında atıkların işlemden geçirilerek tekrar kullanılması hem çevre açısından hem de ekonomi açısından büyük fayda sağlamaktadır.

²⁸ a.k., ss1.

³⁰ a.k., ss1.

³⁰ Turgut, (1993) , a.g.e., ss1.

³¹ İsmail Gökdayı, (1997), Çevrenin Geleceği Yaklaşımlar ve Politikalar, Türkiye Çevre Vakfı Yayını, Ankara, ss 118.

³² Lester R. Brown, Christopher Flavin, Sandra Postel, (1997), Gezegenimizi Kurtarmak, Sinem Gül Çevirisi TUBİTAK- TEMA Vakfı Yayınları, Ankara, ss49.

Çevre sorularının giderilmesine yönelik, gerekli önlemler etkin bir şekilde alınmadığı sürece gezegenimizde her geçen gün yeni bir çevre felaketi yaşanacağı ifade edilmektedir.

Sanayileşmeyle çevre sorunlarının oluşumu arasındaki paralelliği vurgulamak açısından, şu ifade bugüne çok uygun düşmektedir: “Geçmişte, ekonomik faaliyetler üç aşamada gerçekleşmekteydi; üretim, dağıtım ve tüketim. Günümüzde bu aşamalara ek olarak temizlemeyi de eklemek gerekmektedir. Ancak bu şekilde ekolojik dengeler bozulmadan ekonomik kalkınma sağlanabilir.”³³

I.4. Türkiye’de Çevre Sorunlarına Genel Bir Bakış

Ülkemizde, nüfus artışı ile birlikte görülen çarpık kentleşme, sanayileşme, ekonomi eksenli gelişme süreci, giderek artan ve boyutları büyüyen çevre kirliliklerine neden olmaktadır. Bu hususlar genelde kentte oluşan çevre sorunlarını ifade ederken kırsal alanda ise su sorunu, standartlara uymayan konutlar dikkati çekmektedir.³⁴ Genelde sanayileşmiş ülkelerde çevre kirliliği yoğun görülürken ülkemizde bu durum bir tezat oluşturmaktadır. Çünkü Türkiye’de, sanayileşme hızından daha fazla çevre kirliliği hızı görülmektedir. Türkiye’de yaygın olan çevre sorunları şu şekildedir:

I.4.1. Hava Kirliliği

Ülkemizde sanayi bölgeleri çevresinde ve büyük kentlerde son yıllarda ciddi ölçüde hava kirliliği görülmektedir. Özellikle kış aylarında kentlerde bu kirlilik daha yoğun olarak hissedilmektedir. Isınma amaçlı olarak en çok kullanılan enerji kaynakları petrol, linyit ve odundur ki bunlarda hava kirliliğini arttırmaktadır.³⁵ Doğal gazın ancak belli kentlerde kullanılabilmesi, ülkede yaygınlaşmaması da hava kirliliğinin artmasına neden olmaktadır. Ülkemizde hava kirliliği ağırlıklı olarak; doğal gaz dışındaki yakıtların

³³ Güney, (1997), a.g.e., ss 4.

³⁴ Kemal Görmez, (1997), Çevre Sorunları ve Türkiye, Gazi Kitabevi, Ankara ss46.

³⁵ http://www.cedgm.gov.tr/cevre_atlası/cevredurumu.pdf.Erişim tarihi 06.01 2006

ısıtmada kullanılmasından, motorlu araçlardan, eski teknoloji kullananımdan, filtresiz sanayi tesislerinin atmosfere bıraktığı gaz, buhar ve tozlardan oluşmaktadır. “Son yıllarda bu nedenlerden kaynaklanan hava kirliliği başta; Kütahya, Muğla (Yatağan), Kayseri, Erzurum, Denizli, Uşak, Yozgat, Çanakkale (Çan), Edirne, Balıkesir, Diyarbakır ve Sivas illerinde önemli boyutlardadır.”³⁶ Kirliliğin artmasıyla beraber konu ile ilgili olarak hassasiyetin arttığını da söylemek mümkündür. İlgili kamu kuruluşları ki bunlar; Çevre ve Orman Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı, Hıfzısıhha Enstitüsü, Valilikler, Türk Standartları Enstitüsü ve Devlet İstatistik Enstitüsü olup alanlarına göre çalışmalar ve uygulamalar yapmaktadır.³⁷ Bilimsel kuruluşlar ve çevre ile ilgili sivil toplum kuruluşları da hem teknik hem de kamuoyunu bilgilendirme ve uyarma yolunda toplantılar ve yayınlar yapmak suretiyle katkıda bulunmaktadır.³⁸ Kirlilikten bire bir etkilenen yöre halkının temiz bir ortam için çevreci faaliyetlerde bulunması, bilgi edinme hakkını kullanması, dava açma yolu ile çevre hukukunu hayata geçirmesi de çevrenin korunması açısından önem arz eden gelişmelerdendir.

I.4.2. Su Kirliliği

Kentsel ve endüstriyel atıkların, yeterli arıtma yapılmaksızın su ortamlarına bırakılması, tarımda kullanılan gübreler ve kimyasalların doğal döngü içinde su ortamlarına ulaşmasından ötürü su alanlarında kirlilik yaşanmaktadır. Ülkemizde, kirlilik görülen akarsulardan bazıları; Sakarya nehri, Meriç-Ergene nehri, Nilüfer çayı, Gediz nehri olup Sapanca gölü, Manyas gölü, İznik gölü, Eber gölü, Karamuk gölü, Burdur gölü,

³⁶ a.k.

³⁷ Türkiye Çevre Vakfı, (2003) Türkiye'nin Çevre Sorunları, Türkiye Çevre Vakfı Yayınları, Ankara, ss 80.

³⁸ a.k., ss81.

Ulubat gölü, Akşehir ve Tuz Gölü çeşitli nedenlerle kirlenmiş yer üstü suları örneklerindedir.³⁹

Türkiye üç tarafı denizlerle çevrili bir ülke olarak pek çok avantaja sahiptir. Bununla birlikte denizlere bırakılan kentsel ve endüstriyel atıklar, deniz taşımacılığı, tarımdan kaynaklanan toksik maddelerin akarsular vasıtasıyla denizlere ulaşması, turizm gelirlerinin ülke ekonomisindeki önemi nedeniyle kıyı alanlarının plansız ve altyapısı tamamlanmadan, hem turistik işletmelere hem de ikinci konutlara açılması ve bu alanlarda oluşan nüfus yoğunluğunun denizleri kirlenmesi, bu avantajı iyi değerlendiremediğimiz göstergesidir. Kıyılarımızdaki kirlilik düzeyi Avrupa ülkelerine göre daha az olmakla beraber kirlilik düzeyinin yüksek olduğu bölgeler; İstanbul Boğazı, İzmir, İzmit, Gemlik, Mudanya, Bandırma, Ayvalık, Marmaris Körfezleri, Marmara Denizi, Akdeniz Taşucu-İskenderun arasında kalan kıyı şerididir.⁴⁰ Akdeniz ve Ege Denizi'nde de kirliliğin artış gösterdiğini belirtmek gerekir.

Mevcut su alanları içindeki canlı ekosistemi dünya açısından son derece önem taşımaktadır. Dünyada tehlike altında bulunan 12 türden biri olan ve halen yaşadığı düşünülen 300-400 Akdeniz fokundan yaklaşık 50'si, Türkiye'nin Akdeniz kıyısının bazı kısımlarında yaşamaktadır.⁴¹ “Türkiye'nin balık mahsulü yıllık yaklaşık 600.000 tonla dünyada 50. sıradadır. Karadeniz'de tahmini 247, Marmara Deniz'inde 200, Ege'de 300 ve Akdeniz'de 500-550 balık türü yaşamaktadır.”⁴²

Nüfus artışı ve ekonomik büyümeyle birlikte her geçen gün su kaynaklarının kullanımını artmaktadır. Türkiye'nin jeopolitik yapısı da bu durumun önemini arttırmaktadır.

³⁹ http://www.cedgm.gov.tr/cevre_atlasi/cevredurumu.pdf.Erişim tarihi 06.01 2006

⁴⁰ http://www.cedgm.gov.tr/cevre_atlasi/cevredurumu.pdf.Erişim tarihi 06.01 2006

⁴¹ a.k.

⁴² a.k.

I.4.3. Toprak Kirliliği

En kıymetli doğal kaynaklarından birisi olan toprakta, meydana gelebilecek tüm olumsuz değişimler, insan yaşamını önemli ölçüde etkileyecektir. “Toprak eni ve boyu, derinliği, üretkenliği ile çok boyutlu bir kavramdır.”⁴³ Türkiye'deki toprakların yalnızca % 24'ün tarıma uygun olduğu belirtilmektedir. Bunun nedenleri olarak toprağın derinliğinin çok fazla olmaması, Türkiye'de toplam arazi yüzeyinin yaklaşık % 79'unun erozyona maruz kaldığı şeklinde açıklanmakta ve yılda yaklaşık 500 milyon ton toprağın erozyonla taşındığı belirtilmektedir.⁴⁴

Ürün artışını amaçlayan tarım politikaları bir yandan tarımsal üretimin yöntemini değiştirmiş diğer yandan ise tarımsal girdi kullanımının genişlemesi ve yoğunlaşmasına neden olmuştur. Kimyasal gübre ve pestisit kullanımında artış görülmüştür.⁴⁵ Bu önemli değişiklikler de çevre sorunlarına yol açmıştır. Ancak, bu girdilerin etkin ve kontrollü kullanılması için gösterilen çabalar tam anlamıyla başarılı olamamıştır. Bu gelişmelere karşı önlemlerin alınmaması sonucunda; Türkiye'deki tüm ekili arazilerin, % 83'ü çeşitli çevre sorunları ile karşı karşıyadır.⁴⁶

I.4.4. Ormanlar

Ormanlar ekonomik, sosyal, kültürel ve teknolojik gelişmelerin hızlı olduğu günümüzde ciddi tehdit altındadır. Orman, “ağaç topluluklarının bulunduğu mekan olmanın yanında, başta odun hammaddesi olmak üzere çok değişik ürünler ve hizmetler üreterek, topluma fayda sağlayan, kendi içinde bir takım dengeleri olan canlı, dinamik ve karmaşık yapıda, karasal ekosistemler içinde en büyük paya sahip çok boyutlu bir sistem ve yenilenebilir özellikte bir doğal kaynaktır. Devamlılık ve istikrarlılık bu sistemin temel

⁴³ Güney, (1996), a.g.e., ss 62.

⁴⁴ <http://www.cedgm.gov.tr/cevre/atlası/cevredurumu.pdf>.Erişim tarihi 06.01 2006

⁴⁵ a.k.

⁴⁶ a.k.

özelliğidir.”⁴⁷ Ormanların amaç dışı kullanımı ve yangınlar orman alanlarına zarar vermekte ve bu durum da ormanın ekolojik işlevini yerine getirmesini zayıflatmaktadır. (Erozyonun artmasına, oksijenin azalmasına ve çölleşmeyi hızlandırdığı bilinmektedir.)

“Ekolojik olarak çok hassas bir konumda bulunan ormanlarımız iklim ve toprak yapısındaki çeşitlilikten kaynaklanan bir biyolojik zenginliğe sahiptir. Ormanlarımızda toplam 9000 bitki türü olup bunların yaklaşık 3000 tanesi endemik yani sadece ormanlarımızda yaşayan türdür. Bu türlerden 1700 kadarı nadir görülmekte, 200 kadarı ise yok olma tehlikesi ile karşı karşıya bulunmaktadır.”⁴⁸

Ormancılık sektörünün ülke ekonomisine, odun kökenli orman ürünleri üretimi, tarım hayvancılık ve turizme olan katkıları da bulunmaktadır.⁴⁹

I.4.5. Biyolojik Çeşitlilik

Biyolojik çeşitlilik, ekosistemlerdeki türlerin çeşitliliği şeklinde tanımlanabilir. Konuyla ilgili daha teknik bir tanımlama ise; her hangi bir bölgedeki (ülkedeki) genlerin, türlerin ve ekosistemlerin toplamı şeklindedir.⁵⁰ Türkiye'de bitki örtüsü açısından temel olarak üç bölge bulunmaktadır. Bu bölgeler sulak alanlar, dağlık alanlar, kıyılar ve steplerdir. Türkiye, Avrupa ve Orta Doğudaki en büyük sulak alanlara sahip bulunmaktadır.⁵¹ “58'i, çok önemli kuş alanları olmak üzere, toplam bir milyon üçyüzbin hektarlık yaklaşık, 300 sulak alan vardır. Dağlık yapısı sayesinde Türkiye bir çok dağ ekosistemlerine sahiptir. Türkiye'nin kıyıları da farklı yönetim yaklaşımları gerektiren

⁴⁷ http://www.cedgm.gov.tr/cevre_atlası/cevredurumu.pdf.Erişim tarihi 06.01 2006

⁴⁸ <http://www.ogm.gov.tr/bulten/bulten1.htm> Erişim tarihi 24 01 2006

⁴⁹ a.k.

⁵⁰ Çelik Aruoba (2005), “*Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesinin 11'inci Maddesi Ekonomik Teşvikler*” Biyogüvenlik Protokolü ve Biyoçeşitlilik Sözleşmesi'nde Teşvikler Tartışma Toplantısı ,Türkiye Çevre Vakfı Yayınları, Ankara, ss31.

⁵¹ http://www.cedgm.gov.tr/cevre_atlası/cevredurumu.pdf.Erişim tarihi 06.01 2006

değişik özelliklere sahip önemli ekosistemlerdir. Stepler de hassas ekosistemler olarak görülmektedir. Avrupa'da bulunan bitki türlerinin % 75'i Türkiye'de görülebilmektedir.”⁵²

Biyolojik çeşitliliğin zarar görmesine neden olan şeyler; su yapılarının bozulması, deterjan ve pestisiterin su ortamlarına bırakılması, avlanmalar, bilinçsizce aşırı otlatmalar ve atıklar sayılabilir.⁵³

I.5. Uluslararası Yasal Düzenlemeler

Çevre problemleri küresel yaşamla arttığı için çözümünün de küresel olması gerekmektedir. Çevresel duyarlılığa sahip eylemler dünya genelinde tabandan tavana doğru yayılarak etki etmiş olup konuyla ilgili hukuki düzenlemeler çevre konusundaki baskı kümeleri hareketinin etkisiyle gerçekleştirilmiştir.⁵⁴ Çevreye duyarlılık, ülkeler ve uluslararası kuruluşlarca benimsenmiş ve 1960'ların sonu ile 1970'lerin başında, Birleşmiş Milletler (BM) önderliğinde ilk adımlar atılmaya başlanmıştır. Bu konuda da BM öncü olmasının sebebi neredeyse tüm ülkelerin, uluslararası siyasal organı olarak İkinci Dünya Savaşından itibaren bir görev üstlenmiş olmasından kaynaklanmaktadır.⁵⁵

I.5.1. Birleşmiş Milletler

Birleşmiş Milletler, yaşanan iki büyük dünya savaşının tüm insanlığa verdiği onulmaz acıların, gelecek kuşakları etkilememesi için dünya barış ve güvenliğinin sağlanması, halkların kendi kaderlerinin tayini, temel insan haklarının güvence altına alınması, ülkeler arasında dostluğun geliştirilmesi ve ekonomik, kültürel, toplumsal sorunların çözülmesi için kurulan uluslararası bir örgüttür.⁵⁶ 26 Haziran 1945'de, 51

⁵² a.k.

⁵³ Türk Çevre Vakfı ,(2005), Türkiye'nin Biyolojik Zenginlikleri, Türkiye Çevre Vakfı Yayınları, Ankara, ss64.

⁵⁴ Müslüm Akıncı, (1996), Oluşum ve Yapılanma Sürecinde Türk Çevre Hukuku, Kocaeli Kitap Kulübü Yayınları, Kocaeli, ss 87.

⁵⁵ Gökhan Orhan ,(2004), “Uluslar arası örgütlerin Çevreye Etkileri: Dünya Bankası Örneği”, Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar, Editör Mehmet Cem Marın, Uğur Yıldırım, Beta Yayınları, İstanbul, ss 301.

⁵⁶ Ana Britanica, cilt 2, ss253.

ülkenin, San Fransisco'da imzaladığı, Birleşmiş Milletler antlaşması, 24 Ekim 1945'de yürürlüğe girdi. Birleşmiş Milletler ortak hareket etmeyi, çeşitli konularda ülkeler arasında işbirliği yapılmasını ve uluslararası hukuk kurallarının daha geniş bir alanda uygulanmasını sağlamıştır.⁵⁷

Çevrenin ulus üstü özellik taşıması, sadece bugünün insanını değil gelecek kuşakları da etkilemesi nedeniyle Birleşmiş Milletler bu konuda harekete geçmiştir. Birleşmiş Milletler, konuyla ilgili olarak ulusların tek tek hareketi yerine ortak hareketi sağlamada ve uluslararası işbirliği ve eşgüdümün oluşturulmasına ön ayak olmuştur.⁵⁸

Birleşmiş Milletler bünyesinde, çevre konularında faaliyet gösteren, uluslararası düzeyde örgütlenmeler ve programlar vardır. Bunlar; Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Uluslar arası Çalışma Örgütü (ILO), Birleşmiş Milletler Gelişme Programı (UNDP), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO), Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü (UNICEF) dır.

Birleşmiş Milletler, 1972'den bugüne pek çok uluslar arası platformlarda çok taraflı anlaşmaların oluşturulduğu, bildirgelerin imzalandığı konferanslar düzenlemiştir. Bunlardan çok taraflı kabul geren bazıları şunlardır.

I.5.1.1. Stockholm Konferansı

Çevre konusundaki uluslararası düzenlemelerin ilki, Birleşmiş Milletler tarafından Haziran 1972 yılında Stockholm'da gerçekleştirilen “İnsan ve Çevre” konferansıdır. Konferansta, Dünya'nın ekolojik açıdan duyarlı bir şekilde yönetilebilmesi için, “insan faaliyetlerinin çevre üzerindeki olumsuz etkilerine, devletlerin ekonomik gelişme sorunlarına, çevrenin korunması konusunda uluslararası işbirliğinin önemine

⁵⁷ a..k., ss 253.

⁵⁸ Ayşegül Kaplan, Küresel Çevre Sorunları ve Politikaları, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, ss138.

değnilmiş ve insanların sağlıklı, temiz bir çevrede yaşama hakkı kabul edilmiştir.”⁵⁹ Konferansta ayrıca ulusların, küresel kirlilik sorunlarına karşı olan faaliyetlerinin yetersizlikleri, insan yerleşimlerinin planlanması ve yönetimi konuları da ele alınmıştır.⁶⁰

1960’larda, çevre kirliliğinin dikkati çeken boyutları, sıfır büyüme tartışmalarını getirmiş ve bu yaklaşımın ardından, 1972 yılında Roma Kulübü tarafından büyümenin sınırları başlıklı rapor oluşturulmuştur.⁶¹ Ekonomik kalkınmanın, çevre kirliliğine neden olduğu görüşü pek kabul görmemiş ve biraz da zayıf kalmıştır. Bu süreçte sıfır büyüme yaklaşımı 1972 Stockholm İnsan ve Çevre Konferansı’nda gelişmiş ülkelerin çevre koruma politikalarına önem verilmesi yönündeki görüşü ile gelişmekte olan ülkelerdeki ekonomik kalkınma konusunda uyum sağlanamamıştır. Bu konferans ortak bir konsensüs sağlamasa da pek çok ülkede konu ile ilgili kurumsal değişiklikler olmuş bakanlıklar oluşmuş ve/veya çeşitli yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu dönemdeki yasal düzenlemeler genellikle çevre sorununun bütünselliğinden uzak önleyici olmaktan uzak çözümler şeklinde olmuştur. Bu durumu, ilk kuşak çevre politikaları veya yapıları şeklinde değerlendirmek mümkündür. Bu yaklaşımlar sorunlara, geçici çözümler getirerek geçiştirmektedir. Buna paralel olarak “kirleten öder” ilkesi getirilmiş olmakla beraber klasik hukuk ve yönetim anlayışı içinde kalınmıştır.⁶²

Zamanla bu politikalar ve uygulamalarda bazı sorunlar çıktı ve temel dayanaklar tekrar sorgulanmaya açıldı. Büyümenin sınırları tartışması yerini sürdürülebilir kalkınmaya devretti. İnsan ve doğa ilişkilerinin yeniden kurgulanması, çevre sorunları hakkında bilgi ve bilinç düzeyinin artması, çevre konusunda yaşanan krizler ve felaketler

⁵⁹ <http://www.tusiad.org/turkish/rapor/cevre/pdf/index.html> Erişim Tarihi 09 01 2006

⁶⁰ Uğur Yıldırım, İsmail Göktürk (2004) “Sürdürülebilir Kalkınma” Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar, Editör Mehmet Cem Marın, Uğur Yıldırım, Beta Yayınları, İstanbul ss452

⁶¹ Orhan,(2004), a.g.m. ss 308

⁶² Orhan,(2004), a.g.m., ss 309.

bu kavramın oluşmasına katkıda bulunmuştur. Bu çerçevede sürdürülebilir kalkınma, 1970'lerin sıfır büyüme tezine karşı oluşturulmuş bir yaklaşımdır.⁶³

Çevre hakkının bir insan hakkı olarak kabul edilmesi, 5 Haziranın “Dünya Çevre” günü olarak kabul edilmesi,⁶⁴ çevre koruma çalışmalarına yön vermek amacıyla 1973 yılında UNEP, 1983 yılında Dünya Çevre Kalkınma Komisyonunun kurulması Stockholm Konferansının ardından meydana gelen olumlu gelişmelerdir.

“Ancak konferansı izleyen yıllarda, ekonomik kalkınma politikalarına çevresel unsurların dahil edilmesi yönünde pratikte çok az bir ilerleme kaydedilmiştir. Global çevre bozulması artmış, sanayileşmiş ülkelerle, gelişmekte olan ülkeler arasındaki ekonomik ve sosyal kalkınma farkı ve dengesizlikler büyümeye devam etmiştir.”⁶⁵

I.5.1.2. Brutland Raporu 1987

Birleşmiş Milletler'in başkanlığını, Norveç Başbakanı Gro Harlem Bruntland'ın yürüttüğü, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonunun 1987'de hazırladığı “Ortak Geleceğimiz” adlı raporunda, Sürdürülebilir Kalkınma kavramı en önemli çevre stratejisi olarak ortaya çıktı. Raporda, çevre sorunlarının, insan refahını ve yaşamını tehdit ettiği, bu açıdan sürekli ve dengeli bir kalkınmaya ihtiyaç duyulduğu, ancak bu kalkınma politikasında bugünün ihtiyaçları karşılanırken, gelecek nesillerin ihtiyaçlarından taviz verilmemesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu da, ülkeler ve bölgeler arasında sağlanması gereken adaletin, kuşaklar arası adalet ile bütünleşmesi düşüncesini yansıtmaktadır. Rapora göre sürdürülebilir kalkınma, kaynakların günümüz gereksinmelerine yetmesini sağlarken, gelecek kuşaklarında kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme haklarını ellerinden almayan bir

⁶³ Orhan,(2004), a.g.m. ss. 309.

⁶⁴ Yıldırım, Göktürk, (2004),a.g.m., ss 453.

⁶⁵ <http://www.ogm.gov.tr/rio/rio1.htm> Erişim tarihi 06 01 2006

kalkınma şekli olarak tanımlanmaktadır.⁶⁶ Sürdürülebilir Kalkınma, iki temele oturmaktadır; gereksinimler ve sınırlılıklar. Raporda, küresel sürdürülebilir kalkınmaya ulaşabilmek için sosyal ve siyasal değişikliğin şart olduğu da belirtilmiştir. Bu değişiklikler; yoksulluğun azaltılması, kaynakların eşit ve etkin dağılımı, nüfus kontrolü, yeni teknoloji kullanımı, üretim ve tüketim tarzının değiştirilmesi ve halkın karar alma sürecine katılımının sağlanması şeklinde ifade edilmiştir.⁶⁷ Bununla birlikte çevrenin kalkınma uğruna feda edileceği konusu, rapordaki en temel kaygı olarak belirtilmektedir.⁶⁸

I.5.1.3. Rio Konferansı

Ortak geleceğimiz raporunun ardından, 1992 yılında Rio'da “Dünya Çevre ve Kalkınma” konferansı düzenlendi. Stockholm konferansının, çevre konusunda dünya genelinde, ekonomik, kurumsal ve hukuksal pek çok olumlu etkileri olmuş, sürdürülebilir kalkınma kavramı dünya kamuoyunda benimsenmiştir. Bu gelişmeler doğrultusunda, 1992 yılında, Brezilya'nın Rio de Janerio kentinde “Çevre ve Kalkınma” Konferansı yapılmıştır. Konferansın sonunda “iki uluslararası anlaşma, iki bildiri ve bir ana eylem planı ortaya çıkmıştır”⁶⁹

Dünya Zirvesi olarak da isimlendirilen bu konferans, “İnsan ve Çevre” konferansıya kıyaslandığında; daha geniş katılımın yaşandığı ve sadece çevre değil diğer dünya sorunlarının da tartışıldığı bir konferans olmuştur. Diğer bir fark ise, “Stockholm'de sorun kaynaklı bir yaklaşım dikkati çekerken, Rio'da sürdürülebilir ekonomik büyüme ile insan kaynaklarının geliştirilmesini benimseyen entegre bir yaklaşım benimsenmiştir.”⁷⁰ Katılımcı ülkeler Rio Çevre ve Kalkınma Deklarasyonunu ve sürdürülebilir kalkınmaya

⁶⁶ Ayşegül Mengi (2003),Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme AB ve Türkiye Örneği, Siyasal Kitabevi, Ankara ss2.

⁶⁷Orhan, (2004), a.g.m., ss 312.

⁶⁸ Yıldırım, Göktürk, (2004), a.g.m., ss 455.

⁶⁹ Keating, a.g.e., ss11.

⁷⁰ Yıldırım, Göktürk, (2004), a.g.m., ss 457.

bağlılığı yaşama geçirmeyi amaçlayan Yerel Gündem 21'i imzaladılar.Konferansın kısaca sonuçları şöyledir.

Rio Deklarasyonu: Çevre ve Kalkınma üzerine 27 ilke'den oluşmaktadır. Bu ilkeler, ülkelerin hak ve yükümlülüklerini kapsayan, hukuki olarak bağlayıcı olmamakla birlikte, hükümetlere zımnî sorumluluklar yüklemektedir. Deklarasyonu Türkiye de onaylanmıştır. Ana tema olarak ekonomik kalkınmanın ancak çevresel değerlerin korunmasıyla mümkün olduğu ve bunun yerel ölçekte değil, küresel ölçekte gerçekleşebileceğini şeklinde ifade edebiliriz. Deklarasyonun içerdiği ilkeleri özetlersek; sağlıklı hayat hakkı, kalkınma hakkı, çevreyi koruyarak kalkınma, konuyla ilgili yasal düzenlemeler ve standartlar, kirleten öder ilkesi, yoksulluğun giderilmesi, yoksul ülkelerin kalkınmasına destek olma, ülkeler arası işbirliği ve bilgi alışverişi, üretim ve tüketim kalıplarının değişmesi, çevresel etki değerlendirmesi, yerel halka öncelik tanınması ve katılımın yaygınlaştırılmasıdır.

I.5.1.3.1. Gündem 21

Gündem 21, çevre ve ekonomiyi etkileyen tüm alanlarda hükümetlerin, kalkınma örgütlerinin, BM kuruluşlarının ve bağımsız sektörlerin 21.yüzyıla girerken yapması gereken faaliyetleri tanımlayan bir eylem planıdır. Plan, dört temel kısımdan oluşmaktadır. Bunlar; Sosyal ve ekonomik boyutlar, kalkınma için kaynakların korunması ve yönetimi, etkin grupların rolünün güçlendirilmesi ve uygulama mekanizmaları' dır.

Gündem 21, dünyada yaşanan; yoksulluk, eşitsizlik, eğitim ve çevre kirliliği gibi sorunlara dikkat çekmektedir. Sürdürülebilir kalkınmanın tüm ülkelere benimsenip hayata geçirilebilmesi için, temel bir araç olarak da değerlendirilmektedir. “Gündem 21 temel olarak; tüm program alanlarına yönelik finansman politikalarının belirlenmesi, yeni kaynakların oluşturulması, uygulanabilir teknik ve ekonomik araçların belirlenmesi,

merkezi yönetim-yerel yönetim ilişkilerinin, desantralizasyon anlayışı doğrultusunda güçlendirilmesi, hükümet ve hükümet dışı kuruluşlar arasında işbirliğinin geliştirilmesi en önemlisi de halkın etkin katılımının sağlanması konularını içermektedir.”⁷¹

I.5.1.3.2. Çölleşme İle Mücadele Sözleşmesi

Bu sözleşmeyle, Afrika ülkeleri başta olmak üzere, kuraklıktan etkilenen ve çölleşen ülkelere, Gündem 21 çerçevesinde çölleşme ile mücadele etmek ve sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Bu amaca ulaşmak için toprak verimliliğini arttırmak, toprak ve su kaynaklarını ıslah ve muhafaza etmek, yaşam şartlarını iyileştirmek belirlenen araçlardan bazılarıdır.⁷² Hızlı büyüyen, dayanıklı ağaç ve bitki üretimi, dikimi yoluyla çölleşmenin yayılmasını engellemekte yine sözleşme hedeflerindedir.⁷³

I.5.1.3.3. İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi

İklim Değişikliği Sözleşmesi ile atmosferde giderek artan sera gazı emisyonlarının azaltılması, iklim değişikliğine neden olan insan kaynaklı etkileri önlemek, bu amaçla alınacak tedbirler ve teknoloji gelişimde, işbirliğine gidilmesi amaçlanmıştır.⁷⁴ İklim değişikliğinin etkileri konusunda kamuoyunu bilgilendirmek, ülkeler arası işbirliğinde bulunmak, sera gazlarını tutan yerlerin korunması için etkin bir yönetimin sağlanması yine sözleşmenin önemli noktalarından bazılarıdır.

I.5.1.3.4. Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi

Ekolojik yaşamda ana kural, tüm öğeler arasında karşılıklı alış verişin olmasıdır. Bu açıdan tür çeşitliliği oldukça önem içeren bir konudur. Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi; ekolojik, biyolojik çeşitliliğin korunmasını, sürdürülebilir şekilde

⁷¹ Yıldırım, Göktürk, (2004), a.g.m., ss 458.

⁷² <http://www.ogm.gov.tr/rio/riol.htm> Erişim tarihi 06 01 2006

⁷³ Keating, a.g.e., ss54

⁷⁴ Fikret Mazı, (2004) , “İklim Değişikliği Sorunu ve Uluslar arası Alanda Çözüm Arayışları” Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar, Editör Mehmet Cem Marın, Uğur Yıldırım, Beta Yayınları, İstanbul ss155.

kullanılması için gerekli önlemlerin alınması,⁷⁵ konuyla ilgili ulusal strateji ve plan programların yapılması, politikaların uygulanması, uygun teknoloji transferi yoluyla kirliliğin azaltılması, halkın bilgilendirilmesi, konuyla ilgili durumlarda çevresel etki değerlendirilmesinin sağlanması konularını içermektedir.⁷⁶

I.5.1.4. Johannesburg Konferansı

Rio'dan on yıl sonra, 2002 yılında Güney Afrika'nın Johannesburg kentinde "Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı" yapılmıştır. Konferans Rio'dan daha etkin olamamıştır. Hatta zirvenin amaçlarından birisinin de Rio'nun sonuçlarının incelenmesi olduğu şeklinde açıklamalar yapılmaktadır.⁷⁷ Zirvede su, enerji, tarım, sağlık ve biyoçeşitlilik konuları öncelikle tartışılmış ve iki resmi sonuç belgesi ortaya çıkmıştır. Bunlar uygulama planı ve siyasi bildiridir.⁷⁸

Uygulama Planında: Yoksulluğun ortadan kaldırılması, sürdürülebilir kalkınma, doğal kaynakların korunması gibi konular öne çıkmakta olup daha ziyade temenni şeklinde bir metin olarak ortaya çıkmıştır.⁷⁹ Siyasi Bildiride ise temiz içme suyu, sağlık, enerji, gıda güvenliği ve biyolojik çeşitliliğin korunması konularının altı çizilmiştir.⁸⁰

I.5.2. Dünya Bankası

Dünya Bankası, 1944 yılında ABD'de "II. Dünya Savaşı sonrası dünya ekonomisinin yeniden yapılandırılması sürecinde önemli bir unsur olan BM Para ve Finans

⁷⁵ Nuran Talu(2005), Biyogüvenlik Protokolü ve Biyoçeşitlilik Sözleşmesi'nde Teşvikler Tartışma Toplantısı "Biyogüvenlik (Cartagena) Protokolü ve Türkiye'de Durum" Türkiye Çevre Vakfı Yayınları, Ankara, ss14.

⁷⁶ Keating, a.g.e., ss 66.

⁷⁷ Türk Çevre Vakfı (2003) Türkiye Açısından Johannesburg Zirvesi'nin Getirdikleri Tartışma Toplantısı Türkiye Çevre Vakfı Yayını, Ankara, ss57.

⁷⁸ Sevim Budak ,(2004) , "Uluslararası Çevre Düzenlemeleri Bağlamında Politika Adalet ve Katılım" Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar, Editör Mehmet Cem Marın, Uğur Yıldırım, Beta Yayınları, İstanbul, ss423.

⁷⁹ a..k., ss 424.

⁸⁰ Türk Çevre Vakfı, (2003), Türkiye Açısından Johannesburg Zirvesi'nin Getirdikleri Tartışma Toplantısı, Türkiye Çevre Vakfı Yayınları, Ankara, ss 61.

konferansı sonunda IMF'yle birlikte oluşturulan iki temel para ve finans kuruluşudur. IMF, uluslararası piyasaların istikrarı üzerinde dururken, Dünya Bankası az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin savaş sonrasında yeniden yapılandırılması ve kalkınma için gerekli parasal desteği sağlamak üzere kurulmuşlardır.”⁸¹ Dünya Bankası 1945 yılında faaliyete geçmiş ve 1947 'de BM'e bağlı bir ihtisas kuruluşu olmuştur. Dünya Bankası verdiği kredilerle gelişmekte olan ülkelerin, büyük ölçekli projelerine finansman sağlamaktadır. Bu projeler önceleri ekonomik ve toplumsal fayda açısından değerlendirmeye tabi tutulmuş, çevresel etkileri ise göz ardı edilmiştir. Çevreci hareketlerin dünya kamuoyunda artan baskısı, bankanın politikalarını değiştirmeye zorlamıştır. 1980'li yıllarda, Banka'da sosyal ve çevresel sorunlar karşısında oluşan yoğun baskılar, ağırlık kazanmaya başlamıştır.⁸² Çevreci örgütlerin uluslararası platformlar da etkileri arttıkça bu kurumlarda da farklı yaklaşımlar benimsenmiştir. Sürdürülebilir kalkınma ilkesinin, siyasal bir yaklaşım olarak tüm dünyayı etkilemesiyle, Dünya Bankası da çevre sorunlarının çözümü konularını faaliyet alanı içerisine almış ve finanse edeceği projelerde çevre kriterlerine dikkat etmeye başlamıştır.

Uluslararası kuruluşların sergilediği tavırların, çevre üzerinde önemli etkileri olduğu bir gerçektir. Artık Dünya Bankası, sadece ekonomik konulara değil aynı zamanda çevre ile ilgili politikalara da destek vermektedir. Hazar Bölgesi petrollerinin, Akdeniz'e getirilmesini amaçlayan Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı projesinin hazırlanması ve uygulanması sürecinde, çevreye en az zarar verecek rotanın belirlenmesi için pek çok doğa bilimci ve çevre mühendisinin projede çalışması, DB'nin çevre konusuna duyarlı

⁸¹Orhan, (2004),a.g.m., ss 301.

⁸²<http://www.worldbank.org.tr/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/TURKEYEXTN/0,,contentMDK:20167071~menuPK:413942~pagePK:1497618~piPK:217854~theSitePK:361712.00.html> Erişim tarihi 08 02 2006

olduğuna ilişkin bir örnek olarak gösterilmektedir.⁸³ Bununla birlikte Dünya Bankası'nın kuruluş amacının, az gelişmiş ülkelerin kalkınma süreci finansmanını yapmak olması ve bu projelerin çevreye vereceği zararları kimi zaman göz ardı etmesi, ardından da çevreyi koruyucu programlara kaynak ayırması da ayrı bir ironi oluşturmaktadır. Kuşkusuz ki sıfır büyüme düşünülemez, ekonomi ülkelerin her alanlarını etkileyen bir gerçekken farklı bir davranışta bulunmak çok da akılcı olmamakla beraber çevrenin süreç içinde gözetilmesi olması gereken bir durumdur.⁸⁴ Dünya bankasındaki bu değişim ekonomik kalkınma ve çevre ilişkisinin bir orta yolu olan sürdürülebilir kalkınmanın yerleştiğinin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Bugün Dünya Bankası, projeleri değerlendirirken çevresel etkileri de dikkate almakta ve çevre ile ilgili sorunları çözümüne de fon ayırmaktadır. 1988 yılından beri banka, biyo-çeşitlilik projelerinin en büyük fonlayıcılarından biri olmuştur. Çevreyle ilgilenmek, Banka'nın yoksulluğu azaltma görevinin ayrılmaz bir parçasıdır. Çevre değerlendirmeleri ve koruma politikalarına ek olarak, Banka'nın yeni çevre stratejisinde, iklim değişikliği, su kaynakları ve biyo-çeşitlilik konularını ağırlık kazanmaktadır.⁸⁵

I.5.3. Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Anlaşmaları (GATT)

1946-48 yıllarında 50'ye yakın ülke arasında, Uluslararası Ticaret Örgütü'nün kurulması için çalışmalar yapılmıştır. "ITO kuruluş yasasının ulusal parlamentolar tarafından onaylanmasına kadar geçecek süre içinde geçerli olmak üzere, 23 sanayileşmiş ülke tarafından belirli mallarda tarife indirimleri için 1947 yılında Cenevre'de "geçici olarak" Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması imzalanmıştır."⁸⁶ GATT, taraf

⁸³Orhan, (2004), a.g.m., ss 318.

⁸⁴ a.k., ss 301.

⁸⁵<http://www.worldbank.org.tr/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/TURKEYEXTN/0,.contentMDK:20167071~menuPK:413942~pagePK:1497618~piPK:217854~theSitePK:361712.00.html> Er isim tarihi 08 02 2006

⁸⁶ <http://www.tusiad.org/turkish/rapor/cevre/pdf/index.html> Erişim Tarihi 09 01 2006

lkeler arasındaki ticarete miktar kısıtlamalarının kaldırılmasını ve gümrük vergilerinin indirilmesi yoluyla ticari serbestliğin artırılmasını amaçlayan bütünleştirilmiş bir ticaret anlaşmaları dizisidir. “Başlangıçta geçici bir düzenleme olarak öngörülen ve yerini bir Birleşmiş Milletler kuruluşu olacak ITO’ya bırakması düşünülen GATT, bu kuruluş gerçekleşmeyince, 1947-1993 sürecinde yapılan sekiz görüşme turu sonucunda daha da genişletilmiş ve 31 Nisan 1994’te 124 ülke ve Avrupa Birliği’nin de katılımıyla uluslararası bir kuruluş olan Dünya Ticaret rgt’ne dönüşmüştür.”⁸⁷

GATT’ın amaçları, dünya ticaretini yönlendirmek, serbestleşmesini sağlamak, gümrükleri, gümrük dışı ticaret engellerini ve ayrımcılığı azaltmak olarak özetlenebilir. Dünya ticaretinin yönlendirilmesi noktasında evre olmazsa olmaz bir başlık olarak çalışmalarda, anlaşmalarda yer almaktadır. Konunun öneminin artmasında, çevresel değerlerin ticari hayattaki yeri ve bu kıt kaynakların tükenme tehlikesi ve çevrecilerin baskısı hayli etkili olmuştur.

Serbest ticaret denildiği zaman “kaynakların herhangi bir politik kısıtlamaya uğramadan ülkeler arasında hareket etmesini sağlayan süreç olarak ortaya koymamız gerekir.”⁸⁸ Oldukça geniş bir yorumla mal, hizmet, teknik ve politik her anlamda ticaretin önündeki engellerin aşılması olarak da ifadelendirilebilir. Uluslararası ticarete GATT ana prensip olarak çevrenin korunmasından önce serbest ticaretin önünü amayı benimsemektedir. Bununla birlikte, “evrenin korunması, sanayi kirliliği ve ticari kurallar GATT kapsamında kurumsal anlamda ilk kez 1971 yılında kurulan “evre önlemleri ve Uluslararası Ticaret alışma Grubu” ile ele alınmıştır.”⁸⁹ Grup 1994’e kadar etkin çalışmamıştır.

⁸⁷ <http://www.tusiad.org/turkish/rapor/cevre/pdf/index.html> Erişim Tarihi 09 01 2006

⁸⁸ elik Aruba, (1995),Gatt ve evre “Ticaret ve evre Politikaları” Türkiye evre Vakfı Yayınları, Ankara,ss21.

⁸⁹ Palabıyık, (2004), a.g.m., ss 263.

Çevre koruma yolunda, GATT tarafından benimsenen çevre standartları kimi çevrelerce eleştirilene konu olmuştur. Özellikle serbest ticarete gelişmiş ülkelerin, istediği çevresel standartlar yerine getirilmesinde gelişmekte olan ülkelerin yetersiz kalması sonucu gelişmiş ülkeler lehine korumacı bir politika oluşturduğu yönündedir. Yine biyolojik çeşitliliği Fikri Mülkiyet hakları ve Sahte Mallar anlaşması içinde, biyoteknolojik buluşlarda patent verilmesine ilişkin olarak çevre ön planda değerlendirilmiştir.

I.5.4. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)

Dünya Ticaret Örgütü, 1 Ocak 1995 tarihinde kurulmakla beraber temelleri, 1948 yılında Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel anlaşması ile atılmıştır. DTÖ'nün örgüt şeması içinde "Ticaret ve Çevre Komitesi" bulunmaktadır. DTÖ üyesi olan ülkelere yönetilmektedir. "Bu açıdan bakıldığında, DTÖ, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi diğer uluslararası kuruluşlar ile benzerlik göstermemektedir. DTÖ'de yönetsel kararları alma yetkisi herhangi bir yönetim kuruluna devredilmediği gibi, kuruluşun idari ya da bürokratik organları da üye ülkelerin, bireysel politikaları üzerinde etki sahibi değildir. Üye ülkelerin uymayı taahhüt ettikleri DTÖ kural ve disiplinleri yine üye ülkeler arasında yapılan müzakerelerin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Zaman zaman üye ülkeler tarafından DTÖ kurallarına uyum sağlanması yaptırımlar yoluyla desteklenmekte, fakat söz konusu yaptırımların uygulanmasında örgüt olarak DTÖ değil, doğrudan doğruya üye ülkeler rol oynamaktadır." ⁹⁰

DTÖ uluslararası ticaretin serbestleşmesi ve gelişmesi için kurallar koyarken, çevre ile ilgili unsurları da anlaşmalara yerleştirmeyi ihmal etmemeye çalışmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma, DTÖ'nün pek çok platformunda sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır. DTÖ bünyesinde bulunan, Ticaret ve Çevre Komitesi, çevre ile ilgili

⁹⁰ <http://www.dtm.gov.tr/ani/DTO/ORGSEMA.htm> Erişim Tarihi 10 02 2006

uluslararası çalışmalarda bulunmakta ve ülkeler arasında eşgüdüm sağlama işlevini yüklenmektedir. 2001 yılında Doha’da yapılan toplantıda ticaret ve çevre konusu, genel olarak çok taraflı ticaret sistemi ile çevre politika ve önlemlerinin karşılıklı etkileşimi açısından ele alınmış, bu iki alan arasındaki ilişkilerin, “sürdürülebilir kalkınma” kavramında göz önünde bulundurularak, bir birini destekler şekilde geliştirilmesi veya düzenlenmesi amaçlanmış bu çerçevede, uluslararası ticaret kurallarının, çevre politikaları ile uyum sağlanabilecek şekilde gözden geçirilmesi ve çevrenin korunması amacıyla alınan ticari önlemlerin haksız ve gereksiz ticari kısıtlamalara yol açmayacak şekilde uygulanmasının sağlanması hedeflenmiştir.⁹¹ Deklarasyonun giriş bölümünde, çevre konusuna oldukça geniş bir yer ayrılmıştır. “Bu bağlamda ülkelerin insan, hayvan ve bitki sağlığını ya da çevreyi korumak amacıyla DTÖ kuralları çerçevesinde uygun değerlendirdikleri önlemleri alabilecekleri teyit edilmiş ancak, söz konusu önlemlerin ayrımcı, keyfi ya da uluslararası ticarete yönelik gizli bir sınırlama mahiyetinde olmaması gerektiği teminat altına alınmıştır.”⁹²

Toplantı sonucunda özetle, çevresel mal ve hizmetlerde tarifelerin ve tarife dışı engellerin azaltılması, Ticaret ve Çevre Komitesi, gelişmekte olan ülkeler ve özellikle de en az gelişmiş ülkeler açısından çevre önlemlerinin pazara giriş üzerindeki etkileri ve çevre amaçlı etiketleme zorunlulukları konularına yer verilmiştir.⁹³

Ancak “ticaret ve çevre konusu, gelişmiş ülkeler ile gelişme yolundaki ülkelerin en çok karşı karşıya geldiği sorunlardan biridir. Özellikle çevreyle bağlantılı ticari önlemlerin pazara giriş üzerindeki etkileri ve çevreyle uyumlu teknolojiler için gerekli kaynak sorunu, gelişme yolundaki ülkelerin hassas oldukları

⁹¹ <http://www.foreigntrade.gov.tr/anl/dto/CEVREMUZAKERE.htm> Erişim Tarihi 10 02 2006

⁹² <http://www.dtm.gov.tr/anl/DTO/TICARET%20VE%20CEVRE.htm> Erişim Tarihi 10 02 2006

⁹³ <http://www.foreigntrade.gov.tr/anl/dto/CEVREMUZAKERE.htm> Erişim Tarihi 10 02 2006

konulardır.”⁹⁴ DTÖ'nün çevre ile ilgili çalışmaları ticari çıkarlar söz konusu olduğunda zaman kısır kalmaktadır.

I.5.5. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)

16 Nisan 1948'de, 16 Avrupa ülkesinin katılımıyla Paris'te Avrupa İktisadi İşbirliği Örgütü kurulmuş ve bu örgüt 1 Ekim 1961'de ABD, Kanada ve Japonya'nın da katılımıyla Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü adını almıştır. OECD'nin amacı üye ülkelerinin ekonomik kalkınmasını sağlamak, onlara sermaye, teknik araç, gereç yardımı yapmak suretiyle ihrac pazarlarının gelişmesini desteklemektir.⁹⁵

OECD, ülkelere verdiği desteklerde dünya gündemini işgal eden çevre sorunlarını görmezlikten gelmemiştir. OECD Bakanlar Konseyi tavsiye kararı ticari anlaşmalarda ekonomik planlama ve çevresel etkilerin değerlendirilmesi yapmaktadır. “OECD çevre koruma alanında daha çok, tek tek ülkelerde çevre bilinci oluşturma çabasıdadır. Kirleten öder ilkesinin savunucusu olup özellikle, zehirli atıkların taşınması ve yok edilmesi ile ilgili çalışmaları dikkati çekmektedir.”⁹⁶ OECD'nin bünyesinde bulunan Çevre Komitesi, ekonomik büyüme ile çevre politikalarını, düzenlemeye çalışmaktadır. Komite, enerji, tarım ve iklim değişikliklerinin sonuçlarını değerlendirmekte, ekonomik politikaların planlanmasında ekolojik unsurların değerlendirmeye alınmasını amaçlamaktadır.⁹⁷ OECD, “üye ülkelerdeki çevre politikalarının incelemelerini de yayınlamakta ve atık yönetimi, daha az kirleten ulaşım imkanları, temiz teknolojiler sayesinde kirliliğin önlenmesi, mücadelesi de önemli çalışma alanlarındandır.”⁹⁸

⁹⁴ <http://www.dtm.gov.tr/anl/DTO/TICARET%20VE%20CEVRE.htm> Erişim Tarihi 10 02 2006

⁹⁵ Yüksel Ülken, (1992), 20. Yüzyılda Dünya Ekonomisi, Filiz Kitabevi, İstanbul, ss 432.

⁹⁶ Kaplan, (1999), a.g.e.,ss 143.

⁹⁷ <http://www.cevreorman.gov.tr/did/iliski.htm> Erişim Tarihi 03 01 2006

⁹⁸ <http://www.cevreorman.gov.tr/did/iliski.htm> Erişim Tarihi 03 01 2006

I.5.6. Avrupa Birliği

İki dünya savaşı gören Avrupa tekrar böyle bir savaş ve yıkımı yaşamamak için bütünleşme girişimlerinde bulunmuştur. Bu bütünleşme ilk önce ekonomik düzlemde başlamıştır. Benelux ülkeleri ile Fransa, Federal Almanya ve İtalya arasında 18 Nisan 1951’de imzalanan Paris Antlaşmasıyla “Avrupa Kömür Çelik Topluluğu” (AKÇT) kurulmuştur. Bu antlaşma ile Avrupa Birliğinin temelleri atılmıştır. 25 Mart 1957’de imzalanan Roma Antlaşmalarıyla da “Avrupa Ekonomik Topluluğu” ile “Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu” kurulmuştur. AET’yi kuran antlaşmalarla enerji, tarım ve ulaştırma konularında ortak pazar geliştirilmesi hedeflenmiştir.⁹⁹ 1967’den itibaren EURATOM, AET ve AKÇT organları ortak faaliyet göstermişlerdir.¹⁰⁰ 1991 yılında imzalanan, Maastricht antlaşmasıyla da Avrupa Topluluğu (AT) adını almış olup üye devletlerin dış politika, güvenlik, adalet, içişleri ve parasal birliğe geçilmesini sağlayan ve bu alanlarda ortak politikaları kapsayan siyasi birliğin temelleri atılmıştır.¹⁰¹ 1990’lardan sonra ise AT’yi, Avrupa Birliğine dönüştüren süreç başlamıştır.

Avrupa Birliği, üye ülkelerinde meydana gelen çevre kirliliğinden ve bu kirliliklerin ülke sınırlarını aşmasından ötürü, çevre konusuna ve sorunlarına oldukça duyarlı bir şekilde yaklaşmaktadır. Bu duyarlılık sorunların büyümesi sürecine doğru orantılı olarak artmıştır. Avrupa Birliğinin, çevre konularında hassasiyeti geliştirme nedenlerinden biriside, serbest rekabet ilkesinin uygulanma sürecindeki sorunlardan olan her üye ülkedeki farklı çevre politikalarının, malların üretim maliyetine yansımalarının

⁹⁹ Beril Dededoğlu, (2003) “Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci II: Avrupa Birliği’nin Yakın Geçmişi”, Dünden Bugüne Avrupa Birliği, Boyut Yayınevi, İstanbul ss 51.

¹⁰⁰ a.k.,ss 52.

¹⁰¹ Avrupa Birliği’nde ve Türkiye’de Çevre Mevzuatı, (2001), Türk Çevre Vakfı Yayını, Ankara, ss38.

olumsuz sonuçlarını gidermek amaçlı olduğudur.¹⁰² Ayrıca çevre konusunun, tarım enerji, sanayi ve ulaştırma konularıyla olan organik bağlantısı da çevrenin önemini oldukça arttırmıştır. Toplumda çevre politikalarının yasal dayanağı, 1987’de kabul edilen Avrupa Tek Senedi olarak görülse de¹⁰³ Avrupa Birliği’nin çevre ile ilgili düzenlemelerini, Maastricht, Amsterdam ve Nice Anlaşmalarında belirginleştiğini görmekteyiz. Avrupa Birliği’nce kabul edilen kuralların tüm üye devletlerinin iç hukukuna monte edildiğini söylemek güç olmakla birlikte, bazı üye ülkelerdeki işsizlik oranının artmasına dayalı olarak meydana gelen toplumsal ve ekonomik sorunlar çevre konusu üzerindeki hassasiyetin zayıflamasına neden olmaktadır.¹⁰⁴

Avrupa Birliği 1970’lerden başlayarak çevresel eylem programlarıyla ve yapılan anlaşmalarla ortaya çıkan bazı temel ilkeler doğrultusunda çevre politikalarını geliştirmiştir. 1951 ve 1957 yıllarında imzalanan kurucu anlaşmalarda çevre konusuna değinilmemiş olup 1987 yılında yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi’nde konuya yer verilmiştir. 2003 yılında yürürlüğe giren Nice Anlaşmasında çevre konusuna üç madde ayırmıştır.¹⁰⁵ Bu maddelerde, çevre kalitesinin korunması, iyileştirilmesi, insan sağlığının korunması, doğal kaynakların akılcı kullanımı ve bu sorunların ortadan kaldırılması için alınacak önlemlere destek verilmesi hedefleri benimsenmiştir. Bu hedeflere ulaşmak içinde alınması gereken önlemler içinde; mali önlemler, kent ve bölge planlaması, arazi kullanımı konularıyla, su kaynaklarının miktarı ve niteliğini doğrudan etkileyen önlemler üzerinde durulmuştur.¹⁰⁶ Ayrıca çevre koruma önlemlerinden daha katı ülkesel önlemlerin alınması durumunda da Nice Anlaşmasıyla uyumlu olmak suretiyle üye

¹⁰² Gülin Egeli, (1996), Avrupa Birliği ve Türkiye’de Çevre Politikaları, Türkiye Çevre Vakfı Yayınları, Ankara, ss 40.

¹⁰³ Selcan Serdaroğlu, (2003), “Avrupa Bütünleşmesine Katkıda Bulunan Bir Faktör Olarak Çevre Politikası” Düünden Bugüne Avrupa Birliği Boyut Yayinevi, İstanbul ss 282

¹⁰⁴ Budak,(2004), a.g.m., ss391

¹⁰⁵ a.k. ss395

¹⁰⁶ a.k., ss 396.

ülkelere konuyla ilgili serbesti tanınmıştır. Sürdürülebilir Kalkınma için sadece ülke düzeyinde çevre korumasının yeterli olmadığı, bu konuda küresel bir işbirliğinin de şart olduğu ifadesinden yola çıkarak AB'nin çevre konusuna bu eksende yaklaştığını söylemek mümkündür.

Avrupa Birliği'nin doğrudan doğruya çevreyle ilgili olan organı Avrupa Çevre Ajansı olup 7 Mayıs 1990 tarihli Konsey tüzüğü ile kararlaştırılmış olmakla birlikte fiili olarak oluşturulması 1994'ü bulmuştur.¹⁰⁷ Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması, Ajansın temel hedeflerinden olmuştur. "Ajans, Birliğe ve üye ülkelere etkin çevre politikalarının oluşması için gerekli bilgiler verir ayrıca çevrenin gözetilmesi amacıyla gerçekleştirilen uluslararası programlara da bunları aktarmaktadır."¹⁰⁸ Ajansı kuran kararnamenin 3. maddesine göre bilgi ve veri toplanmasında öncelikli alanlar havanın niteliği ve atmosfere bırakılan gazlar, suyun niteliği ve suya bırakılan atıklar, toprakların flora-fauna durumu, atık yönetimi, gürültü kaynakları, kıyıların korunması ve zararlı kimyasallar konuları gelmektedir.¹⁰⁹ Türkiye'de ise Çevre ve Orman Bakanlığı bünyesinde kurulan Avrupa Çevre Ajansı faaliyetlerini sürdürmektedir.

I.5.6.1. Avrupa Birliğinin Çevre Politikası İlkeleri

Çevre koruma politikaları olarak kirleten öder ilkesi, ihtiyat ilkesi ve işbirliği ilkelerini görmekteyiz. Bu ilkelerin doğrultusunda birliğin çevre politikalarına yönelik olarak önleme ilkesi, kaynağında önleme ilkesi, bütüncülük ilkesi ve katılım ilkesinin de benimsendiği ifade edilmektedir. Kirleten öder ilkesi; çevre değerlerine zarar veren, kirliliğe neden olan kişi ve kuruluşların bu zararı tazmin etmesi şeklinde özetlenebilir. Kirleten öder ilkesi çevre ile ilgili iç hukuk mevzuatında somutlaşmakta ancak zararın (çevrenin sui generis yapısından ötürü zarar faaliyetten sonradan da oluşabilir veya

¹⁰⁷ Serdaroğlu, (2003),a.g.e., ss 289.

¹⁰⁸ a.k., ss 289.

¹⁰⁹ a.k., ss 289.

artabilir.) somutlaştırılmaması durumunda bu ilkenin uygulanması pek mümkün olamamaktadır.¹¹⁰ İhtiyat ilkesi ise bilimsel belirsizlik durumlarında (bazı kirlilik türlerin veya zararların yakın zamanda bilimsel tekniklerle yapılamadığı haller) çevreyi korumak için getirilmiş çözüm yolu olup uygulamada tehlikeli kimyasalların meydana getirebileceği kirlilik durumlarında, biyoteknolojide vb. görülmektedir.¹¹¹ İşbirliği ilkesi, çevre korumada son derece önem arz eden ve katılımın sağlandığı bir ilke olup “çevre sorunlarının çözümlenmesinde devlet ve toplumun ortaklaşa hareket etmelerini ifade etmektedir.”¹¹² Bu ilke, çevre politikalarının belirlenmesinde toplumda birey, kamu, özel ve sivil toplum örgütlerinin de karar alma sürecine katılmaktadır.

Önleme ilkesi olarak da ifade edilmek istenen şey çevre kirliliğinin oluşumuna meydan vermeyen plan, program ve projeler doğrultusunda bir yaklaşımdır. Bu ilke ile korumanın, düzeltmekten daha iyi olduğu anlatılmak istenmiştir. Kaynağında önleme ilkesi veya önceden önleme ilkesi, tüm dünyaca kabul gören ve çevrenin zarara uğramadan önce korunmasını anlatan, aynı zamanda da ekonomik fayda sağlayan bir ilkedir. Önceden önlem almak çevre sorunlarının oluşumundan sonra düzeltmekten hem daha kolay hem de daha ucuz bir yoldur. Bütünleyicilik ilkesi veya entegrasyon ilkesi ise çevre koruma konusunun ülkenin diğer politikalarıyla, sektörel faaliyetleriyle uyumlu olmasını ifade etmektedir.¹¹³ Katılım ilkesi çevre korumada karar alma sürecinde, planlama sürecinde yönetimde ve denetim süreçlerinde söz sahibi olmayı anlatmaktadır. Çevre konusunda katılım ilkesinin uygulanması bir gereklilik teşkil etmektedir. Çevre koruma konusunda standartlar ve sınır değerler getirme, kirlenme yasaklarının getirilmesi, bildirme yükümlülüğü getirme, işaretleme yükümlülüğü getirme, faaliyette bulunacakların ruhsat

¹¹⁰ Budak, (2000), a.g.m., ss32 .

¹¹¹ Turgut, (1998), a.g.e., ss321.

¹¹² Sevim Budak, (2000) Avrupa Birliği ve Türk Çevre Politikası Avrupa Topluluğunun Çevre Politikası ve Türkiye'nin Uyum Sorunu, Ankara, Buke Yayınları, ss37.

¹¹³ Yusuf Güneş, Aynur Aydın Coşkun (2004) Çevre Hukuku , Kazancı Yayınları, İstanbul, ss100 .

alma mecburiyeti ve çevresel etki değerlendirme, kullanılan hukuki yollardandır. Çevre koruma konusundaki mali araçlar olarak da kirletme harçları, kirletme sertifikaları, çevre vergileri, sübvansiyonlar, vergi indirimleri ve zorunlu depozito ödemeleri kullanılmaktadır. Dünya konjonktürüne paralel olarak Avrupa Birliği'nde çevre konusu ve politikaları ve uygulamalarına hassasiyetin artmakta olduğu ifadesi yanlış olmaz.

I.6. Çevre Hakkı Kavramının Gelişimi

Çevre Hakkının bir insan hakkı olarak değerlendirilip ulusal ve uluslararası düzenlemelere girmesi, diğer haklara göre oldukça yenidir. Uzun yıllar çevre hakkı, sağlık hakkının bir uzantısı olarak görülmüş olsa da artık bu hak yaşam hakkının bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Çevre Hakkı ilk olarak Stockholm Konferansı'nda dile getirilmiştir.

Çevre Hakkı, insan haklarının gelişimindeki iki yüzyıllık süreçte üçüncü dönemde yer almıştır.¹¹⁴ Çevre hakkı III. kuşak haklar içinde yer almaktadır. Birinci kuşak haklar kişi hakları ve siyasal haklardır. İkinci kuşak haklar ise ekonomik, kültürel ve sosyal haklardır. Üçüncü kuşak haklarda, dayanışma hakları olarak adlandırılan gelişme hakkı, çevre hakkı, barış hakkı ve insanlığın ortak mirasından yararlanma hakkı, barış hakkı haklarıdır.¹¹⁵ Birinci kuşak haklar hak ve özgürlüklerin hukuk belgeleriyle tanındığı dönemi ifade etmekte olup bu dönemde haklar, doğal haklar ve kamu hakları diye ikiye ayrılmaktaydı. İkinci kuşak haklar ise pozitif haklar adı ile de anılmakta olup hak sahibine, kendisine bir şeyin yapılmasını, bir edimde bulunulmasını isteme yetkisi vermektedir.¹¹⁶ Üçüncü kuşak haklar ise "her bir ferдин ortak çabalarıyla gerçekleştirilebilir. Devletin,

¹¹⁴ Metin Topçuoğlu, (1998), Çevre Hakkı ve Yargı Özel Teşebbüs Hürriyeti Açısından Çevre Hakkı ve Yargısal Korunma, Türkiye Çevre Vakfı Yayını, Ankara ss21.

¹¹⁵ Güneş, Aydın Coşkun, (2004), a.g.e., ss 57.

¹¹⁶ Topçuoğlu, (1998), a.g.e.,ss24.

bireylerin ve toplumun ortak katılımını gerektirir. Bu yüzden bu haklara dayanışma hakları denmesi anlamlıdır.”¹¹⁷

Çevre Hakkı kavramı ülkelerin iç hukukunda, ya anayasada ya da ilgili kanunlarda yer almaktadır. Ülkemizde çevre hakkı kavramı 1982 Anayasası'nın 56. maddesinde¹¹⁸ düzenlenmiştir. 1961 Anayasası'nın 49. maddesinde¹¹⁹ yer alan hüküm yorum yapmak suretiyle çevreyle ilişkilendirilebilirken, 1982 Anayasası 56. maddesinde direk çevre hakkını ifade etmiştir. Anayasanın sosyal haklar ve ödevler bölümünde yer alan çevre hakkı konusunda devlete pasif bir sorumluluk yüklemektedir.

Çevre hakkının diğer haklarla iki yönlü bir ilişkisi bulunduğu belirtilmektedir. Çevre hakkı bazen diğer hakların bir uzantısı gibi görülmektedir¹²⁰ Yaşam hakkı, sağlık hakkı bu yaklaşıma örnek verilebilir. Çevre hakkı bazen de diğer hakları sınırlayıcı nitelikte olmaktadır. Çevre sorunlarının artmasıyla beraber çevre hakkına dayanılarak diğer hakların sınırlanmasının arttığı ifade edilmektedir.¹²¹ Mülkiyet hakkı bu yaklaşıma verilecek en tipik örnektir. “Çevre hakkı muhatabının belirlenmesi, sorumluluk ilkesi açısından da önem taşır.”¹²² Hakkın ihlal edilmesiyle çevre hukukuna hakim olan ilkeler doğrultusunda, faaliyetlerin durdurulması, tazminat ödettirilmesi gibi yaptırımların uygulanabilecektir.

1.6.1. Çevre Hakkının Süjesi

Çevre Hukuku yeni gelişen bir hukuk dalı olmakla birlikte, üzerinde her gün çalışılan ve de çalışılması gereken bir hukuk dalı olarak değerlendirilmektedir. Çevre sorunlarının, insan yaşamına artan yönde tehditler oluşturması bu konuda acil hukuksal

¹¹⁷ Topçuoğlu, (1998), a.g.e.,ss25.

¹¹⁸ 1982 Anayasası madde 56 “ Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşın ödevidir.”

¹¹⁹ 1961 Anayasası madde 49 “ Devlet herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesini ve tıbbi bakım görmesini sağlamakla ödevlidir.”

¹²⁰ Ruşen Keleş, Birol Ertan (2002) Çevre Hukukuna Giriş, İmge Kitabevi, Ankara, ss 91.

¹²¹ a.k.,ss 92.

¹²² İbrahim Kaboğlu, (1996) Çevre Hakkı, İmge Kitabevi, Ankara, ss 78.

düzenlemelerin yapılmasını zorunlu kılmıştır. Çevrenin hukuk yoluyla korunması, çok fazla ülkece kabul edilen ve yaptırımları nedeniyle de koruma sağlayacak bir enstrüman olarak değerlendirilmektedir.

Hukuk düzenlerine çevre hakkının girmesiyle beraber bu hakkın öznesi ve muhatabının kim olduğunun da belirtilmesi gerekmektedir. Çevre hakkı ile kim korunmaktadır? İnsan merkezli yaklaşım açısından konuya bakıldığında, elbette ki insan neslinin korunmasını temel almakta olduğu ifade edilmektedir. Ancak ekolojik döngüde hiçbir parçanın diğerinden bağımsız olmadığı gerçeğiyle, insanlığın devamının ancak yaşanabilir bir ortamda mümkün olacağı açıktır. Bu sebeple çevre hakkını sadece insana indirgeyerek, onu korumak istersek ciddi bir hata yapmış oluruz. İnsanlığın devamı için çevre hakkı aynı zamanda tüm canlı ve cansız çevreyi de içermek zorundadır. Gelecek kuşakların ise yaşam hakkına tecavüz edilmediği sürece var olabileceğinden hareketle bu hakkın özne grubu biraz daha genişlemektedir. Çevre hakkının öznesi kısaca herkes, çevre değerlerinin tümü ve gelecek kuşaklar olarak değerlendirilmektedir. Çevre hakkı bir insan hakkı olarak, değerlendirilse de esasında bu hakkın asıl öznesi fiili olarak çevredir.¹²³ Çevre hakkının muhatapları da öznesi gibi çoktur. “Çevre hakkının muhatapları bu hakka saygıyı sağlamakla yani kendilerine çevreyi koruma yükümlülüğü düşen kişi ve kuruluşlardır.”¹²⁴ Muhatap olarak en genel anlatımla, çevreyi kirleten herkes ifade edilebilir. Çünkü çevreyi koruma ödevi her grubun ve kişinin yükümlülüğündedir. Çevre kirliliğine neden olan ülkeleri, bireyleri, kamu kurum ve kuruluşlarını, özel sektörü muhatap olarak görmekteyiz. Dolayısıyla bireyler bu hakkın hem öznesi hem de muhatabı durumundadır.

¹²³ Turgut, (1998) a.g.e., ss 144.

¹²⁴ İbrahim Ö. Kaboğlu İnsan Hakları Yıllığı “ Çevre Hakkı Üzerine (Bir Danıştay Kararının Düşündürdükleri) TODAİE İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, Cilt 10-11, 1988- 1999 Ankara ss123.

II.BÖLÜM: TÜRKİYE'DE ÇEVRE YÖNETİMİ

Türkiye’de çevre yönetimi, Çevre ve Orman Bakanlığı ve konuyla ilgili diğer Bakanlıklardan oluşmaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarından bugüne çevre konusu üzerinde artan bir duyarlılığın oluştuğunu görmekteyiz. Günümüze kadar gelen süreçte çevre yönetimi pek çok aşamadan geçmiştir. Konuyu kısaca şöyle özetleyebiliriz.

II.1. Çevre Yönetimi Kavramı

Çevre koruma konusunda, dinamik çevre sisteminin sürekliliğinin sağlanması gerekmektedir. Çevre koruma hedef ve ilkelerinde, bunların uygulanmasında çevre yönetiminin son derece önemlidir. Çevre yönetiminin çevre kavramı gibi çok geniş bir alanı ilgilendirmesinden ötürü kurumlar arasında eşgüdüm, ortak hareket sorumluluğunu da beraberinde getirmekte ve bu durum bazı sorunların yaşanmasına neden olmaktadır.¹²⁵ Çevre yönetimi kavramı batı dillerinde sıkça kullanılan bir kavram olup tüm canlıların sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamaları, doğal kaynakların korunması, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla gerek kamusal gerekse özel kesimde elverişli bir iletişim, planlama, eşgüdüm ve denetim sisteminin oluşturulması, bu sistemi çalıştıracak bir örgütün kurulması anlatılmaktadır.¹²⁶

Çok genel bir anlatımla çevre yönetimi, çevreye ilişkin strateji, politika ve programların uygulama aracı olarak tanımlanabilir. Bu anlatımla çevre yönetimi, çevrenin korunması, iyileştirilmesi ve geliştirilmesine yönelik eylemlerin hepsini kapsamaktadır. Böylece çevre yönetiminin amacı, çevresel kaliteyi korumak ve çevreye ilişkin sorunları çözmektir. Kuşkusuz çevre kalitesinin korunması ekonomik kalkınma ile yakından ilgili olmakla beraber birbirleri ile çelişkili gibi görünen bu amaçlar aynı zaman dilimi içerisinde

¹²⁵ Ayşegül Mengi, , Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, “ Çevre Koruma Yöneltileri, İlkeleri ve Araçları” Cilt 7, Sayı 3 Temmuz 1998, TODAİE, Ankara, ss 65.

¹²⁶ Keleş, Hamamcı,(1998), a.g.e., ss 256.

de akılcı bir ekonomik planlama ile mümkün olabilir. Bu bakış açısı ile çevre yönetimi, sürekli ekonomik kalkınmayı sağlama amacının bir aracıdır. Ayrıca çevreye ilişkin sorunları, ekonomik planlama sürecinin ilk aşamalarında ele almak sorunlar oluşmadan önlemek açısından son derece önemli bir husustur.

Çeşitli merkezi ve yerel kurumlar, kendi görev alanları içinde çevrenin korunması ve geliştirilmesi ile ilgili yürütme, planlama ve denetleme işlevlerini birbirlerinden bağımsız olarak bazen de koordinasyonsuz olarak yürütmektedirler. Dünyada çevre yönetimi açısından örgütlenme biçiminde, merkez örgütü şeklinde bağımsız bir Çevre Bakanlığı veya konuyla yakın ilgisi olan Sağlık Bakanlıkları gibi Bakanlıklarla birleştirilmiş olarak görülmektedir. Özetle çevre yönetimi konusunda her ülkenin kendi koşulları doğrultusunda bir örgütlenme biçimini tercih ettiği söylenebilir.

Çevre yönetimi ile birlikte sürekli büyümeyi hedefleyen bir kalkınma modelinin oluşturulması amacıyla yönelik olarak, 1984 yılında Versailles’da “Çevre Yönetimi Konulu Dünya Sanayi Konferansı” toplanmıştır. Konferans’ta sürekli bir ekonomik kalkınma, temel hedef seçilerek, çevre yönetiminin, ekonomik kalkınmanın ayrılmaz bir parçası olduğu ve ekonomik büyümenin ancak çevre değerlerinin önemsenmesiyle mümkün olacağı belirtilmiştir. Ayrıca çevre korumanın maliyetinin yanında, toplumun elde edeceği faydanın daha önemli olduğu ve bu doğrultuda koruyucu, onarıcı tedbirler alınmasının gerekli olduğu da ifade edilmiştir.¹²⁷ Çevre sorunlarının zararlı etkilerinin önlenabilir, giderilebilir olması, sürdürülebilir kalkınmanın ancak çevresel değerleri korumakla mümkün olacağı bununla birlikte ekonomik kararlar alınırken minimum düzeyde çevreye zarar verecek tercihlerin yapılmasının çevre yönetiminin en temel amacı olması gerektiği de vurgulanmıştır.

¹²⁷ Ertürk,(1998), a.g.e., ss310.

Günümüzde ne teknolojik gelişmeden ne de ekonomik büyümeden vazgeçebiliriz. Bu değerlendirmenin ışığında ekonomik açıdan önemli bir sermaye olan doğal kaynakların optimum kullanımı sonucunda ancak sürdürülebilir yaşam ve sürdürülebilir kalkınma kavramlarının geçerliliğinden söz edilebilir. Bu yönde oluşturulacak çevre politikaları büyük önem taşımakla birlikte merkezi yönetimin, yerel yönetimlerin ve bireylerin konuya olan ilgi düzeyiyle alakalı olarak hem ekonomik maliyetin hem de sosyal maliyetin yönü değişecektir.¹²⁸ Konuyla ilgili olarak çevre politikasındaki tercihler, uygulamalar ve denetimler sonucunda olumlu veya olumsuz sonuçlar zaman içinde görülecektir.

Çevre sorunlarını çözmek için çevre yönetiminin kurumsallaşması olmazsa olmaz bir olgu şeklinde karşımıza çıkmaktadır.¹²⁹ Etkili bir çevre yönetiminin ancak belirgin hedefler doğrultusunda gerçekleşebileceğini belirtmek gerekir. Bu hedefler, ana hatları ile şöyle ifade edilmektedir. Çevre yönetiminden söz edebilmek için, ekonomik girişimlerin çevresel etkileri, karar alma sürecinde temel unsurlardan biri olmasının sağlanması ve ekonomik kararlar alınırken yapılması planlanan etkinliğin yol açabileceği çevresel etkilerin önceden belirlenmesi ve bu doğrultuda uygulamaya geçilmesi ifade edilmektedir. Çevre yönetiminin bir başka hedefi ise çevresel kirlilikleri önlemek ve çevresel kaliteyi yükseltme amacı için çevresel planlamaya ve çevre konusundaki çalışmaların eşgüdümüne öncelik verilmesi ve bu yönde çevresel etki değerlendirme sisteminin yönetsel karar alma sürecinin ulusal ve yerel ölçekte ve uygulamada yaygınlaşmasının sağlanması yönündedir.¹³⁰

¹²⁸ Zerrin Toprak “ Çevre Hakkı ve Yerel Yönetimler” , İnsan Hakları Yıllığı, TODAİE İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, Cilt 10-11, 1988- 1999, Ankara, ss 93.

¹²⁹ Firuz Demir Yaşamış, (1993), Çevre Yönetiminin Temel Araçları, İmge Kitabevi, Ankara, ss22.

¹³⁰ a.k., ss22

Ulusal çevre yönetiminin oluşabilmesi için bazı işlevlerin etkili olarak örgütlenmesi ve yönetilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır. Bu işlevlerin bir kısmı doğrudan önleme işlevi olup; önleyici işlevlerin başında da çevresel standartların uygulama alanında yaygınlaşması gelmektedir. Önleyici işlevlerin bir diğeri de yasaklayıcı türde yetkilere sahip olunmasıdır. Üçüncü tür işlev dolaylı önleme işlevidir ki bu da çevreyi kirletenlerin, oluşturdukları zararları tazmin etmeyi belirtmektedir. Bu açıdan önem taşıyan bir başka işlev ruhsatlar olup çevreyi koruma ve geliştirme durumunda olan kamu otoriteleri bu yetki çerçevesinde kirletici yayma olasılığı olan kuruluşlara yayabilecekleri kirlilik miktarına dayanarak çalışma ruhsatı vermesini ifade etmektedir. İyi bir kent planlamasının oluşturulması da dolaylı etkileri nedeni ile büyük faydalar sağlayacak bir işlev olarak ifadelendirilmektedir. Araştırma, geliştirme ve eğitim gibi çalışmalarda ayrı bir işlev olarak belirtilmektedir.¹³¹

Koruyucu önlemler, etkili bir çevre yönetimin açısından büyük önem taşımaktadır. İzleme ve denetleme sistemleri, temiz yakıt, hammadde, temiz teknoloji, kirlilikten zarar görenlerin zararlarının tazmin edilebileceği bir sigorta sisteminin oluşması, cezaların caydırıcı özelliğe sahip olması da etkili bir çevre yönetimi açısından son derece önemli hususlardır.¹³²

II.2. Çevre Yönetimi İle İlgili Politikalar

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında ekonomik kalkınmaya ilişkin önlemler öncelik kazanmıştır. Bu yıllarda çevreye ilişkin duyarlılık pek görülmemektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında halk sağlığı ile ilgili politikalar öncelik kazanmış ve çevre kirliliğini önleme yolunda dolaylı olarak bağlantı kurulabilecek Umumi Hıfzısıhha, Belediye ve Köy Kanunları çıkartılmıştır.

¹³¹ Yaşamış, (1993), a.g.e., ss26.

¹³² a.k., ss26.

Ülkemizde kalkınma ve sanayileşme çalışmaları, 1961 Anayasası ile bir plana bağlanmıştır. Bu dönemde kamu ve toplum kesiminde çevreye ilgi artmıştır. 1960'larda yaşanan hızlı sanayileşme aşırı ve çarpık kentleşme, sadece ülkemizde değil tüm dünyada çevre kirliliğini hızlandıran etmenler olarak değerlendirilmektedir. Ciddi boyutta çevre kirlenmesi 1970'li yıllarda Haliç'in, İzmir ve İzmit Körfezlerinin kirlenmesi, Ankara'da yaşanan hava kirliliği ile görülmüştür. 1970'li yıllarda toplumsal tepkiler de ortaya çıkmaya başlamıştır. Çevre sorunlarının ortaya çıktığı, 1970'li yıllarda su ve hava kirlenmesinin yanı sıra günümüzde de sanayileşmenin yoğun olduğu bölgelerde, yanlış yerleşim yerlerinin seçilmesi, plansızlık, denetimsizlik ve aşırı nüfus artışı gibi nedenlerle çevre kirlenmesi hızla artmaktadır.

1960'lı yıllar planlı kalkınma yılları olmakla beraber ilk iki planda ekonomik kalkınmaya daha çok önem verilerek çevre konusuna ayrı bir başlık açılmamıştır. Bu iki planda çevre konusu ile ilgili sayılan insan sağlığı, genel toplum sağlığı konularına yer verilmiştir.

II.2.1. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı

Dünya konjonktürüne paralel olarak çevre konusu üçüncü beş yıllık kalkınma planında yer almıştır. 1973-1977 yıllarını kapsayan, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, çevre sorunları; insan ve çevre ilişkileri içinde ele alınmıştır. Plan'da sanayi kuruluşları çevresinde ve yoğun kentleşme bölgelerinde yaşanan hava, su ve kıyı alanlarının kirliliğine değinilmiştir. Çevre sağlığı ve erozyon gibi sorunların daha önceden de var olduğunun altı çizilmiştir. Uluslararası düzeyde çevre sorunlarına ilginin ve duyarlılığın artmasına paralel olarak, sanayileşmenin önceliği korunarak yasal düzenlemelerle çevre konusunun bir bütün olarak planlamanın içinde yer alması gerektiği

vurgulanmıştır. Ayrıca çevre sorunları ile ilgili olarak sanayileşme sürecinin aksamasına, yavaşlamasına neden olabilecek hiçbir yükümlülüğün altına girilmeyeceği de belirtmiştir.

Uzun dönemde oluşturulacak sanayi çeşitlerinin çevreyi kirletme derecelerinin öngörülebilmesi, kirlenmenin önlenmesi için araştırmalar yapılacağı, gelişmiş ülkelerden alınacak sanayilerin çevreyi kirletmemesi için önlemler alınacağı ve gelişmelerin izleneceği, ayrıca çevre konusundaki eşgüdümün Devlet Planlama Teşkilatı'nca yapılacağı belirtilmiştir.

Çevre sorunları konusunda bugüne kadar çıkarılmış kanunların taranarak yeni düzenlemelerin yapılacağı, çevre korunması konusunda toplumun aydınlatılması için halk eğitiminin yapılacağı da alınacak önlemler arasında sayılmıştır.¹³³

II.2.2. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı

1979-1983 yıllarını kapsayan Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda çevre iki farklı bölümde yer almıştır. Bunlardan birincisi “ Bölgesel Gelişme ve Yerleşme Bölümü” diğeri ise Temel Politikalar bölümünde yer alan “Kentleşme ve Belediyeler” başlığıdır. Bölgesel Gelişme ve Yerleşme başlığında bir önceki plandan daha detaylı olarak, çevre kirliliğinin çeşitlerine göre sınıflanması, sorunların çözüm yolları ve engelleri belirtilmiştir. Çevre kirliliğinin genel nedenleri olarak sanayileşme, tarım ve kentleşme gösterilmiştir. Bu sorunların çözümü olarak da çevre standartlarının havzalara göre geliştirilmesi ve sağlıklı kararların alınabilmesi için gerekli ölçümlerin yapılması gerektiği belirtilmiştir.

Gelişmiş ülkelerde görülen çevre kirliliğinin yanı sıra ülkemizde buna ek olarak kanalizasyon, gecekondü bölgelerindeki kötü yaşam koşulları, toprak ve orman erozyonlarının da yaşandığı belirtilmiştir. Ayrıca Su Kirlenmesi başlığı altında akarsu,

¹³³ Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Resmi Gazete Yayın Tarihi 27 11 1972 Sayı14374

deniz kirlilik düzeyleri ve kaynakları hakkında da bilgiler verilmiştir. Toprak Erozyonu ve Kirlenmesi başlığı altında ise erozyonun nedenleri, bunun çözümünde karşılaşılan engeller ve sorunlar üzerinde de durulmuştur. Gürültü başlığı altında, gürültünün nedenleri ve insan üzerindeki etkilerine değinilmiştir. Doğal ve kültürel kaynakların korunmasının gerekliliği de ayrıca vurgulanmıştır.

Çevre sorunlarının çözümünde sanayileşme ve kentleşme sürecinde oluşabilecek sorunların ortaya çıkmadan önlenmesi ilkesi, sorunların çözülmesinde toplumsal, ekonomik ve ekolojik yapıya en uygun olanın seçilmesi ilkesi de ifade edilmiştir. Çevre sorunları konusunda çalışan vakıf ve dernek gibi kuruluşların plan doğrultusundaki çalışmalarının desteklenmesi öngörülerek, tarihsel çevrenin de korunmasının iç ve dış turizme faydası olacağı da açıklanmıştır.¹³⁴

II.2.3. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

1985-1989 yıllarını kapsayan Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ise dikkatler kentleşmenin, erozyonun, hızlı sanayileşme ve tarımda modernleşmenin getirdiği sorunlar etrafında toplanmıştır. Ana ilke olarak mevcut kirliliğin ortadan kaldırılması, olabilecek kirliliğin önlenmesi, doğal kaynakların, gelecek kuşakların da yararlanabileceği şekilde kullanılması gerektiği belirtilmiştir.

Yatırım kararları alınırken ve toprak kullanımında planlama aşamasında çevre sorunlarının dikkate alınması, çevre ile ilgili kanunların gerektirdiği önlemlerin alınması ilkesi de ayrıca benimsenmiştir. Yatırım programlarında atıkların denetlenmesi, içme ve kullanma sularının sağlıklı olması için alıcı ortamların belirlenmesi ve bu konularda standartların getirilmesi belirtilmiştir. Hava kirliliğinin yoğun olduğu kentlerde, kirliliğin

¹³⁴ Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, Resmi Gazete Yayın Tarihi, 12 12 1978, Sayı18467

denetimi için istasyonların geliştirilmesi, sorunun çözümü için yeni yakıt türleri, ısınma tasarılarının geliştirilmesi alınacak önlemler arasında sayılmıştır.¹³⁵

II.2.4. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı

1990-1994 yıllarını içine alan Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda insan sağlığı ve doğal dengeyi koruyarak, sürekli bir ekonomik kalkınmaya olanak verecek biçimde doğal kaynakların yönetimini sağlamak, gelecek kuşaklara, insana yakışır doğal, fiziksel ve toplumsal bir çevre bırakmak kısaca sürdürülebilir kalkınma hedefi benimsemiştir. Bu hedefle bütün ekonomik politikalarda çevrenin dikkate alınması bir ön koşul olarak benimsenmiştir. Olası çevre kirliliği önceden kestirilerek gerekli önlemlerin, kirlilik oluşmadan önce alınması istenilmiştir. Çevre bilincinin oluşturulmasına önem verilerek bunun tüm toplumda yaygınlaştırılması hedeflenmiştir. Yatırım ve diğer planlarda çevre boyutunun göz önünde tutulacağı da belirtilmiştir.

Su ortamları ile ilgili olarak deniz ortamındaki çevre korumacılığında, insan sağlığına, su ürünlerine öncelik verilmesi, kıyı kuşağının kullanımının da kamu yararı ilkesinin vurgulanması, iç su kaynaklarının yönetiminde alıcı ortamın düzenli olarak denetlenmesi, havanın da çevre yönetimi kapsamında değerlendirilmesi gibi ilkeler benimsenmiştir.

Verimli tarım topraklarının amaç dışı kullanımını engellemek amacı ile toprak etüd çalışmalarının, haritalama işerinin ulusal bir program çerçevesinde ele alınması kararlaştırılmıştır. Hava kalitesini etkileyen etmenlerin saptanması için izlenecek yol ile parametrelerin belirlenmesi için gezici uyarılma ve danışma birimlerinin kurulmasına karar verilmiştir. Kimyasalların çevreye olan zararlarının azaltılması indirgenmesi için akılcı kullanımların sağlanması, denetimlerin yapılması öngörülen önlemler arasındadır.

¹³⁵ <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan5.pdf> Erişim Tarihi 14 09 2005

Ayrıca çevreye ilişkin sorumluluğun tek bir merkezde toplanması yoluyla çevre denetim ve izlemenin daha etkin gerçekleştirileceğine karar verilmiştir.

Katı atıklar konusunda, belediye çalışmalarının desteklenmesi, hastane atıklarının ayrı olarak toplanması, yok edilmesi, nükleer tıp bölümlerinin sıvı atıklarının ayrı tanklarda toplanması, ayrıca sanayi kuruluşlarının, tatil köylerinin, yazlık sitelerin ortak arıtma kurmaları için yasal düzenlemelere gidilmesi belirtilmiştir.

Enerji üretimi, iletimi, dönüşümü ve kullanımında çevre faktörünün dikkate alınması, yeni kurulacak enerji üretim tesislerinde çevre kirliliğini önleme yolunda tedbirlerin alınması, teknoloji aktarımı ve araştırma-geliştirme çalışmalarına destek verilmesi öngörülen önlemler arasında yer alır. Ayrıca bu planda Avrupa Birliğinin çevre politikaları ile uyum çalışmalarının sürdürüleceği öngörülmüştür.¹³⁶

II.2.5. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

1996-2000 yıllarını içeren bu planda çevre konusunda önceki planlara eleştirel bir değerlendirme yapıldıktan sonra, ekonomik ve toplumsal kararlarda çevre boyutunun dikkate alınmadığı, sürdürülebilir kalkınma yaklaşımına ters düştüğü belirtilmiştir. İlgili kurum ve kuruluşlar arasında işbölümü, işbirliği ve eşgüdümün sağlanamadığına değinilmekte, önleyici değil, onarıcı yaklaşımlara ağırlık verilmesi de eleştirilmiştir. Kentleşmede önemi büyük olan İmar Kanununun, çağdaş ve ekolojik öğeleri içermediği, ÇED yönetmeliğinin gereği gibi uygulanmadığı, teknoloji seçimlerinde çevreye duyarlı olunmadığı belirtilmiştir.

Planın temel dayanak noktası, insan sağlığını, doğal dengeyi korumayı ve sürdürülebilir kalkınmayı önemseyerek gelecek kuşaklara, insana yaraşır bir çevre bırakmak isteğidir. Bu amaçla ulusal çevre stratejisinin oluşturulması, eşgüdümün

¹³⁶ <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan6.pdf> Erişim Tarihi 14 09 2005

sağlanması için merkezi ve yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluklarının yeniden gözden geçirilmesinin altı çizilmiştir. Milli gelirin hesaplanmasında çevreye de yer verilmesinin gereği vurgulanmış ve dengeli gelişmeyi sağlayabilmek için çevre, imar, orman, kıyı, kültürel ve doğal varlıkların korunması konusundaki yasalarda değişiklikler yapılması önerilmiştir.¹³⁷

II.2.6. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

2001-2004 yıllarını içeren bu planda çevre sorunlarının aşılması yönünde mevzuatın ve kurumsal yapının oluşturulmasında ilerlemelerin kaydedildiği, çevre sorunlarına toplumsal duyarlılığın arttığı belirtilmiştir. Ancak bu gelişmeye rağmen çevre yönetim sistemlerinin istenilen etkinlik düzeyine gelemediği ve hızlı kentleşmenin başta kıyı alanları olmak üzere denizlerde ve diğer doğal kaynaklarda baskı oluşturduğu ayrıca atık sorununun artarak devam ettiği belirtilmiştir.

Eğitim, kararlara katılım süreçleri ve yerleşme konularındaki eksiklikler, doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi ve çevre sorunlarının çözümünde önemli engeller oluşturduğu ifade edilmiştir. Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı doğrultusunda, insan sağlığı ve doğal dengeyi koruyarak, ekonomik kalkınmaya imkan verecek doğal kaynak yönetiminin sağlanması ve gelecek kuşaklara daha sağlıklı bir doğal, fiziki ve sosyal çevre bırakacak yönde istenen gelişmenin kaydedilemediği belirtilmiştir. Ayrıca çevre politikalarının ekonomik ve sosyal politikalarla uyum sağlayamadığı, bu konuda ekonomik araçlardan yeterince faydalanılmadığı vurgulanmıştır.

Çevre yönetimi konusunda Çevre Bakanlığı ile diğer bakanlıklar arasındaki yetki ve sorumlulukların yeniden düzenlenmesi gerektiği, çevre ve kalkınma politikaları arasında uyum sağlanması, çevre denetimi konusundaki yetersizlikler de belirtilmiştir.

¹³⁷ <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/vii/> Erişim Tarihi 14 09 2005

ÇED uygulamalarında başarı elde edilemediği de belirtilmiştir. Plan, insan sağlığını, ekolojik dengeyi, kültürel, tarihi, estetik değerleri koruyarak ekonomik ve sosyal gelişmeyi esas almıştır. Ulusal Çevre Eylem Planının güncelleştirilmesi ve yasal bir çerçeveye kavuşturulması amaçlanmıştır.

Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı teşvik edilecek; çevresel riskler en aza indirilerek, biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilir kullanımı amacıyla yeni eylem planının yürürlüğe konacağı belirtilmiştir.

Ulaştırma, enerji, sanayi, ve konutlardan kaynaklanan sera gazı, emisyonlarını kontrol etmek, azaltmak amacıyla enerji verimliliğinin artırılması ve tasarruf sağlama yönünde düzenlemelerin yapılacağı da bildirilmiştir.

Ayrıca planda Çevre Kanunu, Çevre Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun Hükmündeki Kararnamede, Orman, Kıyı, İmar, Turizmi Teşvik, Kültür ve Tabiat Kanununda ve ilgili yönetmeliklerde günün ihtiyaçlarına göre gerekli düzenlemelerin yapılması gerektiği ifade edilmiştir.

Tüm Kalkınma Planlarının ortak özelliği, ekonomik kalkınmanın, çevre sorunlarından daha öncelikli olduğudur. Bununla birlikte gerek dünyada gerekse ülkemizde yaşanan çevre sorunlarının artmasına koşut olarak son planlarda çevre konusuna daha geniş yer verildiği dikkati çekmektedir. Planlarda çevre konusuna ilişkin yükün önemli bir kısmı merkezi yönetime bırakılmıştır. Ülkemiz politikalarında çevre ile ilgili ayrıcalıklı bir bölüm açılrsa da, çevre sorunlarının önlenmesi, minimize edilmesi noktasında yasal düzenlemelerin güncelleştirilmesi gerekliliğinin yanı sıra mevzuattaki amaca ulaşmak için uygulamada kamu otoritelerinin kararlılığı şarttır.¹³⁸

¹³⁸ <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/viii/plan8str.pdf> Erişim Tarihi 14 09 2005

II.2.7. 2006 Yılı Programı

2006 yılı programında çevre ile ilgili durum tespiti yapılmıştır. Buna göre hızlı nüfus artışı ve kente göç; içme suyu, kanalizasyon, katı atık ve atık su arıtma gibi çevre ve alt yapıya ilişkin sorunlar belirtilmiş olup, gelecekte nüfusun yüzde 85,8'inin belediyelerde yaşayacağı tahmininde bulunulmuştur. Bu doğrultuda sorun çözümünde belediyelere düşen sorumlulukların artacağı ve konuyla ilgili olarak belediyelerin çoğunda çevresel alt yapının bütüncül bir yaklaşımla ele alınmadığı belirtilerek, başta yatırım için finansman ve insan gücü yetersizlikleri ile koordinasyon eksikliği gibi sorunlarının olduğu ifade edilmiştir. Artan hizmet talebine paralel olarak, yerel yönetimlerin, özellikle de belediyelerin gelirlerinin yetersiz olduğu, Mahalli İdareler Reformu çerçevesinde başlatılan yerel yönetimlerin gelirlerini artırma çalışmalarının devam ettiği belirtilmiştir. Belediyelerin kentsel alt yapıya yönelik proje geliştirme, finansman sağlama gibi konularda yaşanan sorunlarının giderilmesi amacıyla, kentsel alt yapı konusunda ihtisaslaşmış bir kuruluş olan İller Bankasının, belediyelere teknik ve finansman desteği sağlaması için yeniden yapılandırılma çalışmalarının devam ettiği belirtilmiştir.

Çevre yönetimi sorunları kentsel alanda alt yapı konusunda yoğunlaşırken, kırsal alanda ise biyolojik çeşitliliğin ve doğal kaynakların korunması ve sürdürülebilir kullanımı konusunda ağırlık kazanmakta olup, sorunun temel nedenleri olarak, yasal ve kurumsal düzenlemelerdeki aksaklıklar, korunan alan statüleriyle ilgili hiyerarşi karmaşası ve eşgüdüm eksikliği olduğu vurgulanmıştır.

Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının sistem bütünlüğü içerisinde strateji, plan ve programlara entegre edilmesini sağlamak için Ulusal Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu kurulmuş olup ülkemizdeki fiziki kaynakların akılcı bir şekilde kullanılmasına ve dolayısıyla sürdürülebilir kalkınmayı temin edecek planlamanın yapılmasına zemin

teşkil edecek çevresel bilgilerin eksikliği sorunu ifade edilerek, çevresel bilgiye erişimin sağlanmasının altyapısının oluşturulması hedef olarak belirtilmiştir.

“İnsan sağlığı, doğal kaynaklar ve tarihi, kültürel değerlerin korunması için sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda yüksek bir çevresel koruma düzeyine erişilmesi; kentlerin temiz, yaşam kalitesi yüksek yerler haline gelebilmesi için ve artan nüfus, ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmeye paralel olarak farklılaşan kentsel alt yapı ihtiyacının giderilmesi temel amaç olup bu doğrultuda: Ulusal çevre stratejisinin hazırlanacağı, Çevre ve Orman Bakanlığının idari ve denetim kapasitesinin güçlendirileceği, çevresel bilgiye erişim projesinin öngördüğü alt yapının ilgili kurumlarda oluşturulacağı, ülkemizin sahip olduğu biyolojik çeşitliliğin ve genetik kaynakların korunması, geliştirilmesi ve ekonomik değer kazandırılmasına yönelik çalışmaların artırılması yönünde tedbirlerin alınması gerektiği temel amaçlar ve hedefler bölümünde belirtilmiştir.”¹³⁹

II.2.9. Birleşmiş Milletler Bin Yıl Kalkınma Hedefleri Raporu

6-8 Eylül 2000 tarihlerinde 55. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu toplantısının da Milenyum zirvesi gerçekleştirilmiştir. “Bu zirvenin sonunda ekonomik, toplumsal ve kültürel sorunların çözümü için tüm ülkelerin ortak çalışmasını öngören “Milenyum Deklarasyonu” kabul edilmiştir. Milenyum Deklarasyonu barış, güvenlik, kalkınma, çevre, yardıma muhtaç grupların korunması, insan hakları ve yönetimi konularını kapsamaktadır. Deklarasyon birbiriyle ilintili bir dizi kalkınma hedefini küresel gündeme taşımıştır. Bu hedefler “Binyıl Kalkınma Hedefleri” olarak tayin edilmiştir. Her hedef 2015 yılında gerçekleştirilmesi planlanan belli amaçlara sahiptir.”¹⁴⁰ Milenyum zirvesi sonucu sekiz hedef belirlenmiştir. Bunlar, “insani kalkınmaya yönelik olarak yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması, tüm bireyler için temel eğitim, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadının durumunun güçlendirilmesi, çocuk ölümlerinin azaltılması, anne sağlığının iyileştirilmesi, HIV/AIDS, sıtma, ve diğer salgın hastalıklarla mücadele, çevresel sürdürülebilirlik ve kalkınma için küresel ortaklık”¹⁴¹ konularındır.

¹³⁹ <http://ekutup.dpt.gov.tr/program/2006.pdf> Erişim Tarihi 09 01 2006

¹⁴⁰ <http://ekutup.dpt.gov.tr/kalkinma/binyil05/index.html> Erişim tarihi 04 Ocak 2006

¹⁴¹ <http://ekutup.dpt.gov.tr/kalkinma/binyil05/index.html> Erişim tarihi 04 Ocak 2006

Bin yıl kalkınma hedeflerindeki taahhütlerin gerçekleşmesi için hem Birleşmiş Milletler bünyesinde hem de ülke ölçeğinde raporlar hazırlanmasına karar verilmiştir. Ülkemizde bu raporu “T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilâtı Müsteşarlığı koordinatörlüğünde, Birleşmiş milletler Mukim Koordinatörlüğü’nün teknik desteği ile hazırlanmıştır.”¹⁴² Bin yıl Kalkınma Hedefleri, ekonomik gelişme ve diğer toplumsal sorunların aşılması açısından dünya ölçeğinde bütünlüğün asgaride de olsa buluşmasını sağlamaya yöneliktir. Ekonomik açıdan değerlendirildiğinde bu hedefler, gelişmekte olan ülkelerin kalkınma çabalarının gelişmiş ülkelere paralel ve küresel ekonomi ile eşgüdüm sağlaması yönünden önem taşımaktadır. Öte yandan çevre, salgın ve bulaşıcı hastalıklar, yoksulluk, insan hakları konuları tüm dünya ülkelerini ilgilendiren ve bazılarının ulus üstü özelliği taşımasından ötürü küresel ekonominin de önüne geçebilecek son derece ciddi konular olduğu da açıktır. Bu hedeflere ulaşmakta küresel işbirliği kaçınılmaz bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ülkemizde hazırlanan raporun çevre ile ilgili bölümünde; çevre ile ilgili konulardaki bilinç, çevre yönetimi, çevre politikaları, doğal kaynaklar ve bunların mevcut durumları, kirlilik ve bunun önlenmesine ilişkin görüşler, taraf olunan uluslararası anlaşmalar ve sürdürülebilir kalkınma kavramı ayrıntılı olarak yer almaktadır.

II.3. Türkiye’de Çevre Yönetiminin Merkezi Örgütlenmesi

Ülkemizde çevre yönetimi 1978’den günümüze çeşitli şekillerde örgütlenmiştir. Bu dönemleri kısaca incelemek suretiyle çevre konusunda geçirilen aşamaları görerek, çevre yönetimine ilişkin bir değerlendirme yapabiliriz.

¹⁴² <http://ekutup.dpt.gov.tr/kalkinma/binyil05/index.html> Erişim tarihi 04 Ocak 2006

II.3.1. Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı Dönemi

12.08.1978 tarihinde Bakanlar Kurulu kararıyla, çevre politikasının saptanması ve çevre konusunda ihtiyaç duyulan eşgüdümün sağlanması ile görevli olmak üzere, Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı kurulmuştur.

1984 yılında, Çevre Müsteşarlığı yine Başbakanlığa bağlı olarak, Çevre Genel Müdürlüğü haline dönüştürülmüştür. Çevre Genel Müdürlüğü ise 1989 yılında çıkarılan 389 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yeniden Müsteşarlık düzeyine yükseltilmiştir.

Çevre Müsteşarlığı kararnamesinde, “çevrenin korunması, iyileştirilmesi, kırsal ve kentsel alanda arazinin ve tabii kaynakların en uygun şekilde kullanılması ve korunması, her türlü kirliliğin önlenmesi, ülkenin doğal bitki ve hayvan varlığı ile tabii ve tarih zenginliklerinin korunması” amacıyla kurulduğu belirtilmiştir. 1991 yılında Çevre Bakanlığının kurulması ile Çevre Müsteşarlığı da son bulmuştur.

II.3.2. Çevre Bakanlığı Dönemi

Çevre Bakanlığı 09.08.1991 tarihli, 443 no’lu Kanun Hükmünde Kararname ile kurulmuştur. İlgili Kanun Hükmünde Kararname 21.08.1991 günlü ve 20976 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır. Kanun Hükmündeki Kararnamenin amacının belirtildiği, 1. maddeye göre, Çevre Bakanlığı; çevrenin korunması ve iyileştirilmesi, kırsal ve kentsel alanda arazinin ve doğal kaynakların en uygun ve verimli şekilde kullanılması ve korunması, ülkenin doğal bitki ve hayvan varlığı ile doğal zenginliklerinin korunması, geliştirilmesi ve her türlü çevre kirliliğinin önlenmesi için kurulmuştur. Çevre Bakanlığı, 1991 yılından 2003 yılına kadar çevre konularına yönelik çalışmalarda bulunmuş, Çevre Kanununa uygun olarak da pek çok yönetmelik çıkartmış ve il müdürlükleri vasıtasıyla da denetimler yapmış olup dönemin çevre sorunlarını azaltma yönünde faaliyetlerde

bulunmuştur. Ancak bu genç bakanlığın kaynak, personel ve teknik ekipman sorunları nedeniyle çalışmaları istenilen seviyeye ulaşamamıştır.

II.3.3. Çevre ve Orman Bakanlığı Dönemi

Çevre ve Orman Bakanlığı 4856 sayılı kanunla,¹⁴³ 01.05.2003 tarihinde kurulmuştur. Bakanlık; çevrenin korunması ve iyileştirilmesi, kentsel ve kırsal arazi ve doğal kaynakların en uygun ve verimli şekilde kullanılması ve korunması, her türlü çevre kirliliğinin önlenmesi ile ormanların korunması ve, geliştirilmesi için kurulmuştur.

Bakanlığın görevleri kısaca şöyledir; çevrenin korunması, kirliliğinin önlenmesi ve iyileştirilmesi için politikalar yapmak, programlar hazırlamak bu çerçevede, araştırmalar ve projeler yapmak, yaptırmak ve bu amaçla ülke şartlarına uygun olan teknolojiyi belirlemek, bu amaçla kurulacak tesislerin standartlarını belirlemek.

Çevre açısından her geçen gün daha çok önem taşıyan çevre standartlarını, Türk Standartları Enstitüsü ile birlikte belirlemek, uygulamak ve uygulanmasını sağlamak, atık ve yakıtlar ile ekolojik dengeyi bozan, havada, suda ve toprakta kalıcı özellik gösteren kirleticilerin çevreye zarar vermeyecek şekilde bertaraf edilmesi için denetimler yapmak önlemler almak, ayrıca çevreye olumsuz etki yapabilecek her türlü plan, program ve projenin, fayda ve maliyetleriyle çevresel olguların ortak bir çerçevede değerlendirilmesini gerçekleştirecek çevresel etki değerlendirmesi ve stratejik çevresel değerlendirme çalışmasının yapılmasını sağlamak, bu çalışmaları denetlemek ve izlemekte bakanlığın görevleri arasında yer almaktadır.

Hayvanların korunmasına yönelik çalışmalar yapmak, bu konuda yürütülen faaliyetleri desteklemek ve ormanların korunması, imarı, ıslahı, bakımını sağlamak,

¹⁴³ Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Kanun Numarası 4856, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi 08 .05 .2003, Tertip: 5

erozyonu önleyici her türlü tedbiri almak, milli parklar, tabiat parkları, tabiat anıtları, tabiatı koruma alanları ve orman içi mesire yerleri ile biyolojik çeşitliliğin, av ve yaban hayatı alanlarının tespiti, yönetimi, korunması, geliştirilmesi, işletilmesi ve işlettilmesini sağlamak yine Bakanlığın önemli sorumlulukları arasında yer almaktadır.

Çevre ve Orman Bakanlığı'nın altı ana hizmet birimi vardır. Bunları çevreyle ilgili görevlerinden ötürü kısaca açıklamakta fayda vardır.

II.3.3.1. Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü

Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğünü, Bakanlığın çevre ile ilgili işlerinin yapılmasında önemli görevleri üstlenen birimidir. Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü, çevre kirliliği ile ilgili ölçüm, tespit, kalite kriterlerini belirlemekte, uygulamakta ve uygulanmasını sağlamakla birlikte çevreyle ilgili her türlü ölçüm-izleme, analiz ve kontroller yapacak laboratuvarlar kurmak, kurdurmak yetkisine sahiptir. Hava, su, toprak gürültü ve radyasyon kirliliğinin, azaltılması veya bertaraf edilmesi için hedef ve ilkeler belirleyerek, konuyla ilgili tedbir almak ve uygulanmasını sağlamak, planlar yapmak, temiz enerji kullanımını desteklemek, çevreye olumsuz etkileri olan atık ve kimyasallar ile ilgili her türlü faaliyeti izlemek, yer üstü ve yer altı sularına, denizlere, toprağa olumsuz etkileri olan her türlü faaliyeti belirlemek, denetlemek, tehlikeli hallerde veya gerekli durumlarda faaliyetleri durdurmak konuyla ilgili uluslararası anlaşmaların uygulanmasını sağlamak, etkin bir çevre yönetimi ile atık ve kimyasalların çevre ile uyumlu yönetimi için gerekli ekonomik araçları belirlemek, uygulamak ve uygulanmasını sağlamak, görev alanı ile ilgili standartları ilgili kuruluşlarla işbirliği yaparak belirlemek şeklinde sıralanmaktadır. Mahalli Çevre Kurullarının çalışmalarını yönlendirmek ve denetimini yapmak da birimin görevlerindedir. Çevre ile ilgili son derece geniş görev alanına sahip

olan bu birimin il düzeyindeki örgütlenmesinde kaynak, personel ve teknik ekipman sorunu dikkati çekmektedir.

II.3.3.2. Çevresel Etki Değerlendirmesi ve Planlama Genel Müdürlüğü

Çevresel Etki Değerlendirmesi ve Planlama Genel Müdürlüğü, çevresel etki değerlendirmesi ve stratejik çevresel değerlendirme çalışmalarını yapmakta çevre envanterini ve çevre durum raporlarını hazırlayıp, dengeli, sürekli kalkınma amacına uygun olarak ekonomik kararlarla, ekolojik kararların bir arada değerlendirilmesini sağlamakta ve kalkınma planları varsa bölge planları temel alınmak suretiyle çevre düzeni planlarını hazırlamak veya hazırlatmak, uygulanmasını sağlamaktadır. Ayrıca ulusal çevre stratejisi ve eylem planlarını da yürütmektedir. Çevresel Etki Değerlendirmesi ve Planlama Genel Müdürlüğü uygulamada sanayi ve çevre uyumunu sağlamaya yönelik hem planlama hem uygulama ve denetleme sürecini yönlendirmektedir. Bu açıdan bakıldığında özellikle uzun vadeli ekonomik, ulaşım ve toplumsal yapı hedeflerine ilişkin olarak bu birimin değerlendirmeleri oldukça önem taşımaktadır.

II.3.3.3. Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Genel Müdürlüğü

Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Genel Müdürlüğü, orman alanlarında, ağaçlandırma, erozyon kontrolü, orman, mer'a ıslahı, sosyal ormancılık faaliyetlerine ait plan ve projeler ile bu plan ve projelerin gerektirdiği her türlü çalışmayı yapmak ve yaptırmak, orman rejimine alınacak yerlerde yeniden orman tesis etmek, doğal dengeyi sağlayacak erozyon kontrolü tedbirlerini almak, orman için gerekli tohum ve fidanları üretmek şeklinde sıralanmaktadır. Bilindiği gibi ağaçlandırma ve erozyon kontrolü çevre değerleri açısından özellikle toprak, hava ve su yönünden koruma yöntemleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizde erozyonun yoğun olarak yaşanması, bu birimin sorumluluğunu ve iş yükünü arttırmaktadır. Bununla birlikte son dönemde ciddi

ağaçlandırma faaliyetleri gözlenmekte ve bu durum orman alanlarının artmasını sağlamaktadır.

II.3.3.4. Orman Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü

Orman Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü'nün görevleri ise ormanların korunması, geliştirilmesi ve genişletilmesini gerçekleştirmek, orman köylülerinin sosyal ve ekonomik gelişmelerini sağlamak amacıyla, araştırma, plan, projeler hazırlamak, bunların uygulamasını sağlamak için gerekli girişimlerde bulunmak, orman için gerekli fidan ve tohumların yetiştirilmesini sağlamaktır. Orman Genel Müdürlüğü, çevrenin olmazsa olmaz unsurlarından olan orman alanlarına yönelik çalışmalar yaparken aynı zamanda da bu alanlardaki ekosistemlerin, floranın ve faunanın da korunmasını sağlamış olmaktadır.

II.3.3.5. Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, milli parklar, tabiat parkları, tabiat anıtları, tabiatı koruma alanları ve yeterli mesire yerlerinin ayrılması, korunması, planlanması, düzenlenmesi, geliştirilmesi, tanıtılması, yönetilmesi, işletilmesi ve işletirilmesi ile ilgili işleri yürütmekte, doğal ortamda bulunan, yaban hayvanları ve kara av kaynakları ile orman içi su kaynakları, dere, göl, gölet ve sulak alanların, hassas bölgelerin korunması, geliştirilmesini sağlamaktadır. Uluslararası sözleşmelerle belirlenen yörelerdeki koruma ve kullanma esaslarını çevre mevzuatı dikkate alınarak tespit etmekte ve yeni düzenlemeler yapmaktadır. Uluslararası sözleşme ile koruma altına alınan, canlı türleri (flora, fauna) ile alanların korunması konusunda tedbirler almak, hayvanların korunmasına yönelik çalışmaları ve bitki ve hayvan türü genlerinin muhafazası ve iyileştirilmesi ile ilgili iş ve işlemleri yapmakta yine birimin görevleri arasındadır.

II.3.3.6. Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı

Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı, Bakanlığın evre ve orman politikalarına uygun, ulusal planlardaki hedeflere ulaşmasına yardımcı olmak üzere ülkenin öncelikli evre ve orman alanlarının araştırma programlarını belirlemekte ve bu doğrultuda araştırma projelerinin, yürütülmesini ve sonuçlandırılmasını sağlamaktadır.

II.3.3.7. Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Dairesi Başkanlığı

Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Dairesi Başkanlığı uluslararası anlaşmalar çerçevesinde Bakanlığı ilgilendiren konularda yürürlükte olan protokollerin uygulanmasını ve diğer ülkeler ile ilişkileri düzenlemek, gerekli iletişimi, eşgüdümü sağlamakta olup evre problemlerinin finansman yönünden üzümünü sağlamak üzere ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliğiyle dış kaynağın sağlanması yönünde çalışmalar yapmaktadır.

II.3.3.8. Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı

Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı ise evre ve ormancılık konuları ile ilgili yazılı, işitsel ve görsel dokümanların basımı, yayımını desteklemekte, eğitim amacıyla evre ve orman ile ilgili her türlü bilgi ve belgeyi toplamakta, değerlendirmekte, yayımlamaktadır.

II.3.4. Sürekli Kurullar, Taşra Teşkilatı ve Bağlı Kuruluşlar

4856 sayılı Kanununun 29.maddesine göre bakanlık bünyesinde, sürekli kurullar bulunmaktadır. Bu kurullar çevreyle doğrudan ilgili olup şunlardır.

II.3.4.1. Yüksek Çevre Kurulu

Kurul 4856 sayılı Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanununun 29 uncu maddesine dayanılarak, 25674 sayılı Çevre ve Orman Bakanlığı Yüksek Çevre Kurulunun Çalışma Usul ve Esaslarına İlişkin Yönetmelikle düzenlenmiştir.¹⁴⁴

Yönetmeliğin 4. maddesine göre Kurul, Bakanın başkanlığında, YÖK Başkanı, Bakanlık Müsteşarı, Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri, Maliye, Milli Eğitim, Bayındırlık ve İskan, Sağlık, Ulaştırma, Tarım ve Köyişleri, Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Sanayi ve Ticaret, Enerji ve Tabii Kaynaklar, Kültür ve Turizm Bakanlıkları Müsteşarları ile DPT Müsteşarı, Denizcilik Müsteşarı, Diyanet İşleri, TÜBİTAK, TAEK Kurumu Başkanları, üniversitelerin çevre ve ormancılık dalında çalışma yapan birer öğretim üyesi, ile Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği yönetim kurulu başkanları ile Türkiye Ziraat Odaları Birliği Başkanından oluşmaktadır.

5.madde de ise kurulun görevlerini belirtilmiştir. Buna göre kurul, ülkenin ekonomik, sosyal durumunu ve taraf olunan uluslararası sözleşmelerden doğan yükümlülükleri göz önüne alarak çevre konuları ile ilgili ilkeleri belirleyerek, çevrenin korunmasına yönelik gerekli tedbirleri almak ve sürdürülebilir kalkınma politikalarına paralel olarak çevre kirliliğinin önlenmesi, çevrenin iyileştirilmesi ve geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapmak, nesli tükenmekte olan hayvan ve bitki türleri ile ülkenin gen kaynaklarının korunmasına ilişkin projeler geliştirmek, doğal kaynakların korunması, geliştirilmesi ve kullanılması konularında yapılan çalışmaları izleyerek, çevrenin korunması, çevre bilincinin yaygınlaştırılması için bakanlıklar ve ilgili kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamakla yükümlüdür.

¹⁴⁴ Çevre ve Orman Bakanlığının Yüksek Çevre Kurulunun Çalışma Usul ve Esaslarına İlişkin Yönetmelik Tertip 5 Resmi Gazetede yayımlanma tarihi: 18 12 2004 Sayı, 25674

Kurul yılda bir kez toplanmakta olup kurul başkanı gerekli gördüğü hallerde kurulu toplantıya çağırabilir.

II.3.4.2. Çevre ve Ormancılık Şurası

Çevre ve Ormancılık Şurası, Kanunun 29'uncu maddesine dayanarak, çıkarılan yönetmelikle düzenlenmiştir.¹⁴⁵ Çevre ve Ormancılık Şurası Yönetmeliği'nin 5. maddesine göre Şura'nın yapılması hedefleri kısaca şöyledir; çevre ve ormancılıkla ilgili temel hedef, amaç ve stratejilerin geliştirilmesine yönelik önerilerde bulunmak, çevresel değerlerin, ormanların, av kaynaklarının ve biyolojik çeşitliliğin korunması, işletilmesi, geliştirilmesine yönelik ulusal ve uluslararası gelişmeleri de dikkate alarak önerilerde bulunmak, ülkenin atık yönetimi ve atıkların bertarafı ile ilgili önerilerde bulunmak ve çevre, ormancılık, doğa koruma ve yaban hayatı konularında faaliyet gösteren kamu kurumları, özel kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdüm ve işbirliğini sağlayıcı önerilerde bulunmak, bu konuda alınacak önlemleri belirlemek şeklindedir.

Şura istişari bir organ olup Çevre ve Orman Bakanlığının Başkanlığında dört yılda bir toplanmaktadır. Ancak bakan tarafından gerekli gördüğü hallerde daha erken de toplanabilmektedir. Şurada, ilgili bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşlarının üst düzey temsilcileri, üniversiteler, meslek kuruluşları ve sivil toplum kuruluşların temsilcileri bulunmaktadır.

Şura çalışmalarının tamamlanmasının ardından, çalışmaları değerlendiren bir sonuç bildirgesi hazırlanmakta ve bakan tarafından kamuoyuna açıklanmaktadır. Kararlardan hangilerinin yürürlüğe gireceği bakanın onayı ile kesinleşmektedir.

Yayımlanan kararlara ilişkin uygulamaların izlenmesi amacıyla sekretarya tarafından ilgili kuruluşların görüşleri de alınarak eylem planı hazırlanmaktadır.

¹⁴⁵ Çevre ve Ormancılık Şurası Yönetmeliği, Resmi Gazete Yayın Tarihi, 23 09 2004, Sayı, 25622

II.3.4.3. Mahalli Çevre Kurulları

4856 sayılı kanununun 29. maddesinde belirtilmekle birlikte konuyla ilgili, Çevre ve Orman Bakanlığı Mahalli Çevre Kurulları Çalışma Usul ve Esasları Yönetmeliğinde kurulun görev ve çalışma usulleri düzenlenmiştir.¹⁴⁶

Yönetmeliğin 5'.maddesine göre, Kurul her ilde valinin başkanlığında, Maliye, Milli Eğitim, Bayındırlık ve İskan, Sağlık, Ulaştırma, Tarım ve Köyişleri, Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Sanayi ve Ticaret, Enerji ve Tabii Kaynaklar, Kültür ve Turizm, Çevre ve Orman bakanlıklarının il müdürleri ve İl Jandarma Komutanlığı temsilcisi ile Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Odası, Sanayi Odası ve Ziraat Odası başkanları, büyük şehirlerde Büyükşehir Belediye Başkanı, diğer illerde ise Belediye Başkanından oluşur. Gerekli görülmesi halinde, görüş ve önerilerini almak üzere, ilgili kamu kurum ve kuruluşu, bilimsel kuruluş, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, özel sektör ve gönüllü kuruluş temsilcileri ile uzman kişiler de oy hakkı olmaksızın kurul toplantılarına davet edilebilir.

Kurul, çevrenin korunması ve iyileştirilmesi, kirliliğin önlenmesi amacıyla, mevzuatta belirlenen esaslar çerçevesinde gerekli kararları alarak, ormanların korunması, geliştirilmesi ve orman alanlarının genişletilmesi için bakanlıkça belirlenen esaslar çerçevesinde, halkın ve sivil toplum kuruluşlarının katılımı ile toplantılar düzenleyerek ya da anket çalışmaları ile alınması gerekli tedbirlerin ve yapılacak uygulamaların belirlenmesi konusunda çalışmalar yapmak, bunların sonuçları doğrultusunda ilgili hizmet birimlerine tavsiyelerde bulunarak, alınan karar ve tedbirlerin il düzeyinde uygulanması için programlar hazırlamak ve bunların uygulanmasını sağlamak 6.maddede belirtilen görevlerindedir. İlde çevre kirliliğine neden olan ya da olabilecek tesis ve işletmeleri

¹⁴⁶ Çevre ve Orman Bakanlığı Mahalli Çevre Kurulları Çalışma Usul ve Esasları Yönetmeliği Tertip 5, Resim Gazete Tarihi: 15 04 2004, Sayı 25434

belirlemek, yapılan iş ve işlemleri incelemek, değerlendirmek ve gerekli önlemleri almak, çevre ve orman konularında eğitsel faaliyetler düzenlemek, milli parklar, tabiat parkları, çevre düzeni planlarında belirlenen koruma alanları ve mesire yerleri ile ilgili her türlü kararların alınması sürecinde, halkın ve sivil toplum kuruluşlarının görüşlerini almak ve alınan bu görüşler doğrultusunda uygulama birimlerine tavsiyelerde bulunmak da yine kurulun görevleri arasındadır.

Yönetmeliğin ilgili maddelerine göre, kurul her ay, üyelerin en az üçte ikisinin çoğunluğuyla toplanır ve gerektiğinde olağanüstü toplantılarda yapılabilir. Kararlar oy çokluğuyla alınmakta olup alınan kararlar, toplantı tarihinden itibaren bir hafta içerisinde, valilik ilan panosunda en az beş iş günü ilan edilir. Bu kararlara itiraz olduğu takdirde, konu ilk kurulda görüşülerek karara bağlanır.

II.3.4.4.Merkez Av Komisyonu

Merkez Av Komisyonu, İl ve İlçe Av Komisyonlarının Görevleri, Çalışma Esas ve Usullerine Dair Yönetmeliği ile düzenlenmiştir.¹⁴⁷ Yönetmelik, 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanununun 3.maddesine dayanılarak yapılmıştır. Yönetmeliğin 1.maddesine göre avcılığın düzenlenmesi, av ve yaban hayatının korunması ve geliştirilmesi hususlarında karar alma yetkisi Merkez Av Komisyonu ile il ve ilçe av komisyonlarına bırakılmıştır.

Yönetmeliğin 5. maddesine göre: Merkez Av Komisyonu Bakanın veya Müsteşarın başkanlığında, bakanlık ve genel müdürlük merkez teşkilatı ilgili birimlerinden üç, bir bitki koruma uzmanı ve bir veteriner hekim olmak üzere Tarım ve Köyişleri Bakanlığında iki, Jandarma Genel Komutanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü ile orman fakülteleri ve gönüllü kuruluşları temsilen birer, ve 17.

¹⁴⁷ İl ve İlçe Av Komisyonlarının Görevleri Çalışma Esas ve Usullerine Dair Yönetmelik, Tertip 5 Resmî Gazete Tarihi: 18 05 2004 Sayı 25466

maddede belirtilen avcı kuruluşlarından dokuz, ve bir özel avlak temsilcisi üzere toplam 21 üyeden oluşmaktadır.

Merkez Av Komisyonu yılda en az bir defa toplanır ve yönetmeliğin yüklediği görevlerin yanında avcılığın düzenlenmesi, yaban hayatının korunması, geliştirilmesi yönünde gerekli gördüğü kararları alabilir. Merkez Av Komisyonunun aldığı kararlar kesin olup kararlar yönetmelik çerçevesin de her yıl yeniden oluşturularak, bir sonraki Merkez Av Komisyonu Kararının Resmi Gazete’de yayımına kadar geçerlidir.

Merkez Av Komisyonu, korunacak av hayvanlarını belirlenmekte, avlanmasına izin verilecek av hayvanlarının avlanma süreleri, zamanı ve günlerini tespit etmekte, avlanma miktarlarını belirlemekte, yasaklanan avlanma araç ve gereçlerini bildirerek, yasaklanan avlanma sahalarını belirtme görevlerini üstlenmektedir.

II.3.5. Çevre ve Orman Bakanlığına Bağlı Kuruluşlar

Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun’un 31. maddesine göre bakanlığa, bağlı kuruluşlar içinde; Orman Genel Müdürlüğü, Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı bulunmaktadır.¹⁴⁸

II.3.5.1. Orman Genel Müdürlüğü

Orman Genel Müdürlüğü katma bütçeli ve tüzel kişiliğe sahip, Çevre ve Orman Bakanlığının bağlı kuruluşu olup en önemli doğal kaynaklardan olan ormanlarla ilgili çalışmaları yürütmektedir.¹⁴⁹

¹⁴⁸ Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Kanun Numarası : 4856, Yayınlandığı Resmi Gazete Tarihi : 08.05.2003 Sayı : 25102.

¹⁴⁹ Orman Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 3234, Yayınlandığı Resmi Gazete Tarihi: 08.11.1985 Sayı: 18922.

Orman Genel Müdürlüğü: Ormanların geliştirilmesi, kanunsuz müdahalelere, tabii afetlere, yangınlara ve zararlılara karşı korunması için gerekli kontrolleri sağlamakla görevli olup ormanların devamlılığını sağlayacak şekilde, teknik ve ekonomik koşullara göre idare etmek, işletmek, asli ve tali orman ürünlerinin üretimi, taşınması, depolanması, işlerini yapmak veya yaptırmak, bu ürünleri yurt içinde ve dışında pazarlamak, ormancılık hizmetleri ile ilgili gerekli araç, gereçleri temin ve tedarik etmek yükümlüdür. Ormanları imar ve ıslah etmek, bakımını ve gençleştirilmesini sağlamak, sağlayan işleri yapmak da kurumun önemli görevleri arasındadır.

Genel Müdürlük Merkez Teşkilatı, ana hizmet birimleri ile danışma ve denetim birimleri ve yardımcı birimlerden oluşmaktadır. Genel Müdürlüğün ana hizmet birimleri şunlardır:

II.3.5.1.1. Orman Koruma ve Yangınla Mücadele Dairesi Başkanlığı

Bu birim, ormanları kanunsuz müdahalelerden korumak, ormanların zarar görmesine neden olacak hastalık ve her çeşit orman zararlılarını önlemek ve bunlarla mücadele etmek, orman yangınlarını önlemek ve gerekli diğer tedbirleri almakla yükümlüdür.

II.3.5.1.2. Kadastro ve Mülkiyet Dairesi Başkanlığı

Kadastro ve Mülkiyet Dairesi Başkanlığı, ormanların kadastro sununun yapılmasına, orman sınırları dışına çıkarılacak sahaların tespitini ve değerlendirilmesine ait iş ve işlemlerini yürüterek orman kadastro su yapılmamış yerlerde, ihtiyaç halinde vasıf tayin işlemlerini ve genel müdürlükçe belirlenen diğer görevleri yapmakla yükümlüdür.

II.3.5.1.2.1. Orman İdaresi ve Planlama Dairesi Başkanlığı

Orman İdaresi ve Planlama Dairesi Başkanlığının görevleri ise ormanların amenajman planlarını yapmak, yaptırmak, bu planların uygulanma durumlarını,

yenilenmelerini, geliştirilmelerini sağlamak ve kontrol etmek, ormancılık hizmetlerinin gerektirdiği, envanter verilerini değerlendirmektir.

II.3.5.1.2.2. İşletme ve Pazarlama Dairesi Başkanlığı

İşletme ve Pazarlama Dairesi Başkanlığı, asli ve tali orman ürünlerinin üretim, taşıma, depolama, imal ve pazarlamasına ait iş ve işlemleri düzenlemekte, bunların kontrollerini yapmakta olup bu hizmetler için inşası gerekli tesisleri belirleyerek, depo yerlerinin tayin ve tespit edilmesine ait iş ve işlemleri yürütmektedir.

II.3.5.1.2.3. Sivil Kültür Dairesi Başkanlığı

Orman amenajman planlarının yapılmasına esas olacak silvikültür tekniğini belirlemek ve orman imar, ıslah, bakım ve gençleştirilmesini sağlamak üzere silvikültür planları ile uygulama projelerini tanzim etmek, bu plan ve projeler gereğince, kesilecek ağaçların tespit ve damgalanma işlerini yürütmek ve bunların uygulamalarını takip ve kontrol etmekle görevlidir.

II.3.5.1.2.4. İnşaat ve İkmal Dairesi Başkanlığı

İnşaat ve İkmal Dairesi Başkanlığının görevleri ise üretim, ağaçlandırma yolları ve yangın şeritleri ile ilgili orman ve orman içi yolları ağının tespiti ve etüd proje çalışmalarını yapmak ve yaptırmak bakanlığın belirlediği program dahilinde üretim, ağaçlandırma ve yangın sahaları ile ilgili ve bu sahalara ulaşılmasını sağlayan işleri yaptırmaktır.

II.3.5.2. Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü

Meteoroloji istasyonları açmak ve çalıştırmak, hizmetlerin gerektirdiği rasatları yapmak ve değerlendirmek amacıyla çeşitli sektörler için hava tahminleri yapmak ve ilgili

bilgi desteği sağlamak için Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğünü kurulmuş olup, teşkilat ve görevlerine dair esaslar kanunla düzenlemiştir.¹⁵⁰

Kanunun 2. maddesine göre, Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü; meteorolojik hizmetlerin eksiksiz ve zamanında yürütülebilmesi için gerekli görülen yerlerde, meteoroloji istasyonları veya birimleri açmak, diğer sektörler için hava tahminleri yapmak, askeri- sivil, kara- deniz ve hava ulaştırması ile tarım için hava tahminleri yaparak, gerek görülen tüm kamu kurum ve kuruluşlar için meteorolojik destek sağlamak ve uluslararası anlaşmalarla sorumluluğuna verilmiş bulunan meteorolojik hizmetleri yürütmek ve ilgili diğer görevleri yapmaktır.

Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü merkez ve taşra teşkilatından meydana gelmekte olup, genel müdürlük merkez teşkilatı ana hizmet birimleri ile danışma ve denetim birimleri ve yardımcı birimlerden oluşmaktadır. Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğündeki ana hizmet birimleri şunlardır:

II.3.5.2.1. Hava Tahminleri Dairesi Başkanlığı

Hava Tahminleri Dairesi Başkanlığı, 8. maddeye göre, yerli ve yabancı meteoroloji istasyonlarından alacağı rasatlara göre hava olayları ile ilgili tahminleri yapmak, yayınlamak, Silahlı Kuvvetler ve sivil sektörün ihtiyaç duyacağı meteorolojik desteği sağlamak ve genel müdürlükçe verilen benzeri görevleri yapmakla yükümlüdür.

II.3.5.2.2. Zirai Meteoroloji ve İklim Rasatları Dairesi Başkanlığı

Zirai Meteoroloji ve İklim Rasatları Dairesi Başkanlığı, klimatoloji, hidrometeoroloji ve zirai meteoroloji istasyon şebekelerinin, Dünya Meteoroloji Teşkilatının standartlarına uygun olarak açılmasını ve rasatların doğru yapılmasını sağlamak, yapılan rasatların kontrol, analiz ve değerlendirilmesini yapmak, Türk Silahlı

¹⁵⁰ Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, Kanun Numarası : 3254, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi : 14.01.1986, Sayı : 18988.

Kuvvetlerinin ihtiyaç duyacağı iklim etütlerine ait meteorolojik desteği sağlamak görevlerini üstlenmektedir.

II.3.5.3. Özel Çevre Koruma Kurumu

Çevre Bakanlığına bağlı ve tüzel kişiliğe sahip Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığının kurulması ile bu kurumun teşkilat ve görevlerine ilişkin esasları düzenlemek için 383 sayılı Kanun Hükmünde Kararname oluşturulmuştur.¹⁵¹

Özel Çevre Koruma Kurulu, 2872 sayılı Çevre Kanununun 9. maddesine göre "Özel Çevre Koruma Bölgesi" olarak ilan edilen ve edilecek alanların sahip olduğu çevre değerlerini korumak ve mevcut çevre sorunlarını gidermek için tüm tedbirleri almak, bu alanların koruma ve kullanma esaslarını belirlemek, imar planlarını yapmak, mevcut her ölçekteki plan ve plan kararlarını revize etmek ve re'sen onaylamak üzere gerektiğinde, tüm kamu kurum ve kuruluşları ile ilgili dernekler ve uluslararası kuruluşlarla işbirliğini sağlamakla yükümlüdür.

Kurumun merkez teşkilatı, kurul, ana hizmet birimleri, danışma birimleri ve yardımcı birimlerden oluşmaktadır. Ayrıca 5.maddeye göre başkanlık genel hükümlere göre taşra teşkilatı kurmaya yetkili olup mevcut taşra teşkilatları; Muğla, İçel, Antalya, Aksaray, Denizli, ve İzmir'dedir.

Kurumun başkanı, kurumun en üst amiri olup 8. maddeye göre kurum hizmetini, mevzuata, milli güvenlik siyasetine, kalkınma planlarına uygun olarak yürütmekle görevli olup bakana karşı sorumludur.

Başkanlık, Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak ilan edilen alanların doğal güzellikleri ve tarihi kalıntılarının ekolojik dengesinin korunması hususunda her türlü araştırma ve incelemeleri yaptırarak, bölge ile ilgili her ölçekteki yeni plan ve projeyi

¹⁵¹ Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname, Tertip 5, Resmi Gazete Tarihi: 13 11 1989, Sayı:20341

re'sen onaylamak suretiyle ve kurulca belirlenen esaslar doğrultusunda hangi çeşit tesislerin nerelerde yapılacağına, ilişkin kararları yürürlükteki mevzuata göre almak ve uygulanmasını sağlamakla görevlidir. Bölgede yapılacak her türlü yapı ve tesis, başkanlığın iznine ve denetimine tabi olup yapılan tahsisler, verilmiş ön izinler ve ruhsatlar ile her ölçekteki projeler, başkanlığın amaç ve ilkeleri doğrultusunda yeniden değerlendirilir. Bölge içerisinde uygulanmakta olan planlar için kat ve yoğunluk sınırlaması yine kararnamenin 19. maddesince kurumun yetkileri içindedir. Başkanlığın ana hizmet birimleri Etüt Plan Proje Uygulama Dairesi Başkanlığı ile Çevre Koruma Araştırma ve İnceleme Dairesi Başkanlığıdır.

II.3.5.3.1. Etüt Plan Proje Uygulama Dairesi Başkanlığı

Bölgenin, varsa çevre düzeni, nazım ve uygulama imar planlarında ihtiyaç duyulan revizyonlarının, tamamen veya kısmen yapılması, doğal çevreyi olumsuz yönde etkileyeceği belirlenen projelerin yeniden yapılmasını ve gerekli görülen her ölçekteki yeni plan ve projelerin imar mevzuatındaki teknik esaslara göre yapılmasını veya yaptırılmasını 12. maddeye göre sağlamakla görevlidir. Kamu tarafından yapılan veya yaptırılacak enerji, sulama, ulaştırma, orman yolu ve benzeri tesisler ile tabii kaynak kullanım tesisleri ve bunların müstemilatının koruma ve kullanma esaslarına uygunluğunu inceleyerek görüş bildirerek, haritası olmayan alanlar için harita yapımı veya yaptırılmasını sağlamak yine birimin görevlerindedir.

II.3.5.3.2. Çevre Koruma Araştırma ve İnceleme Dairesi Başkanlığı

Taraf olduğumuz uluslararası sözleşmeler ve ulusal mevzuatla koruma altına alınan tarihi eserler ile canlı ve cansız varlıkların korunması için gerekli tedbirler önermek, kara, kıyı, akarsu, göl ve deniz kaynaklarının verimliliklerinin korunması, geliştirilmesi ve tüketilmiş stokların yeniden kurulması için gerekli araştırma ve incelemeler yapmak, kara

ve su avcılığı ile ilgili tedbirleri, il av komisyonuna bildirilmek üzere başkanlığa sunmak ve bölgedeki kurumlardan yararlanarak kirlenme standartlarını belirleyerek ve ayrıca tespit edilen kirletici tesisleri başkanlığa bildirmek 13.maddeye göre birimin sorumluluğundadır.

II.3.5.3.3 Özel Çevre Koruma Bölgeleri

Çevrenin korunması ile ancak, gelecek nesillere, biyolojik varlıklar, kültürel ve tarihi değerler, yaşanabilir, sağlıklı, temiz bir çevre bırakılabilir ki bu da insanlığın en önemli sorumluluğudur. Bu doğrultuda Türkiye'nin de taraf olduğu anlaşmalardan biri olan Akdeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunması Sözleşmesi ve eki Protokollerinin uygulanması amacıyla 1975 yılından bu yana bütün Akdeniz Ülkeleri ve Avrupa Topluluğu tarafından Akdeniz Eylem Planı (AEP) adı altında ortak bir çalışma gerçekleştirilmektedir. “Akdeniz'in karşı karşıya bulunduğu çevresel baskı ve tehditlerin tespiti ve giderilme yollarını, disiplinler ve sektörler arası boyutta ve bütüncül bir şekilde ele almak ve bölgesel düzeyde bir işbirliğini başlatmak amacıyla kabul edilen AEP, bugüne dek en başarılı alt programlardan biri olma özelliğini korumuştur.”¹⁵²

Ülkemizin Protokole taraf olduktan sonra, Çevre Kanununun 9. maddesinde belirtilen Özel Çevre Koruma Bölgelerinin tespit edilmesi amacını gerçekleştirmek için konuyla ilgili ulusal uygulamalardan sorumlu bir otorite olarak Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı kurulmuştur. “Türkiye’de bulunan, Özel Çevre Koruma Bölgelerinden bazıları Köyceğiz-Dalyan, Foça, Fethiye-Göcek, Datça, Gökova, Göksu, Patara, Kekova, Belek, Dilek Yarımadası Milli Parkı, Gelibolu Milli Parkı ve Beydağları Milli Parkı'dır.”¹⁵³

¹⁵² <http://www.ockkb.gov.tr/TR/Icerik.ASP?ID=119> Erişim Tarihi 08 11 2005

¹⁵³ <http://www.ockkb.gov.tr/TR/Icerik.ASP?ID=121> Erişim Tarihi 08 11 2005

II.3.6. Bakanlığın Taşra Teşkilatı

Merkezi yönetimin taşra teşkilatı, yerel ölçekteki sorunların çözülmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Taşra teşkilatları, Merkezde belirlenen plan ve programların il düzeyindeki uygulamalarını sağlamaktadır.

II.3.6.1. İl Çevre ve Orman Müdürlükleri

Bakanlığın taşra teşkilatı çevre koruma açısından illerde ilk derecede görevli birimlerdir. İl Çevre ve Orman Müdürlüğü illerdeki, motorlu kara taşıtlarının egzoz emisyon ölçümleri ile ilgili hizmetleri yerine getirmekte ve çevre kirliliği ile ilgili olarak mahallinde ölçüm ve tespit yapılmasını sağlamakta, kurulacak tesisler için bakanlık ve valilik makamınca istendiğinde alıcı ortam özelliklerine göre çevre kirliliği yönünden görüş vermekte, atıklar ve kimyasallarla ilgili olarak, belirlenen esaslara göre verilen görevleri yapmaktadır.

Deniz ve diğer su kaynaklarının ekolojisini bozacak kirlenmeye neden olacak her türlü faaliyetin kuruluş aşamasından itibaren denetimini yapmak, kuruluşlarca yapılan ve yerel yönetimler tarafından izin verilen tesisler ile yerel yönetimlerce yapılan atık toplama ve deşarj sistemlerinin 2872 sayılı Çevre Kanunu ve ilgili yönetmeliklerde belirlenen çevre standartlarına göre kontroller yapmak da Müdürlüğün görevleri arasındadır. İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Büyükşehir Belediyesinin görev alanına giren, çevre düzeni planlarında arazi kullanım kararlarına uygun olarak tespit edilen alanlara ilişkin görüş bildirme ve koruma, kullanım esaslarına ilişkin olarak yapılacak uygulamalara katılarak ildeki çevre planlama sürecinde diğer kuruluşlar arasında eşgüdümü de sağlamaktadır. Ayrıca mahalli çevre kurulunun kararları gereğince, çevre kirliliğinin önlenmesi ve çevrenin iyileştirilmesine ilişkin il düzeyinde uygulama programları hazırlamak, uygulamaları izlemek, diğer bakanlıkların ilde mevcut taşra

teşkilatları ve kuruluşlarla işbirliği yapmak ve koordinasyonu sağlamakta müdürlüğün sorumlulukları arasındadır.

İl çevre ve orman müdürlükleri yedi şube müdürlüğü ve dört mühendisliklerden oluşmaktadır.

a) Şube müdürlükleri

- 1) Çevre Yönetimi Şube Müdürlüğü
- 2) Çevresel Etki Değerlendirmesi ve Planlama Şube Müdürlüğü
- 3) Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Şube Müdürlüğü
- 4) Etüt Proje Şube Müdürlüğü
- 5) Orman-Köy İlişkileri Şube Müdürlüğü
- 6) Doğa Koruma ve Milli Parklar Şube Müdürlüğü
- 7) İdari ve Mali İşler Şube Müdürlüğü

b) Mühendislikler

- 1) Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Mühendisliği
- 2) Fidanlık Mühendisliği
- 3) Orman-Köy İlişkileri Mühendisliği
- 4) Doğa Koruma ve Milli Parklar Mühendisliği

II.3.6.2. Çevre Yönetiminin Yerel Örgütlenmesi

Çevre ile ilgili konularda da taşrada il yöneticilerine, yerel yönetimlere görev ve yetkiler bırakılmıştır. Bu duruma neden olan gerekçeler; çevre sorunlarının öncelikle belli bir yerde oluşması (sorunun boyutuna görede sınırları aşmaktadır), yerel halkın ve yerel yönetimin konuya yönelik daha hızlı karar alma ve uygulama imkanın olması belirtilebilir. Devlet yönetimleri genelde, merkezi ve yerinden yönetim olmak üzere iki düzeyde gerçekleşmektedir. Merkezi yönetim, daha ziyade soyut kararlar alırken,

uygulamasını, somutlaşmasını yerel yönetimlere bırakır. “Yerel düzeyde ortaya çıkan çevre sorunları, etkileşim yoluyla öteki eko dizgeleri de etkiler. Yerel yönetimlerin sorunların kaynağında yer almaları, onları sorunların önlenmesinde ve çözülmesinde sorumlu kılmaktadır. En etkili çözümün, sorunun kaynağına en yakın kuruluşlarca gerçekleştirileceği açıktır.”¹⁵⁴ Bu doğrultuda çevrenin korunması için merkezi yönetimden önce yerel yönetimlerde önleme ve koruma işlevlerinin yerine getirilmesi gerekmektedir. İlgili kanunların yerel yönetimlere çevreye ilişkin olarak yüklediği görev ve sorumluluklar şu şekildedir.

II.3.6.2.1. İl Özel İdaresi

İl Özel İdaresi, kanuna göre il halkının ihtiyaçlarını karşılamak üzere ilin kuruluş kanunu ile kurulan idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisidir. Kanundaki, tanımı biraz daha açan bir yaklaşımla İl Özel İdaresi “il sınırları ile çevrili bir coğrafi alanda yaşayan insanların orada yaşamalarından kaynaklanan ortak ihtiyaçlarını karşılamak için kurulmuş kamu tüzel kişiliğine sahip yer yönünden yerel yönetim kuruluşlarıdır.”¹⁵⁵ Bu tanımdan hareketle il özel idaresi coğrafi alan sınırlamasıyla kurulması nedeniyle son derece geniş bir alanın yönetiminden ve ihtiyaçlarının karşılanmasından sorumludur. İl özel idaresinin organları, il genel meclisi, il encümeni ve validir.

5302 sayılı kanuna göre il özel idaresinin son derece geniş görev ve yetkileri bulunmaktadır.¹⁵⁶ 6. maddesinde belirtilen görevlerden çevre ile ilgili olanları ayıklarsak şunları sayabiliriz: Gençlik ve spor sağlık, tarıma ilişkin hizmetler, ilin çevre düzeni planı,

¹⁵⁴ Cevat Geray, (1998) “Yerel Yönetimler ve Çevre”, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt 7 Sayı 3 TODAİE Ankara ss.58.

¹⁵⁵ Kemal Gözler, (2005), İdare Hukuku Dersleri 3.baskı, Ekin Kitabevi, Ankara, ss152.

¹⁵⁶ İl Özel İdaresi Kanunu Kanun Numarası:5302, Tabul Tarihi:22 02 2005, Yayımlandığı Resmi gazete Tarihi.04 03 2005, Sayı: 25745, Tertip 5.

bayındırlık ve iskan, toprağın korunması, erozyonun önlenmesi, kültür, sanat, turizm ve diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin hizmetleri il sınırları içinde, imar, yol, su, kanalizasyon, katı atık, çevre, ağaçlandırma, park ve bahçe tesisine ilişkin hizmetleri belediye sınırları dışında yapmakla görevli ve yetkilidir. Belediye sınırları dışındaki gayri sıhhi müesseseler ile umuma açık istirahat ve eğlence yerlerine ruhsat vermek ve denetlemek. İl özel idaresinin bu hizmetleri sağlayabilmesi amacıyla çeşitli yetki ve imtiyazlarla donatıldığını ifade edebiliriz. 7. maddeye göre, bu yetki ve imtiyazları kısaca şöyledir: Yönetmelik çıkarmak, emir vermek, kanuna uygun cezaları vermek, gerçek ve tüzel kişilerin faaliyetleri için kanunlarda belirtilen izin ve ruhsatları vermek, denetlemek, borç almak, bağış kabul etmek, il özel idaresine ait vergi resim harçların tarh ve tahakkuk ve tahsiline karar vermek, hizmetlerle ilgili olarak, halkın görüş ve düşüncelerini belirlemek amacıyla kamuoyu yoklaması ve araştırması yapmak şeklinde sayılabilir. Ancak il özel idareleri kanunda belirtilen bu görevlerinin büyük bir kısmını mali yetersizliklerden dolayı gerçekleştirmekte zorlanmaktadır.

II.3.6.2.2. Belediye İdaresi

Belediyeler, yerel yönetimlerin ikinci önemli bölümünü oluşturmaktadırlar. Belediyeler, il özel idaresine göre daha dar bir alanda ve daha çok insan nüfusunun yaşadığı yerleşim birimlerinde ki yerel yönetim teşkilatlarıdır. Ülkemizde belediyelerle ilgili iki kanun bulunmaktadır. Bunlardan birincisi 5393 sayılı Belediye Kanunu¹⁵⁷ diğeri ise 5216 sayılı Büyük şehir Belediye Kanunudur.¹⁵⁸ 5216 sayılı kanunla, büyükşehir belediyeleri çevre konusunda önemli yetki ve sorumluluklar verilmiştir.

¹⁵⁷ Belediye Kanunu, Kanun Numarası: 5393, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi 13 07 2005, Sayı: 25874, Tertip: 5.

¹⁵⁸ Büyükşehir Belediyesi Kanunu, Kanun Numarası: 5216, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi 10 07 2004, Sayı: 25531 Tertip: 5 Cilt: 43

Büyükşehir belediyesi ilçe belediyeleri arasında koordinasyonu sağlayarak kanunlarla verilen görev ve sorumlulukları yerine getirmektedir. 14.maddeye göre büyükşehir belediyesinin görevleri içinde yer alan çevre ile ilgili bölümlerini özetlersek; çevre düzeni planına uygun olarak, büyükşehir belediye ve mücavir alan sınırları içinde her ölçekte nazım imar planını yapmak, yaptırmak uygulamak, ve sürdürülebilir kalkınma ilkesine uygun olarak çevrenin, tarım alanlarının ve su havzalarının korunmasını sağlamak, ağaçlandırma yapmak, halk sağlığına ve çevreye etkisi olan diğer işyerlerini kentin belirli yerlerinde toplamak ve çevre kirliliğine meydan vermeyecek tedbirler almak, büyükşehir katı atık yönetim planını yapmak, yaptırmak, kültür ve tabiat varlıkları ile tarihi dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekanların ve işlevlerinin korunmasını sağlamak şeklinde sayabiliriz. Ayrıca kent yaşamı için gerekli olan su ve kanalizasyon hizmetlerini yürütmek, bunun için gerekli baraj ve diğer tesisleri kurmak, kurdurmak ve işletmek; derelerin ıslahını yapmak, alt yapı hizmetlerini sağlamak da yine büyükşehir belediyesinin görevlerindedir.

5216 sayılı kanunun 15. maddesine göre kurulması zorunlu olan ihtisas komisyonlarında çevre ve sağlık, imar ve bayındırlık , kültür komisyonlarının bulunması çevre konusunun her düzeyde önemsinmesinin bir göstergesi olarak değerlendirmek mümkündür.

5393 sayılı Belediye Kanununun 14. maddesindeki görev tanımlamaları içine diğer yerel yönetim birimlerinde olduğu gibi dikkat çekici bir yoğunluktadır. İlgili maddeye göre belediyeler; imar, su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel alt yapı ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık, ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar, kültür ve sanatın geliştirilmesi hizmetlerini yapar veya yaptırır. Yine belediyeler sağlıkla ilgili her türlü tesisi açabilir ve işletebilir; kültür ve tabiat varlıkları ile tarihi dokunun ve kent tarihi

bakımından önem taşıyan mekanların ve işlevlerinin korunmasını sağlar. Bu ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla her türlü faaliyet ve girişimde bulunarak, yasaların belediyeye verdiği yetki çerçevesinde yönetmelik çıkarabilir, belediye yasakları koyabilir ve kanunlarda belirtilen cezaları uygulayabilirler.

II.3.6.2.3. Köyler

442 sayılı Köy Kanunu'nda¹⁵⁹ köy yönetimlerine verilen gerek zorunlu gerekse ihtiyari görevler çevre sağlığı ile yakından ilgili düzenlemelerdir. Ancak köy yönetimlerinin mali yetersizlikler, öğrenim düzeylerinin düşüklüğü çevre ile ilgili kanunda tanımlanan bu görevlerin yerine getirilmesinde güçlükler yol açmaktadır. Kanuna göre köy yönetimine çevre ile ilgili yüklenen zorunlu görevler şunlardır:

Köye kapalı yoldan içilecek su getirmek ve çeşme yapmak, pis suların kuyu, çeşme, pınar sularına karışmayarak ayrıca akıp gitmesi için üstü kapalı akıntı yapmak; köyün sokaklarını temiz tutmak, içme suyu alanlarını daima temiz tutmak, köy yollarının ve meydanının etrafına ve köyün içinde ve etrafındaki su kenarlarına ve mezarlıklara ve mezarlık ile köy arasına ağaç dikmek.

Köylünün ihtiyari yapacağı işler ise; köyün sınırı içinde münasip yerlerde ve tepelerde orman yetiştirmek, ağaç dikmek, yabani ağaçları aşılacak ve diğer benzeri şeyleri yapmak şeklinde özetlenebilir.

Köy yönetimlerinin yetkilerinin ve gelirlerinin sınırlı olmasından ötürü bu görevleri gereği gibi yerine getirildiğini söylemek güçtür.¹⁶⁰

¹⁵⁹ Köy Kanunu, Kanun Numarası:442, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi 18 03 1924, Sayı: 68,Tertip:3.

¹⁶⁰ Cevat Geray, (1998), “ Yerel Yönetimler ve Çevre”, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt 7 Sayı 3 TODAİE Ankara ss.63.

II.3.7. İlgili Diğer Bakanlıklar

Çevrenin son derece geniş bir alanı ilgilendirmesi nedeniyle sadece Çevre ve Orman Bakanlığının değil diğer Bakanlıkların da konuyla ilgili görevlerinin olduğunu görmekteyiz. Bu bakanlıklar ve çevre ile ilgili sorumluluklarını kısaca şu şekilde açıklamak mümkündür.

II.3.7.1. Sağlık Bakanlığı

Sağlık Bakanlığı 3017 sayılı Kanun ile 2.5.1920 tarihinde kurulmuştur. Bakanlığın kuruluş amacı ülke insanların yaşamının beden ve ruh sağlığı içinde devamını sağlamak, ülkenin sağlık koşullarını düzeltmek, bireylerin ve toplumun sağlığına zarar verecek etkenlerle savaşmak, sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermek şeklindedir. Sağlık Bakanlığı, genel olarak, sağlık ve çevre koşullarının iyileştirilmesiyle görevli bir merkez örgütüdür. Bakanlığın sağlık işleri genel müdürlüğü, çevre sağlığı ile birinci derecede görevli birimdir. Ayrıca Bakanlık da bir de çevre sağlığı genel müdürlüğü bulunmaktadır. 1593 sayılı, Umumi Hıfzısıhha Kanunu, sağlığa aykırı kuruluşlara ilgili kuralların uygulanması için bakanlığa bazı görevler yüklemiştir. Yine aynı kanuna göre toplu yaşam yerlerinin bulunduğu, özel konutların yakınında açılacak işletmelere açılış izni verme yetkisi Sağlık Bakanlığı'na bırakılmıştır.

Sağlık Bakanlığını yeniden düzenleyen 210 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname ile Bakanlığa, yerel yönetimlerle ve öteki ilgili kuruluşlar ile işbirliği içinde çevre sağlığını ilgilendiren önlemleri almak görevini de vermiştir. Ayrıca temel sağlık hizmetleri genel müdürlüğü de “sağlıklı çevre koşullarını hazırlamak amacıyla, çevre sağlığını ilgilendiren her türlü önlemi almakla görevlendirilmiş” bir kuruluştur.

Sağlık Bakanlığının ilgili kuruluşları, kent sağlık koşullarını koruma amaçlı, sakıncalı durumların giderilmesi için önlemler almak için görevlendirilmiş il sağlık

koruma meclisi tarafından alınan kararlarda, valilerce yürütülerek kentin çevre ile ilgili koşullarının düzeltilmesinde önemli görevler üstlenmektedir

II.3.7.2. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı

Tarım ve Köyişleri Bakanlığının kuruluş kararnamesinde bakanlığa, toprak, su, bitki, hayvan varlığı gibi doğal kaynakların korunması ve geliştirilmesi için inceleme, araştırma, program ve tasarılarının yapılması görevi yüklenmiş olup çalışma alanları itibarı ile çevre ile yakından ilgili bir bakanlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, bakanlığın Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü'nün görevleri arasında da, çevrenin korunması için gerekli düzenlemeleri yapmak, korumak, denetlemek amacıyla tarım alanlarının amacına uygun bir biçimde kullanılması için gerekli ilkelerin belirlenmesi de vardır.

II.3.7.3. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Kültür ve Turizm Bakanlığı, 16.4.2003 tarih ve 4848 sayılı kanun ile kurulmuştur. Kanunun amacında çevre ile ilgili olarak kültürel değerleri yaşatmak, geliştirmek, yaymak, tanıtmak, değerlendirmek ve benimsetmek, tarihi ve kültürel varlıkların tahribini ve yok edilmesini önlemek, belirtilmiş ve turizmin ülke ekonomisine katkısı için yapılması gerekenleri belirtilmektedir.

II.3.7.4. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı

Enerji, çevrenin unsurlarından sağlandığı için bu bakanlığın çevre yönetimi açısından anlamı çok fazladır. İnsanların ihtiyaçlarını karşılama amaçlı olarak daha fazla enerji üretmek için çevre daha çok kirletilmektedir. Bununla beraber Bakanlığın bünyesinde bulunan, Çevre Sorunları Müdürlüğü'nün iki görevi çevreyi çok yakından ilgilendirmesi nedeni ile önem taşımaktadır. Bunlar yakıtların tekniğine uygun olarak yakılmasını sağlayarak, hem tasarruf yapmak hem de hava kirliliğın azaltılmasına çalışmaktır. Diğer görev ise enerji kaynaklarının üretimi ve tüketimi gibi etkinliklerin yol

açtığı çevre sorunlarının çözümü konusunda da bakanlıklarla ilgili çalışmalar arasında eşgüdüm sağlamasıdır. Ayrıca bakanlığın diğer görevleri de çevre ile ilgili düzenlemeler içermektedir.

II.4. Türkiye’de Çevre İle İlgili Yasal Düzenlemeler

Çevre ile ilgili sorunların önlenmesinde, çözümlenmesinde kuvvetli yaptırımların olduğu düzenlemelere ihtiyaç vardır. Çevre hukuku yeni gelişen bir hukuk dalıdır. Çevre hukukunun oluşmasında en önemli etken ciddi boyutlara ulaşan çevre sorunlarının bir hukuksal temele dayandırılarak önlemeye çalışma istemidir. Çevre hukukunun amacı çevrenin korunması devamında da insanın doğal yaşam temellerinin korunması, güvenceye alınması ve geliştirilmesidir. Bu genel açıklamaların ışığında bazı yasaların çevre ile ilgili düzenlemeleri kısaca şu şekildedir:

II.4.1. Anayasa

1982 Anayasa’sı çevre hakkını açıkça düzenlemektedir. Anayasa’nın 56. maddesine göre, “ Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir. Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimin artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.....”

Anayasa’nın bu maddesinde çevre hakkının kabul edilmesi, en temel hak olan yaşam hakkı ile bir bütün olduğunun değerlendirilmesi önemli bir gelişme olmakla beraber bu hakkın korunması yolunda, Devlete ve vatandaşa görev değil de ödev yüklemesi pasif bir durum meydana getirmektedir. Ayrıca bu maddenin ekonomik ve sosyal haklar bölümünde yer alması çevrenin korunmasının, Devletin ekonomik olanakları ile doğru

orantılı olarak gerçekleştirilebilmesi nedeni ile günümüz çevre sorunlarının giderilmesi açısından yetersiz kalmaktadır.

1982 Anayasa'sının çevre ile ilişkilendirilebilecek diğer maddeleri şöyledir:

Anayasamızın 35. maddesi herkesin mülkiyet hakkına sahip olduğunu ve bunun kamu yararı için kısıtlanabileceğini belirtilmekte olup çevre konusunun da tüm toplum için önem arz eden bir husus olması nedeniyle uygulamada bu yönde hak kullanımı sınırlılıklarını görmekteyiz. Mülkiyet hakkının kullanım sınırlılıkları Medeni Kanun, Orman Kanunu ve İmar Kanununda da ayrıca ifade edilmiştir.

43. maddede, kıyıların, Devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğu, deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetileceği belirtilerek, bu alanların kullanım şeklinin yasalarca yapılacağını ifade edilmektedir.

Toprağın verimli olarak işletilmesini korunmasını ve geliştirilmesini, erozyonla kaybedilmesinin önlenmesini 44. maddede görmekteyiz. Bu madde topraksız ve yeterli toprağı olmayan çiftçilerin topraklandırılması sorumluluğunu devlete yüklemiş olup bu durumun üretimin düşürülmesi, ormanların küçülmesi ve diğer toprak ve yeraltı servetlerinin azalması sonucunu doğuracak yönde bir uygulamaya imkan tanımayacağını belirtmek suretiyle genel toplum yararının öncelikle değerlendirileceğine ilişkin bir başka örnek teşkil etmektedir.

45. maddeyle tarım arazileri ile çayır ve mer'aların amaç dışı kullanılması ve tahribinin önlenmesi, tarımsal üretim planlaması ilkelerine uygun olarak bitkisel ve hayvansal üretimin artırılması konularında Devlet'e sorumluluklar yüklenilmektedir. Bu madde 4122 sayılı Milli Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Seferberlik Kanuna, 4342 sayılı Mera Kanuna ve Medeni Kanunun ilgili hükümlerine dayanak teşkil etmektedir.

Konut hakkını düzenleyen 57. maddeye göre Devlet'e, kent şartlarına uygun ve çevre şartlarını gözeterek bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılamak ve gerekli tedbirleri alma ödevi yüklemiştir. Konut hakkı ile ilgili olarak İmar Kanunu, Medeni Kanun, Kat Mülkiyeti Kanununda da ayrıca düzenlemeler çevreyle bağlantı kurulacak pek çok hüküm getirilmiştir.

Tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunmasını açıklayan 63.madde ile Devlet'e, destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alması konusunda yükümlülükler yüklemektedir. Bu varlıklar ve değerlerden özel mülkiyet konusu olanlara getirilecek sınırlamalar ve bu nedenle hak sahiplerine yapılacak yardımlar ve tanınacak muafiyetlerin kanunla düzenleneceği de belirtilmiştir.

Anayasanın 65. maddesinin kenar başlığı, 2001 yılında, 4709 sayılı kanunla, "Sosyal ve ekonomik hakların sınırı", "iktisadi ve sosyal ödevlerinin sınırları" şeklinde değiştirilmiştir. Bu durum Devletin sorumluluğuna ilişkin daraltıcı bir yorum getirmemize neden olur. Madde metnine göre "Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir." Devletin sorumluluğunu ekonomik sınırlılıklarla tanımlamış olduğu görülmektedir. Bunun üstüne hak kelimesinin ödevle yer değiştirilmesi de düşündürücü olup çevre konusun da zayıflatıcı bir durum olduğu ifade edilebilir.

168. madde ile tabii servetler ve kaynakların, Devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğu belirtilmiş ve bunların işletilmesi hakkının devlete ait olduğu bunun ancak belli bir süre özel sektöre devredilebileceği vurgulanmıştır. Bu madde ile madenler ve yeraltı su kaynaklarının da tabii kaynak olduğu söylemek mümkündür. Konuyla ilgili olarak uygulama ve denetim usul ve esaslarının ayrıca kanunla düzenlenmesi gerekliliği belirtilmiştir.

Ormanlarla ilgili olarak 169.madde de; ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi için gerekli kanunları koyma ve tedbirleri alma, yanan ormanların yerine yeni ormanların yetiştirilmesi, bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamayacağı, ormanların gözetiminin, Devlete ait olduğu belirtilmiştir. Ormanlar hakkında diğer ülkelerdeki düzenlemelerden farklı olarak Anayasa’da detaylı olarak açıklama getirilmiş olmasının politik nedenleri olduğu ifade edilmektedir. “Atatürk döneminde temelleri atılan Türk Orman rejimi 1946 yılından itibaren bu rejime tepki duyanların hedefi haline gelmiş ve orman rejimini zedeleyen kanunlar ortaya çıkmıştır.”¹⁶¹ Bu duruma ilişkin olarak 1950 yılında çıkarılan 5653 sayılı kanunla maki alanlarının orman sayılmaması, yine 1950 ve 1960 yıllarında orman suçlarına ilişkin olarak çıkarılan kanunlarla orman alanlarının büyük ölçüde zarar görmesi örnek verilebilir.¹⁶² Bu doğrultuda 1961 Anayasasında ormanların korunmasına ilişkin bir madde konulmuştur. 1982 Anayasasında da konu aynı önemle ele alınmış ve hatta özel kanunlarda belirtildiği gibi orman yangını suçları ağırlaştırılarak hükme bağlanmıştır. Ancak siyasi hareketlerle orman alanlarının zarar görme tehlikesi bugünde var olan bir durumdur.

II.4.2.Çevre Kanunu

9 Ağustos 1983 tarihli 2872 sayılı Çevre Kanunu,¹⁶³ çevre konusunda çerçeve niteliğinde bir düzenlemedir. Çevre Kanunun yürürlüğe girmesi ile birlikte Çevre Hukuku, hukuk bilimi içerisinde bağımsız bir hukuk dalı olarak gelişmesini hızlandırmıştır. Çevre Hukuku yeni bir hukuk dalı olarak karşımıza çıksa da daha önceleri diğer kanunlarda, genel nitelikli hükümlerle, çevre sorunlarını gidermeye yönelik hukuki çözümler getirilmiştir.

¹⁶¹ Yusuf , Aydın Coşkun, (2004), a.g.e., ss155.

¹⁶² a.k., ss155

¹⁶³ Çevre Kanunu, Kanun Numarası:2872, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi 11 08 1983, Sayı:18132, Tertip: 5.

Çevre Kanunu'nun 1.maddesinde belirtilen amacı "Bütün vatandaşların ortak varlığı olan çevrenin korunması, iyileştirilmesi; kırsal ve kentsel alanda arazinin ve doğal kaynakların en uygun şekilde kullanılması ve korunması; su toprak ve hava kirlenmesinin önlenmesi; ülkenin bitki ve hayvan varlığı ile doğal ve tarihsel zenginliklerinin korunarak, bugünkü ve gelecek kuşakların sağlık, uygarlık ve yaşam düzeyinin geliştirilmesi ve güvence altına alınması için yapılacak düzenlemeleri ve alınacak önlemleri , ekonomik ve sosyal kalkınma hedefleriyle uyumlu olarak hukuki ve teknik esaslara göre düzenlenmektedir." Amaç belirlenirken, gelecek kuşaklarında dikkate alınması çevre hukukunun doğası gereğidir. Ancak çevreyi bir bütün olarak diğer unsurları ile beraber değerlendiren bu kanunda alınacak önlemlerin ekonomik ve toplumsal kalkınma amaçları ile uyum içinde olması gerekliliği çevre konusunda Anayasa ile uyumlu olduğu görülmektedir. Çevre Kanununun 3. maddesinde kusursuz sorumluluk ilkesi getirilerek, çevreyi kirleten ve çevreye zarar bu kişilerin ancak kirlilik ve bozulmadan doğan zararları önlemek için gerekli her türlü önlemi aldıklarını kanıtladıklarında bu sorumluluktan kurtulabileceklerini öngörülmüştür. Çevre Kanunu, kirletenlere karşı yönetsel başvuru imkanını da tanımıştır.

Çevre Kanunu, çevreyi korumayı herkesin görevi olarak belirlemiş olup ekonomik kalkınmanın vazgeçilmezliğine dikkati çekerek, çevresel değerlerle ekonomik kalkınma amaçları arasında bir çelişme olduğunda, ekonomik kalkınmayı tercih etmekle yaşamın sürdürülebilirliğine ters düşen bir yorum yapmamıza neden olmaktadır. Ne var ki bizim gibi gelişmekte olan ülkeler ve az gelişmiş ülkelerde ekonomik gelişmeyle doğru orantılı olarak yaşam kalitesinin artacağı gerçeği, bu ülkeleri beterin beteri noktasında seçim yapmaya zorlamaktadır.

II.4.3. Medeni Kanun

Çevre Kanunu yürürlüğe girmeden önce çevre konusu ile ilgili uyuşmazlıkların çözümünde Medeni Kanun¹⁶⁴ temel kaynak olmuştur. Medeni Kanun'da Çevre Hukuku ile ilgili doğrudan hüküm bulunmamakla beraber dolaylı olarak, eşya hukukuna ait bazı hükümler, çevre hukukunun içeriği ile ilgilidir. Çevre hukuku ile ilgili olarak en önemli maddeler şunlardır:

718'de belirtildiği gibi arazi mülkiyetinin bir bütün olduğu içindeki kaynaklar ve üstündeki bitkileri de kapsadığı ve bu taşınmazların ancak kamu yararı doğrultusunda kullanılabilmesi, 730. maddeye göre de taşınmaz malikinin taşınmazı kanunlarla uygun olarak kullanmaması sonucu meydana gelecek zararları tazmin yükümlüğü, 731'e göre de taşınmazın kullanımının kamu yararı için sınırlanabilmesi, çevre hukuku ile ilişkilendirilecek maddelerden sayılabilir.

Komşuluk Hakkı kenar başlığıyla belirtilen 737. maddede “taşınmazın durumuna, niteliğine ve yerel adete göre komşular arasında hoş görülebilecek dereceyi aşan duman buğu, kurum, toz, koku çıkartarak, gürültü veya sarsıntı yaparak rahatsızlık vermek yasaktır” ifadesi ile çevre ile bire bir bağlantı kurulabilmektedir. Genelde pek çok kanunda çevre hukukunu ilgilendiren bağlantılı hükümlere rastlanmaktadır.

Doğal olarak akan suların akış yönü iyelik içinde olsa dahi değiştirilemez ve müdahale edilemez hükmünü getiren 742. madde, doğal kaynakların kullanımının kamuya ait olduğunun belirtildiği 746. madde, 761 'e göre su irtifakının kurulmasına katlanmak zorunda olan malikin müdahale edememesi Çevre unsurlarında özel hakların hükümsüz olduğunu anlatan örneklerdendir.

166 Medeni Kanun, Kanun Numarası:4721, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi 08 12 2001, Sayı: 24607, Tertip: 5.

Yukarıdaki maddelerin yanında Medeni Kanun madde 2'yi genel bir değerlendirme içine alırsak; kişilerin haklarını kullanırken iyi niyetli olması gerektiğini ve hukuk düzeninin hakkın kötüye kullanılmasını korumayacağını belirterek, sorunların çözülmesi sürecinde olmazsa olmaz bir unsur olarak ifade edebiliriz.

II.4.4. Borçlar Kanunu

Medeni Kanunun ikinci kitabı olan ve borç ilişkilerini düzenleyen Borçlar Kanununda¹⁶⁵ çevreyle ilişkilendirilecek hususlar sorumlulukla ilgili maddelerde yer almaktadır. Özellikle Haksız fiil Sorumluluğunu düzenleyen 41. ve devamındaki maddelerle genel hüküm olarak hukuka aykırı bir eylemin neticesinde meydana gelecek zararların tazminini çevre ile ilgili olarak değerlendirmek mümkündür. Burada kusurlu sorumluluk düzenlenmekle birlikte, 56. maddede düzenlenen, Hayvan Tutanın Sorumluluğu, 58. madde düzenlenen, Bina ve Yapı Malikinin Sorumluluğu hallerinde çevreye verilebilecek zararların tazmininde kusursuz sorumluluk esası ile hareket etme imkanına sahip olunan örneklerdendir.

II.4.5. Umumi Hıfzısıhha Kanunu

Umumi Hıfzısıhha Kanunu¹⁶⁶ ile ülkenin sağlık şartlarını ıslah ve milletin sağlığına zarar veren bütün hastalıklar ile mücadele ve yeni nesillerin sağlıklı yaşam koşullarının oluşturulması amacı ile düzenlenen bu kanunda insan sağlığı ile ilgili hükümlerin olması nedeni ile çevre ile ilgili bir kanun olarak değerlendirilir.

¹⁶⁵ Borçlar Kanunu, Kanun Numarası:818, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi 08. 05. 1926

¹⁶⁶ Umumi Hıfzısıhha Kanunu, Kanun Numarası:1593, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi 16. 05.1930, Sayı:1489, Tertip:3.

II.4.6.Ceza Kanunu

Ceza Kanununun¹⁶⁷ çevre üzerinde hassasiyetle durduğunu söylemek mümkündür. Ceza Kanununun amacını belirten 1. maddesinde çevreyi korumayı ve diğer belirtilen konularda suç işlenmesinin önlenmesi için gerekli ceza ve güvenlik tedbirlerini belirtmekle birlikte, çevre ile ilgili ayrı bir bölümde kanunda yer almaktadır. Kanunun III. kısım, II. bölümde “çevreye karşı suçlar” başlığı altında dört madde ayrılmıştır. İlgili maddelerde; çevrenin kirletilmesi, zararlı atıkların ülkeye sokulması, bunların canlı sağlığına zarar vermesi, cansız ortamlarda da kalıcı etkilerinin olması durumunda eylemi yapanın kasti veya taksiratlı hareketi ile değişen hapis cezaları ve para cezalarını öngörmektedir.

İlgili kanunların düzenlediği teknik kurallara aykırı hareketin neticesinde oluşacak gürültü ve imar kirliliğine de Ceza Kanunu yine hapis ve para cezalarını öngörmüştür.

Topluma karşı işlenen suçlar bölümünde yer alan genel tehlike yaratan suçlar içerisinde yer alan, radyasyon yayma, atom enerjisi ile patlamaya neden olma, tehlikeli maddelerin izinsiz olarak bulundurulması ve yer değiştirilmesi suçları da çevreyle ilişkilendirilebilecek suçlardandır.

II.4.7. Orman Kanunu

Orman Kanunu¹⁶⁸ çevre açısından önemli düzenlemeler içermektedir. Çevrenin en önemli unsurlarından sayılan ormanlar aynı zamanda uluslararası anlaşmalarla da küresel ölçekte korunmaya ve geliştirilmeye çalışılmaktadır. 6831 sayılı kanunla, orman alanlarının tanımlanması, korunması, oluşturulması, bitki ve hayvan türlerinin korunması

¹⁶⁷ Ceza Kanunu, Kanun Numarası: 5237, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi 12. 10 .2004, Sayı: 25611, Tertip: 5 .

¹⁶⁸ Orman Kanunu, Kanun Numarası:6831, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi 08.09.1956, Sayı:9402, Tertip:3

için gerekli yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Aynı zamanda Çevre ve Orman Bakanlığı'na ve ilgili diğer bakanlıklara, bir takım görevler yüklemektedir. Kanuna göre ormanların kadastrosunun yapılması, muhafazası Çevre ve Orman Bakanlığının sorumluluğundadır.

14. maddeye göre; fidanları kesmek, sökmek, ekim sahalarını bozmak, yaş ağaçları boğmak, yaralamak, tepelerini veya dallarını kesmek veya koparmak, ağaçları kesmek veya bunları kökünden sökmek ve ormanlardaki göl, gölet, baraj ve derelerde dinamit atmak veya zehir bırakmak suretiyle avlanmak yasaklanmış olup bu yasağa uymamak 91. madde ile hem para hem de hapis cezası ile yaptırma bağlanmıştır.

Orman alanlarında yapılacak her türlü bina, tesis, madencilik faaliyeti ancak bakanlığın izni ile mümkün olmaktadır. Orman yangınlarına sebebiyet vermek kanunda ağır yaptırımlara bağlanmış ve affa uğramayacağı da ayrıca vurgulanmıştır.

II.4.8. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu,¹⁶⁹ korunması gerekli tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıkların, jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli bulunan değerlerin, geçmişten günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, kültür varlıklarının yoğun olarak

¹⁶⁹ Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Kanun Numarası: 2863, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi 23 .07 .1983, Sayı:18113, Tertip: 5

bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş yerlerin, korunması ve muhafaza, bakım onarım, restorasyonu ile ilgili konuları düzenlemektedir.

Kanun uyarınca belirlenen sit alanlarında, kültür ve tabiat varlıklarının sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda korunması amacıyla arkeolojik, tarihi, doğal, mimari, demografik, kültürel, sosyo-ekonomik, mülkiyet ve yapılaşma verilerini içeren koruma amaçlı özel imar planlarının yapılması gerektiğinin vurgulanması özellikle cansız çevre değerlerinden sayılan bu unsurların korunması açısından önemli bir düzenlemedir. Yine kanunun 5. maddesi de “kamu kurum ve kuruluşlarına ait taşınmazlar ile özel hukuk hükümlerine tabi gerçek ve tüzelkişilerin mülkiyetinde bulunan taşınmazlarda varlığı bilinen veya ileride meydana çıkacak olan korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları Devlet malı niteliğindedir”, şeklindeki hükmü de bu değerlerin korunması açısından verilen önemi bir kez daha belirginleştirmektedir. Kanunun 10. maddesinde kültür ve tabiat varlıklarının korunması için gerekli tedbirleri alma ve konuyla ilgili yetkiyi Kültür ve Turizm Bakanlığına bırakmış olması Çevre ve Orman Bakanlığının sürecin dışında kalması bir eksiklik olarak değerlendirilmiştir.¹⁷⁰

II.4.9. Boğaziçi Kanunu

Boğaziçi Kanunu,¹⁷¹ Türkiye'nin en güzel alanlarından biri olan; İstanbul Boğaziçi Alanının kültürel ve tarihi değerlerini ve doğal güzelliklerini kamu yararı gözetilerek korumak ve geliştirmek ve bu alandaki nüfus yoğunluğunu artıracak yapılanmayı sınırlamak için uygulanacak imar mevzuatını belirlemek ve düzenlemek amacıyla yapılmıştır. Kanunun 3. maddesinde Boğaziçi Alanının korunması ve geliştirilmesinde ve imar mevzuatının uygulanmasında kültürel ve tarihi değerlerin doğal güzelliklerin, doğal ve tarihi çevreye uyumunun gözetilmesi belirtilerek bu kıyıların ancak

¹⁷⁰ Yusuf, Aydın Coşkun, (2004), a.g.e., ss170.

¹⁷¹ Boğaziçi Kanunu, Kanun Numarası:2960, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi 22. 11 .1983, Sayı:18226, Tertip:5

kamu yararına uygun kullanılacağı ifade edilmiştir. Ayrıca Boğaziçi alanında devlet ormanı sayılan alanlarla beraber orman sayılmayan kamu kurum ve kuruluşlarına veya özel mülkiyete ait koru, koruya katılacak alan, çayır, mesire yeri ve benzeri alanlar yeşil alan sayılarak bu alanlardaki ağaç varlıklarının yok edilmesi veya tahrip edilmesi yasaklanmıştır.

Diğer kanunlara göre daha spesifik olan bu kanun, Türkiye'nin en gözde mekanını koruma amaçlı yapılsa da kanuna aykırı pek çok yapı ve kötü kullanımı her dönem eleştiri konusu olmaktadır.

II.4.10.Kıyı Kanunu

3621 sayılı Kıyı Kanunu¹⁷² deniz, tabii ve suni göl ve akarsu kıyıları ile bu yerlerin etkisinde olan ve devamı niteliğinde bulunan sahil şeritlerinin doğal ve kültürel özelliklerini gözeterek koruma ve toplum yararlanmasına açık, kamu yararına kullanma esaslarını tespit etmek amacıyla düzenlenmiş olup Askeri yasak bölgeler ve güvenlik bölgelerinde veya ülke güvenliği ile doğrudan ilgili, Türk Silahlı Kuvvetlerine ait hareket ve savunma amaçlı yerlerde (konut ve sosyal tesisler hariç) özel kanun hükümlerine, diğer özel kanunlar uyarınca belirlenmiş yerler bu kanundan ayrı tutulmuştur.

Kanunun 5. maddesi kıyıların, Devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğu belirtilerek, herkesin eşit ve serbest olarak yararlanabileceği ve yararlanmada, öncelikle kamu yararı gözetileceği ifade edilmiştir. 6. maddede ise kıyıların korunması için buralarda hiçbir yapının yapılamayacağı, moloz, toprak, curuf, çöp gibi kirletici etkisi olan atık ve artıklar dökülemeyeceği ancak uygulama imar planı kararı ile iskele, liman, barınak, yavaşma yeri, rıhtım, dalgakıran, köprü, menfez, istinat duvarı, fener, çekek yeri, kayıkhanesi, tuzla, dalyan, tasfiye ve pompaj istasyonları gibi, kıyının kamu yararına

¹⁷² Kıyı Kanunu, Kanun Numarası:3621, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi 17 .04 .1990, Sayı:20495, Tertip:5

kullanımı ve kıyıyı korumak amacıyla yönelik alt yapı ve tesislerin inşa edileceği belirtilmiştir.

Konuya ilişkin olarak bir istisna getirilmiş ve turizm amaçlı (yeme-içme tesisleri, alışveriş merkezleri, haberleşme ve ulaştırmaya yönelik üniteler, danışma, enformasyon ve banka hizmetleri, konaklama üniteleri, ofis binalar) fonksiyonlara sahip olup, kruvaziyer gemilerin yanaşmasına ve yolcuları indirmeye müsait deniz yapıları ve yan tesislerinin yer aldığı kruvaziyer ve yat limanlarının yapılabileceği ifade edilmiştir.

Kamu yararının gerektirdiği hallerde, uygulama imar planı kararı ile deniz, göl ve akarsularda ekolojik özellikler dikkate alınarak doldurma ve kurutma suretiyle arazi elde edilebilir olmasıyla birlikte 7. maddeyle buralarda özel mülkiyetin kurulamayacağı da hükme bağlanmış ve kıyı alanlarının kullanımında öncelikle kamu yararı ilkesi esas alınmıştır.

II.4.11. Limanlar Kanunu

14 Nisan 1341 tarih ve 618 sayılı Limanlar Kanunun,¹⁷³ 1. maddesine göre; limanların idare ve temizleme, tarama, şamandıraların konumu ve iyi halde tutulmasına ve diğer liman işlerinin yapılması amacıyla düzenlenmiştir. Kanunun 4. maddesi, liman reisliğinin yasakladığı yerlere moloz, safra ve süprüntü ve emsali gibi şeyler atılamayacağını belirterek denizlerin temizliğinin üzerinde önemle durulduğu şeklinde yorum yapabilmemize imkan tanır.

II.4.12. İskan Kanunu

14 Haziran 1934 tarihli ve 2510 sayılı İskan Kanunu'na,¹⁷⁴ 1970 yılında yapılan ek 17. maddesinde tahsis, devir ve temlik edilecek arazi ile arsalar arasında yer

¹⁷³ Limanlar Kanunu, Kanun Numarası: 618, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: : 20.4.1341 Sayı : 95, Tertip : 3.

¹⁷⁴ İskan Kanunu, Kanun Numarası: 2510, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi : 21.6.1934 Sayı : 273, Tertip : 3 .

alan; göllerin kuruması veya Devletçe kurutulması ve nehirlerin doldurulması ile meydana gelen arazilerin ihtiyacı olan şahıslara bırakılmasına imkan tanınması çevreyle ilgili olumsuz nitelikte bir düzenleme olarak değerlendirilebilir. Konuya ilişkin olarak Türkiye'nin taraf olduğu RAMSAR Sözleşmesine uyumlu olacak şekilde mevzuatın güncelleştirilmediği yönünde eleştiriler yapılmaktadır.¹⁷⁵

II.4.13.Bataklıkların Kurutulması ve Bundan Elde Edilecek Topraklar

Hakkındaki Kanun

18 Ocak 1950 tarihli ve 5516 sayılı Bataklıkların Kurutulması ve Bundan Elde Edilecek Topraklar Hakkında Kanun; belediye sınırları dışında, Devletin hüküm ve tasarrufu altında sahipsiz bulunan bataklık ve bataklık mahiyetinde göl ve su birikintilerinin kurutularak meydana gelen yeni arazilerin kurutanlar namına tescil edilmesi amaçlı olarak konuyla ilgili usul ve esasları düzenlemektedir¹⁷⁶ Kanununun 2. maddesinde kurutma işleminin Devlet tarafından da yapılabileceği de ifade edilmektedir. Kendi başına bir ekosistem olan bu alanların, arazi oluşturulmak amaçlı olarak bozulmasına imkan tanıyan Kanun bugünün çevre koşullarında yeniden değerlendirmeye ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca RAMSAR Sözleşmesini doğrultusunda Kanunun tekrar gözden geçirilerek yeniden düzenlenmesi gerektiği de konuya getirilen bir diğer eleştiridir.¹⁷⁷

II.4.14.İmar Kanunu

03 Mayıs 1985 tarihli ve 3194 sayılı İmar Kanunu¹⁷⁸ yerleşme yerleri ile bu yerlerdeki yapılaşmaların; plan, fen, sağlık ve çevre şartlarına uygun teşekkülünü sağlamak

¹⁷⁵ Güneş , Aydın Coşkun, (2004), a.g.e., ss166.

¹⁷⁶ Bataklıkların Kurutulması ve Bundan Elde Edilecek Topraklar Hakkında Kanun Kanun Numarası: 5516, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi : 23.1.1950 Sayı : 7413, Tertip : 3

¹⁷⁷ Güneş,Aydın Coşkun, (2004), a.g.e., ss166.

¹⁷⁸ İmar Kanunu, Kanun Numarası:3194, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi 09 05 1985, Sayı:18749, Tertip:5

amacıyla düzenlenmiştir. Kanun belediye ve mücavir alan sınırları içinde ve dışında kalan yerlerde yapılacak planlar ile inşa edilecek resmi ve özel bütün yapılara uygulanmakta olup 3. maddeye göre de 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, bu Kanunun ilgili maddelerine uyulmak kaydı ile 2960 sayılı İstanbul Boğaziçi Kanunu ve 5216 sayılı Büyük Şehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun ile diğer özel kanunlar ile belirlenen yerler ve Türk Silahlı Kuvvetlerine ait hareket, eğitim ve savunma amaçlı yapılar için ancak diğer kanunların izin verdiği ölçüde uygulanacağı hükme bağlanmıştır.

Kanunun 8. maddesi toprak kullanımına ilişkin açık bir hüküm getirerek, tarım arazilerinin, toprak koruma ve arazi kullanımı kanununda belirtilen izinler alınmadan tarımsal amaç dışında kullanılmak üzere planlanamayacağını belirterek çevre değerlerinde olan tarım topraklarının korunması açısından önemli bir düzenlemedir.

İmar Kanunu ile ulaşılmak istenen amaçlar uygulamada görülen plansız kentleşme ve çevre değerlerine zarar veren yapılaşma örnekleri maalesef tüm kentlerimizde net bir şekilde görülmektedir. Bu Kanuna getirilen diğer bir eleştiri de konuyla ilgili olarak birden fazla kanunun bulunması ve bunlar arasındaki uyum sorunun olduğudur.¹⁷⁹

II.4.15. Maden Kanunu

04 Haziran 1985 tarihli ve 3213 sayılı Maden Kanunu¹⁸⁰ yenilenmeyen doğal kaynaklardan olan ve ülke ekonomisi için önem taşıyan madenlerin, aranması, işletilmesi, üzerinde hak sahibi olunması ve terk edilmesi ile ilgili esas ve usulleri düzenlemektedir.

¹⁷⁹ Güneş, Aydın Coşkun, (2004), a.g.e., ss171.

¹⁸⁰ Maden Kanunu, Kanun Numarası:3213, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi 15 06 1985, Sayı:18788, Tertip:5.

Madenler 4. maddeye göre Devletin hüküm ve tasarrufu altında olup, içinde buldukları arzın mülkiyetine tabi olmaması, çevre değerlerinin tüm topluma ait olduğunu ifadelendirmektedir. Madencilik faaliyetlerinde bulunabilmek için 7. maddeye göre orman alanları, kara avcılığı alanları, özel koruma bölgeleri, milli parklar, tabiat parkları, tabiat anıtı, tabiatı koruma alanı, tarım, mera, sit alanları, su havzaları, kıyı alanları turizm bölgeleri, askeri yasak bölgeler ve imar alanları ile mücavir alanlarda madencilik faaliyetlerinin, hangi esaslara göre yürütüleceği ilgili bakanlıkların görüşü alınarak Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak bir yönetmelikle belirlenebilmekte ve ayrıca çevresel etki değerlendirmesi işlemleri Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından, diğer izinlere ilişkin işlemler de ilgili bakanlıklar ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarınca çevresel etki değerlendirmesi sürecinde en geç üç ay içinde bitirilmesi mecburiyeti getirilerek çevre koruma konusunda kanunun hazırlanışı ve konuya yönelik hassasiyeti dikkati çekmekte olup son derece yerinde bir uygulamadır.

II.4.15. Kara Avcılığı Kanunu

01 Temmuz 2003 tarih ve 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu,¹⁸¹ sürdürülebilir av ve yaban hayatı yönetimi için av ve yaban hayvanlarının doğal yaşam ortamları ile birlikte korunmalarını, geliştirilmelerini, avlanmalarının kontrol altına alınmasını, avcılığın düzenlenmesini, av kaynaklarının milli ekonomi açısından faydalı olacak şekilde değerlendirilmesini, amaçlayarak, av ve yaban hayatı yönetimini, avlakların kurulması, işletilmesi, avcılığın, av turizminin, yaban hayvanlarının üretiminin, ticaretinin düzenlenmesini, toplumun bilinçlendirilmesini, avcılarının eğitimini, av ve yaban hayatına

¹⁸¹ Kara Avcılığı Kanunu, Kanun Numarası:4915, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi 11 07 2003, Sayı:25165 Tertip:5

ilişkin suçlar, suçların takibi ve cezaları kapsamaktadır.¹⁸² Kara Avcılığı Kanunu çevre konusunun üzerine ciddiyetle durulduğu bir dönemde oluşturulduğu için son derece geniş kapsamlı bir kanun olup kontrolsüz avlanmanın önüne geçilmesini sağlamakta ve av hayvanlarının türlerinin korunmasına hizmet etmektedir. Bu çerçeveden bakıldığında ekoloji için çok önem arz eden tür çeşitliliğinin yasal olarak desteklendiğini ifade etmek mümkündür.

II.4.16. Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu

13 Temmuz 1982 tarih ve 2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanununun¹⁸³ amacını belirten 1. maddesi “Türkiye Cumhuriyetinin bütün sahillerinde, iç suları olan Marmara Denizi, İstanbul ve Çanakkale boğazlarında, liman ve körfezlerinde, karasularında, ulusal ve uluslararası hukuk kuralları uyarınca egemenlik ve denetimi altında bulunan deniz alanlarında, kanunlarla kendisine verilen görevlerin uygulanması ve yetkilerin kullanılması maksadıyla Sahil Güvenlik komutanlığı teşkilatını kurmak, görev ve yetkilerini düzenlemektedir.”

Kanunun 4. maddesi görev tanımlamalarında bulunmakta ve bunlar içinde çevre ile direk bağlantı kurulan görevleri kısaca şöyledir: Liman sınırları dışında, Umumi Hıfzıssıhha Kanununa, Hayvanların Sağlık Zabıtası Hakkında Kanuna, Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Kanununa, Su Ürünleri Kanununa, Turizmi Teşvik Kanununa, deniz ve hava araçları ile denizlerdeki tesislerden yapılacak her türlü kirletmelerle ilgili hükümlere ve belirtilen konulara ilişkin uluslararası antlaşmalara, aykırı eylemleri önlemek, izlemek, suçluları yakalamak, gerekli işlemleri yapmak, yakalanan kişi ve suç vasıtalarını yetkili makamlara teslim etmektir.

¹⁸² Kara Avcılığı Kanunu, Kanun Numarası: 4915, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi : 11.07.2003 Sayı : 25165, Tertip : 5

¹⁸³ Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu, Kanun Numarası: 2692, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi : 13.07.1982 Sayı : 17753, Tertip : 5

II.4.17. Su Ürünleri Kanunu

22 Mart 1971 tarih ve 1380 sayılı Su Ürünleri kanunu: Denizlerde ve iç sularda bulunan bitkiler ile hayvanlar ve bunların yumurtaları ile Kara Avcılığı Kanunu kapsamına giren hayvanlar ayrı tutularak su ürünlerini üretmeye elverişli olan su sahalarının korunması, üretimi ve kontrolüne ilişkin ve konuyla ilgili hükümler içermektedir.¹⁸⁴ Bilindiği gibi su ürünlerinin ekonomik hayatta her geçen gün önem kazanması sonucu karın maksimize edilme isteği doğrultusunda gerek çevreye gerekse de bu ortamlardaki canlı yaşamına önemli tahribatlar verilmektedir. Bu bağlamda, Kanunun çevre koruma açısından önemi tartışılmazdır. Kanunda, Su ürünlerinin istihsal ruhsata bağlanmış, istihsal yerlerinin belirlenme şartları açıklanmış olup bu alanların korunmasına ilişkin düzenlemeler getirilmiştir. Ayrıca 19 ve 20. maddede de belirtilen patlayıcı ve zararlı maddeler kullanma ve sulara zararlı madde dökülmesi yasaklanmış ki bu maddeler ekosistemler ve habitatlar açısından büyük önem taşımaktadır 36. maddede de kanununa aykırı davranışların yaptırımları belirtilmiştir. Yaptırımlar arasında ruhsat iptalleri, para cezaları örnek olarak sayılabilir.

II.4.18. Milli Parklar Kanunu

09 Ağustos 1983 tarih ve 2873 sayılı Milli Parklar Kanununun¹⁸⁵ 1. maddesi ülkemizdeki milli ve milletlerarası düzeyde değerlere sahip milli park, tabiat parkı, tabiat anıtı ve tabiatı koruma alanlarının seçilip belirlenmesine, özellik ve karakterleri bozulmadan korunmasına, geliştirilmesine ve yönetilmesine ilişkin esaslarını düzenlemekte olup 2.maddesinde de milli park, tabiat parkları, tabiat anıtı, tabiatı koruma alanları tanımlamaktadır. Kanununun 14. maddesi kanun kapsamı içinde bulunan yerlerde;

¹⁸⁴ Su Ürünleri Kanunu, Kanun Numarası:1380,Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 04.04.1971, Sayı:13799, Tertip : 5

¹⁸⁷ Milli Parklar Kanunu,Kanun Numarası: 2873,Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 11.08.1983 Sayı : 18132 , Tertip : 5

tabii ve ekolojik denge ve tabii ekosistem değerinin bozulmasına, yaban hayatını tahrip edecek, bu sahaların özelliklerinin kaybolmasına veya değiştirilmesine sebep olan veya olabilecek her türlü müdahaleler ile toprak, su ve hava kirlenmesi ve benzeri çevre sorunları yaratacak iş ve işlemler, tabii dengeyi bozacak her türlü orman ürünleri üretimi, avlanma ve otlatma yapılmasını kesin olarak yasaklamaktadır. Kanun amaca hizmet edecek şekilde ağır yaptırımlarla güçlendirilmiştir. 20. madde, 6831 sayılı Orman Kanunu ile 3167 sayılı Kara Avcılığı Kanunu ve 1380 sayılı Su Ürünleri Kanununda yasaklanan fiillerin bu Kanunun uygulandığı yerlerde işlenmesi halinde, ilgili kanunlardaki cezaların bir misli artırılacağını, 21. maddede bu kanunda yazılı yasaklamalara ve mecburiyetlere aykırı hareket edenler hakkında hapis ve ağır para cezasını öngörmektedir.

II.4.19. Türkiye Atom Enerjisi Kurumu Kanunu

09 Temmuz 1982 tarih ve 2690 sayılı Türkiye Atom Enerjisi Kurumu Kanunun¹⁸⁶ yapılma amacı; Türkiye'de atom enerjisinin kalkınma planlarına uygun olarak ülke yararına ve barış için kullanılmasını sağlamak için temel ilke ve politikaların belirlenmesi yönünde bilimsel, teknik ve idari çalışmaları yapmak, düzenlemek, desteklemek, koordine etmek ve denetlemek üzere Türkiye Atom Enerjisi Kurumunun kuruluşu, işleyişi, görev, yetki ve sorumluluklarını belirlemektir.

Türkiye Atom Enerjisi Kurumunun organları, bunların görev yetki ve sorumlulukları ayrıntılı biçimde belirtilmiştir. Çevre Sağlığı kenar başlığıyla 10. maddede, kurumun görevlerini yerine getirirken, insan sağlığının ve çevrenin radyasyondan korunması için alınması gereken önlemlerin bir hukuki düzenleme ile belirlenmesi yükümlülüğünü getirmektedir. Radyasyonun tüm canlılar ve çevre için tehlikeli bir madde

¹⁸⁶ Türkiye Atom Enerjisi Kurumu Kanunu, Kanun Numarası: 2690, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi : 13.07.1982 Sayı : 17753, Tertip: 5

olması bu alanda yapılacak çalışmaların daha dikkatli ve yasal düzenlemelerinde daha geniş kitleleri ilgilendirmesi nedeniyle ilgili madde son derece yerindedir.

II.4.20. Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu

12 Nisan 2000 tarihli ve 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu¹⁸⁷ organize sanayi bölgelerinin kuruluş, yapım ve işletilmesi ilgili esaslarını düzenlemekte ve üst kuruluşlarının oluşumunu, organlarını, işleyişini, yönetim ve denetimini ile bunlarla ilgili kişi ve kuruluşların görev, yetki ve sorumluluklarını belirleyen hükümleri kapsamaktadır. Kanunda organize sanayi bölgelerinin, kurulmasındaki faydalar açısından kentleşmeyi yönlendirmek, çevre sorunlarını önlemek, bilgi ve bilişim teknolojilerinden yararlanmak, imalat sanayi türlerinin belirli bir plan dahilinde yerleştirilmeleri ve geliştirilmeleri amacıyla, oluşturulmasını ifade ederek ve 3. maddenin devamında da bu alanların tanımlamasını yapmaktadır. Organize sanayi bölgelerinin oluşturulma amaçları içinde çevre değerlerini yıpratmamak, kirliliği azaltmak hedeflerini olması ekonomi ve çevre uyumu açısından son derece faydalı bir düzenlemedir.

II.4.21. Endüstri Bölgeleri Kanunu

09 Ocak 2002 tarih ve 4737 sayılı Endüstri Bölgeleri Kanununun¹⁸⁸ 1. maddesinde belirtildiği üzere; yatırımları teşvik etmek, yurt dışında çalışan Türk işçilerinin tasarruflarını Türkiye`de yatırıma yönlendirmek ve yabancı sermaye girişinin artırılmasını sağlamak üzere endüstri bölgelerinin kurulması, yönetim ve işletilmesine ilişkin esasları düzenlemek amacıyla yapılmıştır. Kanunda, Endüstri Bölgeleri Koordinasyon Kurulunun

¹⁸⁷ Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu, Kanun Numarası: 4562, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 15.04.2000, Sayı:24025, Tertip : 5

¹⁸⁸ Endüstri Bölgeleri Yasası Kanun Numarası: 4737, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi :19.01.2002, Sayı:24645, Tertip:5

oluşumunu, endüstri bölgelerinin kurulmasını ve bu bölgelerde gerçekleştirilecek yatırımlara ilişkin izin ve teşvik konuları yer almaktadır. Endüstri bölgeleri koordinasyon kurulu 2. maddeye göre Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Müsteşarının başkanlığında; Maliye, Bayındırlık ve İskan, Tarım ve Köyişleri, Çevre ve Orman bakanlıkları, Hazine ve Devlet Planlama Teşkilatı müsteşarlıklarından en az genel müdür seviyesinde birer temsilci ile Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği temsilcisinden oluşmakta olup endüstri bölgelerin nerede kurulacağına karar vererek, kanunda belirtilen diğer görevleri yerine getirmektedir. Kurul içinde Çevre ve Orman Bakanlığında bir temsilci olması ve eklenen 3/A maddesinde belirtildiği gibi Endüstri bölgelerinde yatırım yapmak isteyen yerli ve yabancı gerçek ve tüzel kişilerin yatırım izni alabilmeleri için 2872 sayılı Çevre Kanunu uyarınca çevresel etki değerlendirme raporunun alınması mecburiyetinin getirilmesi; 2004 yılında eklenen geçici 2. maddede kurulacak sanayi tesisinin durumuna göre, arıtma tesisi için ISO 14000 belgesine sahip olunması, mülkiyet sınırları içinde tevsi imkanını da göz önüne alınarak gerekli alanın bırakılması şartlarının aranması mevcut kanunun çevreyi çok önemseyen bir düzenleme olarak değerlendirmemize imkan tanımaktadır.

II.4.22. Hayvanları Koruma Kanunu

24 Haziran 2004 tarih ve 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanununda¹⁸⁹ amaç olarak; hayvanların rahat yaşamlarını ve hayvanlara iyi ve uygun muamele edilmesini temin etmek, hayvanların acı, ıstırap ve eziyet çekmelerine karşı en iyi şekilde korunmalarını, her türlü mağduriyetlerinin önlenmesi, şeklinde belirtmiş olup kanun bu amaç doğrultusunda yapılacak düzenlemeleri, alınacak önlemleri, sağlanacak eşgüdümü, denetim, sınırlama ve yükümlülükler ile tabi olunacak cezai hükümleri kapsamaktadır. 3. maddede yapılan tanımlar ekolojik alt dallar olarak direkt çevre konusuyla ilgili olup kanun

¹⁸⁹ Hayvanları Koruma Kanunu, Kanun Numarası: 5199, Yayımlandığı Resmi Gazete: Tarih : 01.07.2004 Sayı : 25509, Tertip : 5

kapsamında evcil hayvanlar, sahipsiz hayvanlar, güçten düşmüş hayvanlar, yabani hayvanlar, kontrollü hayvanlar, deney hayvanları, kesim hayvanları ev ve süs hayvanları girmekte ve ilgili idare olarak da Çevre ve Orman Bakanlığı gösterilmektedir.

Kanunda bütün hayvanların eşit doğduğu ve yaşama hakkına sahip olduğu, hayvanların korunması, gözetilmesi, bakımı ve kötü muamelelerden uzak tutulması için önlemler alınmasının gerekliliği, nesli yok olma tehlikesi altında bulunan tür ve bunların yaşama ortamlarının korunması mecburiyeti, yabani hayvanların yaşama ortamlarından koparılmaması, doğada serbestçe yaşayan bir hayvanın yakalanıp özgürlükten yoksun bırakılmaması ve hayvanların korunması, rahat yaşamalarının sağlanması, beslenmesi, barındırılması gibi ilkeler 4. madde de belirtilerek bu konuda, yerel yönetimlere, gönüllü kuruluşlarla işbirliği içerisinde, sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanların korunması için hayvan bakımevleri ve hastaneler kurarak onların bakımlarını ve tedavilerini sağlamaları ve eğitim çalışmaları yapmaları sorumluluğunu görmekteyiz.

Kanunun devamındaki maddelerde ise hayvanların sahiplenilmesi ve bakımı, sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanların korunması, hayvanlara yapılacak cerrahi ve yasak müdahaleler, deneylerle, hayvanların ticareti, eğitimi, kesimi konularında hükümler getirilmiştir.

Ayrıca hayvan koruma yönetimi başlığı altında; 15 ve devamındaki maddelerde, her ilde il hayvanları koruma kurulunun oluşturulması ve valinin başkanlığında, sadece hayvanların korunması ve mevcut sorunlar ile çözümlerine yönelik olarak; Büyükşehir belediyesi olan illerde büyükşehir belediye başkanları, büyükşehir bağılı ilçe belediye başkanları, büyükşehir olmayan illerde belediye başkanları, il çevre ve orman müdürü, il tarım müdürü, il sağlık müdürü, il milli eğitim müdürü, il müftüsü, belediyelerin veteriner işleri müdürü, veteriner fakülteleri olan yerlerde fakülte temsilcisi,

münhasıran hayvanları koruma ile ilgili faaliyet gösteren gönüllü kuruluşlardan valilik takdiri ile seçilecek en çok iki temsilci ve il veya bölge veteriner hekimler odasından bir temsilcinin toplanması şeklinde düzenlenmiştir. İl Hayvanları Koruma Kurulu münhasıran hayvanların korunması, sorunların tespiti ve çözümlerini karara bağlamak üzere; av ve yaban hayvanlarının ve yaşama alanlarının korunması ve avcılığın düzenlenmesi hususlarında alınmış olan Merkez Av Komisyonu kararlarını göz önünde bulundurarak; il sınırları içinde hayvanların korunmasına ilişkin sorunları belirleyip, koruma sorunlarının çözüm tekliflerini içeren yıllık, beş yıllık ve on yıllık plan ve projeler yapmak, yıllık hedef raporları hazırlayıp bakanlığın uygun görüşüne sunmak, bakanlığın olumlu görüşünü alarak hayvanların korunması amacıyla her türlü önlemi almak, hayvanların korunması ile ilgili olarak çeşitli kişi, kurum ve kuruluşların il düzeyindeki faaliyetlerini izlemek, yönlendirmek ve bu konuda gerekli eşgüdümü sağlamak, ilde kurulacak olan hayvan bakımevleri ve hayvan hastanelerini desteklemek, geliştirmek ve gerekli önlemleri almak, yerel hayvan koruma gönüllülerinin müracaatlarını değerlendirmek, hayvan sevgisi, korunması ve yaşatılması ile ilgili eğitici faaliyetler düzenlemek, ve ilgili diğer görevleri yapmakla yükümlüdür.

Kanunundaki hükümlere aykırı hareket karşısında, idari para cezası verilmekte ve 29, 30. maddelerde belirtildiği üzere birden fazla hükmün ihlali halinde en ağır cezayı, birden fazla kanun ihlal olduğu takdirde en ağır cezayı veren kanun, fiillerin tekrarı halinde ise para cezaları bir kat, daha fazla tekrarı halinde üç kat artırılarak verileceği hükme bağlanmıştır.

Hayvanları Koruma Kanunu çevre değerleri açısından ve canlı varlıkların haklarını koruma açısından geç çıkmış bir kanun olup yaptırım olarak sadece para

cezasının düzenlenmesi de suç işlemek kaçınma yönünde, caydırıcılığı zayıflatan bir husustur.

II.4.23.Yeraltı Suları Hakkında Kanun

16 Aralık 1960 tarihli ve 167 sayılı Yeraltı Suları Hakkında Kanun¹⁹⁰ yeraltı sularının mülkiyetinin Devlete ait olduğunu belirterek, bu sulara yapılacak her türlü araştırma, kullanımı, korunması ve tesciline ilişkin düzenlemeler getirmektedir. Yeraltıdaki suların kullanımı açısından Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü görevlendirilmiş ve bu kanuna aykırı hareket durumunda da para cezalarının verileceği hükme bağlanmıştır. Özellikle içme sularının durumuna ilişkin hükümler getiren bu kanun çevre açısından önemli olup güncelleştirilmesi gerekmektedir.

II.4.24.Turizmi Teşvik Kanunu

12 Mart 1982 tarih ve 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu¹⁹¹ turizm sektörünün, geliştirilmesi ve turizm hizmeti ile bu hizmetin gereği kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri ve turizm merkezlerinin tespiti ile geliştirilmelerine, turizm yatırım ve işletmelerinin teşvik edilmesinin, düzenlenmesine yönelik hükümleri içermektedir. İlgili idare, Kültür ve Turizm Bakanlığı olup 7. maddeye göre kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri ve turizm merkezleri içinde her ölçekteki planları yapmaya, yaptırmaya, re'sen onaylamaya yetkilidir. Ayrıca bakanlığın, çevresel etki yaratacak alt yapı ve üst yapı projelerin de olumlu görüşünün alınması istenmektedir. Kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri ve turizm merkezlerinin tespitinde; ülkenin doğal, tarihi, arkeolojik ve sosyo-kültürel turizm değerleri, kış, av ve su sporları ve sağlık turizmi ile mevcut diğer turizm potansiyeli dikkate alınacağı ve bu kanun ile diğer

¹⁹⁰ Yeraltı Suları Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 167, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi : 23.12.1960 Sayı : 10688, Tertip : 4

¹⁹¹ Turizmi Teşvik Kanunu, Kanun Numarası: 2634, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 16.03.1982 Sayı : 17635 , Tertip : 5

mevzuatta yer alan teşvik tedbirleri ile istisna, muafiyet ve haklardan yararlanabilmek için bakanlıktan, turizm yatırımı belgesi veya turizm işletmesi belgesi alınması gerekliliği 4. maddede belirtilmiş olup bu belgenin alınabilmesi için çevreye zarar vermeme yükümlülüğünün işletmelerce yerine getirme zorunluluğu (madde 6 da belirtildiği gibi deniz, göl ve akarsular ile kıyıları, özelliklerini bozucu ve yıpratıcı şekilde kullanılamayacağı...) kanunun lafzından ve ruhundan anlaşılmaktadır. Bununla birlikte ülkemiz ekonomisindeki turizmin öneminden dolayı, uygulamada, ilgili bölgelerin yönetilmesi ve denetlenmesinde zaaf lar dikkati çekmekte ve bu alanlarda oluşan yoğun nüfus hareketliliği, çevre değerleri üzerinde mutlak bir baskı oluşturmaktadır.

II.4.25. Kabahatler Kanunu

5326 sayılı, 2005 tarihli Kabahatler Kanunu¹⁹² toplum düzenini, genel ahlakı, genel sağlığı, çevreyi ve ekonomik düzeni korumak için düzenlenmiştir. Kanunun içinde bizzat çevre konusunu ilgilendiren hükümlerde yer almaktadır. 36. madde de belirtilen gürültüye neden olan kişiye idari para cezası verileceği hükmü, 41. maddeye göre evsel atıklar, kesim yerlerinin dışında hayvan kesme ile inşaat atıkları ile çevreyi kirletenlere, belediye zabıta görevlilerince idari para cezası verme yetkisi konuya ilişkin örneklerdir. Ancak kanunun, görevlilerce yeterli uygulanmadığını söylemek mümkündür.

¹⁹² Kabahatler Kanunu, Kanun No.5326, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi:31.3.2005, Sayı:25772

III.BÖLÜM: MERSİN İLİNİN ÇEVRE SORUNLARI

Mersin İli'nin çevre sorunlarını incelemeyen önce kent hakkında genel bir değerlendirme yapmanın faydalı olacağı düşüncesinden hareketle, konuya girmeden önce tarihten bugüne bir açılım yapılmış ve Mersin tanıtılmıştır.

III.1.Tarihten Günümüze Mersin

Akdeniz Bölgesinde, kuzeyi ve batısı Toros dağları ile, güneyi Akdeniz ile çevrili olan Mersin İli, Çukurova toprakları üzerinde yer almaktadır. Dağlar arasında bulunduğu için girilmesi ve görülmesi güç bir yer olan bu bölgeye Konya Selçukluları döneminde "İÇ-EL" adı verilmiştir. İl'de 2002 yılına kadar bu ad kullanılmıştır. 28. 06. 2002 tarihinden itibaren "İÇEL" adı yerine "MERSİN" adının kullanılmasına karar verilmiştir. Klasik devirde Kilikya olarak adlandırılan bölgede yer alan Mersin sırası ile Hititler, Frigler, Asurlular, Persler, Makedonyalılar, Romalılar, Yunanlılar, Selekoslar, Araplar ve Bizanslıların hakimiyeti altına girmiş daha sonra ise Selçuklular, Karamanoğulları, Ramazanoğulları son olarak da Osmanlı İmparatorluğunun eline geçmiştir. "Osmanlı Devletinin son zamanlarında İçel'de müstakil mutasarrıflık ve Sancak kurulmuş, Sancağın merkezi Silifke ve bir süre de Ermenek olmuştur. Önceleri Tarsus ilçesi Gökçeli bucağına bağlı olan Mersin 1850 yılında bucak merkezi olmuştur. 1864 yılında Mersin'de kaza teşkilatı, 1894 yılında da merkezi Mersin ile Tarsus'u içine alan Adana vilayetine bağlı sancak teşkilatı kurulmuş olup 1915 yılında müstakil mutasarrıflık olmuştur."¹⁹³ Birinci Dünya Savaşı sırasında Çukurova'nın Fransız ve İngilizler tarafından işgal edilmesinin ardından Mersin, Kurtuluş Savaşı sonunda Ankara Antlaşması ile 3 Ocak 1922'de kurtulmuştur. "1924 yılında Vilayet olan Mersin, 1933 yılında merkezi Silifke olan eski İçel Vilayeti lağvedilerek, Silifke, Anamur, Gülnar ve

¹⁹³ www.mtso.org.tr. Erişim tarihi 13 02 2006

Mut İlçeleri de Mersin'e bağlanmış ve vilayetin adına İçel denilmiştir. 1954 yılında Erdemli, 1989 yılında Aydincık, Bozyazı ve Çamlıyayla ilçelerinin kurulmasıyla ilin merkez ilçesi Mersin ile birlikte 10 ilçesi vardır.”¹⁹⁴

Mersin jeopolitik konumu itibariyle çok kıymetli bir yer özelliği taşımaktadır. “Toros dağlarının kuzeye yalnız iki geçitle yol verdiği Mersin ili E-5 ve E-24 karayolları, Ortadoğu ülkelerine ve Türkiye'nin her yönüne uzanan demiryolları, Mersin, Taşucu, Anamur sınır deniz kapıları ile ülkemizin dışa açık en önemli pencerelerinden biridir.”¹⁹⁵ Mersin'den, Türkiye'nin her yerine düzenli otobüs seferleri yapılmakta ve karayolu ile yurtiçi ve uluslararası yük taşımacılığı yapan çok sayıda nakliye firması bulunmaktadır. Mersin limanı, özellikle ortadoğu ticareti açısından oldukça büyük öneme sahip olan Akdeniz'in ve Türkiye'nin en büyük limanlarından birisidir. Mersin Limanı'ndan dünyanın tüm büyük limanlarına yük ve yolcu taşımacılığı yapılmakta olup liman içerisinde Ataş Petrol Rafinerisi, Serbest Bölge, Petrol Ofisi ve NATO'ya ait özel rıhtımlar bulunmaktadır.¹⁹⁶ Yat turizmin yapıldığı Mersin, Kumkuyu, Taşucu, Hacıışaklı, Aydincık, Bozyazı ve Anamur yat limanları da bölgeyi gerek iç gerekse dış turizm açısından canlı tutmaktadır.

Demiryolu açısından Mersin'in, Yenice istasyonu üzerinden kuzeyden Orta Anadolu'ya, doğuda Adana üzerinden Güneydoğu illeri ile Suriye ve Irak'a bağlantısı vardır. Bu değerlendirmelerin ışığında ulaşım açısından büyük bir avantaja sahip olan Mersin, pek çok yönden cazibe merkezi haline gelmiştir. Bu olumlu özelliğe, doğal güzellikleri, ılıman iklimi, parlak güneşi, denizi, tarihi ve kültürel zenginlikleri de eklendiğinde kenti; gerek halkı gerekse de ülke yöneticileri açısından üzerinde çok daha önemle durulması gereken bir yer haline getirmektedir. Mersin İl'i, Adana, Niğde,

¹⁹⁴Mersin Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu, ss 2.

¹⁹⁵a.k.,ss 2.

¹⁹⁶www.mtso.org.tr Erişim tarihi 06 03 2006

Konya, Karaman, Antalya ve Akdeniz ile çevrili olup 15.853 km² yüzölçümü ile Türkiye topraklarının %2 sini kaplamaktadır. İl, 321 km kıyı bandına sahip olup bu kıyı şeridinin yaklaşık 108 km' sini doğal kumsallar oluşturmaktadır.

Mersin kenti sanayi kuruluşlarının çok olması nedeniyle istihdam oluşturmakla birlikte, tarım, ticaret ve diğer hizmet sektörlerinin yanı sıra ikliminden kaynaklı olarak da cazibe merkezi durumundadır. Mersin İli özellikle 1980 sonrası son derece yoğun bir iç göç almış olup bu göçe sebep olarak da, iklimin özelliği, tarım alanlarında, sanayide ve inşaat sektöründe (yılın 12 ayın da kentte inşaat yapılabilmektedir.) iş imkanlarının fazla olması, serbest bölgenin faaliyete geçmesi ve liman belirtilmektedir. Yılda %7 nüfus artış hızına sahip olan Mersin, ülkenin ve bölgenin en fazla göç alan ve kentleşen illerden biridir. “Mimarlar Odası Mersin Şubesinin tespitlerine göre Mersin nüfusunun %17 sini eski Mersinli, %25 ini Mersin'in diğer ilçelerinden gelenler, %28 ini Doğu ve Güneydoğu Anadolu, %10 unu Karadeniz Bölgesi, %20 sini ise diğer iller ve geçici yerleşenler oluşturmaktadır.”¹⁹⁷ Mersin kent nüfusunun artışı beraberinde plansız ve çarpık kentleşmenin yanında, kentsel ve teknik altyapı sorunu, kamu hizmetlerinde yetersizlik yeterli imarlı arsa üretilemeyişi, kentsel rantların yüksek olmasına neden olmakla birlikte kentleşme sorununu da beraberinde getirmiştir. (1995 yılı itibariyle kentteki konutların %34'ü gecekondulardan oluşmaktadır. Bugün bu oranın daha yüksek olduğu ifade edilebilir.)¹⁹⁸

4691 sayılı kanuna dayanarak, Mersin Teknoparkı (Technoscope) kurulmuş olup 18 Haziran 2005 tarihinde 25849 sayılı resmi gazetede ilan edilmiştir. Mersin

¹⁹⁷ Mersin Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu, ss 2.

¹⁹⁸ a.k.,ss 2.

Teknoparkı'nın kurulması ile de Kentin, ülke ekonomisine¹⁹⁹ projeler üretilmesiyle de katkıda bulunacak olması çekim özelliğini arttırmaktadır. Mersin Üniversitesi Kampüsü ve Mersin Tarsus Organize Sanayi Bölgesi olmak üzere iki bölgede yer alan Teknopark, ilk önce Organize Sanayi Bölgesi'nde faaliyete geçmiştir. Bölgenin yönetici şirketinin ortakları, Mersin İl Özel İdaresi, Mersin Tarsus Organize Sanayi Bölgesi, Mersin Ticaret ve Sanayi Odası, Akdeniz İhracatçı Birlikleri, Mersin Üniversitesi, Tarsus Ticaret ve Sanayi Odası ve ODTÜ Teknopark A.Ş.'den oluşmaktadır.

Mersin Teknopark'ı, tıp, farmakoloji, tarım, biyoteknoloji, gıda, çevre, su ürünleri ve enerji konularında ortak hizmet veren bir teknopark olmayı hedefleyerek bu alandaki boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.²⁰⁰ Görüldüğü gibi Mersin Teknoparkının çevre değerlerine katkıda bulunacak hedeflerinin olması, bu anlamda diğer teknoparklardan ayrışmasına neden olmaktadır. Bu farklılığının yanında teknoparkların kuruluş kanununda yer alan hedef ve ilkelerin de çevreyle birebir bağlantılı olduğunu görmekteyiz. Özellikle yeni teknolojinin oluşturulması sürecinde, çevre değerlerinin göz ardı edilmediği görülmektedir. Bu anlamda teknoparklar hem ülke ekonomisine hem de çevrenin korunmasına önemli katkılarda bulunacaktır. Kısaca Mersin sürekli ve her açıdan cazibe merkezi olmaya devam etmektedir. Ancak bu özelliği bazı durumlarda sıkıntılı sonuçlar doğurmaktadır. Kentin iklim özelliği dolayısıyla yoğun göç alması ve bu nedenle gecekondulaşmanın artması kentin önemli bir sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır.

III.2. Mersin'de Çevre Kirliliğinin Boyutları

Plansız sanayileşme, çarpık kentleşme, orman alanlarının tahribi, tarım topraklarının imar yoluyla amaç dışı kullanımı, ikinci konutlar, yoğun göçün yarattığı nüfus artışı Mersin'de, çevre sorunlarının artmasına neden olan somut örneklerden

¹⁹⁹ Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu, Kanun Numarası: 4691 Yayımlandığı Resmi Gazete tarihi: 06 07 2001, Sayı: 24454, Tertip:5

²⁰⁰ <http://teknopark.mersin.edu.tr/> Erişim tarihi 16 03 2006

bazılarıdır. Klasik çevre kirliliği ayırımında benimsenen sınıflandırma ile konu hava, su, toprak ve flora –fauna üzerinde kentteki çevre durumunun değerlendirilmesi yapılacaktır.

III.2.1. Hava Kirliliği

Mersinde hava kirliliğine pek çok neden birlikte sebep olurken, bunlardan bazıları kısaca şu şekildedir. Yeşil alanlar bilindiği üzere, karbondioksit kullanarak oksijen üretmekte, bu süreçle birlikte havada ısı değişimleri yaparak hava çevrimini sağlamakta ayrıca da partikül maddeleri bünyesinde toplamaktadır. Ekolojik döngüde yeşil alanların önemi sistem açısından tartışılmaz olmakla beraber bu noktada yeterince hassasiyet, Mersin'in ne kamu ne de özel kesiminde mevcuttur. Son 20 yılda ilde yeşil alanlar hızla azalmıştır. Mersin'in hem simgesi hem de önemli gelir kaynağı olan narenciye bahçelerinin kesilerek, üzerine inşaat yapılması, bu imarsız, plansız yapılaşmanın doğal sonucu olarak da ulaşım, alt yapı ve sosyal hizmet standardı açısından ciddi açmazları da beraberinde getirmiştir. Mersin kent bütünü nazım imar planı, genel arazi kullanım durumuna göre kent bütününde kişi başına düşen yeşil alan miktarı 1,75 ha'dır.²⁰¹

Mersin'de hava kirliliğinin yoğun olduğu yerlerle, yeşil alanlar arasında negatif bir ilişki olduğu, ifade edilmektedir. İl'de fiziki yapıya uygun, bir yeşil alan sisteminin oluşturularak yeniden düzenlenme yapılması; hava kirliliğinin önlenmesinde etkili olacak bir yöntem olup kentin koşullarına uygun bitki örtüsü seçimi bu açıdan ayrı bir önem taşımaktadır. Kamuya ait boş alanların cadde ve sokak kenarlarının yeşillendirilmesi halkın bu konuda özendirilerek sürece katılımın sağlanması, hava kirliliğinin azaltılmasına ilişkin önlemlere örnek gösterilmektedir.²⁰²

²⁰¹ Mersin Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu, ss 40

²⁰² a.k., ss 40.

Mersin’de, ısınma amaçlı kullanılan enerji türleri arasında ağırlıklı olarak LPG tüplü sobalar ve elektrik kullanılmaktadır. Ancak kömür, odun, kalorifer yakıtı ve motorin gibi yakıtlarda ısınma amaçlı olarak da kullanılmaktadır. Kentte kaçak akaryakıt kullanımının yaygın olması da kirliliği arttırmakla beraber konuya ilişkin denetim sorunu da bulunmaktadır. Hava kirliliğinin önlenmesinde doğal gaz kullanımının yerleşim alanları ve sanayide kullanılmasının çok büyük fayda getirdiği bilinen bir gerçek olup Mersin’de bu yönde kapsamlı bir çalışma programı bulunmamaktadır. İlde doğalgaz bulunmamaktadır. “Hava kirliliğine neden olan Petrokok kullanımı, Mersin’de Çimento Fabrikası dışında Mahalli Çevre Kurulu kararı ile yasaklanmıştır. Petrokok ve diğer kömürler ile ilgili denetimler İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, İl Sanayi ve Ticaret Müdürlüğü, İl Sağlık Müdürlüğü ve Mersin Büyükşehir Belediye Başkanlığı’na yapılmaktadır.”²⁰³ Mersin’de ısınmada kullanılan yakıtlarda, şu denetimler yapılmaktadır: Konuyla ilgili maddelerin satış yerleri, bu maddeler içinde insan sağlığına zararlı madde oranlarının tespiti ve bu yönde izin belgelerinin devamının mümkün olması, yakma sistemlerinin öğretilmesi fabrikalar hariç olmak üzere petrokok kullanımının arıtma sistemiyle kullanımın denetimi, yanık yağ, hurda lastik, plastik ve benzeri yanıcı maddelerin ısınma veya başka amaçla kullanılmasının yasaklanması ve ilgili birimlerin 2872 sayılı Çevre Kanunu ve yönetmelikler çerçevesinde cezai işlem yapması, gerekli durumlarda tutanak tutması, tutulan tutanak ve düzenlenen raporlar doğrultusunda İl Çevre ve Orman Müdürlüğü’nce verilecek cezaların ve Orman Bakanlığı’na her yıl tespit edilen para cezaları genelgesi doğrultusunda uygulamaları örnek olarak verilebilir.

2003-2004 kış dönemi için Mersin ilinde satılmasına ve kullanılması izin verilen sıvı yakıtların özelliklerinin standartlara uygunluğunun denetimleri yapılmakta

²⁰³Mersin Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu, ss 42.

olup gazyağlarının TS 3355'e ve motorinin de TS 3082'ye uygun olmasına ve bu özelliklere uymayan sıvı yakıtların temin, satış, dağıtım ve kullanımının yasaklanması yeni uygulamalara örnek gösterilmektedir.²⁰⁴ Benzin ve motorin kalitesi yönetmeliğine göre TS 3082 de belirtilen analitik yöntemlere dayanarak yönetmelikte yer alan esaslara uyulup uyulmadığını izlemekle Enerji Piyasası Denetleme Kurulu(EPDK) yükümlüdür. EPDK veya yerel yönetimler tarafından yapılacak ve/veya yaptırılacak akaryakıt denetimlerinde çevre ile ilgili saptanan hususların Bakanlığa bildirilmesi gerekmektedir.²⁰⁵ Yönetmelikte belirtildiği gibi denetim yükümlülüğü yerel yönetimlere bırakılmıştır. Çevre Kanununa dayanılarak çıkarılan pek çok yönetmelikte de benzer durumu görmekteyiz. Çevrenin korunması açısından yerel yönetimlerin öncelikle görevli ve yetkili olması, olumlu bir durumken yerel yönetimlerdeki eleman ve ekipman sorunu da sıkıntı oluşturmaktadır.

“Mersin İlinde Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliğine²⁰⁶ göre 289 adet emisyon iznine tabi tesis bulunmaktadır. Genellikle sıvı yakıt kullanılmaktadır. Büyük bir çoğunluğu 1 ve 2. organize sanayi bölgelerinde ve halkın yerleşim alanlarının dışında bulunmaktadır.”²⁰⁷

Özellikle motorlu karayolu taşıtları egzozlarından kaynaklanan hava kirliliği, her geçen gün trafiğe çıkan araç sayının artışıyla, belirginleşmektedir. Mersinde taşıtların egzoz gazların ölçüm ve denetimleri yapılmakta olup standartlara uygun çıkan araçlara bir yıl geçerli olmak üzere egzoz pulu İl Çevre ve Orman Müdürlüğü tarafından verilmektedir.

Mersin'de hava kirliliği ölçümleri tek noktada ve sadece havadaki kükürtdioksit ve duman (partikül) ölçümünün yapılması şeklindedir. Genel yerleşim

²⁰⁴Mersin Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu, ss 43.

²⁰⁵ Benzin ve Motorin Kalitesi Yönetmeliği, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi, 11 06 2004, Sayı 25489

²⁰⁶ Hava Kalitesini Kontrol Yönetmeliği, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi, 01 11 2004, Sayı 19269

²⁰⁷Mersin Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu, ss 44

yerlerinde Makine İkmal Dairesi'nce yapılan ölçümlerin sonucunda Mersin'deki kükürtdioksit miktarı Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği'nde belirtilen sınır değerlerin altında çıktığı ifade edilmektedir. Yine, Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği'nde partikül madde içinde verilen yasal değerlerin altında ölçüm değerleri çıkmış olup hava kirliliğinde, etken olan partikül miktarının kentte zararlı boyutlarda olmadığı belirtilmiştir. Karbonmonoksitin de hava kirliliğindeki olumsuz sonucu bilinmekle birlikte, Rapor Mersin'de havada karbondioksit ölçümünün düzenli olarak yapılamadığı, Adana Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü Mobil Hava Kirliliği Ölçüm Aracı ile 17-18-19 Aralık 2003 tarihlerinde belli merkezlerde yapılan ölçüm sonrası resmi limitlerin altında kaldığını belirtmektedir. Sanayi kuruluşlarının bacalarında da karbonmonoksit ölçümleri yapıldığı belirtilmiş olup gerekli önlemlerin yetkili kurumlarca alındığı yine raporda belirtilmiştir. Trafik araçlarının da egzoz gazlarının içindeki karbonmonoksit ölçümlerinin ve denetimlerinin yapıldığı ifade edilmiştir. Azot içinde yer alan ve hava kirleticisi olarak NO (azotmonoksit) ve NO₂ (Azotdioksit)'den, Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği'nde belirtilen değerlerine ilişkin Mersin'de ölçüm yapma gücü ifade edilmiştir. Sadece bazı sanayi kuruluşların bacalarında baca gazı ölçüm cihazı ile azotoksit ölçümlerinin, yapıldığı ve il genelinde havada azotoksit ölçümünün yapılamadığı belirtilmiştir. Ancak, Adana Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü Mobil Hava Kirliliği Ölçüm Aracı ile 17-18-19 Aralık 2003 tarihlerinde seçilen belli yerlerde yapılan ölçümlerin sonunda yönetmelik değerlerinin altında değerler çıkmış olup bu doğrultuda azot kirliliğinin de olmadığı yönünde bir değerlendirme yapmamızı mümkün kılmaktadır. Akdeniz Gübre Fabrikasında geçmiş yıllarda çıkan azotoksit emisyonlarının neden olduğu kirlilik, söz konusu tesisin nitrik asit ünitesine

katalitik redüktör sisteminin ilave edilmesiyle çözüm bulmuş olup rapora göre kentte bu anlamda ki kirlilik probleminin ortadan kalkmış olduğu yorumuna imkan tanımaktadır.²⁰⁸

Kirletici gazlar içinde hidrokarbon ve kurşunun gerek insan sağlığına gerekse de diğer çevre değerlerine nedenli zararlı olduğu bilinen bir gerçek olup, hidrokarbonun %62.4'ünün trafikten kaynaklanmakta olduğu belirtilmektedir. Çevre kirliliğinin, insan tercihleriyle şekillendiği bir kez daha karşımıza çıkmakta ve ilde havada hidrokarbon ölçümü yapılamıyor olması da ironi teşkil etmektedir. Trafik araçların egzozundan çıkan hidrokarbon ve kurşun ölçümleri, egzoz ölçüm istasyonlarında yapılmaktadır. İl'de ozon tabakasının incelmesine neden olan kloroflorokarbon gazlarının havadaki ölçümü, asit yağışları, asit kar ölçümleri ile asit sis, çiğ, kırağı oluşumu ve asit yağışlarının flora üzerindeki etkisine dair çalışma bulunamamıştır.

Hava kirleticilerinin tümü su, toprak ve flora-fauna kaynaklarının kirlenmesi bakımından da önemli bir durum oluşturmaktadır. Mersin' de hava kirliliğine yol açan en önemli neden olarak kullanılan yakıtların oluşturduğu atıklar gösterilmektedir. Mersin'de "yakıt olarak kullanılan fuel-oil'ün içindeki kükürt oranının yüksek oluşunu değerlendirdiğimizde, havada oluşacak kirlenmenin kısa sürede suyu da etkilemesi kaçınılmazdır. Diğer yandan taşıtların egzozlarından çıkan gazlar da, hava kirliliği açısından olduğu kadar su kirliliği açısından da önemli kirleticiler arasındadır."²⁰⁹

Hava kirleticilerinden olan azotlu ve sülfürlü bileşikler, ekolojik döngüde asit yağmuru olarak toprağa karışmaktadır. "Emisyonlar içinde yer alan partikül maddeler içinde bulunan ağır metallerde toprak ve bitki üzerinde yığılmaktadır. Böylece toprak organizmaları üzerinde toksik etki yaparak bunların ölümüne neden olmakta ve

²⁰⁸Mersin Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu, ss 45

²⁰⁹a.k. ss 48.

toprağın yapısını bozmaktadır.”²¹⁰ Hava kirliliği sonucu tek tek veya toplu bitki, hayvan hatta insan ölümleri yerel ulusal ve dünya basınında sıklıkla yer almaktadır. “Çevre için alarm veren 24 nokta” başlıklı gazete haberinde²¹¹ Karadenizin atıklarla kirlenmesinden ötürü ticari değeri olan 26 tür balıktan sadece 6 türünün kaldığı ve her yıl yaklaşık 3 bin yunusun öldüğü, nesli tükenen Akdeniz fokları için yapılan çalışmaların olumlu sonuç vermediği, Küre Dağları çevresinde bilinçsiz toplama nedeniyle orkide, dikenli kiraz ve şimşir bitkilerinin soyunun tehlikede olduğu somut örneklerdendir.

III.2.2.Mersin'deki Su Kaynakları ve Kirlilik Durumu

Mersin İli barajlar, akarsular, yeraltı suları, açısından son derece zengin kaynaklara sahiptir. Türkiye'de DSİ nin ayırmış olduğu 26 akarsu havzasından biri Mersin İli sınırları içerisinde bulunmakta olup Doğu Akdeniz Havzası olarak adlandırılmakta²¹² ve havza kapsamındaki akarsular, başka il sınırları içerisinde doğup Akdeniz'e dökülmektedir.²¹³ İlin en büyük akarsuları, Göksu ve Berdan olup bu akarsulardan içme suyu, sulama ve enerji üretimi açısından faydalanılmaktadır. Mersin'in içme suyu ihtiyacı, Berdan nehri üzerindeki Berdan barajından karşılanmaktadır. Kentin en önemli su kaynağı olan Berdan nehri, 2872 sayılı, Çevre Kanununa dayalı çıkartılan "Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği"nin ilgili maddelerine tabi olarak, mutlak koruma, kısa mesafeli koruma, orta mesafeli koruma ve uzun mesafeli koruma alanları tespit edilmiş ve yönetmelik hükümlerinin yerine getirilmesiyle Berdan barajı rezervuarının korunacağı belirtilmiştir.²¹⁴ Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliğinin²¹⁵ 17. maddesine göre mutlak koruma alanı, içme ve kullanma suyu rezervuarının maksimum su seviyesinden

²¹⁰ www.dsi.gov.tr/topraksu.htm Erişim Tarihi 04 03 2006

²¹¹ Milliyet Gazetesi , 04.07.2005

²¹² <http://www.dsi.gov.tr/topraksu.htm>, Erişim Tarihi 04 03 2006

²¹³ Mersin Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu, ss 51

²¹⁴ a..k., ss 51

²¹⁵ Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliği, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi, 31 12 2004, Sayı 25687

itibaren 100 m genişlikteki şerit olup koruma alanı içinde kalan bölgede, “su tutma yapısını halihazırda yapan veya yapacak idarece kamulaştırılması gerektiği içme ve kullanma suyu projesine ve mevcut yapıların kanalizasyon sistemlerine ait mecburi teknik tesisler hariç olmak üzere, bu alanda hiçbir yapının yapılamayacağı, çevre düzeni planına uyularak, bu alan içinde gölden faydalanma, piknik, yüzmeye, balık tutma ve avlanma ihtiyaçları için cepler teşkil edilebileceği” şeklinde kısıtlamalara tabidir. Kısa mesafeli koruma alanı ise 18. maddede belirtilmiş olup içme ve kullanma suyu rezervuarlarının mutlak koruma alanı sınırından itibaren 900 m genişliğindeki şeridi ifade etmekte ve bu alanlarda; turizm, iskan ve sanayi yerleşmelerine izin verilmeyeceği, her türlü katı atık ve artıkların depolanmasının ve atılmasının yasak olduğu, bu alanda rekreasyon ve piknik amacıyla kullanılmasına dönük kamu yararlı ve günü birlik turizm ihtiyacına cevap verecek, sökülüp takılabilir elemanlardan meydana gelen, geçici nitelikte kır kahvesi, büfe gibi yapılara, suyu kullanan idarece onanmış çevre düzeni ve uygulama planlarına ve plan kararlarına uygun olarak izin verilebileceğini anlatmaktadır. Orta mesafeli koruma alanı içme ve kullanma suyu rezervuarlarının kısa mesafeli koruma alanı sınırından itibaren 1 km genişliğindeki şerit olup bu alanda hiçbir sanayi kuruluşuna ve iskana izin verilmeyeceği, galeri yöntemi ile patlatmalar, kırma, eleme, yıkama, cevher hazırlama ve zenginleştirme işlemlerinin yapılamayacağı, bu alanda suni gübre ve tarım ilaçlarının kullanılmayacağı ve hiçbir surette katı atık ve artıkların depolanmasına ve atılmasına izin verilmeyeceği belirtilmiş olup 19.maddede ifade edilmiştir. İçme ve kullanma suyu rezervuarının yukarıda tanımlanan koruma alanlarının dışında kalan su toplama havzasının tümü uzun mesafeli koruma alanıdır. Bu alanda yatay olarak 3 kilometre genişliğindeki kısmında tamamen kuru tipte çalışan, tehlikeli atık üretmeyen ve endüstriyel atıksu oluşturmayan sanayi kuruluşlarına izin verilebilir. Bu tesislerden kaynaklanacak katı atık

ve hava emisyonunun rezervuarın kalitesini etkilemeyecek ölçüde ve şekilde uygun bertarafının sağlanmasının gerekliliği 20. maddede belirtilmiştir. Yönetmelikte belirtilen sınırlamalara ilişkin olarak Berdan çevresinde aykırı haller görülmekte olup İlgili birimlerin 2006- 2007 hedeflerinde düzeltilme, yönetmeliğe uygun hale getirme projeleri bulunmaktadır.

İçme suyu sağlama projelerinde “maliyeti birinci derecede etkileyen faktörün su kaynağının kalitesi olduğu bilinmektedir. Bazı kirleticiler suyun kullanımını sınırlamaktadır.”¹⁹⁴ Bu sebepten ötürü su kaynaklarının kirlenmesini önlemekle yalnız çevre ve insan yaşamına katkı sağlamanın yanında ekonomik tasarruf da yapılmış olacaktır.

İlde DSİ ve Köy Hizmetleri tarafından açılan birçok kuyudan da sulama ve içme suyu olarak faydalanılmaktadır. İlin sahil şeridinde ikinci konutların ihtiyacını gidermek için açılan kuyularda aşırı su çekiminden dolayı denizden tuzlu su karışmakta, suların kalitesi bozulmakta ve bu sebepten ötürü sahil şeridi boyunca bu kuyulardan elde edilen sular, içme için değil de günlük kullanım ve sulama amaçlı olarak kullanılabilir. Büyükşehir belediyesi sınırları içinde olan Mezitli dahi temiz içme suyuna yakınlarda kavuşmuştur. Kentsel atıkların ve sanayi tesislerinin atıklarının akarsuya deşarjı ile organik maddeler ve çeşitli kirleticiler bu su ortamlarına girmekle birlikte arıtım süreci başlamakta ki bu süreç akarsuyun özellikleri ve iklim koşulları ile yakından ilgili olup organik maddelerin ayrışması sırasında ortamdaki mevcut oksijen hızlı bir şekilde tüketilerek çözülmüş oksijen konsantrasyonu azalmaktadır.²¹⁶

Bu durumlarda, kirlenmiş su yatağındaki ekolojik sistem değişikliğe uğramakta ve balıklar ile diğer su canlılarının yaşamını tehdit etmektedir. Besin

²¹⁶ Mersin Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu, ss 52

maddelerinin azalması, sıcaklık, gibi olaylar, organizmaların yok olmasını etkileyen ana unsurlardan bazılarıdır. Mersin’de Devlet Su İşleri Bölge Müdürlüğüne su kirliliğini takip etmek amacıyla mevcut yerüstü sularından periyodik numuneler alınıp incelendiği belirtilerek bu incelemelerin sonucunda akarsulardan, Berdan Nehri'nin mansap bölümünde kirlenme görülmüş, diğer akarsularda böyle bir kirlenmenin olmadığı ifade edilmiştir. Bu kirlenme sürecinde, sanayinin Mersin- Tarsus arasında yoğunluk kazanması büyük etken olarak belirtilmiştir. “Berdan nehrinde geçmiş yıllarda aşırı derecelerde kirlenmelerin olduğu yapılan deneylerle tespit edilmiş fakat son yıllarda kirlenme oranlarında azalma olmasına rağmen memba ve mansap arasında kirlenmelerin olduğu gözlenmektedir. Berdan nehrine atık su deşarjı yapan sanayi kuruluşları İl Çevre ve Orman Müdürlüğüne kontrol edilerek bu kirliliğin engellenmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır.”²¹⁷ “Berdan Çayının petrol hidrokarbonları açısından diğer nehirlerde rastlanmayan kirliliği mevcut olup, buna Tarsus İlçesinin atıkları ile çevredeki endüstri atıkları sebep olmaktadır.”²¹⁸ Deliçay adıyla anılan Kazanlı Beldesi ile Karaduvar Mahallesi arasından denize dökülen akarsuyun alt yapısı olmayan yerleşim yerlerinin atık suları ile dere kenarına bırakılan evsel katı atıklardan ötürü kirlendiği de belirtilmektedir.²¹⁹

Mezitli deresi ise, Mezitli beldesinden geçerek denize dökülmektedir. Kanalizasyon sistemi, inşaatının büyük ölçüde tamamlandığı evsel atıkların (sitelerin) beldede atık su arıtma sistemi olmaması nedeniyle önemli bir kısmının dereye deşarjı yapılmakta olup derenin kirlenmesine neden olmaktadır. Bu durum, derenin mevcut yapısına bozucu bir etkide bulunmaktadır.

²¹⁷Mersin Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu, ss 52

²¹⁸ a.k.,ss.52

²¹⁹ a.k.,ss.52

Mersin ili yer altı suları bakımından da oldukça zengin olup Mersin-Berdan ve Efrenk ovalarını sulayan; Berdan, Deliçay, Efrenk ve Mezitli yer altı suyu havzaları en önemlilerindendir. Ayrıca Silifke, Anamur, Bozyazı ve Ovacık-Eğribük ovalarını sulayan birçok yer altı suyu havzası da bulunmaktadır.²²⁰

Uzun yıllar ülkemizde ve dünyada, içme suyu olarak kullanılan yeraltı suları da son yıllarda kirlilikten nasibini almıştır. Bunun en önemli nedeni ekolojik döngüyle bir ortamdaki kirliliğin ve oluşturduğu olumsuz sonucun diğer ortamları da etkilemesi olarak belirtilebilir. Yeraltı suları kirliliğini, yüzeysel sular, toprak kirlenmesi ve hava kirliliğinin getirdiği asit yağmurlarından ayrı tutmak mümkün değildir. Bununla birlikte yeraltı suyu kirlenmesinde kentsel ve endüstriyel atıklarda önemli rol oynamaktadır. Kentsel atıkların fosseptiklerle toprağa verilmesi, kanalizasyon sistemi yetersizliği ve sanayi tesislerin atıklarının deşarj için nehirleri ve denizi kullanması, doğanın kaldıramayacağı oranda organik ve inorganik(deterjanlar) maddeler yeraltı sularına ulaşmaktadır. Bu durum ise çift taraflı bir etki yaratmaktadır. Birincisi kaynak kirlendiği için doğanın kendini yenileme hızı bölgede daha da düşmekte, ikincisi ise de canlı yaşamını tehdit eden sonuçların ortaya çıkmasının kaçınılmaz olmasıdır. Yeraltı suyu kirlenmesinin diğer önemli nedenlerinden biri de ikinci konutların bu kaynaklara yaptığı aşırı baskı sonucu bu suların tatlı içme suyu olma özelliklerinin kaybolmasıdır.

Mersin'de yeraltı suyu havzalarından, Efrenk havzasında (Deliçay- Mezitli arası)aşırı çekiminden dolayı deniz suyu girişimi sebebi ile tuzluluk görüldüğü belirtilmiş ve diğer kaynaklarda kirlilik olmadığı ifade edilmiştir. Konuyla ilgili olarak yeraltı sularının kirlilik sınıflarına ilişkin bir çalışmaya ulaşılamadığı da İl Çevre Orman Müdürlüğüne belirtilmiştir.

²²⁰ a..k.,ss.52

Mersin İl'inde, Silifke ile Taşucu arasındaki Akgöl, Keklik ve Paradeniz gölleri bulunmaktadır. Bu göllerde ise deniz, bağlantısı olduğu için sularının tuzlu olduğu, belirtilmektedir. Bu göllerde, çeşitli balık türleri bulunmaktadır.

Akdeniz'i çevreleyen ülkelerdeki, hızlı nüfus artışı ve endüstriyel gelişme ile yoğun tarımsal ve turizm faaliyetleri deniz kirliliğine neden olmakla birlikte Akdeniz'deki su sirkülasyonunun diğer denizlere göre daha fazla olması nedeniyle kirleticilerin yoğunlaşması, birikmesi de diğer denizlere göre daha az olmaktadır. Akdeniz'in fiziksel yapısı nedeniyle, denizdeki oksijen dağılımı da daha düzenli ve yeterli düzeyde olduğu belirtilerek İldeki 25 plajın kıyı sularında yapılan kimyasal analiz sonucu, genel olarak amonyak ve nitrat iyonu konsantrasyonunun sınır değerlerinin altında kaldığı tespit edilmiş, nitrit iyonuna ise hiç bir plajda rastlanmadığı belirtilmiştir. Ancak tarımsal faaliyetlerin yoğun olarak yapıldığı yerlerde, fosfat iyonunun sulama kanalları ile denize dökülen akarsulara yoğun bir şekilde karıştığı ifade edilmektedir.²²¹

Taşucu-İskenderun, arasında yer alan pek çok sanayi tesisinden (tekstil, gıda, boya, soda, kağıt, suni gübre, madencilik vs.) önemli miktarlarda kirleticinin denize bırakıldığı belirtilmekte olup yapılan araştırmalar sonucu, “Akdeniz'in genel olarak besin tuzları yönünden fakir olduğu, fabrika yakınlarındaki bazı kesimlerde Hg, Cd ve Sn düzeylerinin ise zaman zaman sınır değerleri aştığı saptanmıştır.”²²²

Deniz yolu taşımacılığı, denizdeki petrol ve petrol türevleri niteliğindeki kirleticilerin önemli bir sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır. Mersin, İskenderun ve Antalya limanlarında görülen yoğun deniz trafiği Akdeniz'in bu atıklarla kirlenmesini hızlandırmaktadır. Akdeniz'deki kirlilik durumu, Ege ve Marmara denizlerine göre daha düşük boyuttadır. Özellikle kentte deniz yolu trafiğinden kaynaklanan, uluslararası

²²¹ Mersin Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu, ss 53

²²² a.k.,ss53

sularda seyreden gemilerin bıraktığı kirliliklerin tespitinin ve kontrolünün çok zor olduğu İl Çevre Durum raporunda belirtilmiştir. Merin Limanında, gemilerden ve yatlardan kaynaklanan sintine ve balast suları için liman içerisinde arıtma tesisinin varlığı ise kirliliği lokal olarak azalmaya yardımcı olmaktadır.

İl’de Tarsus Belediyesi dışında Büyükşehir Belediyesi de dahil olmak üzere belediyelerin alt yapı probleminin çözülemediği belirtilmektedir. Büyükşehir Belediyesi kanalizasyon sisteminin ucunda arıtma tesisinin olmadığı ve derin deniz deşarj yapıldığı bilinmektedir. Mersin’de deniz kirliliğine neden olan unsurlardan bir tanesi de “Doğuda Adana kenti batı yakasına ait şehir kanalizasyonunun ve Adana’daki bir kısım sanayi kuruluşlarının atıksularının deşarj edildiği Tarsus İlçesi Baharlı Köyü sınırlarındaki TD-O drenaj kanalı, Tarsus İlçesindeki sanayi atık sularının taşındığı Berdan Nehri, yalnızca fiziksel arıtmadan geçirilerek seyreltme usulüne dayanan Mersin Büyükşehir Belediyesi (MESKİ) derin deniz deşarj hattının Akdeniz’e ulaşması”²²³ olarak belirtilmektedir.

İlin sahil kısmında bulunan belde ve belediyelerin büyük bir bölümünün, bu belediyelere ait alt yapı ve arıtma tesisi yetersizliği ve atıklarının Akdeniz’e bırakılması, deniz kirliliğinin en önemli nedenlerinden biri olarak gösterilmektedir. Yaz döneminde özellikle iç turizmin ilde yoğunluk kazanması, denize bırakılan atıkların artmasına neden olmakta ve bu dönemlerde kirlilik miktarında dikkati çeken bir artış

²²³Mersin Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu, ss 54
TD-0 Drenaj kanalı: Tarsus İlçesi baharlı Köyü sınırları içerisinde Seyhan nehri ile birleştikten sonra Akdeniz’e dökülen TD-0 Drenaj Kanalı Adana kenti batı yakası kanalizasyon şebekesi atık suları ve endüstriyel deşarjlar nedeniyle yoğun bir kirliliğe maruz kalmaktadır. Baharlı köyü civarında kodunun eksilere düşmesi sebebiyle Seyhan nehri zamanla kanalın önünü tıkayarak akış hızını azaltmaktadır. TD-7 ve TD-8 gibi bir çok küçük kanal ile de beslenen TD-0 Drenaj Kanalı ile ilgili olarak Adana ve Mersin İl Çevre ve Orman Müdürlüklerince yoğun bir çalışma başlatılmıştır. Bu çalışmanın en önemli kısımları, Adana Büyükşehir Belediyesince yapılacak arıtma tesisi çalışmalarının izlenmesi ve TD-0 Drenaj Kanalına atık su deşarj eden endüstrilerin her iki il müdürlüğüne yoğun bir şekilde denetlenmesidir.

görülmektedir. Bu durum bir taraftan il ekonomisine katkı yaparken, diğer taraftan ise plansız ve çarpık yapılaşma, alt yapı sorunları nedeniyle uzun vadede kent ekonomisi için olumsuz sonuçlar doğuracaktır. Çünkü il özellikle deniz turizmi açısından cazibe merkezi durumunda olduğu için deniz kirliliği bu sektörün zamanla Mersin'den başka illere kaymasına neden olacaktır. Kıyıda bulunan işletmelerin büyük bir kısmı atıklarını arıtmadan denize bırakmakta ve ikinci konutlarda kanalizasyon sisteminin yapılamamış olması, toplu arıtmanın gerçekleştirilemiyor olması, deniz kirliliğinin önlenmesi sürecinin önündeki en önemli sorunlardır. MTSO tarafından ikinci konutların, bir plan ve proje çerçevesinde tüm yıl boyunca kente turist çekiminin sağlanması için kullanımın hedeflenmesi²²⁴ yukarıda belirtilen problemlerin çözülmeden, projenin hayata geçirilmesi durumunda kirlilik, sorununun önlenemez olmasına neden olabilecektir. İl'de sadece Tarsus İlçesinde atık su arıtma sistemi bulunmaktadır.

Belirtilen bu kirlilik nedenlerine, Mersin'de sanayi, ticaret ve Serbest Bölge faaliyetlerine bağlı olarak yoğun bir deniz taşımacılığı ve tanker trafiğinin olması, bu sebepten ötürü de Akdeniz üzerinde petrol türevlerinin kirlilikleri de eklenmekte ve çift taraflı olarak deniz kirletilmektedir.

İl'de deniz kirliliği konusunda herhangi bir ölçüm sonucuna ulaşamadığı ve sadece yüzme amaçlı deniz suyu kalitesi ile ilgili olarak İl Sağlık Müdürlüğü tarafından ölçümlerin yapıldığı, ki bu ölçümlerde de suyun pH derecesi ve bazı organik maddelerin analizinin yapılabildiği diğer kirleticilerin (ağır metal ve toksik madde) ölçümlerinin yapılamadığı ifade edilmektedir. Ölçüm yapılan kirleticilerin sayısının az olmasına, İl'de yeterli labratuvar donanımının bulunmaması da sebep olarak belirtilebilir. Konuyla ilgili olarak "İl Sağlık Müdürlüğüne Mavi Bayrak kampanyası çerçevesinde 2 odak noktada

²²⁴ http://www.mtso.org.tr/99ekorap/sosyal_konut_sor_hakk.htm Erişim Tarihi 19 03 2006

2004 yılı içerisinde 22 adet deniz suyu numunesi alınarak Total Koliform, Fekal Koliform, Fekal Streptokok, E. Coli yönünden analizleri yapılmıştır. Bu kampanya dışında umuma açık plajlarda 2004 yılı içerisinde toplam 362 adet deniz suyu numunesi alınmış olup, analiz sonucu 53 adet kirli, 309 adet temiz çıkmıştır.”²²⁵

Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliğinin 6.maddesine göre, alıcı su ortamlarında evsel, endüstriyel, tarımsal, deniz trafiği ve benzeri kaynaklardan dolayı kirlenmeye neden olan başlıca etkenler olarak fekal atıklar, organik atıklar, kimyasal atıklar, aşırı üretim artışına neden olan besin maddelerinin, alıcı ortamın dengesini bozacak şekilde aşırı boşaltımı, atık ısı, radyoaktif atıklar, denizden dibinden taranan malzeme, çamur, çöp ve hafriyat artıklarının ve benzeri atıkların boşaltımı, gemi ve diğer deniz araçlarından kaynaklanan petrol türevli katı ve sıvı atıklar belirtilmektedir.

Konuyla ilgili olarak, İl Çevre ve Orman Müdürlüğünce Su Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği çerçevesinde denetimler yapılmakta, atık su arıtma tesisi bulunmayan yerlere atık su arıtma tesislerinin yaptırılması, atık su arıtma tesisi olanların ise atık su arıtma tesislerinin düzgün bir şekilde çalıştırılması konularında gerekli uyarılar yapılmakta ve cezai müeyyideler uygulanmaktadır. Bununla birlikte kurum, müstakil atık su arıtma tesislerinin yeterli bir çözüm aracı olamayacağını, bunun yerine ilçe ve belde belediyelerince kanalizasyon şebekelerinin oluşturularak toplu arıtma tesislerinin yapılmasının daha sağlıklı olacağını ifade etmektedir.²²⁶ Ayrıca konu ile ilgili olarak belediyelerde, çalışmalar sürmekte olup, bu çerçevede Mezitli belediyesi kanalizasyon şebekesini büyük ölçüde tamamlamış ve arıtma tesisi için yer seçimi aşamasına geldiği belirtilmektedir.

²²⁵Mersin Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu, ss 55

²²⁶a.k., ss 55.

III.2.3. Mersin'in Toprak Alanları ve Kirlilik Durumu

Mersin ilinin, %87'si dağlık, %7'si ovalık,%6'sı ise dalgalı arazidir. "İlin kuzeyini çevreleyen Batı ve Orta Toroslar'la, bunların Güney uzantısı olan yükseklikler dağlık bölgeyi, kıyıda dağ eteklerine kadar olan düzlükler ovalık bölgeyi,ova ile dağlar arasındaki küçük engebeler de dalgalı bölgeyi meydana getirir."²²⁷ İl yüzölçümünün %46,9'unu orman ve funda örtüsü, %13.8'i çayır ve meralar, %24'ü tarım alanı, %5.3'ü çıplak kayalık alan, % 0,1'i göl ve akarsular gibi açık su yüzeyler, çoğu iyi araziler olmakla birlikte %1.0'i yerleşim yeri olarak kullanılmaktadır. Mersin topraklarının %2.1'i tarım toprakları %42.4'ü kum, %35.3'ü killi tın ve %20.2'si kil özelliğine sahip olduğu belirtilmektedir.²²⁸ Mersin'de ki bu toprak dağılımının tarım için uygun olduğu da ifade edilmektedir. Mersin ilinin toprak yapısı sırasıyla kireçli, kahverengi orman toprakları, kırmızı kahverengi Akdeniz toprakları, alüvyon topraklar ve diğer toprak çeşitlerden oluşmaktadır. İl, deniz seviyesinden 2400 m. yüksekliğe kadar farklı eğim ve yüksekliklerde farklı karakterlere sahip toprak yapılarından oluşmakta olup toprağın verimli kullanımını kısıtlayan erozyon, sığlık, taşlılık, kayalılık, drenaj bozukluğu, tuzluluk ve sodiklik gibi sorunları bulunmaktadır. Ayrıca dağlık arazi ve yağışın fazla olması nedeniyle su erozyonu ilin, en önemli toprak sorunu olarak değerlendirilmektedir.²²⁹ Mersin İli topraklarının % 87.4'ünde çeşitli derecelerde erozyon sorunun bulunduğu belirtilmektedir.²³⁰

Topraklar, bitki köklerinin geliştiği, beslendiği ve çok önemli bir çevre unsurudur. İnsan ve diğer canlı yaşamı için bitkisel, beslenmenin gerekliliği ve besin

²²⁷ http://www.tarim.gov.tr/arayuz/9/icerik.asp?efl=sanal_kutuphane/sanal_kutuphane.htm&curdir=\sanal_kutuphane&fl=../masterplan/masterplan.htm Erişim tarihi 29 03 2006

²²⁸ Mersin Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu, ss 56.

²²⁹ A.k., ss 56.

²³⁰ Mersin İli Öncelikli Çevre Sorunları Tespiti ve Planlama Çalışması, (2005) Mersin İl çevre Orman Müdürlüğü,Çevre Yönetimi Şube Müdürlüğü, ss 10.

zincirinin işleyebilmesi için toprak yapısının doğal özelliği ayrı bir önem taşımaktadır. Bitki kökünün gelişiminde ki ortam ne kadar derin olursa toprağın bulunduğu iklime uyum sağlayabilen, her türlü kültür bitkisini yetiştirme imkanının arttığı konuyla ilgili uzman değerlendirmeleridir. Mersin il'inin topraklarının %92.3 istenen bu derinlikten yoksun olup %47.3'ü toprak işlemeye ve bitki gelişmesine zarar verecek derecede taşlılık ve kayalılık içerdiği ilgili raporun bir diğer tespitidir. Teknik bir açıklamayla; taşlılık ve kayalılığın profildeki oranı arttıkça toprak materyali azalacağından toprakların su ve bitki besinleri tutma gücünde azalma olacağından bitki ve tarım açısından verimlilik sorununun oluşacağı şeklinde konu açıklanabilir. İlin taşlılık, çoğunlukla da sarp ve çok sık topraklara sahip olması bu açıdan ile dezavataj getirmektedir.²³¹ Bu doğal duruma birde değerli toprakların amaç dışı kullanımda eklenince uzun vadede besin zincirinde sorun yaşanacağı tesadüf olmayan bir gerçektir.

Mersin'deki arazi sınıflarına ve kullanımına ilişkin olarak İl Çevre ve Orman Müdürlüğünden alınan verilerle, Tarım İl Müdürlüğünün verilerini ortak olarak değerlendirdiğimizde İl'in ortalama bir oranla ancak %10'unun değerli tarım toprakları olduğu görülmektedir. Bu alanların büyük bir kısmının da konut için kullanıldığı, arazi rantının çok yüksek olması ve kentsel alanın içinde kaldığı düşünülürse, Mersin'in çarpık kentleşmesinin dramatik sonuçlarının her alanda görülmekte olduğu ifadesi yanlış olmaz. Son on yılda İmar Kanunu'ndaki değişiklikler sonucu belediyelere verilen yetkilerle "I. sınıf tarım alanları, çeşitli amaçlarla kamulaştırılmış daha sonra bu yerler yerleşime açılmıştır. Diğer taraftan özel sektör ve kamu kuruluşların fabrika, tesis, antrepo ve ardiyeleri, liman işletmelerine ait tesisler, tır şirketlerinin park yerleri olarak tahsisler sonucu, verimli tarım arazileri Mersin İlinde büyük kayba uğramıştır."²³² Köy

²³¹ Mersin Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu, ss 59

²³² A.k., ss 59

hizmetlerinin yaptığı incelemeler sonunda, Mersin ilinde 1986 yılından bu yana tarım dışı amaçla kaybedilen arazi miktarı hakkında kesin bir rakam olmamakla birlikte, kaybın 10.000 Ha. civarında olduğu tahmin edilmektedir.²³³ Bu bağlamda, Mersin İl'inin değerli tarım topraklarının her geçen gün azalmaya devam ettiğini söylemek yanlış olmaz.

Akılcı bir kent planlanması ile hem çevre korunabilirdi hem de Türkiye yüzölçümünün %2'sine sahip olan bu ilin tarım potansiyeli daha verimli olarak kullanılabilirdi. Tarım topraklarının, kentte amaç dışı kullanıldığı diğer önemli bir alan ise sanayidir. Mersin ilinde 1971 yılından itibaren görülen sanayileşme, nüfus artışı ve göçler yeni yerleşim alanlarının oluşmasına neden olmuştur ki bu alanlar genellikle gecekondulaşma yönünde yaygınlaşmıştır. Plansız ve kontrolsüz yapılar, sanayi tesisleri ve yerleşme alanları ağırlıklı olarak verimli tarım arazileri üzerinde inşa edilmiş olup bir taraftan bina ve tesislerin kapladığı alanlar diğer taraftan ise kentleşmenin oluşturduğu kirlilikler nedeniyle ile Mersin'in içinde ve yakın çevresinde ki verimli araziler kullanılamaz hale gelmiştir.²³⁴ Toprak yenilenemeyen kaynaklardan olduğu için Mersin'in kaybı ekonomik olarak ölçülemez.

Pek çok sanayi tesisi ulaşım ve alt yapı kolaylıkları nedeni ile düz, verimli arazilere ve kıyıya yakın alanlara kurulduğu ayrıca bunların hem buldukları yerler, hem de atıklarının yeterli arıtımın yapılamadan çevreye, ağırlıklı olarak da su alanlarına bırakıldığı gerçeği ile yakın çevresinde bulunan tarım arazileri ve bitki örtüsüne çeşitli boyutlarda zarar vermişlerdir. Konuyla ilgili olarak sanayi tesislerinin yakınındaki çiftçilerin bu kirlilikten kaynaklı olarak uğradıkları zararın tazmini için dava açmaları, durumu somutlamak açısından önemli bir örnek olarak verilebilir. Sonuç olarak Mersin'de

²³³ a.k. ss 59

²³⁴ http://www.tarim.gov.tr/arayuz/9/icerik.asp?efl=sanal_kutuphane/sanal_kutuphane.htm&curdir=\sanal_kutuphane&fl=../masterplan/masterplan.htm Erişim tarihi 29 03 2006

yanlış yer seçiminden kaynaklı kentleşme ve sanayi alanları nedeni ile değerli tarım arazilerinin geri kazanımı mümkün olmayan bir şekilde tarım dışı kaldığını ifade edebiliriz. Ayrıca sanayiden kaynaklanan, toprak kirliliği hakkında yapılmış bir çalışmanın, olmadığı da belirtilmiştir.²³⁵

Mersin'deki toprak kirliliğine ilişkin olarak tarım arazilerinde zararlılarla mücadelede kullanılan kimyasal ilaçların çevreye verdiği olumsuzlukları da belirtmek gerekmektedir. Aşırı kimyasal kullanımı sonucu bitkilerde ve toprakta pestisit ilaç kalıntılarına rastlanıldığı uzman görüşlerindedir. “Özellikle Çukurova yöresinde yapılan araştırmalarda toprak ve sularda önemli miktarda ilaç kalıntılarına rastlandığı tespit edilmiştir. Pestisit kalıntıları ile kirlenmiş toprakta yetişen bitkilerin bu ilaçların bir kısmını bünyesine aldığı ve bu yolla gıda zincirine katıldığı belirlenmiştir. Ayrıca pestisit kalıntıları topraktaki yararlı organizmaları kısmen veya tamamen yok etmektedir.”²³⁶

Mersin İlinde son yıllarda görülen nüfus artışı ile birlikte hızlı kentleşme ve sanayileşme tüketimin çeşitlenerek artması hayat standartlarının değişmesi sonucunda, kişi başına düşen katı atık miktarını artmış olup bu katı atıklarında, önemli bir çevre sorunu olduğu ifade edilmektedir. Bu katı atıkların miktarının, özelliklerinin ve bileşenlerinin mevsimsel farklılıklar gösterdiği de belirtilmektedir.²³⁷

Mersin İli topraklarının metallerle ve mikrobiyal, kimyasal, atıklardan meydana gelen kirlenmeler üzerine belirgin bir çalışmanın henüz yapılmadığı da belirtilmiştir.

²³⁵Mersin Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu, ss 59

²³⁶

http://www.tarim.gov.tr/arayuz/9/icerik.asp?efl=sanal_kutuphane/sanal_kutuphane.htm&curdir=\sanal_kutuphane&fl=../masterplan/masterplan.htm Erişim tarihi 29 03 2006

²³⁷http://www.mtso.org.tr/99ekorap/sosyal_konut_sor_hakk.htm Erişim tarihi 19 03 2006

Mersin’de yetiştirilen tarımsal ürünler son derece geniş bir çeşitliliğe sahiptir. İlde çoğunlukla kuru tarım yapılması nedeniyle, en çok tarla bitkileri üretimi yapılmakta olup, tahıllardan buğday, mısır, pamuk, arpa, yarfıstığı, çavdar, baklagillerden nohut en fazla yetiştirilen üründür. Narenciye dışında üretilen meyveler, elma, şeftali, zeytin, muz, kiraz, kivi, çilek ve kayısıdır. Sebzelerden en fazla üretilen ise domates olup hıyar, biber, patlıcan, kabak, bamyası, fasulye, lahana ve pırasa üretimi de yapılmaktadır. Özellikle Aydıncık, Erdemli, Merkez ve Tarsus ilçelerinde sera sebzeçiliğinin, yaygın olması nedeni ile her mevsiminde sebze üretimi yapılabilmektedir. Bu üretim çeşitliliği, Mersin’in, tarım açısından, ne kadar önemli bir kent olduğunun göstergesidir. Ayrıca yörede turfanda da yetiştirilmektedir. “Ekimi yapılan başlıca yem bitkileri; yonca, fiğ, korunga ve hayvan pancarıdır. İlde hayvancılık da nispeten gelişmiş olup, sırasıyla kıl keçisi, koyun, sığır, tiftik keçisi, tavukçuluk ve arıcılık yapılmaktadır.”²³⁸

2003 yılında, Mersin ilinde, toprak, tarım, tarım ürünleri ile ilgili sorun ve çözüm önerilerini içinde bulunduran Mersin Tarım Master Planı hazırlanmıştır. Son derece geniş bir katılım sağlandığı, alan araştırmasına dayalı oldukça faydalı bir çalışma olup, “Türkiye nüfusunun sağlıklı-dengeli beslenmesi ve gelecek nesillerin de sağlıklı olması çevre ve biyolojik çeşitliliğin korunarak sürdürülebilir bir ekonomik kalkınmanın sağlanması, iç ve dış piyasada rekabet gücü yüksek ürünlerin üretilmesi ile çiftçilerin gelirinin artırılması, çevreye zarar vermeden veya en az zararlı kaynakların rantabl kullanılması ve tarımsal altyapının iyileştirilmesi için gerekli olan politika araçlarının belirlenerek uygulanması”²³⁹ hedef alınarak hazırlanmıştır.

²³⁸ http://www.tarim.gov.tr/arayuz/9/icerik.asp?efl=sanal_kutuphane/sanal_kutuphane.htm&curdir=\sanal_kutuphane&fl=../masterplan/masterplan.htm Erişim tarihi 29 03 2006

²³⁹

http://www.tarim.gov.tr/arayuz/9/icerik.asp?efl=sanal_kutuphane/sanal_kutuphane.htm&curdir=\sanal_kutuphane&fl=../masterplan/masterplan.htm Erişim tarihi 29 03 2006

Master planda Mersin'in tarımsal üretimde; üretim değeri ve verimlilik ortalaması ülke ortalamasının üstünde olduğu, ikliminden ötürü ürün çeşitliliğinin fazla olduğu ve ilde yetiştirilen ürünlerin katma değeri yüksek olan ürünler olması nedeniyle tarımsal gelir ve tarımın GSYİH'ya olan payının da yüksek olduğu ortaya çıkan sonuçlardan bazılarıdır. İlde tarımın yanı sıra sanayi ve turizmde gelişmiş olduğu belirtilmiştir.

Mersin Tarım Master Planının swot analizinde yer alan amaçlar ve stratejiler bölümünde; Sürdürülebilir tarım yapılması, verimlilik ve gelirin artırılması konuları öncelik kazanmıştır. Bu bağlamda, ekolojik tarımın geliştirilmesi, kurumlar arasında yetki kullanımı ve denetimden kaynaklanan sorunların olduğu tespiti, çevre kirliliğinin önlenmesinin gerektiği, kirliliği önleyici yatırımların pahalı olması, ve kirliliğin sadece il boyutlu olmaması, çevre illerinde ekolojinin kanunlarına uygun olarak önem arz ettiği görülmektedir.

III.2.4.Flora ve Fauna

İnsan yaşamı için ekolojik dengenin korunması gerekmekte olup bu denge içinde flora ve faunanın çeşitliliğine ihtiyaç vardır. Flora ve faunanın tür ve sayısının çok olması, ekosistemler ve dolayısıyla da ekolojik döngü için olmazsa olmaz bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

III.2.4.1.Ormanlar

Mersin ilinin, 803.984 hektar orman alanı bulunmakta olup bunun sadece 335.448 hektarı normal kuru yani verimli orman alanlarıdır. Geri kalan ise bozuk kuru, normal baltalık, ve bozuk baltalık alanlardır. İl'in ormanlık alanı 2004 yılı İl Çevre Durum Raporuna göre genel alanın %52'sidir. 2003 Tarım Master Planında ise Mersin ilinde

785.447 ha. orman bulunduğu belirtilerek bu il'in ormanlık alanın genel alanın % 49.5'i olduğu ifade edilmiştir. Yine aynı planda Mersin'in ormanlık alan ortalamasının, Türkiye ortalaması olan % 27'den oldukça fazla olduğu belirtilmiştir. Orman Genel Müdürlüğünün 2006 verilerine göre de Mersin İl'inde 847.493.4 hektar orman alanı bulunmakta ve bunun 381.827.2'lik bir bölümünün normal koru olduğu belirtilmektedir. Orman Genel Müdürlüğü verilerine göre, Mersin İl'inin %53.98'i ormanlık alanıdır.²⁴⁰ Görüldüğü gibi üç farklı kamu kurumunun aynı konuda birbirinden farklı verileri bulunmaktadır. Bu son derece düşündürücü bir durumdur. Çünkü tüm bu veriler teknik hesaplama ile yapıldığından ve somut durumu gösterdiğinden kurumlar arasında güven sorunu oluşturabilecek bir sonuç olarak, yorum yapmamıza neden olmaktadır. Ayrıca da teknolojinin bu kadar geliştiğı bir dönemde kurumlar arasında ciddi iletişim sorunu olduğunun da bu saptamayla altı çizilebilir. Bu durumun kanımca en önemli kısmı ise yapılacak olan plan ve projelerde hangi verinin baz alınacağı bu doğrultuda ne kadar kaynak ayrılacağı tahmininde meydana gelecek olan farklılıklardır.

Basından takip edildiğı üzere, sık sık çıkan yangınlar (2002 yılında 19.07.2002 tarihine kadar 10 adet orman yangını çıkmış ve 10,4 hektar orman alanı yanmıştır.)²⁴¹, orman alanlarının da yerleşim alanlarının bulunması, orman alanlarının çeşitli nedenlerle talan edilmesi, 2B uygulaması (2004 Yılı içerisinde 2/B ile orman sınırı dışına çıkarılan alan 1042 ha dır.)²⁴² ve Mersin'in Yörüklerinin, keçilerini çoğunlukla orman alanları içinde otlatmaları nedeniyle Mersin'deki orman alanlarının tehlike içinde olduğu ifade edilebilir. İl Orman Müdürlüğü ağaçlandırma ve ormanlaştırma faaliyetlerinin artarak sürdüğünü belirtmektedir.

²⁴⁰ http://www.ogm.gov.tr/ISTATISTIK/VERI_GIR/AMANEJMAN/iller_srg_snc.aspx Erişim tarihi 04.04.2006

²⁴¹ Mersin Valiliğı İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu, ss 65.

²⁴² a.k., ss 66.

Konuyla ilgili, verilerin ortak noktası Mersin'deki orman alanlarının oransal dağılımında verimli orman alanlarının, verimsiz oranlarına göre daha az olduğudur. Bu konuya ilişkin olarak uzmanlar; bozuk orman alanlarında uygun ağaçlandırma ıslah çalışmalarının yapılması gerektiğini belirtmektedirler.

Ekolojik döngüde, toprak yüzeyindeki bitki örtüsü çok önemli bir unsur olup, Mersin ilinin bitki örtüsü makidir. Maki; yaz ve kış aylarında yeşil kalabilen, genellikle yaprakları sert, kalın ve kuraklığa dayanabilen bitkilerdir. Defne, yabani zeytin, melengiç, keçiboynuzu, kocayemiş, Mersin ağacı ve böğürtlen gibi bitkiler maki örneklerindedir.

Makilerden sonra yaklaşık 700 m yükseklikten sonra orman alanları başlamakta ve Mersin'deki orman alanlarında kızılçam, karaçam, sedir, köknar, meşe, ardıç, andız, kayın, gürgen ve dişbudak ağaçları bulunmaktadır. "2000 m'yi geçen yüksekliklerde ormanlar seyrekleşmeye ve bodurlaşmaya başlar.2500 m'den sonra çalılıklara ve geniş otlaklara rastlanır. Dağların yamaçlarında rengarenk hoş kokulu yabani otlar ve çiçekler bulunur."²⁴³

Mersin İl'inin 6109 hektarı çayır ve mera olarak kullanılmaktadır. Çayır ve meralar ağırlıklı olarak hayvan otlatmak amacıyla kullanılmakla birlikte toprak yüzeyinde ne kadar fazla bitki olursa toprağın ekolojik zenginliğinin o kadar artmasına katkıda bulunduğu bilinen bilimsel bir gerçektir. Ayrıca çayır ve meralar erozyonu da önlemektedir. Mersin'de, stepler ve diğer alanlara ilişkin yeterli bilginin bulunamadığı yine İl Çevre Durum Raporunda belirtilmiştir.

III.2.4.2. Fauna

Fauna bir bölgede yaşayan hayvan topluluğunun tümüne denir. Fauna bilimsel, ekonomik, kültürel, rekreasyon ve turizm açısından, büyük önem taşımaktadır. Mersin de

²⁴³http://www.tarim.gov.tr/arayuz/9/icerik.asp?efl=sanal_kutuphane/sanal_kutuphane.htm&curdir=\\sanal_kutuphane&fl=../masterplan/masterplan.htm Erişim tarihi 29 03 2006

hem deniz hayvanlarına hem de karasal hayvanlara, rastlanmaktadır. Akdeniz Bölgesinin en önemli sulak alanlarından biri olan Göksu Deltası, nadir ve nesli tehlikeye düşmüş kuş türlerinin yaşama, üreme, beslenme ve konaklama yeridir. Bern ve Barselona sözleşmelerince nesli tehlikede olan ve koruma altına alınan deniz kaplumbağaları (Caretta caretta-Chelonia mydas) Kazanlı, Göksu Deltası ve Anamur kumsallarında, Akdeniz Foku ise(Monachus monachus) Taşucu Anamur arasında yaşamaktadır.²⁴⁴ Göksu Deltası faunasının çeşitliliğinde, ekolojik yapısının yanında coğrafi konumunun son derece etkili olduğu söylenebilir. Göksu Deltası'nı kışlama ve kuluçka alanı olarak kullanan çok sayıda kuş türü, yılın hemen her mevsiminde bulunmakta ve deltanın rekreasyonel özelliğinin artmasına neden olup turizm açısından yöreyi öne çıkartmaktadır. Akdeniz'in sadece bazı bölgelerinde görülen ve nesli tükenme tehlikesi ile karşı karşıya kalan, Saz Horozu adlı kuş bu bölgenin en önemli türleri arasındadır. Bu türe ülkenin başka bir yerinde rastlanmadığı İl Çevre Durum Raporunda ayrıca belirtilmiş olup yörede 334 kuş türünün de tespit edildiği ve bu sayı ile yörenin Manyas Gölü ve Sultan Sazlığı'nın önüne geçtiği belirtmiştir.²⁴⁵ Göksu Deltası, Özel Çevre Koruma Bölgesinde görülen kuş türlerinden bazıları; flamingo, kuğu, boz kaz, kırık ördek, yaz ördeği, macar ördeği, pasbaş dalağan, tepeli dalağan, kara çaylak, kızıl akbaba, kırmızı doğan, mavi doğan, doğu atmacası olup bunlardan bazılarının soyu tükenme tehlikesi ile özel koruma altına alınmıştır. Göksu Deltası ayrıca pek çok sürüngene, balıklara, çeşitli memeli hayvanlara ve endemik bitki türlerini de bünyesinde barındırmaktadır.

III.2.5. Gürültü Kirliliği

Gürültü, insan ve toplum üzerinde olumsuz etki yapan fiziksel bir olay olarak rahatsız edici sesler olarak belirtilmektedir. Gürültüyü teknik olarak, “fiziksel

²⁴⁴http://www.tarim.gov.tr/arayuz/9/icerik.asp?efl=sanal_kutuphane/sanal_kutuphane.htm&curdir=\\sanal_kutuphane&fl=../masterplan/masterplan.htm Erişim tarihi 29 03 2006

²⁴⁵Mersin Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu, ss 92.

olarak gelişigüzel yapılı ve birbiri ile uyumlu frekans bileşenleri olmayan ses düzenleri”²⁴⁶ şeklinde tanımlamak mümkündür. Gürültü Kontrolü Yönetmeliği’ne göre de gürültü; kişilerin huzur ve sükûnunu, beden ve ruh sağlığını bozan, gelişigüzel ses dalgaları olarak belirtilmekte olup, istenmeyen ses şeklinde tarif edilmektedir. Modern yaşam ve teknolojinin ilerlemesiyle ortaya çıkan çevre sorunlardan biri olan gürültü, tüm insanları hatta canlıları tehdit eden bir çevre kirliliği olarak değerlendirilmektedir. Özellikle insan psikolojisi üzerinde son derece olumsuz etkileri olmaktadır. Ayrıca fiziksel, fizyolojik olarak da olumsuz etkiler yapmaktadır. Yüksek seviyedeki, gürültülere uzun süre maruz kalmanın sonucunda işitme sorunları en çok karşılaşılan sağlık sorunları olmakla birlikte, yüksek tansiyon, hızlı kalp atışı, kolesterol artışı, solunum hızlanması, adale gerilmesi gibi daha ciddi rahatsızlıklara da sebep olduğu uzman görüşlerindedir.²⁴⁷ Mersin ilinin, hızlı ve plansız bir kentleşme sürecinde, kent imar planlarında gürültüye duyarlı alanların belirlenerek, gürültüye karşı tampon bölgelere yer verilmesi gerektiği konusu İl Çevre Durum Raporunda belirtilen ve kent için son derece önemli olan ama ihmal edilen bir husustur.

“Sesin iki temel karakteristiği frekansı ve şiddetidir. Sesin şiddeti desibel olarak ölçülür ve desibel insan kulağının en çok hassas olduğu orta ve yüksek frekansların özellikle vurgulandığı bir ses birimidir. Frekans ise; ses dalgalarının birim zamandaki titreşim sayısıdır ve birimi Hertz’dir(Hz).”²⁴⁸ İnsan kulağı orta frekanstaki sesleri en iyi şekilde algılamakta olup bu frekansın dışındaki sesleri algılamakta zorlanmaktadır.

²⁴⁶ Türkiye’nin Çevre Sorunları, (2003), Türkiye Çevre Vakfı Yayınları, Ankara, ss433 .

²⁴⁷ Mersin Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu, ss 216.

²⁴⁸ a..k., ss 217.

Modern yaşamla birlikte toplumlarda araç kullanan sayısının her geçen gün artması ciddi trafik sorunlarına yol açmakla birlikte trafikten kaynaklanan son derece rahatsız edici boyutlara ulaşan gürültü kirliliğine neden olmaktadır. Bu sorunun çözümlenmesi için trafikte bulunan araçlara ilişkin, Gürültü Kontrol Yönetmeliğinde, bazı limitler belirtilmiş ve belirlenen gürültü üst sınırının aşılması halinde ise cezai müeyyidelerin uygulanacağı açıklanmıştır.

Mersin kent trafiğinde belli zaman dilimlerinde yoğunluk yaşanmakta olup bu anlarda meydana gelen gürültü kirliliğinin ölçümlerinin de yapıldığı belirtilmektedir. Kentte yaygın olarak kullanılan susturucusuz, motosiklet kullanımı ve/veya ses giderici diğer parçaları olmadan ya da tamiri gereken ama ihmal edilen motorlu kara taşıtları önemli ölçüde gürültü kirliliğine neden olmaktadır. Ayrıca trafikte yoğun korna çalınması da yine trafik kaynaklı gürültü kirliliği örneklerinden bir diğeridir.

Sanayi tesislerinin özellikle fabrikaların oluşturduğu gürültü kirliliği ise ağırlıklı olarak çevresinden ziyade çalışanlarını olumsuz olarak etkilemektedir. Sanayi tesislerinde, oluşan gürültü kirliliği de yukarıda sayılan ciddi fiziksel ve biyolojik rahatsızlıklara neden olabilmektedir. Ancak bundan en çok çalışanların etkilenmesi gerçeği ile konuya ilişkin olarak da İş Kanununda işçi sağlığı ve güvenliği açısından pek çok hüküm düzenlenmiştir. İşyerinde oluşan gürültünün düzeyi ve gürültüye maruz kalma süresinin de önemli olduğu belirtilmiş ve işyerlerinde gürültü düzeylerine göre izin verilebilir maruz kalma süreleri Gürültü Kontrol Yönetmeliğinde belirtilmiştir. Yapılan araştırmalarda, işyeri gürültüsün azalması tahammül gücünü artırmakta ve verimi yükseltmekle birlikte, iş kazaların da azalmasına neden olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.²⁴⁹ Meslek hastalıklarının %10'u, gürültü sonucu meydana gelen işitme kaybı

²⁴⁹Mersin Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu, ss 219.

olarak tespit edilmiştir. Meslek hastalıklarının pek çoğu tedavi edilebildiği halde, işitme kaybının tedavisi yapılamamaktadır.²⁵⁰

Mersin İl'i sınırları içindeki müzik yayını yapan eğlence yerlerinin denetiminin Gürültü Kontrol Yönetmeliği çerçevesinde yapılmakta olduğu ve 2004 yılı içerisinde 56 işyerine "Gürültü İzleme Monitörü" takıldığı İl Çevre Durum Raporunda belirtilmiştir. Mahalli Çevre Kurulu kararı ile yüksek ses çıkararak veya ses yükseltici cihaz kullanarak satışta bulunan firmaların bu tür faaliyetleri de yasaklanmış olup ayrıca da kişilerin şikayetleri doğrultusunda yönetmelikte yer alan gürültü türlerine ilişkin yasal işlemlerde İl Çevre ve Orman müdürlüğüne yapılmaktadır.

III.2.6. Kentin Atık Sorunu

Kentlerde yoğunlaşan nüfusun, tercihleri ve ihtiyaçları doğrultusunda pek çok atık oluşmaktadır. Bununla birlikte sadece insanların meydana getirdiği atıklardan başka kentte bulunan sanayi tesislerinin de atıkları olmakta ki bunların hepsi kentte, çevre kirliliği oluşturmaktadır. Evsel atıklar olarak adlandırılan atıklar tehlikeli ve zararlı olmayan türde olup genelde kâğıt, cam, plastik, metal, çürüyebilir maddelerden oluşmaktadır. Ancak nüfusla orantılı artan bu atıklar ciddi çöp alanlarına neden olmaktadır. Katı atık olarak da belirtilen bu atıkların kentte önemli çevre sorunlarının oluşmasına neden olmasının yanında hem görsel kirliliğe hem de kötü kokulara neden olduğu bilinmektedir. Evsel atıkların düzenli bir şekilde toplanması, teknik araçlarla yok edilmesi ve kaynağında tasnif yoluyla da bazı atıkların geri dönüşümünün sağlanması son derece önemli bir konudur. Mersin'de evsel atıklar belediyelerce veya onların yetkilerinin devrettikleri kişi ve kuruluşlarca toplama yapılmaktadır. Çöpler, Mersin Toroslar Belediyesi sınırları içerisinde olan Çavuşlu çöp döküm alanında toplanmaktadır. "2004 yılında bertaraf

²⁵⁰a.k., ss 219.

edilen katı atık miktarı 208.050.000 kg, tıbbi atık miktarı ise 283.137 kg. dır.”²⁵¹ Konuyla ilgili olarak kentte evlerden, ticari yerlerden, kurumlardan, cadde, sokak vs. gibi yerlerden oluşan katı atıkların miktarı, atığın içinde bulunan maddeler, ne oranda evlerden, ne oranda işyerlerinden oluştuğu ile ilgili bir çalışmanın bulunmadığı belirtilmiştir.²⁵²

İl’de, sanayinin yoğun olması nedeniyle tehlikeli atıkların üretimi, depolanması, geri kazanımı, taşınması ve bertarafı konularında problemlerin yaşandığı belirtilmektedir. Bilindiği gibi tehlikeli atıklar, tüm canlı yaşamına zarar veren atıklardır. Bu doğrultuda tehlikeli atıkların kaynağında en aza indirilerek, atık yönetiminin her safhasında sorumlu kişilerin gerekli tedbirleri alma yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu atıkların fiziksel, biyolojik ve kimyasal ön işlemler haricinde kesinlikle doğrudan başka bir madde veya atıkla karıştırılması ve seyreltilmesi riskli olup bertaraf tesislerinde ayrıştırılmalıdır.²⁵³

Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliği gereğince atık üreticisi olan sanayi kuruluşlarına her yıl doldurmaları gereken Atık Beyan Formu doldurtulularak, sektörlere göre oluşan atık türleri, atık miktarları ve bertaraf yöntemleri hakkında bilgi edinilmekte ve yönetmelik hükümleri doğrultusunda gerekli işlemler yapılmaktadır.²⁵⁴

Tıbbi Atıklar ise Mersin Büyükşehir Belediyesi tarafından sağlık kuruluşlarından toplanmakta ve Mersin Büyükşehir Belediyesi’ne ait çöp depolama alanının ayrı bir bölümünde bertaraf edilmektedir. “Ancak, projesine uygun bir şekilde

²⁵¹ Mersin İli Öncelikli Çevre Sorunları Tespiti ve Planlama Çalışması, (2005) Mersin İl çevre Orman Müdürlüğü, Çevre Yönetimi Şube Müdürlüğü, ss54

²⁵² Mersin İli Öncelikli Çevre Sorunları Tespiti ve Planlama Çalışması, (2005) Mersin İl çevre Orman Müdürlüğü, Çevre Yönetimi Şube Müdürlüğü, ss54

²⁵³ Tehlikeli atıkların Kontrolü Yönetmeliği, 27 08 1995 tarihli ve 22387 sayılı Resmi Gazete, madde 5

²⁵⁴ Mersin Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu, ss213

kullanılmamasından dolayı ekonomik ömrünü tamamlayan düzenli depo alanında tıbbi atıkların bertaraf edilme koşulları yönetmelik şartlarına çok uygun değildir.”²⁵⁵

III.3. Mersin Kentindeki Çevre Kirliliğine Neden Olan Sanayi Kuruluşları

Bilindiği gibi sanayi ve çevre arasında çok yönlü ve birbirini etkileyici nitelikte bir ilişki olup, çevre koruma açısından gerekli önlemler, alınmadıkça çevre üzerinde ki olumsuz sonuçlar artacaktır. Mersin’de, bulunan sanayi tesislerinde kullanılan yakıtın kükürt oranının yüksek olması nedeniyle, Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliğine göre emisyon izinleri alınması istenmiştir

Mersin Tekkeköy, civarında kurulu bulunan (ÇİMSA) çimento fabrikası beyaz ve gri çimento üretmekte olup Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği EK-8/Liste A/2.3 kapsamında emisyon iznine tabi bir tesistir.²⁵⁶ Yönetmeliğin, EK-7/3.6 grubunda bulunan, özel emisyon sınırlarına tabi olup, firmanın ölçüm sonuçlarının sınır değerlerin altında kaldığı belirtilmektedir.²⁵⁷

Mersin, Kazanlı’da bulunan Soda Sanayi A.Ş.’ne ait Kromsan Krom Bileşikleri Fabrikasının eski teknolojilerinden kullanılmasının sonucunda oluşan 2 milyon m³ civarında tehlikeli atık bulunmakta olup halen fabrika sahası içerisinde depolanmaktadır.²⁵⁸ “1984 yılında üretime başlamış olan Kromsan fabrikasında Sodyum bikromat üretim prosesi sonucu oluşan atıklar Cr+6 bileşikleri ihtiva etmesi nedeniyle tehlikeli atık olarak değerlendirilmektedir.”²⁵⁹ Çevreyi kirlettiği ifade edilen 1.5 milyon tonluk atık,²⁶⁰ özel işlemlerle, arazi depolaması yapılarak bekletilen atıkların

²⁵⁵ Mersin Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu, ss214.

²⁵⁶ a.k., ss 174.

²⁵⁷ a.k.,ss.175.

²⁵⁸ a.k.,ss 175.

²⁵⁹ a.k.,ss 175.

²⁶⁰ Hürriyet Gazetesi 22 Nisan 2006

üzerinin (HDPE) geçirimsiz tabaka ile kaplatılmıştır. Kromsanın, bu atıkları 40 milyon dolarlık yatırımla 10 yılda kaldırabileceği ifade edilmektedir.²⁶¹ “Kromsan Fabrikasında geçtiğimiz yıllarda yapılan teknolojik yenilikler sayesinde fabrikada 2001 yılından itibaren tehlikeli atık oluşmamaktadır.”²⁶² Çamlıdere köyü Murt Pınarı mevkiinde de yine Soda Sanayi A.Ş.’nin eski kireçtaşı ocağı sahasında 1986 - 1987 yılları arasında Kromsan Fabrikası tarafından 5000- 8000m³ miktarında, tehlikeli atık depoladığı belirtilmektedir.²⁶³

“Akdeniz Gübre Fabrikasında fosfat kayasından fosforik asit üretimi sonucu oluşan jips (CaSO₄x2H₂O) atıkları, fabrika sahasında 200 000 m² lik alanda üç adet jips havuzundadepolanmaktadır. Fabrikanın fosforik asit ünitesi faaliyet göstermemekte olup, bu ünitenin geçmiş yıllardaki, üretiminden kaynaklanan atıkların özel atık sınıfından değerlendirilmesi konusunda çalışmalar yapılmaktadır.”²⁶⁴

İl’de asbestin üretildiği ve işlendiği tesis bulunmamaktadır. Maden izabe ve asit fabrikalarından yayılan SO₂, NO, HF gibi gazların insan sağlığına ve kültür bitkilerine etkileri hakkında yapılmış bir çalışma yapılmamıştır. İl’de atık yakma tesisi bulunmamaktadır.²⁶⁵

Mersin’de bulunan çok sayıda Petrol Dolum Tesisinin boru hatları ve denizde bulunan tesisleri de çevre kirliliği oluşturmaktadır.

III.4.Mersin İlinde Bulunan ve Yasalarla Koruma Altına Alınan Bölgeler

Mersin’in Mut İlçesinde bulunan Yerköprü Şelalesi 2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu’nun 2. maddesine göre Bakanlık tarafından 03.05.2001 tarihinde Tabiat Anıtı

²⁶¹ Hürriyet Gazetesi 22 Nisan 2006

²⁶² Mersin Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu, ss175.

²⁶³ Mersin İli Öncelikli Çevre Sorunları Tespiti ve Planlama Çalışması, (2005) Mersin İl çevre Orman Müdürlüğü, Çevre Yönetimi Şube Müdürlüğü, ss68.

²⁶⁴ Mersin Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu, ss 175

²⁶⁵ a.k., ss 175

olarak ilan edilmiştir. Yerköprü şelalesinin bir kısmı, Mut ve Gülnar ilçelerinin sınırları içinde, bir kısmı da Ermenek İlçesinin sınırları içerisinde. Şelalede dar bir kanyon olup, bol karbonatlı suyuyla traverten görünümüleri oluşmaya, başlamıştır. Şelale içinde doğal ve renkli, sarkıtlar bulunmakta ve çevresinde de son derece zengin bir bitki örtüsü yer almaktadır. Yerköprü şelalesi Tabiat Anıtında kızılçam meşe, şimşir, ceviz, menengiç, incir, zakkum, çınar, hayıt, akdiken,, nar, erguvan ve kapari türlerinden oluşan bir bitki örtüsü yapısı bulunmaktadır Ayrıca sahadaki keklik, yaban domuzu ve bazı balık türleri de fauna örneklerindedir.

3167 Sayılı Kara Avcılığı Kanunu uyarınca Çevre ve Orman Bakanlığı'nca Belirlenen, Yaban Hayatı Koruma Sahaları ve Yaban Hayvanı Yerleştirme alanlarına Kesteldağı Yaban Hayatı Koruma Sahası ve Hisar – Gedikdağı Yaban Hayatı Koruma Sahası yer almaktadır. Kesteldağı Yaban Hayatı Koruma Sahası, Mut İlçesinde bulunmaktadır. Doğal, bitki örtüsü ve yaban keçisi potansiyeline sahip olan saha av koruma ve üretme alanı olarak ayrılmış olup İl'e av turizmi açısından katkıda bulunmaktadır. Hisar – Gedikdağı Yaban Hayatı Koruma sahası ise Silifke ilçe sınırları içinde yer almaktadır. Bu alan orman ve sarp kayalıklardan oluşmakta ve yaban keçisi koruma alanıdır. Av turizmi ve rekreasyon, amaçlı kullanıma uygun olan sahada kızılçam, yapraklı türler, otsu bitkiler ve mantar türleri bulunmaktadır. Sahada, dağ keçisi, yaban domuzu, oklu kirpi, sincap, porsuk, sansar, tilki, çakal ve muhtelif kuş türleri de yer almaktadır.²⁶⁶

2872 Sayılı Çevre Kanunu'nun 9. maddesi uyarınca Bakanlar Kurulu Tarafından "Özel Çevre Koruma Bölgeleri" Olarak Tespit ve İlan Edilen Alanlar içinde Mersin'de Göksu Deltası Özel Çevre Koruma Bölgesi yer almakta olup bu bölge 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 9.maddesine istinaden, 2 Mart 1990 tarih ve 20449 sayılı Resmi

²⁶⁶Mersin Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu, ss 92

Gazete’de yayımlanan 18.01.1990 tarih ve 90/77 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak ilan edilmiştir. Deltada yer alan, Akgöl ve Paradeniz lagünleri içinde yer alan bazı bölümler Yaban Hayatı Koruma Sahası olarak ilan edilmiştir. Ayrıca Göksu deltası bakanlar kurulunun 15.03.1994 tarih ve 9415434 sayılı kararı ile Ramsar (Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanların Korunması) Sözleşmesi listesinde de yer almaktadır.

20/2/1984 Tarih ve 18318 Sayılı Resmi Gazete’de Yayımlanarak Yürürlüğe Giren Avrupa’nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi (BERN Sözleşmesi)’ince koruma altına alınan *Caretta caretta* ve *Chelonia mydas* türü deniz kaplumbağalarına ait 17 üreme alanından 3’ü Mersin İl’i sınırları içinde yer alan Göksu Deltası ve Kazanlı, Anamur kumsallarında bulunmaktadır. Bern Sözleşmesince ile koruma altına alınan Akdeniz Fokunun, yaşama ve üreme alanı Taşucu Anamur arasındaki kayalık sahillерinde bulunmaktadır.

6831 sayılı, Orman Kanununa tabi olarak halkın dinlenme ihtiyacını giderecek rekreasyon alanlarına İl’de çoklukla rastlanmaktadır. Bunlar Kuyuluk Orman İçi Mesire Yeri, 100. Yıl Orman İçi Mesire Yeri, Talat Gökтеpe Orman İçi Dinlenme Yeri, İncekum Orman İçi Mesire sahası, Kemer Orman İçi Mesire sahasıdır.

IV. BÖLÜM MERSİN ÇEVRE SORUNLARININ ÇÖZÜMÜ SÜRECİNDE KURUMLAR

Yerel düzeyde çevre sorunlarının giderilmesi amacıyla yapılan, düzenlemelerde merkezi yönetimin, taşra teşkilatına, yerel yönetimlere ve yerel düzeydeki sivil toplum kuruluşlarına yüklenen belli sorumluluklar vardır. Öte yandan yerel düzeyde çevresel sorunların çözümlenmesine ve çevreye ilişkin düzenlemelerin yapılmasına ilişkin yasal yükümlülükler sadece doğrudan çevreye ilişkin mevzuatta değil aynı zamanda yerel yönetimlere ilişkin mevzuatlarda da yer almaktadır. Bu mevzuata genel olarak bakıldığında yerel düzeyde çevresel sorunların çözümlenmesi ve düzenlenmesine ilişkin görev ve yetkiler şu kurumlara dağıtılmıştır. İl Özel İdaresi, Merkezi Yönetimin çevre ile ilgili illerdeki İl Müdürlükleri ve Belediyeler arasında yetki ve görevler dağıtılmıştır.

Bu bölümde Mersin özelinde İl Özel İdaresi, İl Çevre Orman Müdürlüğü ve Büyükşehir Belediyesinin çevre konusunda kanunların, kendilerine verdiği yetkileri, sorumlulukları ve uygulamada somut olarak görülen çevre sorunlarının çözümünde ki faaliyetleri inceleme konusu yapılmıştır.

Mersin kenti, güzellikleriyle ve sorunlarıyla iç içe geçmiş olup sorunlar kısmında acil ve etkin önlemler alınmadığı sürece, iyimser bir bakışla önümüzdeki yirmi yıl içinde güzellik kısmının önemli bir bölümünün yok olacağını ifade edebiliriz. Sürekli tekrarladığımız gibi hızlı nüfus artışı, yoğun göç, plansız kentleşme ve yetersiz çevre bilincinden kaynaklanan sorunlarla kent, kilitlenmiş bir görünüm oluşturmaktadır. Özellikle çevre konusuna ilişkin olarak kentte yapılan görüşmelerde, neredeyse tüm yetkililerin Mersin’de, yoğun çevre kirliliği yaşandığı yönündeki ifadeleri son derece hazin ama gerçek bir durum ifadesidir.

Çevre sorunlarının önlenmesi ve çözülmesi, kamu kurum ve kuruluşlarının, özel sektörün ve de en önemlisi halkın çevreye duyarlı bir şekilde katılımı ve bu üç grubun birlikte, hareketi ile mümkündür. Konuyla ilgili olarak Bergama sürecinden bahsetmeden geçmek mümkün değildir. İzmir, Bergama, Çamköy-Ovacık-Narlıca mevkiindeki siyanür liç yöntemi ile altın madeni işletilmesine, ilişkin olarak Çevre Bakanlığının, Eurogold firmasına izin veren idari işleminin iptali amacıyla, Bergama'lı 652 yurttaş tarafından, 1994 yılında İzmir İdare Mahkemelerinde davalar açılmış olup, Danıştay 6. Dairesi'nin 13.05.1997 tarih ve 1996/5477 E. - 1997/2312 K. sayılı bozma kararı doğrultusunda, İzmir 1.İdare Mahkemesi'nin 15.10.19997 Tarih ve 1997/636-877 sayılı kararı ile kabul edilmiştir. Karar, Danıştay'ın denetiminden de geçerek kesinleşmiştir. Bu karar, sağlıklı çevrede yaşama hakkını değerlendiren örnek bir karar olmuştur. Kesinleşmiş mahkeme kararına rağmen, idare yörede ki Normandy Madencilik A.Ş.nce altın çıkartılması amacıyla kurulan işletmeye deneme izni vermiş ki bu kararı da dava konusu olmuş olup, tekrar, yürütmeyi durdurma kararı verilmiş ama uygulamamıştır. 1997 yılında verilen kesinleşmiş mahkeme kararının uygulanmaması üzerine, Bergamalı yurttaşlar, tarafından siyanürlü liç yöntemi ile altın maden işletmeciliğinin yöre halkına ve ekolojik dengeye telafi edilemez zarar verdiği/verceğinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 2. ve 8. maddeleri ile mahkeme kararının yerine getirilmemesinden dolayı hak arama özgürlüğü ihlal edildiğinden 13. maddesinin, ayrıca mahkeme kararının infaz edilememesi nedeniyle 6.maddesinin ve sözleşmenin ek 1. Protokol 1. Maddesindeki mülkiyet hakkının ihlal edildiğinin tespiti için 1998 yılında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurulmuştur.²⁶⁷ İzmir'in Bergama ilçesindeki altın madeninin işletilmesinde hukuka

²⁶⁷ <http://www.geocities.com/siyanurlealtin/yazi/2002/surec.html> Erişim tarihi 12 04 2006

aykırılık tespit eden Avrupa İnsan hakları Mahkemesi, 315 köylüye 3'er bin Euro toplam 945 bin Euro tazminat ödenmesini karar vermiştir.²⁶⁸

Bu çevre davası, çevre koruma konusunda en etkili kişilerin çevre duyarlılığına sahip yöre halkı olduğunu göstermektedir. Bu perspektiften bakıldığında çevrenin korunmasının ancak o bölgede yaşayan insanların bilinç düzeyiyle ilgili olduğunu söylemek yerinde olur. Ancak, merkezi ve yerel yönetimlerin çalışmalarını ve hukukun üstünlüğünü de göz ardı etmemek gerekir. Zaman zaman çeşitli aşamalarda bazı sorunlar ortaya çıksa da kamu, özel ve yurttaş üçgeninin eşgüdümü ile ancak çevre sorunları çözülebilecektir.

IV.1. Mersin İl Özel İdaresi

İl özel idareleri, il halkının ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere ve ilin kuruluş kanunu ile kurulan, karar organı, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idari ve mali özerkliğe sahip bir kamu tüzel kişisidir. İl özel idaresi kanununun 6. maddesinde belirtilen görev ve sorumlulukları:

“Gençlik ve spor, sağlık, tarım, sanayi, ticaret, ilin çevre düzeni planı, bayındırlık, iskan, toprağın korunması, erozyonun önlenmesi, kültür, sanat, turizm, sosyal hizmet ve yardımlar, yoksullara mikro kredi verilmesi, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları; ilk ve orta öğretim kurumlarının arsa temini, binalarının yapım, bakım ve onarımı ile diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin hizmetleri il sınırları içinde yapmakla yükümlüdür. İmar, yol, su, kanalizasyon, katı atık, çevre, acil yardım, orman köylerinin desteklenmesi, ağaçlandırma, park ve bahçe tesisine ilişkin hizmetleri belediye sınırları dışında, yapmakla görevli ve yetkilidir.

²⁶⁸ <http://www.cmo.org.tr/dokumanlar/hurriyet290306.pdf> Erişim tarihi 12 Erişim Tarihi 12 04 2006

İl çevre düzeni planı, valinin koordinasyonunda, büyükşehirlerde büyükşehir belediyeleri, diğer illerde il belediyesi ve il özel idaresi ile birlikte yapılır. İl çevre düzeni planı belediye meclisi ile il genel meclisi tarafından onaylanır.

Hizmetlerin yerine getirilmesinde öncelik sırası, il özel idaresinin mali durumu, hizmetin ivediliği ve verildiği yerin gelişmişlik düzeyi dikkate alınarak belirlenir.

İl özel idaresi hizmetleri, vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunulur. Hizmetlerin diğer mahalli idareler ve kamu kuruluşları arasında bütünlük ve uyum içinde yürütülmesine yönelik koordinasyon o ilin valisi tarafından sağlanır.

4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu ile Sanayi ve Ticaret Bakanlığına ve organize sanayi bölgelerine tanınan yetki ve sorumluluklar bu Kanun kapsamı dışındadır.” şeklindeki 6. maddenin son fıkrası da yine sanayi konularına ilişkin durumlarda farklı uygulamalara ve çevre ile ilgili sorunlara neden olabilir.

Belirtilen görev, sorumluluk ve imtiyazlara bakıldığında il özel idaresini “yerel işleri yapan bir idare olmaktan çıkarmış, “yerel işlerin genel yetkilisi” haline getirmiştir.”²⁶⁹ Bu doğrultuda belirtilen hizmet alanlarındaki Sağlık, Tarım, Sanayi ve Ticaret, Bayındırlık ve İskan, Çevre ve Orman, Kültür ve Turizm bakanlığının yerleştiği ifade edilmektedir.²⁷⁰ İl özel idarelerinin bu geniş görev ve yetkilerine rağmen uygulamada bazı sorunların olduğu öğrenilmiştir.

Çevreyle ilgili olarak il genelinde il çevre düzen planı, tarım, toprağın korunması, erozyonun önlenmesi hizmetlerini yerine getirmekle yükümlü olan idarede yapılan görüşmeler sonucunda; il çevre düzen planının Çevre ve Orman Bakanlığının onaylamasıyla Mersin İl Özel İdaresi ve Büyükşehir Belediyesi ile birlikte yapılacağı

²⁶⁹ Birgül Ayman Güler,(2005), “İl Özel İdaresi Kanunu Üzerine”, Mülkiye Dergisi, Bahar 2005, Cilt:XXIX, Sayı 246, ss 103.

²⁷⁰ a.k., ss103.

belirtilmiş olup planın halen Bakanlıkta olduğu ifade edilmiştir. Toprağın korunması ve erozyonun önlenmesine ilişkin İl Özel İdaresince yapılan bir çalışma olmadığı da yetkililerce ifade edilmiştir. Özellikle çevre konusunda Mersin İl Özel İdaresinde bir çalışma yapılmadığı da öğrenilmiştir. Belediye sınırları dışında imar, su, kanalizasyon, çevre, ağaçlandırma konularında, hizmet sorumluluğu olan kurumun; çevreyle ilgili olarak bazı taş ocaklarına, para cezası vermenin dışında başka bir uygulaması olmadığı öğrenilmiştir. Yetkili kişi tarafından konuya getirilen eleştiri yürürlüğe giren kanunların, uygulanması için yönetmeliklerin eş zamanlı çıkmadığı yönündedir. Ancak kanunun il özel idaresine tanıdığı yetki ve imtiyazlarını belirten 7.maddesinde; Kanunların il özel idaresine verdiği yetki çerçevesinde yönetmelik çıkarmak, emir vermek, yasak koymak ve uygulamak, kanunlarda belirtilen cezaları vermek gibi son derece geniş ve çevre korumasını sağlayacak imkanlara sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca İl Genel Meclisi Çalışma Usul ve Esasları Yönetmeliği ile İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliği 09.10.2005 tarihinde çıkmış olup bu yönetmeliklerde düzenlenen çevre ile konular da halen bir çalışma yapılmadığı gözlenmiştir.

Kanunun 7. maddesinde ayrıca “belediye sınırları dışındaki gayri sıhhi müesseseler ile umuma açık istirahat ve eğlence yerlerine ruhsat vermek, denetlemek, kanunlarla verilen görev ve hizmetleri yerine getirebilmek için her türlü faaliyette bulunmak, gerçek ve tüzel kişilerin faaliyetleri için kanunlarda belirtilen izin ve ruhsatları vermek, denetlemek görevleri bulunmakta” olup Mersin İl Özel İdaresi’nin belediye sınırları dışındaki işletmelerin ruhsat verme ve denetim işlerini yerine getirdiği belirtilmiştir.

İl özel idaresinin, “hizmetleri ile ilgili olarak, halkın görüş ve düşüncelerini belirlemek amacıyla kamuoyu yoklaması ve araştırması yapabilme” imkanının olması,

kent halkının, kent sorunları ve hizmetleri hakkında bilgilenmesi; çevre hukukunda son derece önemsenen, katılımın ilkesinin hayata geçirilmesi açısından oldukça olumlu bir hükümdür. Çevre ile ilgili Mersinde böyle bir uygulama yapılmadığı belirtilmiştir.

7.maddenin devamında, hizmetlerin yerine getirilmesinde öncelik sırası, il özel idaresinin mali durumu, hizmetin ivediliği ve verildiği yerin gelişmişlik düzeyinin dikkate alınacağı belirtilmiştir. Çevre konusunda yapılması gereken hizmetlerin, kent hizmetleri içerisinde yeterince önemsenmediği gerçeğiyle bu hüküm konuya ilişkin sınırlayıcı bir durum oluşturmaktadır.

Kanununun 16. maddesi ihtisas komisyonlarını belirtmektedir. “İl genel meclisi, bir yıl görev yapmak üzere, nisbi çoğunlukla en az üç, en çok beş üyeden oluşan ihtisas komisyonları kurabilir..... Plan ve bütçe komisyonu, imar ve bayındırlık komisyonu, eğitim, kültür ve sosyal hizmetler komisyonu ile çevre ve sağlık komisyonunun kurulması zorunludur..... İhtisas komisyonunun görev alanına giren işler bu komisyonlarda görüşüldükten sonra genel mecliste karara bağlanır.....Komisyon raporları alenidir, çeşitli yollarla halka duyurulur ve isteyenlere belediye meclisi tarafından belirlenecek bedel karşılığında verilir.”

İhtisas komisyonlarının kendi konularını ilgilendiren alanlarda, uzman kişilerden de destek almak suretiyle, kent sorunlarını, meclise, derinlemesine bir araştırma yaparak sunması etkili ve verimli yönetim açısından son derece faydalı olacaktır. Kanunda belirtilen ve kurulması zorunlu olan çevre komisyonu Mersin’de kurulmuştur. “Çevre ve Sanayi” komisyonu adıyla kurulan, bu komisyonun bir üyesi ile yapılan görüşme sonucu çevre ile ilgili henüz bir faaliyette bulunamadıklarını, konuya ilişkin çalışmaların yapılacağı öğrenilmiştir. Stratejik planın yapılıyor olduğu ve çevreyle ilgili bölümün de bulunduğu ifade edilmiştir.

“il özel idaresi hizmetlerine gönüllü katılım” başlığıyla yer alan, Kanunun 65. maddesinde, “... sağlık, eğitim, spor, çevre...hizmetlerinin yapılmasında ilde dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği arttırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar” uygulanacağı belirtilmiştir. Bu hükme dayanarak “İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliği” çıkartılmıştır. Konuya ilişkin Mersin’de çevre ile ilgili böyle bir programın olmadığı öğrenilmiştir.

İl özel idaresi kanununda belirtilen çevre ile ilgili görev ve sorumlulukların yerine getirilmediği ve çevre mevzuatının yeterince uygulanmadığı görülmüştür.

Bu çalışma veri yetersizliğinden ötürü ağırlıklı olarak Mersin İl Çevre ve Orman Müdürlüğü ekseninde gerçekleştirilmiştir.

IV.2.Mersin Büyükşehir Belediyesi

Mersin Büyükşehir Belediyesi, 2.9.1993 tarihli, 21693 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Kanun Hükmünde Kararname ile kurulmuştur. Mersin'de Büyükşehir Belediyesi ile birlikte aynı zamanda Akdeniz, Toroslar, Yenişehir olmak üzere ilçe alt kademe belediyeleri de kurulmuştur. Ancak kuruluş ve devir işlemleri, 27.3.1994 yerel seçimlerinden sonra ilgili kanun ve yönetmelik hükümlerine göre süresi içerisinde gerçekleşmiş ve Mersin'in dört belediyesi görevlerine başlamıştır. 3030 sayılı kanun ile büyükşehir belediyesi'nin görevleri kısaca şöyleydi: Yatırım plan ve programlarını yapmak, meydan, bulvar, cadde ve anayolları yapmak, yolcu ve yük terminalleri ve otoparklar yapmak, kanalizasyon, toplu taşıma hizmetleri, çöplerden gübre olarak yararlanacak tesisler ve imha tesisleri kurmak toptancı haller kurmak işletmek, itfaiye hizmetlerini yürütmek büyükşehir'e ait alanlarda zabıta hizmetleri ile ruhsat verme

işlemlerini yapmak, ilk kademe belediyeleri arasındaki ihtilaflarda koordinasyonu sağlamaktır.²⁷¹

5216 sayılı, Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile büyükşehir belediyelerinin görev ve sorumlulukları artmıştır. 5216 sayılı Kanunun, 7. maddesinde büyükşehir belediyesinin görev, yetki ve sorumlulukları belirtilmiştir.²⁷² Büyükşehir belediyesi öncelikle kentin çevre düzeni planlarından sorumlu olmakta ve nazım imar planlarını yaptırmakla yükümlüdür. Büyükşehir belediyesi tarafından yapılan veya işletilen alanlardaki işyerlerine ve büyükşehir belediyesinin sorumluluğunda bulunan alanlarda işletilecek yerlere ruhsat vermek ve denetlemekle birlikte yetki alanındaki meydan, bulvar, cadde ve ana yolları yapmak, yaptırmak, bakım ve onarımını sağlamak, sürdürülebilir kalkınma ilkesine uygun olarak çevrenin, tarım alanlarının ve su havzalarının korunmasını sağlamak, ağaçlandırma yapmak, gayrisihhi işyerlerini, eğlence yerlerini, halk sağlığına ve çevreye etkisi olan diğer işyerlerini kentin belirli yerlerinde toplamak, inşaat malzemeleri, hurda depolama alanları ve satış yerlerini, hafriyat toprağı, moloz, kum ve çakıl depolama alanlarını, odun ve kömür satış ve depolama sahalarını belirlemek, bunların taşınmasında çevre kirliliğine meydan vermeyecek tedbirler almak, büyükşehir katı atık yönetim planını yapmak, yaptırmak, katı atıkların kaynakta toplanması ve aktarma istasyonuna kadar taşınması hariç katı atıkların ve hafriyatın yeniden değerlendirilmesi, depolanması ve bertaraf edilmesine ilişkin hizmetleri yerine getirmek, bu amaçla tesisler kurmak, kurdurmak, işletmek veya işlettirmek, sanayi ve tıbbi atıklara ilişkin hizmetleri yürütmek,

²⁷¹ http://www.mersin.bel.tr/belediye_tarihce3.asp Erişim Tarihi 24 03 2006

²⁷² Büyükşehir Belediyesi Kanunu, Kanun Numarası : 5216, Kabul Tarihi : 10/7/2004Yayımlandığı R.Gazete : Tarih : 23/7/2004 Sayı :25531 , Yayımlandığı Düstur : Tertip : 5 Cilt : 43

bunun için gerekli tesisleri kurmak, kurdurmak, işletmek veya işlettirmek, deniz araçlarının atıklarını toplamak, toplatmak, arıtmak ve bununla ilgili gerekli düzenlemeleri yapmak. Gıda ile ilgili olanlar dahil birinci sınıf gayrisihhi müesseseleri ruhsatlandırmak ve denetlemek, yiyecek ve içecek maddelerinin tahlillerini yapmak üzere laboratuvarlar kurmak ve işletmek. Büyükşehir belediyesinin yetkili olduğu veya işlettiği alanlarda zabıta hizmetlerini yerine getirmek. Su ve kanalizasyon hizmetlerini yürütmek, bunun için gerekli baraj ve diğer tesisleri kurmak, kurdurmak ve işletmek, derelerin ıslahını yapmak, kaynak suyu veya arıtma sonunda üretilen suları pazarlamak şeklinde son derece geniş görevler yüklenmiş olup merkezi yönetimin, yerel sorunları çözme konusunda yetkilerin büyük bir kısmını devrettiği ifadesini kullanabiliriz.

Belediyeler belli sınırlar içinde yerleşmiş toplumun günlük yaşantısı içinde onları en çok etkileyecek sağlık, temizlik, çevre koruması gibi konulardaki ortak ihtiyaçlarını karşılama görevi üstlenmişlerdir. Halka en yakın kuruluşlar olarak nitelendirilmesinin sebebi olarak da gösterilen bu hizmetlerin doğru ve gereği gibi yerine getirilmesi durumunda ancak refah oluşur.²⁷³ Dolayısıyla belediyelerin başarısı bu hizmetleri yeterince yerine getirdiği zaman mümkün olabilir.

Çeşitli hizmetlerin tüketicisi olan vatandaşın belediye idaresi ile iletişimi, bilgi alması ve kararlara katılması da son derece önemli bir husustur.²⁷⁴ Bu doğrultuda Bilgi Edinme Kanunu, şeffaf yönetim ilkesinin benimsenmesi ve e-belediye sürecinin başlaması olumlu gelişmeler olarak nitelendirilebilir. Kanunda belirtilen bu görev ve sorumluluklar doğrultusunda Mersin Büyükşehir Belediyesi'nin projeleri ve faaliyetlerini kısaca belirtilecektir.

²⁷³ Halil Nadaroğlu, (1998), Mahalli İdareler, Beta Yayınları, 6. Baskı, İstanbul ss172

²⁷⁴ Korel Göymen, (1997) Türkiye'de Kent Yönetimi, Boyut Kitapları İstanbul, ss187

IV.2.1 Mersin’de Çevre Sorunlarını Çözmeye Yönelik, Mersin Büyükşehir Belediyesiince Yapılan ve Yapılması Planlanan Projeler

Mersin Büyükşehir Belediyesinin, çevreyi ilgilendiren pek çok çalışma yaptığı görülmektedir. Bu doğrultuda Büyükşehir Belediyesinin 2004-2005 yılında yaptığı faaliyetler ve yapmayı planladığı projeler şöyledir.

IV.2.1.1. Mezitli Sahil Yolu

Mersin Büyükşehir Belediyesi 2004 yılı içerisinde, Mezitli sahil yolu'ndaki 7.5 kilometre uzunluğundaki Kültür Parkı'nın devam niteliğinde olan Mezitli sahil yolu çalışmalarını tamamlayarak, 2005 yılında hizmete açmıştır. Mezitli sahil yolunun, trafiğe açılmasıyla birlikte Mersin, Hilton Oteli'nden Babil kavşağına kadar olan bölüm ve Gazi Mustafa Kemal Bulvarı'nda yoğunlaşan trafik rahatlamıştır. Mersin Büyükşehir Belediyesi, yolun sahil tarafında kalan peyzaj ve ağaçlandırma çalışmalarını da 2006 yılı içinde tamamlamayı hedeflemektedir.²⁷⁵

IV.2.1.2. Alt Yapı ve Yol Çalışmaları

Mersin’de son 3 yıl içinde Büyükşehir belediyesi tarafından yoğun, alt yapı çalışmaları yapılmıştır. Kentin alt yapı sistemini tamamen yenileyen Mersin Büyükşehir Belediyesi, bu çalışmaları yaparken TEDAS, TELEKOM VE MESKI gibi kuruluşlarla, birlikte ve koordineli olarak gerçekleştirmiştir.²⁷⁶ Projeler uzun vadeli olarak planlanmış ve bu doğrultuda yapılmıştır. “2004 yılı içerisinde Fasih Kayabalı caddesi, Silifke caddesi, İstiklal caddesi ve Burhan Felek caddesi gibi bir çok önemli caddenin altyapı, yağmur suyu ve asfaltlama işlemlerini tamamlayan Mersin Büyükşehir Belediyesi, bunun yanı sıra

²⁷⁵ <http://www.mersin.bel.tr/hizmet.asp> Erişim tarihi Erişim Tarihi 24 03 2006

²⁷⁶ <http://www.mersin.bel.tr/hizmet.asp> Erişim Tarihi 24 03 2006

Toroslar, Akdeniz ve Belediyeleri sınırları içerisinde kalan bir çok sokağın asfaltlama çalışmalarını da bitirmiştir.”²⁷⁷

Kuzey Mersin Projesi ile bu bölgede 35 metre genişliğinde yollar açılmış ve alt yapısı tamamlanmıştır. Kent merkezinde olan Hastane caddesi, Zeytinlibahçe caddesi ve Çakmak caddesi'nde de alt yapı çalışmalarının yapılması 2006 yılı hedefleri içinde yer almaktadır. Mersin Büyükşehir Belediyesi, kendisine bağlanan 19 ilk kademe Belediyeleri'nin de altyapı konularına ilişkin çalışmalarını da programına dahil etmiştir.²⁷⁸

IV.2.1.3. Spor Kompleksi

Kocavilayet yolu üzerinde 76 dönüm arazi üzerine inşa edilen, Macit Özcan Spor Kompleksi, tamamlanarak, hizmete açılmıştır. Kompleks içinde uluslararası standartta 3 adet futbol sahası, 3 adet tenis kortu, 3 adet basketbol sahası ve 1 adet olimpik yüzme havuzu bulunmaktadır. Kompleks, kent halkının sağlıklı yaşam için spor alanı ihtiyacı karşılamış olmakla birlikte uluslararası müsabakalarında yapıldığı bir yer olmuştur. Bu anlamda kente, gelir getiren bir unsur olduğunu da ifade edebilir.

IV.2.1.4. Yağmur Suyu Çalışmaları

2001 yılında sel felaketi ile karşılaşan Mersin, aradan geçen 3 yıllık süre içerisinde Mersin Büyükşehir Belediyesi'nin çalışmaları sonucunda, kentin özellikle ana merkezlerinde eskiden ve yeterli gelmeyen yağmur suyu borularını yenilenmiş ve altyapı tekrar elden geçirilmiştir. Kentin bu çerçevede taşkınlar sonucu zarar görmeyeceği de belirtilmiştir.

IV.2.1.5. Peyzaj Çalışmaları

Mezitli sahil yolu peyzaj çalışmaları devam etmekte olup Metropol Miting alanı da kent için yeşil alan olarak değerlendirilmek istenmektedir. Konuyla ilgili proje

²⁷⁷ <http://www.mersin.bel.tr/hizmet.asp> Erişim Tarihi 24 03 2006

²⁷⁸ <http://www.mersin.bel.tr/hizmet.asp> Erişim tarihi 24 03 2006

hazırlıklarını tamamlayan Mersin Büyükşehir Belediyesi, çalışmalarına 2006 yılı içerisinde başlamayı hedeflemektedir. Ayrıca Lunapark'ın faaliyet gösterdiği alanda da yeşil alan ve Akvaryum parkı çalışması ile ilgili proje hazırlıkları tamamlamıştır.²⁷⁹

IV.2.2.Gündemdeki projeler

Mersin Büyükşehir belediyesinin gerçekleştirmeyi planladığı projeleri ise şu şekildedir.

IV.2.2.1.Atıksu Sorunu ve Arıtma Tesisi

Mersin'de bilindiği gibi kanalizasyon hizmetlerine ilişkin sorunlar bulunmaktadır. Kentte, ilk kanalizasyon sistemi 1940'larda yapılmıştır. Kanalizasyon sistemi farklı zamanlarda onarılmış olmasına rağmen, halen yağış sonrası akışları kaldıramayacak durumda olup zaman zaman taşkınlar olmaktadır.²⁸⁰ Mersin şehir merkezinde aşırı yağışlı havalarda oluşan aşkın sular, Mersin Büyükşehir Belediyesince yapılmış olan drenaj hatları ile çeşitli noktalardan Akdeniz'e ve Akdeniz'e dökülen Efrenk ve Deliçay deresine deşarj edilmektedir. Mersin'de halen atıksu arıtma tesisi bulunmamaktadır.²⁸¹ Bu eksiklikler nedeniyle evlerden, işyerlerinden toplanan, atık sular derin deşarj yöntemiyle denize bırakılmakta olup deniz kirliliğine neden olmaktadır. Atık su sorunu sadece denizi değil tüm çevre değerlerini de doğrudan veya dolaylı olarak da etkilemektedir. Çünkü evsel atık sular içinde bulunan deterjanlar ve diğer bazı kimyasallar biyolojik arıtma yapılamadığı için denize ulaşmakta, bu durumda doğal olarak deniz canlılarının yaşamını olumsuz yönde etkilemektedir. Çevre Hukukunu diğer hukuk dallarından ayıran bir özelliği de hak sahibinin sadece yaşayan insanlar değil, tüm canlı varlıklar olmasıdır. Bu doğrultuda kent hizmetlerinin gereği gibi yerine getirilmemesi

²⁷⁹ <http://www.mersin.bel.tr/hizmet.asp> Erişim tarihi 24 03 2006

²⁸⁰ Mersin Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu, ss 55

²⁸¹ a.k., ss 56

durumunda sadece kent halkının değil aynı zamanda diğer canlı varlıkların da yaşamı olumsuz yönde etkilenecektir.

Mersin Büyükşehir Belediyesi, atıksu arıtma tesisi kurmak için projelerini hazırlayarak ilk önce Karaduvar'da yapılacak olan Atıksu Arıtma Tesisini planlamıştır. Ancak Büyükşehir Belediyesi'ne bağlanan, 19 Belediye ile sınırlarının genişlemesi nedeniyle doğu ve batı olmak üzere 2 adet daha arıtma tesisinin yapılması gündeme gelmiştir.²⁸² Mersin Büyükşehir Belediyesi'nin girişimleriyle, atıksu arıtma tesisi, Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yatırım programına alınmıştır. Doğu Arıtma Tesisi Huzurkent-Mersin arası olup, Avrupa Kalkınma Ajansı'ndan alınan 60 milyon Euro'luk bütçesi ile Nisan ayında Mersin Büyükşehir Belediye Başkanlığı Su ve Kanalizasyon İşleri Genel Müdürlüğü (MESKI) tarafından ihaleye çıkarılacak olup, 2005 sonu itibari ile fizibilite raporu tamamlanmıştır. Mersin'in yaklaşık 5 km güneydoğusunda, Karaduvar Deliçay'da 250 dönüm araziye inşa edilmesi planlanan, Biyolojik Atıksu Arıtma Tesisi'nden çıkacak sular derin deşarj ile denize verilecek olup projenin ÇED aşaması tamamlanmış ve ihale aşamasına gelmiştir. Tece-Mersin arasını kapsayacak olan Batı Arıtma Tesisi ise henüz proje aşamasındadır.²⁸³

Arıtma tesislerinin yapılacağı yerlerde, iskan bölgelerinin olmaması, sanayi bölgelerine yakın olması kabul edilebilirlik ve ekonomik olması açısından önemlidir.²⁸⁴ Mersin'deki atıksu arıtma tesislerinin yapılması planlanan her iki yerde de insan yerleşim yerleri olduğu veya çok yakın olduğu görülmektedir. Uzun dönemde atıksu arıtma tesisi bu yakınlıktan ötürü çevre halkına sorun oluşturabilir.

²⁸² <http://www.mersin.bel.tr/hizmet.asp> Erişim tarihi 24 03 2006

²⁸³ Mersin Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu, ss 55

²⁸⁴ Selçuk Soyupak, (1997) Kentsel Hizmetler Dizisi/1 "Atıksu Arıtma Tesislerinin Planlaması" Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Dairesi, TODAİE, Ankara ss43

Türkiye 1992 Rio Konferansının sonuç bildirisini imzalamış ve atıksuların, 2025 yılına kadar tamamının arıtılarak bertaraf edilmesini hedef olarak kabul etmiştir.²⁸⁵ “Türkiye’nin 1991-2005 yılları arasında, içme suyu sektöründe Dünya Bankası hesaplarına göre 5.9 milyar dolar; bu raporda kişi başına en yüksek maliyet düzeyi esas alınarak yapılan hesaplama göre ise 3.6 milyon dolar büyüklüğünde yatırıma ihtiyacı vardır.”²⁸⁶ Geçmiş yıllara ait bu verilerin ışığında, içme suyu, arıtma ve kanalizasyon konusunda ülkemizin oldukça büyük yatırımlar yapması gerektiği ve konunun gerek insan sağlığı gerekse de çevrenin korunması açısından büyük önem taşıdığı görülmektedir. Bu sorunların giderilmesi için ihtiyaçların belirlenmesi, planlama yapılması ve denetimin olması gerektiği vurgulanmaktadır.²⁸⁷ 2006 yılında da halen mevcut sorunların devam ettiğini söylemek mümkündür.

IV.2.2.2. Katı Atıklar

Belediyelerin yerine getirmekle görevli oldukları hizmetlerden olan temizlik hizmetleri toplum sağlığı ve çevre açısından ayrı bir önem taşımaktadır. Katı atıkların toplanması ve bertarafı belediyelerin sorumluluğundadır.

Mersin’de katı atıklar, Toroslar Belediyesi sınırları içerisinde olan Çavuşlu çöp döküm alanında düzensiz depolama yöntemiyle bertaraf edilmektedir. Mersin merkezde 950 ton günlük katı atık toplanmaktadır. Katı atık toplama hizmetleri belediyelerin temizlik işleri tarafından yürütülmektedir. Katı atık grubu içine evsel atıklar, sanayi atıkları, işyerlerinin atıkları ve tıbbi atıklar girmekte olup, 2004 yılında bertaraf edilen katı atık miktarı 208.050.000 kgdır. Tıbbi atık miktarı ise 283.137 kg. dır. Kentte de

²⁸⁵ Editör Birgül Ayman Güler, (1999) Su Hizmetleri Yönetimi Genel Yapı, Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Merkezi No.9 TODAİE; Ankara ss105

²⁸⁶ a.k., ss110

²⁸⁷ a.k., ss111

atıklar uygun koşullarda biriktirilmemekte ve toplanan atıklar çöp alanına gelişi güzel dökülmekte, ayıklama işlemleri son derece sağlıksız koşullarda yapıldığı ifade edilmektedir.

“Ülkemizde bulunan 3215 belediyeden sadece 11 ’inde düzenli depolama yapılmaktadır.”²⁸⁸ Mersin Büyükşehir Belediyesi tarafından işletilen ve 1985 yılından bu yana faaliyetini sürdürmekte olan “Kompost tesisinin ekipmanları, uzun süreli çalışmaları sırasında onarım işlerinin düzenli bir şekilde yapılmasına rağmen, aşınmaya uğramış olup, bu nedenle üretim kapasitesinde sürekli azalma olmuştur.”²⁸⁹ Mersin Büyükşehir Belediyesi tarafından 1994 yılında kompost tesise ilave olarak yapılan düzenli depo alanı, projesine uygun bir şekilde kullanılmadığı için şu anda ekonomik ömrünü tamamlamış duruma gelmiştir.²⁹⁰ Çöp alanı bu nedenden ötürü sağlık ve çevre açısından olumsuz koşullar oluşturmaktadır. Ayrıca arıtma işlemi yapılmadan direkt olarak kanalizasyona verilmesi de çevre sorunlarını artırmaktadır. Çöp depolama alanı “Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliği yer seçimi kriterlerine göre planlamasına rağmen zaman içerisinde çarpık ve plansız yerleşim nedeniyle çöp alanı etrafında gecekondular şeklinde yapılaşmalar gerçekleşmiş olup çöp depolama alanı, yerleşim alanlarıyla birleşmiş duruma gelmiştir. Özellikle geceleri yoğun bir koku yayan depo alanı çevrede yaşayan insanları rahatsız etmektedir.”²⁹¹

Yukarıda belirtildiği gibi Mersin’de günlük 5700 ton²⁹² çöp meydana geldiği ve toplanan çöp miktarındaki bu artış ve üretim kapasitesindeki azalma ve tesisin ihtiyaca cevap verememesi nedeniyle eski ve yetersiz olan kompost tesisi, Mersin Büyükşehir Belediyesi tarafından 2004 yılı içerisinde tamamen devre dışı bırakılmıştır. Bu

²⁸⁸ http://www.cevreorman.gov.tr/atik_01, Erişim Tarihi 21 04 2006

²⁸⁹ Mersin Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu, s214 .

²⁹⁰ a.k., ss 214.

²⁹¹ Mersin Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu, ss215.

²⁹² a.k., ss 215.

doğrultuda, Mersin'in en önemli çevre sorunlarından birisi olan çöp sorunu konusunda Mersin Büyükşehir Belediyesi, çalışmalar yapmakta olup bioçürütme yöntemi ile çöplerin bertaraf edileceği sistemin, yap-işlet metodu ile hayata geçirilmesini planlamaktadır. Evlerden yılda 400 bin ton civarında çöp toplanması hedeflenmektedir.

Katı atık depolama alanı yer seçimi açısından son derece önem arz eden bir konudur. Çünkü hızlı kentleşme neticesinde çöp depolama alanları kısa bir süre içinde kent merkezi içinde kalabilmektedir. Ayrıca yer seçimi konusunda tek parametre yerleşim yerlerine olan mesafe olmayıp aynı zamanda seçilen alanın zemin yapısı, yer altı sularına uzaklığı, arazinin büyüklüğü, seçilen yerdeki rüzgar durumu da son derece önemli kistaslar olarak karşımıza çıkmaktadır. Mersin Büyükşehir Belediyesi 2004 yılından itibaren, katı atıkların düzgün depolanacağı yer araştırması yapmış ve Bağcılar Belediyesine 1000 m mesafede, kent merkezinden 20 km uzaklıkta, yukarıda sayılan kistaslara haiz olup 20 yıl süreyle kentin çöp sorununu çözecek bir kompleks yapma planları tamamlanmıştır. Bu alanın katı atık depolama alanı, Çevre ve Orman Bakanlığı, Tarım İş Müdürlüğü, Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü, İller Bankası Bölge Müdürlüğü, MTA Bölge Müdürlüğü, Orman Bölge Müdürlüğü ve Kadastro Müdürlüğünün teknik elemanlarının Çevre Kanunu ve ilgili mevzuatı çerçevesinde yapılan inceleme doğrultusunda verilen raporla seçilmiştir.²⁹³ Tesise ilişkin olarak Bakanlıktan ÇED Raporunun da alındığı uygulamadaki yetkililerce ifade edilmiştir.

Katı atık depolama yeri olarak seçilen bu alana Mersin 2. Organize Sanayi Bölgesine ve Bağcılar Belediyesine yakınlığı dolayısıyla tartışmalara neden olmuştur. Seçilen yer yüzünden MTSO ve Bağcılar Belediyesi, İdare Mahkemesine dava açmışlardır.

²⁹³ Mersin Büyükşehir Belediyesi, Katı Atık Depolama Alanı Çalışmaları, şubat 2006

Atık toplama işlemleri il genelinde belediyelerce veya belediyeler tarafından ihale edilen özel sektöre yaptırılmaktadır. İl'deki tehlikeli atıkların üretimi, depolanması, geri kazanımı, taşınması ve bertarafı konularında Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliği gereğince gerekli işlemlerin yapılmakta olduğu ifade edilmiştir.²⁹⁴ Tarsus-Adana karayolu üzerinde ve Mersin merkezde yoğunlaşan sanayi kuruluşlarından kaynaklanan tehlikeli atıklar; belediyeye ait bir tehlikeli atık bertaraf tesisinin olmaması nedeniyle tesislerin kendi imkanlarıyla fabrika sahasında geçici olarak depolanmakta veya Bakanlıktan lisans alan tehlikeli atık bertaraf tesisine (İZAYDAŞ) gönderilmektedir.²⁹⁵ “Zararsız olduğu tespit edilen atıklar ise, Belediye çöplüğünde veya Organize Sanayi Bölgesi'nde depolanmaktadır. Bu atıkların bir kısmı da yeniden kazanılmaktadır.”²⁹⁶

Mersin'de, özellikle Kazanlı Bölgesinde bulunan sanayi tesislerinin oluşturduğu tehlikeli atıklar ciddi çevre sorunlarına neden olmaktadır. Bu tesisler arasında, kimyasal üretim yapımları nedeni ile Soda Sanayi A.Ş ve Kromsan A.Ş. dikkati çekmekte olup bunlar katı ve sıvı kimyasal atık çıkartmakta ve bu atıklarını, denize deşarj etmekteydiler.²⁹⁷ İl'de çevre kirliliğine neden olan diğer firmalar işe ATAŞ, OXYVIT Kimya Sanayi, SEKA, Trakya Cam Sanayi, Anadolu Cam Sanayi, Paşabahçe Cam Sanayi ve IZOCAM olduğu belirtilmiştir.²⁹⁸

ATAŞ Rafinerisi, 1957 yılından itibaren faaliyette iken karlılık sorunu nedeniyle Eylül 2004'den itibaren sadece dolum tesisi olarak hizmet vermeye başlamıştır. Karaduvar Mahallesi'nde kurulu olan ATAS Rafinerisi'nin tehlike oluşturmaya başlaması (petrol borularla pompalanırken sızıntılar olması ve Karaduvar Mahallesi'nde tarımsal amaçlı kullanılan kuyulardan petrol çıkması ki bu da denizden gelen boru hatlarında oluşan

²⁹⁴ http://www.cedgm.gov.tr/icd_raporlari/mersinid2004.pdf Erişim Tarihi 07 01 2006

²⁹⁵ a.k.

²⁹⁶ a.k.

²⁹⁷ Mersin Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu, ss 170

²⁹⁸ http://www.cedgm.gov.tr/icd_raporlari/mersinid2004.pdf Erişim Tarihi 07 01 2006

sızıntılardan meydana gelmekte, bu yerleşim yerinde başka petrol dolum tesislerinin de bulunması) konut alanlarıyla iç içe geçen diğer tesislerinde sürece katkıda bulunması ile ciddi bir çevre sorunu oluşmuş ve çevreci bir hareketin başlamasına da neden olmuştur. Bu sorunların çözülmesine yönelik olarak yöre halkının pek çok dava açtığı ifade edilmektedir.

Mersin Büyükşehir Belediyesi tıbbi atıklar için özel hazırlanan bir adet araç ve ekiple tıbbi atıkların ayrı olarak toplanması, taşınması ve nihai bertaraf işlemlerine 1995 yılında başlanmış olup toplanan tıbbi atıklar Mersin Büyükşehir Belediyesi'ne ait çöp depolama alanının ayrı bir bölümünde bertaraf edilmektedir.²⁹⁹ “Ancak, projesine uygun bir şekilde kullanılmamasından dolayı ekonomik ömrünü tamamlayan düzenli depo alanında tıbbi atıkların bertaraf edilme koşulları yönetmelik şartlarına çok uygun değildir.”³⁰⁰

Genel olarak çöpler toplanırken kaynaktan ayırma işlemi yapılmadığından imha ve geri kazanmada büyük sorunlar oluşmaktadır. Modern yaşamla birlikte tüketim kalıplarının değişmesi atıklarında farklılaşmasına neden olmuştur. Katı atıklar içinde plastik madde ve diğer ambalaj malzemelerinin miktarlarında artış görülmekte, bu malzemelerin yeterince geri kazanılamaması dolayısıyla daha fazla üretim ve tüketim olmakta ve bu durumda hem çevreye hem de ekonomiye zarar vermektedir. Katı atıkların geri kazanılması amacıyla yapılması gereken ayrıştırmanın belediyeler tarafından yapılan toplama çalışmaları, çöp alanlarında yapılan ayıklama ve çöp toplamayla para kazanan bazı insanlar tarafından yapıldığını görmekteyiz. Ancak bu sistemin verimli olmadığı da ifade edilmektedir. Mersin'de katı atıkların kaynağında ayrıştırılması ile ilgili Mersin Yerel Gündem 21 Kent Konseyi, Çevre Çalışma Grubu tarafından pilot bir proje

²⁹⁹ Mersin Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu, ss 208

³⁰⁰ Mersin Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu, ss 208

başlatılmıştır. “Bu projeye göre Mersin’de Gazi, Akbelen ve Kültür mahallelerinde çalışmalara başlanılmış olup, Dumlupınar, Akkent mahalleleri ve Güven Sitesi de projeye dahil edilmiştir. Projenin kademeli olarak İl genelinde uygulanması planlanmaktadır.”³⁰¹ Projede geri kazanımı mümkün olan cam, metal, plastik, kağıt, karton gibi evsel atıkların mutfak atıklarıyla karıştırılmaması istenmiş ve belediye görevlilerince ayrıştırılan bu atıkların haftada bir gün programlı olarak ve özel araçlarla diğer çöplerden ayrı olarak toplanacağı pilot bölgelerdeki halka el ilanları ile duyurulmuştur. Projeden elde edilen gelire 300 çocuğun eğitimi desteklenmiştir. Valiliğinde bu projeye destek verdiği ifade edilmektedir. Fakat konunun ciddiyeti kent halk tarafından henüz tam olarak kavranamamış olsa da uzun vadede son derece faydalı bir proje olduğu açıktır.

IV.2.2.3. İmar Planları

Kent planları, kentin gelecekteki gelişmesini ana çizgileriyle gösteren, ayrıntıya inmeyen planlardır.³⁰² Ayrıntılar uygulama imar planlarında yer alır. İmar Kanununda yer alan planlar kapsadığı alan ve ölçek büyüklüğüne göre bölge planı, çevre düzen planı, imar planı, nazım imar planı ve uygulama imar planı şeklindedir. Planları yapmaya bakanlıklar ve belediyeler yetkili olup uygulamada bu durum bazı sıkıntılara neden olabilmektedir. İmar planlarının yapılmasına ilişkin sorunların yanında ayrıca da uygulanırken gerekli denetim mekanizmasının kurulamaması, plan dışı gelişmelere izin verilmesi ve bunların daha sonra siyaset için imara dahil edilmesi, imar ve gecekonduların, yerel yönetimler tarafından kamulaştırılan alanların daha sonra belli gruplara verilmesi ve planlarda yapılan kullanım değişiklikleriyle rant aktarımının gerçekleşmesi,

³⁰¹ Mersin Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu, ss209.

³⁰² Ruşen Keleş, (1996) Kentleşme Politikası, İmge Kitabevi, 3. baskı, Ankara, ss 123

sosyal alanlarla yeşil alanların konut alanlarına dönüştürülmesi gibi durumlar kentlerin imar sorunlarından bazılarıdır.³⁰³

IV.2.2.3.1.Mersin-Karaman 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı

Sürdürülebilir kalkınma kavramı yaklaşımının, benimsendiği günümüzde, çevre düzeni planları, dengeli ve sürekli kalkınma amacına uygun olarak ekonomik tercihlerle, ekolojik değerlerin bir arada değerlendirilmesine imkan tanıyan, rasyonel doğal kaynak kullanımını sağlamak için yapılmak istenmektedir.³⁰⁴ Çevre düzen planı; kalkınma planları ve varsa bölge planları temel alınarak yapılan ve tarım, turizm, konut, sanayi, ulaşım gibi arazi kullanım kararlarını, politika ve stratejilerini belirleyen 1/25.000, 1/50.000 veya 1/100.000 ölçekte hazırlanan planlardır.³⁰⁵ Çevre kirliliğinin oluşmadan önce korunması yoluyla ekolojik dengenin, ekonomik hayatla uyumlaştırılması yöntemi genel kabul gören akılcı bir yaklaşım olup bu amacı gerçekleştirmede çevre düzeni planlarının çok işlevsel bir araç olarak görüldüğü ifade edilmektedir.

“Avrupa ülkelerinin bir çoğu yerinden yönetim ve hizmetin hizmet verilen yere yakın olması (subsidiarity) ilkesini benimsediğinden ve yönetim sistemlerini buna göre organize ettiklerinden planlama anlayışları ve planlama mantıkları ülkemizden farklıdır. Bölgesel örgütlenmeler bir çok Avrupa ülkesinde siyasal sitem içerisinde yer almakta ve bir çok Avrupa ülkesi bölgesel gelişmeye yön veren bölge planlarını üretmektedirler. Ancak planlama kademesi içerisinde çevre düzeni planının bir üst ölçeği sayılabilecek bu plan türü ülkemizde yapılmamakta ve bu durum çevre düzeni planlarının da kalitesini düşürmektedir. Ayrıca fiziki arazi kullanım planlarının yerine stratejik planlama (strategic planning) anlayışı da bir çok ülkede kullanılmamaktadır. Bu daha çok üst ölçek planlarını üretmiş olan ülkelerin sorun ve problem özelinde plan ve çözüm üretmesine olanak sağlayan bir planlama türüdür.”³⁰⁶

Avrupa Ülkelerinde planlama sürecinde halkın, daha katılımcı bir şekilde hareket ettiği ifade edilmektedir. 4856 sayılı Çevre ve Orman Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'un 2.maddesine göre “çevre düzeni planlarını hazırlamak veya

³⁰³ Hacı Kurt, <http://www.e-sosder.com/dergi/15110-122pdf> Erişim Tarihi 05 03 2006

³⁰⁴ <http://www.cedgm.gov.tr/cdplanlari>. Erişim Tarihi 02 03 2006

³⁰⁵ <http://www.cedgm.gov.tr/cdplanlari.htm>Erişim Tarihi 02 03 2006

³⁰⁶ <http://www.cedgm.gov.tr/cdplanlari.htm>Erişim Tarihi 02 03 2006

hazırlamak, onaylamak, uygulanmasını sağlamak” görevi Çevre ve Orman Bakanlığı’na verilmiştir. 4856 sayılı kanundan önce çevre düzeni planları çevreye duyarlı planlama anlayışı, klasik imar planı tekniği ile yapılmış bu durumda da çevre değerlerinin ihmal edildiği gözlenmiştir.

“Bilimsel bir rapora dayanmaksızın hazırlanan bu planlar, koruma-kullanma dengesi ve risk yönetimini de göz ardı etmiştir. Bununla beraber planların hazırlanması ve değişikliklerin gözden geçirilmesi uzun bir sürede gerçekleştirildiğinden bir bakıma plansız gelişme teşvik edilmiştir. Yanlış arazi kullanım kararları; plansız kentleşme, tarım arazilerinin amaç dışı kullanımı, jeolojik sakıncalı alanların iskana açılması, doğal ve tarihi değerlere sahip alanların korunamaması, kıyı alanlarının betonlaşması, kirlilik (hava, su, toprak) gibi önemli çevresel sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur.”³⁰⁷

Planlama çalışmaları 1960’ardan günümüze Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca yürütülmüş olup süreç içinde Türkiye’nin yaklaşık %7’sinin planlama çalışmaları tamamlamıştır.³⁰⁸ Ancak yapılan bu çalışmaların, ülke sorunlarının çözümünde yetersiz kaldığı ifade edilmektedir.

“Genelde il merkezlerine ve kıyı alanlarına yönelik hazırlanmış 1/25.000 ölçekli çevre düzeni planları ile yerel yönetimler tarafından üretilen alt ölçekli planlar (1/5000 ve 1/1000 ölçekli) arasında uyumsuzluklar yaşandığı ve mevcut çevre düzeni planlarının kullanıcıların ihtiyacına cevap vermediği, bu uyumsuzlukların giderilmesi için de yerel yönetimlerce sürekli üst ölçekli planlarda (çevre düzeni planı) revizyon veya değişiklik yapılması yolu tercih edildiği, dolayısıyla çevre düzeni planlarının bütünlüğünün sürekli bozulduğu ve parçacı yaklaşımların sergilendiği, çevre düzeni planı olmayan yerlerde ise durumun çok daha kötü olduğu, belediye yetkisi dahilinde 1/5.000 ölçekli Nazım İmar Planı ve 1/1.000 ölçekli uygulama ve mevzi imar planları ile dar kapsamda hedefsiz, çözümsüz ve ihtiyaca cevap veremeyen planlama çalışmalarının gerçekleştirildiği görülmektedir.”³⁰⁹

Mersin ve Karaman 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı, planlama bölgesi olarak, Akdeniz ve İç Anadolu Bölgeleri’nin birleştiği noktadaki Karaman ve Mersin illerini kapsamakta olup, ortak ekosistem kaynaklarından ötürü Akdeniz Bölgesi’ndeki, sürdürülebilir kalkınmada son derece önemli olan su kaynaklarının uygun bir biçimde

³⁰⁷ <http://www.cedgm.gov.tr/cdplanlari.htm> Erişim Tarihi 02 03 2006

³⁰⁸ <http://www.bayindirlik.gov.tr/iller/mersin/hizmetdetay.php?ID=1153> Erişim Tarihi 24 03 2006

³⁰⁹ <http://www.cedgm.gov.tr/cdplanlari.htm> Erişim Tarihi 02 03 2006

değerlendirilebilmesi için, Mersin ve Karaman İlleri'nden oluşan bölgenin bir bütün olarak planlanmasının doğru olduğu ifade edilmektedir. Çevre ve Orman Bakanlığınca kabul edilen ve araştırma raporu bulunan bu proje ile bölge, ekolojik değerle birlikte, doğal ve kültürel değerler ile istihdam olanakları içermekte ve bu özellikler nedeni ile çeşitli nüfus hareketlerine de neden olmaktadır. Bölgesel ölçekte planlı kalkınma sağlanmaya çalışılmaktadır.

Mersin-Karaman Planlama Bölgesi, 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı'nın amacı, "bölgenin ekonomik, sosyal ve kentsel olarak sürdürülebilir biçimde gelişmesini sağlamak üzere, dengeli kalkınmayı sağlamak ve ekolojik dengeyi bozmadan en uygun ve ekonomik arazi kullanım planlaması yapılarak doğal kaynakların, tarımsal kapasitenin yönetilmesi, doğal ve kültürel çevre korunması, bu kapsamda, erozyonun önlenmesi hedeflerini içermektedir."³¹⁰ Belirtilen amaçların gerçekleşmesi uzun dönemde her iki kente aynı zamanda da bölgeye çevre, ekonomi ve diğer hususlarda büyük katkı sağlayacağı ifade edilmektedir.

IV.2.2.3.2.Nazım İmar Planı

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununu 7. maddesine göre çevre düzeni imar planına uygun olmak suretiyle, büyükşehir belediye ve mücavir alan sınırları içinde 1/5.000 ile 1/25.000 arasındaki her ölçekte nazım imar planını yapmak, yaptırmak ve onaylayarak uygulama yetkisi Büyükşehir Belediyesine bırakılmıştır.

"Çevre Düzeni Planı: (Değişik 17.03.2001/24345 R.G.) Konut, sanayi, tarım, turizm, ulaşım gibi sektörler ile kentsel-kırsal yapı ve gelişme ile doğal ve kültürel değerler arasında koruma-kullanma dengesini sağlayan ve arazi kullanım kararlarını belirleyen yönetsel, mekansal ve işlevsel bütünlük gösteren sınırlar içinde, varsa bölge planı kararlarına uygun olarak yapılan, idareler arasında koordinasyon esaslarını belirleyen, 1/25000, 1/50000,

³¹⁰ Sema Kutluay (2005) Mersin Karaman 1/100 000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Araştırma Raporu, Çevre ve Orman Bakanlığı, Ankara, ss 8

1/100000 veya 1/200000 ölçeekte hazırlanan, plan notları ve raporuyla bir bütün olan plandır.”³¹¹

Mersin’de, 24.11.1980 tarihinde onaylı 1/25000 ölçekli Mersin kent bütünü ve yakın çevresi ³¹² nazım imar planı Bayındırlık ve İskan Bakanlığı’nca yapılmıştır. Plan alanı yaklaşık 48000 hektar olup Merkez ilçede Büyükşehir Belediyesi sınırlarındaki Gözne hariç tüm beldeleri – Tece, Kuyuluk, Davultepe, Mezitli, Ayvagediği (Fatih), Dorukkent, Yalınayak, Arpaçsakarlar, Yenitaskent, Bahçeli, Kazanlı, Karacailyas, Adanalıoğlu, Dikilitas, Bağcılar ve Huzurkent – ile Tarsus İlçesindeki Atalar, Yesiltepe ve Bahsis beldelerini kapsamaktadır. Ancak Mersin kenti plana uygun olarak gelişmemiştir. Plan güncelliğini kaybetmiş olup mevcut sorunların aşılabilmesi için 1996 yılında Büyükşehir belediyesince bir çevre düzeni planı yapılmış fakat Bayındırlık ve İskan Bakanlığı’nın bir genelgesi ile belediyelere devredilen çevre düzeni planı yapma-onama yetkisi, bu tür planların yasal dayanağı olmadığı, gerekçesi ile Danıştay tarafından iptal edilmiş ve Büyükşehir Belediyesi tarafından yaptırılan plan da iptal edilmiştir.³¹³

Mersin’de nazım ve imar planları yapımı ve uygulama süreçleri, bazı sorunlar içermekte olup, nazım ve uygulama planlarının yapılışı sırasında üst plan kararlarına uyulmaması, bu kararlara uyulsa da uygulama aşamasında değişiklik yapılması ya da planlar üzerinde sürekli değişiklikler yapılması gibi sıkıntılar yaşanmaktadır. Bunlar genelde yeşil alanların, amaç dışı kullanıma açılması, kat veya emsal ile yoğunluk artırılması şeklinde olabilmektedir. Ayrıca konut veya sanayi tesislerinin yapılmasında plan kararlarına uyulmadan, kaçak ya da ruhsatsız olarak yapılması da maalesef bir ülke sorunu haline gelmiştir. Farklı kurumlar ve iktidarlar döneminde yapılan ilave planların

³¹¹ <http://www.bayindirlik.gov.tr/iller/mersin/hizmetdetay.php?ID=1153> Erişim Tarihi 24 03 2006

³¹² Sema Kutluay (2005) Mersin Karaman 1/100 000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Araştırma Raporu, Çevre ve Orman Bakanlığı, Ankara, ss 9

³¹³ a.k. ss8

bir bütün haline getirilmemesi de önemli sorunlar arsındadır. Çarpık ve kontrolsüz bir kentleşme-sanayileşme süreci yasayan Mersin'in bu yönde pek çok sorunu bulunmaktadır.³¹⁴

Mersin Büyükşehir Belediyesi sınırları için yeni bir nazım imar planı hazırlanmakta olup bu plan, Ankara'da ki bir firma tarafından yapılmaktadır. Mersin nazım imar planının Eylül 2006 da tamamlanması beklenmektedir. Mersin kentinin mevcut durumu göz önüne alınarak yapılacak bu plan daha çok henüz yerleşime açılmayan alanlarda faydalı olacaktır. Çünkü kentte bulunan, yerleşim deseni son derece ilginç bir yapı oluşturmaktadır. Şöyle ki sahil şeridinde yüksek katlı betonarme binalar bulunurken bir üst bölgede daha engin binalar bulunmakta yeni açılan bulvarlarda ise yine yüksek kat yoğunluğu görülmektedir. Bu kötü yapılaşma sadece görüntü kirliliği oluşturmakla kalmamakta aynı zamanda hava sirkülasyonunu da engellemekte ve yeşil alanlar ile binalar arasındaki mesafelerin az olması yüzünden, gürültü ve hava kirliliğinin daha fazla hissedilmesine neden olmaktadır. Bu doğrultuda yeni yapılacak olan nazım imar planının kentin, var olan ve kötü görünen bu alanlarına etki etmeyecek olması üzücü bir gerçektir.

IV.2.2.3.3.İçel-Tarsus Kıyı Kesimi “Turizm Merkezi” 1/25000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı

Mersin-Tarsus Kıyı Kesimi “Turizm Merkezi” Çevre Düzeni Planı ilk olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından düzenlenmiş, sonra üzerinde değişiklik yapılmış ve 06 Şubat 2004 tarihinde onaylanmıştır.³¹⁵

³¹⁴ Sema Kutluay (2005) Mersin Karaman 1/100 000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Araştırma Raporu, Çevre ve Orman Bakanlığı, Ankara, ss 222

³¹⁵ <http://www.cedgm.gov.tr/cdplanlari.htm>Erişim Tarihi 02 03 2006

IV.2.2.3.4.Göksu Deltası Özel Çevre Koruma Bölgesi 1/25000 Ölçekli Çevre Düzeni İmar Planı

Göksu Deltası Özel Çevre Koruma Bölgesi, çevre düzeni imar planı, 1990 yılında Bakanlar Kurulu Kararı ile Özel Çevre Koruma Bölgesi ilan edilmesinden sonra, 2005 yılında onaylanmıştır Göksu Deltası Çevre Düzeni Planı, yasal statüsü gereğince, doğal yapıyı kuruma amacıyla yapılmış bir plandır.³¹⁶

IV.2.3. Mersin Büyükşehir Belediyesinin Çevre İle İlgili 2005 Yılı Faaliyetleri

Büyükşehir Belediyemizin çalışmalarını içeren 2005 Yılı Temmuz ayına ait hizmetler ve çalışmalar şu şekildedir.

IV.2.3.1. Çevre Sağlığı Daire Başkanlığı

Mersin Büyükşehir bünyesinde bulunan, Çevre Sağlığı Dairesi çevre ile ilgili konularda birinci derecede görevli olan birimdir. Bu birimin 2005 yılı faaliyetleri şu şekildedir.

IV.2.3.1.1. Çevre Koruma Müdürlüğü

Çevre Koruma Şube Müdürlüğü, belediyelerde son derece önemli işlevler yüklenmesi gereken bir birim olmasına rağmen uygulamada sadece ruhsat verme ve denetimler sonucu ceza kesme gibi faaliyetlerde bulunduğunu görmekteyiz. Mersin Büyükşehir Belediyesi mücavir alan sınırları içerisindeki 1. sınıf gayri sıhhi müesseseler ile 2. sınıf petrol istasyonlarına ve Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılan veya işletilen alanlardaki işyerlerinin ruhsatlandırılması ve denetim çalışmalarını yerine getirmektedir.

Büyükşehir Belediyesinin sınırlarının genişlemesiyle, yeni oluşan mücavir alan içinde kurulmuş ve kurulmakta olan LPG ve akaryakıt dolum ve depolama tesislerinde

³¹⁶ a.k.

denetimlerin sürdüğü ifade edilmektedir.³¹⁷ Çevre kirliliği konusunda Çevre Koruma Müdürlüğüne yazılı ve sözlü olarak yapılan 6 adet şikayet hakkında gerekli yasal işlemin yapıldığı ve Temmuz ayı içinde ruhsat almak için başvuran 8 adet işyerinden 3.353.50.- YTL Kontrol Rapor ücreti alınarak ruhsatı verildiği, ayrıca 38.454 kg.. tıbbi atık toplanarak 26.646.10.-YTL. gelir elde edildiği ifade edilmiştir.³¹⁸ Çevre kirliliği ile ilgili çalışmaların devam ettiği ve özellikle mücavir alan sınırları içerisinde ki emisyon ve deşarj iznine tabi sanayi kuruluşlarının denetlemekte olup Çevre Koruma Müdürlüğü'nün Haziran ayı toplam geliri ise 31.464,22.-YTL' dir.³¹⁹

IV.2.3.1.2. Temizlik ve Düzenli Depolama Müdürlüğü

Temizlik ve Düzenli Depolama Müdürlüğü Büyükşehir belediyesi cadde, bulvar, Toptancılar Hal Kompleksi, Makine İkmal Dairesi'nin temizliği ve çöplerin taşınması işi konusunda alt birim belediyelere yetki verilerek ihale etmiş olup 1 adet tıbbi atık aracı ile hastane, sağlık ocakları özel tıp merkezlerinin atıkları düzenli olarak toplanmaktadır.³²⁰ Müdürlük bünyesinde bulunan 1 adet çöp kamyonu da şikayetlerde kullanılmaktadır.

IV.2.3.2.Zabıta Müdürlüğü

Zabitanın son yıllarda yapılan kanun değişiklikleriyle çevre ile ilgili konularda görev ve yetkileri artmıştır. Zabitanın iş yerlerini denetleme, işyerlerinin sağlık koşullarına ve ilgili yönetmeliklere uygunluğunu denetleme görevlerinin yanına çevre ile direk ilgili olan gürültü kirliliğine ilişkin görevlerde eklenmiş bulunmaktadır. Bu bağlamda çevre konusunda yerel yönetimlerin yetkilerinin artırılması çevreyi koruma ve sorunları giderme açısından daha hızlı bir şekilde ulaşılmaması sağladığı söylenebilir. Ancak gürültü

³¹⁷ http://www.mersin.bel.tr/belediye_faaliyet.asp Erişim Tarihi 24 03 2006

³¹⁸ a.k.

³¹⁹ a.k.

³²⁰ a.k.

kontrolüyle ilgili ölçümün sadece teknik cihazlarla yapılabildiği gerçeğiyle uygulamada yeterli ekipman olmamasından dolayı zabitanın bu görevi gereği gibi yerine getiremediği yetkililerin ifadesidir. Aynı zamanda zabitanın bu görevleri yerine getirebilmesi için kaynak ve eleman sıkıntısı olduğu da ifade edilmektedir.

Mersin, Atatürk Parkı, Balıkçı Barınağı, Adnan Menderes Bulvarı, Atatürk Caddesi, Ulu Çarşı, Merkez Postane önü, Vali Konağı önünde zabitanın yaptığı çalışmalar doğrultusunda seyyar satıcılar kaldırılmış ve mülkiyeti büyükşehir belediyesine ait olan işyerlerinin denetimi yapılmış, ruhsatsız işyerleri tespit edilerek ruhsat almaları sağlanmıştır.³²¹

IV.2.3.3.Fen işlerine Bağlı Park Bahçeler Müdürlüğü

Büyükşehir Belediyesi Park Bahçeler Müdürlüğü parklar, cadde, bulvar ve kavşaklarda çim dikimi, mevsimlik çiçek dikimi ile ağaçların budama ve bakımını üstlenmektedir. Park Bahçeler Müdürlüğünün dikimini yaptığı bitkilerin yetiştirildiği fidanlığı da bulunmaktadır. Kültür Parkı, Adnan Menderes Bulvarı, Gazi Mustafa Kemal Bulvarı, Okan Merzeci Bulvarında budama ve mevsimlik çiçek dikimleri yapılmış olup Cumhuriyet Alanında, İstiklal Caddesi Özgür Çocuk Parkı önü göbek ve refüj başlarına da mevsimlik çiçek dikimi yapılmıştır.³²²

IV.2.3.4.İmar Daire Başkanlığı

İmar dairesi, Büyükşehir Belediyesi Kanununda belirtilen kentin nazım imar planları, uygulama imar planları ve mevzii imar planlarını yapmakla görevli birim olup oldukça geniş bir sorumluluk üstlenmektedir. Mersin Büyükşehir Belediyesi, İmar dairesi bünyesinde bulunan müdürlüklerin 2005 yılı faaliyetleri şöyledir.

³²¹ http://www.mersin.bel.tr/belediye_faaliyet.asp Erişim Tarihi 24 03 2006

³²² a.k.

IV.2.3.4.1 Planlama Müdürlüğü

Büyükşehir Belediye Meclis Başkanlığına 26 adet 1/5000 ve 1/1000 ölçekli plan değişikliği dosyalarının havalesi yapılmıştır. 1 adet 1/10.000 ölçekli mahalle haritasının boyama çalışmaları yapılmıştır. Mersin Büyükşehir Belediyesi Toptancılar Hal Kompleksi vaziyet planı ile ilgili çalışmalara ise de devam edilmektedir.

IV.2.3.4.2.Harita Şube Müdürlüğü

Mezitli sahilinin hali hazır çalışması yapılmıştır. Çöp depolama alanları ile ilgili alternatif 2 alanın (Çimsa'nın kuzeydoğusu ile Esenli Köyü) mülkiyet durumları hazırlanıp, kadastro ile hava fotoğraflarına çizimleri yapılmıştır.

IV.2.3.5.Sağlık ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı

Sağlık ve Sosyal İşler dairesi bünyesinde bulunan, Veteriner İşleri Müdürlüğü'nün 2005 yılı faaliyetleri şöyledir.

IV.2.3.5.1.Veteriner İşleri Müdürlüğü

Başıboş hayvanlarla ilgili olarak gelen şikayetlerin incelendiği ve zamanında değerlendirildiği belirtilmiş olup itlaf ekiplerinin Cumartesi - Pazar ve gece çalışmalarına da devam ettiği ifade edilmiştir. Temmuz ayı içerisinde 88 adet şikayet yerlerinde değerlendirilmiş ve 78 adet köpek yakalanarak barınağa teslim edilmiştir. 1 adet at eks edilmiştir. Ayrıca 15 ton (15.000 adet) tavuk, 34 büyükbaş hayvan, 2 adet kedi için menşei şahadetnamesi verilmiş olup; bunlardan 277.80.YTL gelir elde edilmiştir.

Kanuna göre belediyelerin sokak hayvanlarını için koruma barınakları oluşturulması gerekmekte olup Mersin Büyükşehir Belediyesi sınırlarında bir adet havyan barınağı yapılmış olup buranın şartlarına göre sahihsiz hayvanların koruma altına alınmakta olduğu belirtilmiştir. Ancak yine aynı kanunda belirtilen İl Hayvanları Koruma Kurulunun toplanamadığı da ifade edilmektedir.

IV.3. E- Belediye

Teknolojinin her alanda kullanılmasının faydalarından biride belediye hizmetlerinin internet ortamında yapılabilmesine imkan tanıyan e-belediye projesi olup bu proje kent insanına ve belediyeye, zaman ve ekonomik tasarruf sağlayacaktır. Bu projenin hayata geçmesiyle birlikte kent halkı, belediyenin tüm çalışmalarını, duyurularını öğrenebilecek, emlak vergisi, çevre temizlik vergisi, reklam, işgaliye vergilerini kredi kartı ile ödeyebilecek, belediye başkanına veya başka bir görevliye mail atabilecek, randevu alabilecek, belediyenin çalışmaları hakkında önerilerde bulunabilecek, belediyenin bütün ihale ilanlarını ve sonuçlarını görebilecek olması hedeflenmektedir.³²³

Kentin mahallelerine, vatandaşların İnternet'e bağlanarak hem interaktif belediyecilikten hem de İnternet'in diğer imkanlarından yararlanmaları için KİOKS adı verilen cihazlar konulacak olup bu proje ile belediyeyi, kentin sadece alt yapı ve temizliğinden sorumlu gören klasik anlayışından farklı olarak, kentin her türlü gereksinimini karşılamaya yönelik çağdaş belediyecilik anlayışına geçilmesi sağlanmaya çalışılacaktır.³²⁴ "Bilgi ve teknolojinin hızla geliştiği günümüzde, demokratik, katılımcı, etkin ve şeffaf bir yönetim oluşturmanın araçlarından birisi ve belki de en etkilisi "e-belediyecilik" projesidir. Bu projeye, belediyelerin halka, halkın da belediye hizmetlerine etkin ve kolay bir şekilde ulaşması mümkün olabilecektir. Bu yolla, halkın belediyelerle olan işlemlerinde pek çok bürokratik engel ortadan kaldırılmış, bunun sonucu olarak da zaman ve emekten tasarruf edilmiş olacaktır. Halk belediyenin tüm hizmet ve işlemlerinden internet yoluyla doğrudan bilgi sahibi olacak ve gerçek anlamda şeffaf belediyeciliğin önü açılmış olacaktır."³²⁵ E- belediyecilik projesi ile kent halkının bu

³²³ <http://www.mersin.bel.tr/e-belediye.asp> Erişim Tarihi 24 03 2006

³²⁴ a.k.

³²⁵ <http://www.mersin.bel.tr/e-belediye.asp> Erişim Tarihi 24 03 2006

çalışma özelinde çevreyle ilgili her türlü karara katılma olanağının önü açılmış olacak ve çevre koruma konusunda duyarlılığın yaygınlaşması sağlanacak olan son derece olumlu bir gelişme olarak değerlendirmek mümkündür.

Mersin Büyükşehir Belediyesinin, Büyükşehir belediyesi kanunu ve diğer çevreyle ilgili kanunlarda yer alan görev ve yükümlülükleri yerine getirmeye çalıştığı ifade edilebilir. Ancak incelemeler sonucunda halen, kentteki çevre sorunlarının arttığı, belediye bünyesinde konuya ilişkin yeterli hassasiyetin hissedilmediği de ifade edilebilir. Özellikle atık konusunun her geçen gün büyümesi belirtilebilir. Sanayi tesisleri atıklarını halen vahşi depolama yöntemiyle, belediyenin belirlediği alan bırakması, kanunda belirtilen denetimlerin gereği gibi yapılmadığı, çevre mevzuatının uygulanamadığına ilişkin örneklerdendir.

IV.4. İl Çevre ve Orman Müdürlüğü

Mersin İl Çevre ve Orman Müdürlüğü bünyesinde, Çevre Yönetimi Şube Müdürlüğü, Çevresel Etki Değerlendirmesi ve Planlama Şube Müdürlüğü, Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Şube Müdürlüğü, Orman-Köy İlişkileri Şube Müdürlüğü, Doğa Koruma ve Milli Parklar Şube Müdürlüğü ve İdari ve Mali İşler Şube Müdürlükleri bulunmaktadır.

Mersin İl Çevre ve Orman Müdürlüğü ile ilgili olarak mevzuatın kendisine tanımladığı görev ve sorumlulukları, diğer kurum ve kuruluşlarla eşgüdümlü olarak

²⁵⁷ <http://www.mersin-cevreorman.gov.tr/modules.php?name=News&file=article&sid=14> Erişim Tarihi 15 02 2006. İlimiz Büyükşehir Belediyesi sınırları ile sahil bandında turistik amaçlı ziyaretlere konu olan İlçe ve belde belediye sınırları içerisinde trafiğin seyri sırasında, tehlike uyarısı vasfı taşımayan klakson çalmanın ve çevreyi rahatsız edecek şekilde radyo-teyp çalarak gürültü kirliliğine sebep olmanın yasaklanmasına; bu karara aykırı hareket edenlerin, ilgili özel mevzuatlardaki cezaları saklı kalmak koşuluyla, TCK'nun 526. maddesine göre cezalandırılmalarına, bu konudaki uygulamanın İl Çevre ve Orman Müdürlüğü elemanları, Emniyet ve Jandarma Teşkilatı ile ilgili belediye zabıtasınca takip edilmesine oy birliği ile, karar verilmiştir. karar no 2003-6

yapmakta olduğu, Mersin kentinin çevre sorunlarına duyarlı bir yönetim anlayışına sahip olduğu ifade edilebilir. Bununla birlikte Müdürlük kimi durumlarda sıkıntılar yaşamaktadır. Çevre yönetimi şubesinin koordinasyonunda kente çevre kirliliğine neden olacak işletme ve tesislere ilişkin izin, onay işlemlerinin görüldüğü aynı zamanda şikayetlerin görüldüğü mahalli çevre kurulu toplantıları ise düzenli olarak yapılmaktadır.

Kenttin çevre durumuna ilişkin envanter çalışmaları ve kirlilik raporları hazırlamakta ve sorun çözümüne yönelik görüş ve hedefler belirtmektedir.

IV.4.1. İl Çevre ve Orman Müdürlüğü Faaliyetleri

Çevre ve Orman Bakanlığının taşra teşkilatı olan il çevre ve orman müdürlükleri, il genelinde oluşabilecek çevre kirliliğinin önlenmesi, çevre ve ormanın korunması yönünde faaliyetlerde bulunmak ve gerekli önlemleri almakla yükümlüdür. Mersin İl Çevre ve Orman Müdürlüğü'nün faaliyetleri, planları ve önerileri şu şekildedir.

IV.4.1.1 Mahalli Çevre Kurulu Kararları

Mahalli Çevre Kurulu Çevre ve Orman Bakanlığının sürekli kurullarından olup İl'de meydana gelen çevre sorunları ve şikayetleri değerlendirmektedir. Mahalli Çevre Kurulunda ki gündem konuları genellikle gürültü kirliliğine ilişkin şikayetlerin³²⁶ baz istasyonlarının kurulması için izin istemi³²⁷, akaryakıt istasyonlarına LPG ünitesine emisyon izni verilmesi konuları,³²⁸ kış döneminde ısınma amaçlı kullanılacak yakıtların özelliklerinin tanımlanması ve bunların satışı konularında uygulanacak esaslar,³²⁹ bacagazı, gürültü ölçümlerinin İl Çevre ve Orman Müdürlüğü elemanlarınca yapılmasına,

³²⁷ <http://www.mersin-cevreorman.gov.tr/modules.php?name=News&file=article&sid=13> Erişim Tarihi 15 02 2006

³²⁸ a.k.

³²⁹ a.k.

TV ve radyo istasyonu kurma taleplerini³³⁰ tıbbi atıkların bertaraf ücretleri³³¹, çed ön araştırma raporu doğrultusunda ilgili mevzuata göre değerlendirme³³² gibi konular ele alınmaktadır.

Mahalli Çevre Kurulunun gündemine tüm il ile ilgili şikayetlerin taşındığını görmekteyiz. Tabiatıyla bu kadar geniş bir alanın çevre sorunları ile ilgilenmek zaman ve sorun çözme açısından bazı zorlukları da beraberinde getirmektedir. Konuyla ilgili yetkilerin bir kısmının kaymakamlılara ve belediyelere bırakılmasının faydalı olacağı konuyla ilgili yetkili bir kişinin görüşüdür.

IV4.1.2. İl Çevre ve Orman Müdürlüğü 2005 2006 Yılı Yapılan ve Hedeflenen Projeleri

Mersin İl Çevre Orman Müdürlüğü her yıl İl'in Çevre Durum Raporunu hazırlamaktadır. Oldukça kapsamlı bir şekilde hazırlanan, 2004 yılı raporunda Mersin İl'inin çevre sorunları, kurumların faaliyetlerinin tespiti ve çözüm önerileri getirmektedir. Raporda belirtilen durum tespitini müteakip planlama çalışması da yapılmıştır. Çevre Yönetimi Şube Müdürlüğüne 2005 yılı "Mersin İli öncelikli çevre sorunları tespiti ve planlama çalışması" ile Müdürlük değişik çevre sorunlarına ilişkin önerilerde bulunmuştur.³³³

Mersin'in su kirliliğine sorunun yönelik olarak Mersin kent merkezindeki atıksu alt yapı sistemine ilişkin olarak konunun Bakanlığa bildirilmesi ve 2006 yılı içinde atıksu tesisinin inşaatının başlaması sürecinin takibi, devamında kontrolü, ÇED sürecinin

³³⁰ <http://www.mersinÇevreorman.gov.tr/modules.php?name=News&file=article&sid=10> Erişim Tarihi 15 02 2006.

³³¹ <http://www.MersinCevreorman.Gov.Tr/Modules.Php?Name=News&File=Article&Sid=12> Erişim Tarihi 15 02 2006

³³² <http://www.mersin-cevreorman.gov.tr/modules.php?name=News&file=article&sid=11> Erişim Tarihi 15 02 2006

³³³ T.C. Merin valiliği il çevre ve orman müdürlüğü, mersin ili öncelikli çevre sorunları tespiti ve planlama çalışmaları , çevre yönetimi şube müdürlüğü, Mersin (2005)

başlatılması ve büyükşehir belediyesi sınırları dışında kalan diğer belediyelerin durum değerlendirmesi yapma yönünde iş tanımı yapmıştır.³³⁴

Ayrıca su kaynaklarının korunmasıyla ilgili olarak Belediyeler, DSİ ve İl Çevre ve Orman Müdürlüğüne ilgili yönetmelikler kapsamında çeşitli çalışmalar (içme suyu kaynaklarının koruma altına alınması, mutlak koruma alanlarının oluşturularak kamulaştırılması vb.) yapılmakta olup bu çalışmalar çoğunlukla maddi yetersizlikler nedeniyle tamamlanamamış olduğu da plan da belirtilmiştir.

Mersin ve Tarsus kentlerin içme suyunu sağlayan Berdan içme suyu havzasının kirlilikten korunabilmesi için öncelikle mevcut kirliliğin tespiti, Jandarma Komutanlığınca denetimlerin yapılması, su havzasının, su kirliliği kontrol yönetmeliğinin ilgili hükümlerince yetkililerin gerekli tedbirleri alınması, kamulaştırmanın ardından ağaçlandırmanın yapılması gerekliliği belirtilmiştir.

Kent merkezinde bulunan Müftü deresinin kirleticilerden korumak, ilgili kurumlar nezdinde önlemler alınmasına yönelik açıklamalarla birlikte, derede periyodik analizlerin yapılması ve devamlılığının sağlanması hedefler arasında sayılmıştır.

Liman faaliyetleriyle ilgili olarak da Gemilerden Atık Alınması ve Atıkların Kontrolü Yönetmeliğince, atık kabul tesislerinin kurulması, bunlara ilişkin ruhsatların verilmesi, konunun Bakanlığa ve liman yöneticilerine bildirilmesi, acil yapılacak işler olarak kabul edilmiştir. Konuyla ilgili yasal işlemlerin başlatılması, takibi, lisans alan atık kabul tesislerinin denetimi, lisansı olan atık kabul tesislerindeki atıkların bertaraf yöntemlerinin kontrolü orta ve uzun vadede yapılacak önemli görevlerden bazılarıdır.

Mersin Limanı içindeki yükleme ve boşaltma faaliyetleri sırasında meydana gelen tozlaşmanın önlenmesi, iyileştirilmesi, limandaki kıyı tesislerinin Büyükşehir

³³⁴ T.C. Merin valiliği il çevre ve orman müdürlüğü, mersin ili öncelikli çevre sorunları tespiti ve planlama çalışmaları , çevre yönetimi şube müdürlüğü, Mersin (2005) Çizelge 1.

Belediyesiyle müşterek denetiminin yapılması limanda ve denizde meydana gelen çevre sorunlarını gidermeye yönelik çözüm önerilerindedir.

Mersin’de yaşanan hava kirliliği ile ilgili olarak sınıflandırma yapılmış ve bu doğrultuda hedefler ve yapılması gerekenler sıralanmıştır. Hava kirliliğinden bahsedebilmek için teknik ölçümün olmazsa olmaz olduğu su götürmez bir gerçek olup öncelikle kirliliğin yoğun olarak hissedildiği noktalarda sürekli ölçüm yapılması yönünde hedefler konulmuştur. 2005 yılı itibari ile Müdürlük yer tespitinde bulunduktan sonra Bakanlığın göndereceği, hava kirliliği ölçüm ve izleme cihazının kurulması hedeflenmiş ancak bu konu 2006 hedefleri içinde de yer almıştır. Hava kirliliği açısından yoğun kirliliği olan alanların tespiti ve konunun Vali’ye rapor olarak sunulması, Mersin kent merkezinde 3 adet hava kirliliği ölçüm istasyonunun, kurulması planlanmaktadır. Sanayi tesislerinden ötürü oluşan hava kirliliği konusu ise Endüstriyel Kaynaklı Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliğinde belirtilen çalışmaları yapmak, yönetmelikte belirtilen ve insan sağlığıyla çevre üzerinde son derece zararlı sonuçlar doğuran kirleticilerin kullanıldığı tesisler için kuruluş ve işletilmesi aşamalarında alınması gereken emisyon izinlerine ilişkin Mahalli Çevre Kurulunda Valinin oluru ile çalışmalarını, sürdürmek ve gerekli tedbir, denetimleri yapmak kısaca yasal prosedürün uygulanmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Sadece Mersin’in değil, Türkiye’deki pek çok kentin sorunu olan katı atık bertaraf tesisleri, kentlerde önemli sorunlar oluşturmaktadır. Mersin’de katı atık bertaraf tesisi için alternatif alan seçimi değerlendirilmesi, fizibilite raporunun hazırlanması konuları 2005 yılı hedeflerinden olup 2006 yılında ise de tesis için yer seçimiyle ilgili bakanlık genelgesince komisyon oluşturulması ve izin süreci konularına yer verilmiştir. Ayrıca katı atık bertaraf tesisi ile ilgili arazi çalışmaları ve çöp aktarma istasyonunun

kurulmasıyla çöp depolama işleminin başlatılmasıyla birlikte eski çöp depolama alanının da rehabilitasyonu planlanmaktadır.

Mersin kıyılarında görülen kirliliğin önlenmesi ve diğer sorunlara ilişkin olarak ve sürdürülebilir kalkınma ve çevre kalitesinin yükseltilmesi doğrultusunda doğal kaynaklara yönelik çevresel politika, strateji, program ve arazi kullanımı planlaması ilkelerinin ve uygulama tekniklerinin belirlenmesi amacıyla Mersin Kıyı Entegre Planlaması projesi yapılmış ve Belediye Başkanlıklarına sunulmuştur.

IV 4.2. Çevre Eğitim Faaliyetleri

Hızla artan ve dünyayı tehdit eden, çevre sorunlarının önlenmesi ve çevrenin korunması için çevre eğitimi büyük çok taşımaktadır. Çevre eğitimi, bireylerde çevre bilincinin kazandırılması, geliştirilmesi ve çevreye duyarlı, olumlu, kalıcı davranış değişikliklerinin oluşturulması için gereklidir. Doğal, tarihi, kültürel ve estetik değerlerin korunması ile çevre sorunlarının çözümünde bireylerin aktif katılımlarının sağlanması amacıyla da çevre eğitimi şart olup hepsi bir bütündür.³³⁵ Bu bağlamda İl Çevre ve Orman Müdürlüğü il'deki demek, vakıf, sivil toplum örgütleri ve eğitim kurumları ile işbirliği içerisinde bazı çalışmalarda bulunmaktadır. Kurum, okul öncesi çevre eğitimine ağırlık vererek, çocuklara çevreyi tanıtıcı, ve çevre kirliliğinin oluşturduğu olumsuz sonuçlar hakkında bilgiler verilmekte okul çocukları içinse, çevre ile ilgili konularda seminer, video, kaset, slayt, sergi v.b. faaliyetlerde bulunmaktadır.

“Çevre Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı arasında 14.10.1999 tarihinde imzalanan işbirliği protokolü çerçevesinde; “2003-2004 Yılı Uygulamalı Çevre Eğitim Pilot Projesi ” Mersin İl Milli Eğitim Müdürlüğünce tespit edilen 20 pilot ilköğretim okulunda 12 Kasım 2003-05 Mayıs 2004 tarihleri arasında uygulamaya konulmuştur. Proje süresince, öğretmen ve öğrencilere çevrenin önemi, değerlendirilebilir katı atıklar, bitki ve hayvan varlıklarının korunması ve çevre kirliliği konularında görsel ve basılı materyallerle desteklenerek eğitim verilmiştir. Ayrıca değerlendirilebilir katı atıkların kaynağında ayrı

³³⁵ Mersin Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu, ss 236

toplanması ve geri kazanım konularında kağıt toplama kampanyası Mersin Çevre Vakfı tarafından başlatılmış olup, İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından belirlenen 20 pilot okul ile kamu kurum ve kuruluşları ile bazı sanayi tesislerinde kampanya başlatılmıştır. Bu kapsamda belirlenen pilot okullarda katı atıkların kaynağında ayrı toplanması ve geri kazanımı konularında çalışmalar yapılmış, okullara kağıt toplama kutuları konulmuş ve belirli zamanlarda bu kutularda toplanan katı atıklar alınarak en çok kağıt toplayan okul 5 Haziran Dünya Çevre Gününde ödüllendirilmiştir. Kampanya çalışmalarına 2004-2005 öğretim yılında da devam edilmiştir.”³³⁶

Çevre bilinci oluşturma yolunda Kurum, çalışmalarına devam edeceğini de ifade etmektedir.

Mersin İl Çevre ve Orman Müdürlüğü'nün kanun ve yönetmeliklerle kendilerine verilen yükümlülükleri yerine getirmekte olup zaman zaman teknik sorunlar nedeniyle bazı eksiklikler yaşanmaktadır. Müdürlüğün kent genelinde çevre bilinci oluşturma yönünde faaliyetlerde bulunması çevre koruma açısından oldukça önemli bir uygulamadır. Bununla beraber kirlilik ölçümlerinin her kirleticisi için yapılamıyor olması, 4856 sayılı kanunun 9/a da belirtilen: “Çevre kirliliği ile ilgili olarak ölçüm, tespit ve kalite kriterlerini belirlemek, uygulamak ve uygulanmasını sağlamak; çevreyle ilgili her türlü ölçüm-izleme, analiz ve kontroller yapacak laboratuvarlar kurmak, kurdurmak, bunların akreditasyon işlemlerini yapmak, hava, su ve toprak konusunda ölçüm yapacak kuruluşları belirlemek, kurulacak tesisler için, alıcı ortam özelliklerine göre çevre kirliliği yönünden görüş vermek, izlemek ve gerektiğinde müdahale etmek.....” görevlerinin teknik eksiklik nedeniyle tam ve gereği gibi yerine getirememektedir.

³³⁶Mersin Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu, ss 237.

SONUÇ

Çevre sorunlarının dünya genelinde ve Türkiye özelinde her geçen gün daha fazla önemsenme mecburiyeti karşısında pek çok yasal ve kurumsal düzeyde düzenlemeler yapılmaktadır. Bu düzenlemelerin yapılması sürecinde uluslararası hukukun etkisi çok belirgin olup ayrıca da Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde yapılmakta olduğunu belirtmek yanlış olmaz. Çevre konusunun 1970'lerden itibaren önem kazanmasıyla konuyla ilgili olarak kanunlaşma faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. 1983 tarih ve 2872 sayılı Çevre Kanunu ve ilgili yönetmelikleri doğrultusunda çevre hukuku şekillenmeye başlamış olup şu an gelinen noktada ise Kanun'da değişiklik yapma ihtiyacı doğmuştur. Çevre Hukukunun konusu itibariyle son derece geniş bir alanı içermesi nedeniyle mevzuattaki pek çok kanunda ve diğer düzenlemelerde çevre ile ilgili bölümler yer almaktadır. Mevzuattaki bu karışık durum çevrenin doğasından kaynaklanmaktadır. Uygulama içinde de mevzuat karmaşası yaşanmakla birlikte bu durum kurumlar arasında da yetki kargaşasının yaşanmasına neden olmaktadır.

Mersin kenti doğal kaynakları ve ulaşım imkanları ile ticari, sanayi, tarımsal ve turizm açısından dikkati çeken özelliklere sahiptir. Ancak kentte avantajlar ve dezavantajlar iç içe geçmiş durumdadır. Öyle ki kentin sunduğu olanaklar doğrultusunda kent yoğun göç almakta bu da aşırı plansız ve çarpık kentleşmeyi beraberinde getirmekte olup doğal kaynaklarda geri dönüşümü olmayan tahribatlara sebep olmaktadır. Bu konuya en uygun örnek, plansız arazi kullanımının tarım üzerinde ki olumsuz sonuçlarıdır. Özellikle sahil kesimindeki toprakların rant getirisi nedeniyle bu alanlardaki topraklar yapılan inşaatlar yüzünden bir daha tarımda kullanılamayacaktır. Bunun yanı sıra kentteki sanayi tesislerinin de tarım topraklarına ve su kaynaklarına yakın yerlerde bulunması da

toprak kullanımı açısından olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Toprak yenilenemeyeceğine göre kalan toprakların rasyonel bir planlama ile kullanılması şarttır.

Kentin çekim nedenlerinden ötürü yaşanan göç ve bu doğrultuda nüfus artış hızı pek çok sorunu da beraberinde getirmektedir. Kentteki bu nüfus yoğunluğu öngörülenin üstünde olduğu için kentsel hizmetlerin üretilmesi açısından sorun oluşturmaktadır. Ayrıca göç, gecekondulaşmaya neden olmakta daha fazla tüketim ve atık oluşmakta tüm bunlarda çevre üzerinde olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

Sanayi açısından da yoğunluğa sahip olan Mersin sanayi atıklarından kaynaklanan çevre kirliliğine de ayrıca maruz kalmaktadır. Sanayi tesislerinin plansız olarak belli merkezlerde yoğunlaşması sadece bu alanlara zarar vermekle kalmayıp, kentin geneline de sirayet etmektedir. Ekonomik olarak kentte fayda getiren bu kuruluşlar zaman içinde çevre kirliliklerine neden olmuş, arıtma ünitelerinin eklenmesi, eski teknoloji ile üretim yapılmasının bırakılması gibi önlemler alınsa dahi sorunların giderilmesi açısından yeterli olamamaktadır. Çünkü bazı kuruluşlar yıllarca yaptığı üretim atıklarını deşarj yöntemiyle direk doğal ortama bıraktığı için kimi atıkların bertaraf edilmesi mümkün olamamaktadır. Yapılan yeni düzenlemelerle organize sanayi bölgelerinin oluşturulması, sanayi alanlarının belirlenmesi, faaliyete yeni geçecek olan işletmelerden ÇED raporunun istenmesi ve rapor doğrultusunda hareket edilmesi, çevre için uzun vadeli projeksiyonlar açısından olumlu gelişme bir gelişme iken mevcut sanayi tesislerinin buldukları yerlerden kaldırılamaması ve bu alanlarda gecekondulaşmayla, yeni yerleşim yerlerinin oluşması, çevreye ve kente dair sorunların devam etmesine neden olmaktadır. Göçle birlikte gelen insanların kente uyum sorunu yaşamaları, kentlileşememesi de çevre sorununu arttırmaktadır. Çünkü bu grupların kendini kente ait hissetmesi, kenttin sorunlarına sahip çıkması zaman alacaktır.

Mersin’de var olan mevcut çevre sorunlarını gidermek ve önceden planlama yapmak suretiyle çevre sorunları oluşmadan tedbirler alarak kentin gelişimine katkıda bulunmak önemli bir hedef olarak benimsenmiştir. Kent halkına en yakın yönetim birimleri ki yerel yönetimler ve merkezi yönetimin taşra teşkilatı olup kent sorunlarına vakıf olan ve çözümlene sürecinde de öncelikle çözüm üretebilecek kurumlardır. Bu doğrultuda İl Özel İdaresi, Mersin İl Çevre ve Orman Müdürlüğü ve Büyükşehir Belediyesinin kendi kanunlarında belirtilen çevre ile ilgili görevlerin uygulanmasına ilişkin bu kurumlarda inceleme yapılmıştır. Çalışma sırasında konuyla ilgisi olan diğer kamu kurumlarında da yüz yüze görüşme yapılmış ve mini bir anket doğrultusunda bilgi alınmak istenmiş olup mini ankette değerlendirme yapılabilecek yönde, bir veri sağlanması mümkün olmamıştır. Konuyla ilgili olan İl Sağlık Müdürlüğü, İl Tarım Müdürlüğü, Orman Bölge Müdürlüğü ve alt kademe belediyeler ziyaret edilmiştir. Yapılan görüşmelerde çevre konusunda diğer kamu kurumlarında yeterli hassasiyet olmadığı gözlenmiştir. Şöyle ki kurumlardaki ilgili kişiler, çevre kanunun genel anlamda kendilerine sorumluluk yüklediği 3/a maddesinde belirtilen (çevrenin korunması ve çevre kirliliğinin önlenmesi gerçek ve tüzelkişilerle, vatandaşların görevi olup, bunlar bu konuda alınacak tedbirlere ve belirlenen esaslara uymakla yükümlüdürler.) ilkedan uzak bir yaklaşım sergilemişlerdir. Konuyla ilgili kurumun, sadece il çevre ve orman müdürlüğü olduğu görüşü hakimdir. Fakat çevre kanunu çerçeve niteliğinde bir kanun olmasına rağmen 3. maddede belirtilen “çevre koruma ilkeleri” ve 8. maddede “kirlenme yasağı” başlığıyla belirtilen “Her türlü atık ve artığı, çevreye zarar verecek şekilde, ilgili yönetmeliklerde belirlenen standartlara ve yöntemlere aykırı olarak doğrudan ve dolaylı biçimde alıcı ortama vermek, depolamak, taşımak, uzaklaştırmak ve benzeri faaliyetlerde bulunmak yasaktır. Kirlenme ihtimalinin bulunduğu durumlarda ilgililer kirlenmeyi önlemekle;

kirlenmenin meydana geldiği hallerde kirleten, kirlenmeyi durdurmak, kirlenmenin etkilerini gidermek veya azaltmak için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdürler.” hükmü bu kurumları ilgilendirmektedir. Bu değerlendirmenin ışığında kamu kurumlarının, çevre mevzuatının bütünlüğü ilkesinden uzak olduğunu ve mevzuatında gereği gibi uygulanmadığını ifade etmek mümkündür.

İl Özel İdaresinde yapılan görüşmelerin sonunda, çevre konusunda yeterli veri ve bilgiye ulaşılamamıştır. Valilikle birlikte İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, konuyla ilgili en çok kaynağa ulaşılabilen kurumlar olup yapılan incelemelerde, mevzuatın kendilerine yüklediği görevlerin yapılabilmesi için teknik ekipman sorunu olduğu, kanunlarda ve ilgili yönetmeliklerde belirtilen yaptırımların yetersiz olduğu, caydırma özelliğinin bulunmadığı, kent halkının çevre konusunda yeterli bilince sahip olmadığı, kimi durumlarda ise siyasi nedenlerden dolayı yapılan işlemlerin sonuçsuz kaldığı yönünde görüşler öğrenilmiştir. Büyükşehir Belediyesinde yapılan çalışmalarda ise çevre konusunun, önemsendiği ancak kaynak, nitelikli eleman, teknik altyapı eksikliği, kurumlar arası yetki karmaşası en çok karşılaşılan sorunlar olarak dile getirilmiştir. Bununla birlikte Büyükşehir Belediyesi sınırlarının genişlemesi, Büyükşehir Belediyesi kanununda illerin kent planlarına ilişkin olarak belirtilen sıralamadan ayrı olarak çevre düzen planı yapılmadan, nazım imar planının yapılması da kent planlaması açısından olumsuz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu üç kurumun faaliyetlerinden yola çıkarsak, Mersin kentinin çevre değerlerinin korunması açısından halen eksikleri olduğu görülmektedir. Sadece kurum bazında değil aynı zamanda kent halkının duyarlılığı, bilinci ve katılımı konusu da çevre sorunlarının çözümünde olmazsa olmaz bir husustur.

Çevre konusunda ki mevzuat dağınıklığının giderilmesi, yeni yapılan kanunların sadece Avrupa Birliği ile uyum için yapılma zorunluluğundan ayrı olarak

içselleştirilmesinin gerekliliği, bu kanunlarda tanımlanan görev ve sorumlulukların yerine getirilebilmesi için kurumsal altyapının oluşturulması, ilgili yönetmeliklerin çıkarılması çevre cezalarının arttırılması ve yaptırımların caydırma özelliğine haiz olması çevre koruma için ihtiyaç duyulan en önemli hususlardandır.

Çevre koruma ile çevre yönetimi ayrılmaz bir bütünlük oluştururken, kurumlar arasındaki görev ve yetki dağılımı sorununun da giderilmesi gerekmektedir. Çevre yönetimi konusunda 1978'den bugüne örgütlenme düzeyinde sürekli değişiklikler yaşanmıştır. Yapılanmada gerçekleşen bu sık değişikliklerle etkin bir çevre koruma ve yönetiminden bahsetmek biraz zor olmaktadır. Bununla birlikte, çevreyle ilgili olarak bakanlık, kurum ve kuruluşlar arasında yetki, görev ve sorumluluk açısından karmaşık bir durumun varlığı halen sürmektedir. Çevre ile ilgili olarak birden fazla kuruluşun yetkili olması ve eşgüdümün sağlanmasında sorunların olması çevreyi koruma konusunda yapısal bir zaafiyetin oluşmasına neden olmaktadır.

Çevre ve orman konularının her birinin son derece geniş bir konu oluşturmasına rağmen her ikisinin bir bakanlık bünyesinde toplanması da konuya getirilecek bir başka eleştiridir. 2003 yılında Çevre Bakanlığı ile Orman Bakanlığının birleştirilmesi ile çevre ve orman konusunda hem olumlu hem de olumsuz sonuçlar meydana gelmiştir. Öncelikle her iki konuda son derece geniş kapsamlı görev ve sorumluluklara konu olmakta ve Türkiye'nin en önemli sorunlarından birini oluşturmakta olup bir bakanlık bünyesinde toplanması sorunların tespitinde ve çözümünde gecikmelere neden olabilir. Ayrıca iş yükü ve bürokraside zaman kaybına yol açabilir. Kanımca Çevre Bakanlığı'nın ayrı bir bakanlık olarak devam etmesi daha uygun olurdu. Çünkü Türkiye'de çevre konusu artık lüks bir tartışma konusu olmaktan çıkmış ve halkın konuya bakışının boyutu değişmiştir. Çevre konusu ülkemizde ekonomik başlıklar kadar olmasa da üzerinde

konuşulan bir konu haline gelmiş olsa da toplumda halen bu konuya yönelik bilinç ve duyarlılığın yeterli olmadığını ifade etmek yanlış olmaz. Ayrıca her gün Türkiye’de yaşanan bir başka çevre felaketini yazılı ve görsel basından takip ediyor olmakta bu alanda daha fazla plan, proje ve çalışmaların yapılması gerektiğinin göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu sebeple çevrenin ormanla beraber tek bir bakanlık bünyesinde olması zaman zaman sorunlar oluşturabilir.

Çevre sorunlarını gidermeye ilişkin tüm ifadeler halkın konuya yönelik hassasiyeti olmadığı sürece etkisiz kalacak olup Bergama örneğinde olduğu gibi halkın bilinçli ve bilgili olması en önemli parametrelerden biridir. Bu anlamda İl Çevre ve Orman Müdürlüğünün bilgilendirme faaliyetleri çok yerinde bir uygulamadır. Bilgi Edinme Kanununun kullanılmasının da konuya ayrı bir boyut katacağı şüphe götürmez bir gerçektir.

Çevre ile ilgili değerlerin korunması, yaşam hakkı için gerekli en önemli unsurdur. Ayrıca bu sorumluluğun gelecek kuşaklar içinde taşınması gereklidir. Merkezi yönetimin, Taşra Teşkilatının, Yerel Yönetimlerin, halkın, özel sektörün ve sivil toplum örgütlerinin yaşam hakkının devamına ilişkin olarak, çevre hakkı için gerekli görev ve sorumlulukları yerine getirme de ki ciddiyeti büyük bir önem arz etmektedir.

Yapılan bu çalışmada çevre mevzuatının uygulanması, uygulamadaki eksiklikleri ve çevre yönetiminin Mersin’de etkin çalışmadığı varsayımı üzerinden hareket edilmiştir. Doküman incelemeleri, kurumlarda yapılan görüşmeler ve izlenimler sonucu çevre mevzuatının uygulanmasında yönetmelik eksikliği, eleman eksikliği, kaynak sorunu ve teknik donanım yetersizlikleri nedeniyle sorunlar olduğu görülmüştür. Kurumların kendi kanunlarında belirtilen çevre ile ilgili hükümlerin bir kısmının, uygulamada hayata geçmediği gözlemlenmiştir. İl Çevre ve Orman Müdürlüğünün ise tüm ili ilgilendiren çevre sorunlarına yönelik çalışma yapmakta zorlandığı ifade edilmiştir. Bu

doğrultuda yetkilerin ana konular, plan ve projeler dışında devredilmesinin olumlu olacağı belirtilmiştir. Müdürlüğün bazı çalışmalarında da teknik ölçüm sorunundan kaynaklı özellikle emisyon ölçümlerinde veri düzenliliği olmadığı halde kirlilik yasal sınırlardadır veya yoktur şeklindeki raporları da dikkat çekicidir. Tüm bu açıklamaların sonucunda Mersin’de çevre yönetiminin etkin çalışmadığı ve çevre mevzuatının uygulanmasında sorunlar bulunduğu ifade edilebilir.

Mersin çevre sorunlarının çözümünde ilgililere özellikle Vali ve Belediye Başkanlarına büyük sorumluluklar düşmektedir. Kanunlarda ve mevzuatta tanımlanan çevre koruma araçlarını doğrudan hayata geçirme imkanı olan bu ilgililerin, daha aktif olarak sürece katılmaları büyük önem taşımaktadır. Yetkililerin konuyla ilgili birimleri daha etkin çalıştırması ve denetlemesi çevre sorunlarının azalmasına neden olacaktır. Özellikle çevre öğelerinin, siyasi kaygılardan uzak bir şekilde korunması gerekmektedir. Bu anlamda denetim mekanizmasının etkin ve verimli çalışmasının gerekliliği açıktır.

Çevre kirliliğinin önlenmesinde halkın katılımının sağlanması için önce halkın konuyla ilgili bilgi sahibi olması gerekmektedir. Bu doğrultuda kentin çeşitli merkezlerinde bulunan reklam panolarında, çevreye ilişkin açıklayıcı ve uyarıcı bilgilerin yer alması son derece olumlu bir sonuç getirecektir.

Mersin Üniversitesinin ilgili bölümlerinin, kentin çevre sorunlarına yönelik çeşitli araştırmalar yapması, projeler üretmesi ve bunları ilan etmesi de oldukça olumlu sonuçlar getirebilir. Mersin’in sivil toplum örgütleri, idari amirleri, ilgili kamu kurumları ve üniversitenin ortak çalışmalarda bulunması katılım yoğunluğu ve niteliği açısından anlamlı bir birliktelik oluşturulabilir. Bu sinerjiden faydalanmak kentin çevre sorunlarını gidermek için önemlidir.

MTSO, MESİAD ve MDTO gibi kuruluşların üyelerine, çevre kirliliğinin önlenmesi için bilgilendirme yapması, çeşitli yönetmeliklerde, farklı işkollarına tanımlanan yükümlülüklerin yerine getirilmesi için uyarıcı toplantılar gerçekleştirmesi de sanayi kirliliğinin önlenmesi için önemli bir önlem olarak değerlendirilebilir.

Bu açıklamaların sonucunda Mersin kenti için, Türkiye'nin hızlı sanayileşen diğer kentlerinin yaşadığı çevre kirliliği sorunlarını yaşamadan, mevcut çevre daha fazla bozulmadan korunabilir demek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Akıncı, Müslüm, (1996), *Oluşum ve Yapılanma Sürecinde Türk Çevre Hukuku*,
Kocaeli, Kitap Kulübü Yayınları, Kocaeli
- Ana Britanica cilt 2.
- Aruba, Çelik, (1995), “*Ticaret ve Çevre Politikaları*” Gatt ve Çevre, Yayını, Ankara
- Aruoba, Çelik ,(2005), *Biyogüvenlik Protokolü ve Biyoçeşitlilik Sözleşmesi’nde Teşvikler*
Türkiye Çevre Vakfı Yayını, Ankara.
- Avrupa Birliği’nde ve Türkiye’de Çevre Mevzuatı*, (2001), Türkiye Çevre Vakfı Yayını,
Ankara.
- Budak, Sevim, (2004), “Uluslar arası Çevre Düzenlemeleri Bağlamında Politika Adalet ve
Katılım”, *Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar*, Editör Mehmet
Cem,Marın,Uğur Yıldırım, Beta Yayınları, Ankara, ss 412-448.
- Budak, Sevim,(2000), *Avrupa Birliği ve Türk Çevre Politikası Avrupa Topluluğunun Çevre
Politikası ve Türkiye’nin Uyum Sorunu*, Ankara, Buke Yayınları.
- Cumhuriyet Gazetesi 11 02 2006
- Dededoğlu, Beril, (2003), “Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci II: Avrupa Birliği’nin Yakın
Geçmiş”, *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, Derleyen, Beril Dedeoğlu Boyut
Yayınevi, İstanbul, ss 41-65.
- Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Resmi, Gazete Yayın Tarihi 12 12 1978 Sayı18467
- Editör Birgül Ayman Güler, (1999) *Su Hizmetleri Yönetimi Genel Yapı, Yerel Yönetimler*
Araştırma ve Eğitim Merkezi No.9, TODAİE; Ankara.
- Egeli, Gülin ,(1996), *Avrupa Birliği ve Türkiye’de Çevre Politikaları*, Türkiye Çevre
Vakfı Yayınları, Ankara.
- Ertürk, Hasan ,(1998), *Çevre Bilimlerine Giriş*, Vipaş Yayınları, Bursa

- Geray, Cevat ,(1998), “ Yerel Yönetimler ve Çevre”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*,
Cilt 7, Sayı 3, TODAİE, Ankara ss 58-63.
- Güler, Birgül Ayman, (2005), “İl Özel İdaresi Kanunu Üzerine”, *Mülkiye Dergisi*, Bahar
2005, Cilt:XXIX, Sayı 246, Ankara, ss 89-120.
- Gökdayı, İsmail, (1997), *Çevrenin Geleceği Yaklaşımlar ve Politikalar*, Türkiye Çevre
Vakfı Yayını, Ankara.
- Görmez, Kemal ,(1997), *Çevre Sorunları ve Türkiye*, Gazi Kitabevi, Ankara .
- Göymen, Korel ,(1997), *Türkiye’de Kent Yönetimi*, Boyut Kitapları, İstanbul.
- Gözler, Kemal ,(2005), *İdare Hukuku Dersleri*, Ekin Yayınları, 3.baskı, Bursa.
- Gündüz, Turgut ,(1994), *Çevre Sorunları*, Bilge Yayıncılık, Ankara.
- Güneş, Yusuf Aydın Coşkun, Aynur ,(2004), *Çevre Hukuku*, Kazancı Yayınları, İstanbul.
- Güney, Emrullah,(1997), *Çevre Sorunları Ortam Kirlenmesi*, Bizim Gençlik Yayınları,
Kayseri.
- Güney, Emrullah ,(1996), *Türkiye’de Çevre Sorunları*, Öz Eğitim Yayınları ,Diyarbakır.
- Gürpınar, Ergun ,(1997),*Çevre Sorunları*, Der Yayınları, İstanbul.
- Hürriyet Gazetesi 22 Nisan 2006
- Kaboğlu, İbrahim Ö. “ Çevre Hakkı Üzerine (Bir Danıştay Kararının Düşündürdükleri)”
İnsan Hakları Yıllığı, TODAİE İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi,
Cilt 10-11, 1988- 1999, Ankara, ss 107-137.
- Kaboğlu, İbrahim Ö.,(1996), *Çevre Hakkı*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Kalabalık, Halil ,(2004) *İnsan Hakları Hukuku Ders Notları*, Değişim Yayınları, İstanbul.
- Kaplan, Ayşegül ,(1999), *Küresel Çevre Sorunları ve Politikaları*, Mülkiyeliler Birliği
Vakfı Yayınları, Ankara.

- Keating Michael, *Yeryüzü Zirvesinde Değişimin Gündemi*, UNEP Türkiye Komitesi Yayını, Türk Çevre Vakfı çevirisi, Ankara.
- Keleş, Ruşen, (1997) *İnsan Çevre Toplum*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Keleş,Ruşen, Hamamcı Can,(1998), *Çevrebilim*, İmge Yayınevi, 3.baskı, Ankara .
- Keleş,Ruşen, (1996), *Kentleşme Politikası*, İmge Kitabevi, 3. baskı, Ankara.
- Keleş,Ruşen, Ertan, Birol ,(2002) *Çevre Hukukuna Giriş*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Kışlalıoğlu, Mine, (1998), *Ekoloji ve Çevre Bilimleri* ,Remzi Kitabevi, Ankara.
- Kurt, Hacı ,(2006), “Türkiye’de Kent Planlarının Siyasal Amaçlarla Yozlaştırılması: Ankara örneği” <http://www.e-sosder.com/dergi/15110-122pdf> Erisim Tarihi 05 04 2006
- Kutluay, Sema, (2005), *Mersin Karaman 1/100 000 Ölçekli Çevre Düzen Planı Araştırma Raporu*, Çevre ve Orman Bakanlığı, Ankara.
- Lester R. Brown, Christopher Flavin, Sandra Postel, (1997), *Gezegemizi Kurtarmak*, Sinem Gül Çevirisi, TUBİTAK- TEMA Vakfı Yayınları, Ankara.
- Mazı, Fikret, (2004), “İklim Değişikliği Sorunu ve Uluslar arası Alanda Çözüm Arayışları” *Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar*, Editör Cem Marın, Uğur Yıldırım,Beta Yayınları, İstanbul, ss 147-166.
- Mengi, Ayşegül ,(1998), “ Çevre Koruma Yöneltileri, İlkeleri ve Araçları” *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 3 Temmuz, TODAİE, Ankara, ss 64-75.
- Mengi, Ayşegül, (2003), *Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme AB ve Türkiye Örneği*, Siyasal Kitabevi, Ankara .
- Milliyet Gazetesi , 04.07.2005
- Muslu, Yılmaz ,(2000), *Ekoloji ve Çevre Sorunları*, Aktif Yayınevi, İstanbul.
- Nadaroğlu, Halil, (1998), *Mahalli İdareler*, Beta Yayınları, 6. Baskı, İstanbul.

- Orhan, Gökhan ,(2004), “Uluslar arası örgütlerin Çevreye Etkileri: Dünya Bankası Örneği” *Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar*, Editör Cem Marın, Uğur Yıldırım, Beta Yayınları İstanbul, ss 299-324.
- Ortak Geleceğimiz*, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, Türkiye Çevre Vakfı Yayını 2.baskı, Ankara.
- Palabıyık, Hamit ,(2004), “Uluslararası Ticaret ve Çevre: Dünya Ticaret Örgütü Üzerine Açıklamalar” *Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar*, Editör Cem Marın, Uğur Yıldırım, Beta Yayınları, İstanbul, ss 249-272.
- Selcan Serdaroğlu, (2003), “Avrupa Bütünleşmesine Katkıda Bulunan Bir Faktör Olarak Çevre Politikası” *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, Derleyen Beril Dedeoğlu, Boyut Yayınevi, İstanbul, ss 281-327.
- Soyupak, Selçuk, (1997) ,“Atıksu Arıtma Tesislerinin Planlaması” *Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Dairesi, Kentsel Hizmetler Dizisi/1*,TODAİE, Ankara.
- Şişli, Nihat ,(1999) ,*Çevre Bilim Ekoloji*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- T.C.Mersin Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu.
- Talu, Nuran, (2005), “ Biyogüvenlik (Cartagena) Protokolü ve Türkiye’de Durum” *Biyogüvenlik Protokolü ve Biyoçeşitlilik Sözleşmesi’nde Teşvikler” Tartışma Toplantısı*, Türkiye Çevre Vakfı Yayını, Ankara.
- Topçuoğlu, Metin ,(1998), *Çevre Hakkı ve Yargı Özel Teşebbüs Hürriyeti Açısından Çevre Hakkı ve Yargısal Korunma*, Türkiye Çevre Vakfı Yayını, Ankara .
- Toprak, Zerrin “ Çevre Hakkı ve Yerel Yönetimler” *İnsan Hakları Yıllığı*, TODAİE İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, Cilt 10-11, 1988- 1999, Ankara, ss 91-106.
- Turgut, Nükhet ,(1998), *Çevre Hukuku*, Savaş Yayınları, Ankara.

- Turgut, Nükhet ,(1993), *Çevre ve Yurttaşlar*, Savaş Yayınları, Ankara.
- Türk Çevre Vakfı, (2003), *Türkiye Açısından Johannesburg Zirvesi'nin Getirdikleri Tartışma Toplantısı*, Türkiye Çevre Vakfı Yayını, Ankara.
- Türk Çevre Vakfı ,(2005), *Türkiye'nin Biyolojik Zenginlikleri*, Türkiye Çevre Vakfı Yayını, Ankara.
- Türkiye Çevre Vakfı, (2003), *Türkiye'nin Çevre Sorunları*, Türkiye Çevre Vakfı Yayını, Ankara.
- Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Resmi Gazete Yayın Tarihi 27 11 1972 Sayı14374
- Yaşamış, Firuz Demir ,(1993), *Çevre Yönetiminin Temel Araçları*, İmge Kitabevi, Ankara. Yayınları Ankara.
- Yıldırım, Uğur Göktürk, İsmail (2004) “Sürdürülebilir Kalkınma”, *Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar*, Editör Cem Marın, Uğur Yıldırım, Beta Yayınları, İstanbul, ss 449-488.

İNTERNET KAYNAKLARI

- [http://www.cedgm.gov.tr/çevre atlası/çevredurumu.pdf](http://www.cedgm.gov.tr/çevre_atlası/çevredurumu.pdf) erişim tarihi 06.01 2006
- <http://www.dsi.gov.tr> Erişim Tarihi 14 03 2006
- <http://ekutup.dpt.gov.tr/kalkinma/binyil05/index.html> Erişim tarihi 04 01 2006
- <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan5.pdf> Erişim Tarihi 04 01 2006
- <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan6.pdf> 14 09 2005 Erişim Tarihi 04 01 2006
- <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/vii/> Erişim Tarihi 04 01 2006
- <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/viii/plan8str.pdf> Erişim Tarihi 04 01 2006
- <http://ekutup.dpt.gov.tr/program/2006.pdf> Erişim Tarihi 04 01 2006
- <http://teknopark.mersin.edu.tr/> Erişim tarihi 16 03 2006

http://www.cedgm.gov.tr/icd_raporlari/mersinid2004.pdf Erişim Tarihi 07 01 2006

<http://www.cevreorman.gov.tr/did/iliski.htm> Erişim Tarihi 14 01 2006

<http://www.dtm.gov.tr/anl/DTO/ORGSEMA.htm> Erişim Tarihi 14 01 2006

<http://www.dtm.gov.tr/anl/DTO/TICARET%20VE%20CEVRE.htm> Erişim Tarihi 14 01 2006

<http://www.foreigntrade.gov.tr/anl/dto/CEVREMUZAKERE.htm> Erişim Tarihi 14 01 2006

<http://www.mtso.org.tr>. Erişim tarihi 13 02 2006

<http://www.ockkb.gov.tr/TR/Icerik.ASP?ID=119> Erişim Tarihi 20 02 2006

<http://www.ockkb.gov.tr/TR/Icerik.ASP?ID=121> Erişim Tarihi 20 02 2006

<http://www.ogm.gov.tr/bulten/bulten1.htm> Erişim tarihi 24 01 2006

<http://www.ogm.gov.tr/rio/rio1.htm> Erişim tarihi 06 01 2006

<http://www.tusiad.org/turkish/rapor/cevre/pdf/index.html> Erişim Tarihi 09 01 2006

<http://www.worldbank.org.tr/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/TURKEYE/XTN/0,,contentMDK:20167071~menuPK:413942~pagePK:1497618~piPK:217854~theSitePK:361712,00.html> Erişim Tarihi 07 01 2006